VERSO 1

Uskonnon juurilla

Katri Hanki
Outi Könni
Seppo Nyyssönen

Sanoma Pro Oy
Helsinki

Tiedustelut
Sanoma Pro Oy, Helsinki
puh. 020 391 000
sähköposti: asiakaspalvelu@sanomapro.fi

www.sanomapro.fi

Kustantaja: Sanoma Pro Oy
1.–2. painos, 2016

ISBN 978-952-63-3575-9

Toimitus: Taina Nyström
Kuvatoimitus: Nina Tuittu
Ulkoasu ja taitto: Susanna Belinskij
Kartat: Spatio Oy / Kauko Kyöstiö

© Katri Hanki, Outi Könni, Seppo Nyyssönen ja Sanoma Pro Oy

Kopiointiehdot

Tämä teos on oppikirja, joka on suojattu tekijänoikeuslailla (404/61).

Tämän teoksen tai sen osan valokopiointi, skannaaminen tai muu digitaalinen kopiointi tai käyttö edellyttää oikeudenomistajan luvan.

Kopiosto ry myöntää teosten osittaiseen kopiointiin lupia. Tarkistakaa, mitkä valokopiointi- ja digiluvat ovat kohdallanne voimassa. Lisätietoja luvista www.kopiosto.fi

Teoksen tai sen osan muuntelu on kielletty.

Lukijalle

Maailmassa on tuhansia erilaisia uskontoja ja uskonnollisia liikkeitä. Näiden lisäksi on myös lukematon joukko erilaisia katsomuksia. Uskontoja ja katsomuksia syntyy koko ajan lisää ja vanhoja katoaa. Uskontoja myös tulkitaan hyvin eri tavoin. Järjestäytyneen uskonnon rinnalla ihmisillä on omia henkilökohtaisia kokemuksia uskonnollisuudesta, ns. elettyä uskonnollisuutta. Verso 1 esittelee tätä uskontojen ja katsomusten monimuotoista ja värikästä maailmaa.

Kirjan luvut on jaettu kuuteen kokonaisuuteen: uskonnon luonne, uskonnot ja niiden tutkiminen, juutalaisuus, kristinusko, islam sekä Lähi-idän uskontojen merkitys. Kaksi ensimmäistä kokonaisuutta tarkastelevat uskontoa ja katsomuksia ilmiönä. Luvuissa esitellään uskonnon keskeisiä piirteitä, ei-uskonnollisia katsomuksia, uskontokritiikkiä sekä erilaisia tapoja tutkia katsomuksia. Kirjassa esitellään myös uskontojen kannatusta ja levinneisyyttä.

Lukion opetussuunnitelman perusteiden 2016 mukaisesti kirja esittelee Lähi-idän kolme suurta uskontoa. Juutalaisuutta, kristinuskoa ja islamia tarkastellaan niiden omista lähtökohdista käsin. Tämän vuoksi kirjassa tutustutaan myös uskontojen omiin pyhiin teksteihin. Kirjan viimeinen kokonaisuus tutkii Lähi-idän uskontojen yhteisiä piirteitä ja näiden uskontojen vaikutusta kulttuuriin ja yhteiskuntaan.

Verso 1 sisältää myös näkökulma-laatikoita, jotka tarjoavat lisätietoa ja syventävän tarkastelukulman käsiteltyihin asioihin. Jokaisen luvun lopussa olevat tiivistelmät puolestaan toimivat muistin tukena ja auttavat kertaamaan olennaiset seikat. Kunkin luvun tehtävät ovat rakenteeltaan erilaisia; osa tehtävistä tiivistää ja kertaa luvun sisältöä, osa tarjoaa mahdollisuuden tiedon syventämiseen ja soveltamiseen.

Tekstissä on lihavoituna ydinkäsitteitä sekä jäsentelyjä, jotka auttavat hahmottamaan luvun olennaista sisältöä. Keskeisimmät käsitteet on selitetty kirjan lopussa olevassa sanastossa.

Tervetuloa uskontojen ja katsomusten versoavaan maailmaan!

Tekijät

Uskonnon luonne

1. Uskonto katsomuksena 8
   - Uskonnon määrittely ja pyhän käsite 8
   - Uskonnon ulottuvuudet 11
   - Uskonnollinen kieli ja käsitteet 12
   - Uskonnolliset kertomukset ja jumalakäsitys 13
   - Riitit uskonnossa 14

2. Näkökulmia uskonnollisuuteen 16
   - Uskonto yksilön kokemuksena 16
   - Uskonto ja yhteisö 19
   - Tulkintoja uskonnosta 21
   - Uskonnon yhteiskunnallisia tulkintoja 22

3. Katsomusten kirjo 24
   - Maailmankatsomus, maailmankuva ja ideologia 24
   - Uskonnottomuuden ilmeneminen ja uskontokritiikki 27
   - Agnostisismi ja ateismi 28
   - Uskonnollisuus ja uskonnottomuus eri kulttuureissa 29
   - Uskonnonvapaus 30

Uskonnot ja niiden tutkiminen

4. Uskontojen ja katsomusten tutkimus 34
   - Tieteellinen ote uskontojen tutkimisessa 34
   - Uskontotieteellinen tutkimus 37
   - Teologia 38
   - Uskontojen tutkimus muissa tieteissä 39
   - Uskontojen tieteellisen tutkimisen menetelmät ja haasteet 40

5. Maailman uskontotilanne 44
   - Uskontojen ryhmittelytapoja 44
   - Maailmanuskontojen kannattajamäärät ja levinneisyys 47
   - Uskontojen sisäinen moninaisuus 49
   - Uskonnot Suomessa 50
   - Suomalaisten uskonnollisuus 51

Juutalaisuus

6. Juutalaisuuden kehitys ja pyhä kirjallisuus 56
   - Juutalaisuuden historiallinen kehitys 56
   - Juutalaiset kansana 59
   - Juutalaisvastaisuus ja holokausti 60
   - Juutalaisuuden pyhä kirjallisuus 61
   - Talmud ja pyhän kirjallisuuden tulkinta 62

7. Juutalaisuuden oppi ja suuntaukset 64
   - Usko yhteen Jumalaan 64
   - Usko jumalalliseen ilmoitukseen 65
   - Usko juutalaisen kansan erityisasemaan 66
   - Juutalaisuuden eri suuntauksia 67
   - Juutalainen mystiikka 68

8. Juutalainen elämäntapa ja yhteiskunta 70
   - Uskonnon harjoittaminen kotona ja synagogassa 70
   - Elämänkaarirituaalit 72
   - Juutalainen vuodenkierto 74
   - Juutalaisuus ja ruoka 76
   - Juutalainen etiikka 77
   - Juutalaisuuden asema Lähi-idässä 77
   - Israel 78

Kristinusko

9. Kristinuskon synty ja oppi 82
- Jeesus-liikkeestä uskonnoksi 82
- Varhaisten kristittyjen elämä 85
- Kristinuskon opin synty 86
- Kristinuskon Jumala 87
- Kristus-uskon luonne 87
- Kristillinen ihmiskuva 88

10. Raamattu 92
- Raamatun synty 92
- Vanhan testamentin sisältö 95
- Uuden testamentin sisältö 96
- Raamatun merkitys ja tutkiminen 98
- Erilaisia tapoja tulkita Raamattua 99

Islam

11. Islamin synty ja Koraani 104
- Arabian niemimaan tilanne Muhammedin aikaan 104
- Muhammed uskonnon perustajana 106
- Islamin leviäminen 108
- Koraanin sisältö ja käyttötavat 109
- Koraanin tulkintatapoja 110

12. Islamin oppi ja suuntaukset 112
- Opin lähteet 112
- Opin ydin – monoteismi 113
- Muslimin velvollisuudet 114
- Islamilainen laki ja sen tulkinta 116
- Islamin pääsuuntaukset 118
- Suufilaisuus 119

13. Islamilainen elämäntapa ja yhteiskunta 122
- Vuosittaiset juhlat ja siirtymäriitit 122
- Eettiset ihanteet 125
- Islamin suhde väkivaltaan 126
- Islamin yhteiskunnallisia tulkintoja 127
- Islam enemmistö- ja vähemmistö-uskontona 128
- Islam Suomessa 129

Lähi-idän uskontojen merkitys

14. Lähi-idän uskontojen yhteiset piirteet 134
- Lähi-idän uskontojen taustaa 134
- Abrahamin jälkeläiset ja profeetat 136
- Monoteismi ja lineaarinen aikakäsitys 138
- Pyhän kirjan merkitys 139
- Yhteinen pyhä kaupunki – Jerusalem 140
- Eettiset ihanteet ja ongelmat 142

15. Lähi-idän uskonnot ja länsimainen kulttuuri 144
- Ajanlasku ja arki 144
- Arkkitehtuuri uskonnon ilmentäjänä 147
- Lähi-idän uskontojen vaikutus kuvataiteisiin 149
- Lähi-idän uskontojen vaikutus tieteisiin 150
- Media ja politiikka 152

Sanasto 154

Kuvalähteet 158

Uskonnon luonne

1. Uskonto katsomuksena
2. Näkökulmia uskonnollisuuteen
3. Katsomusten kirjo

Buddhalainen Prasat Muang Tamin temppelialue Thaimaassa

1

Uskonto katsomuksena

Ihmisen olennainen piirre on pohtia katsomuksellisia kysymyksiä, kuten mistä todellisuus rakentuu, mikä on ihminen ja elämän tarkoitus, sekä miten pitäisi elää. Uskonto on yksi tapa vastata näihin kysymyksiin. Kaikissa kulttuureissa esiintyy erilaisia uskomusjärjestelmiä, uskontoja ja uskonnollisia liikkeitä. Nykyään uskontoja lasketaan olevan yli 20 000. Silti uskonnon määrittely ei ole helppoa. Selvää on, että ilman uskoa johonkin ei synny uskontoa. Toisaalta pelkkä usko ei synnytä uskontoa. Mitä vaaditaan, että uskomukset muotoutuvat uskonnoksi?

Uskonnon määrittely ja pyhän käsite

Uskontoilmiötä on yritetty kiteyttää erilaisissa uskonnon määritelmissä. Yksimielisyyttä ei kuitenkaan ole saavutettu. Yhteistä eri näkemyksille on, että uskontoon liittyy seuraavia elementtejä:

- Uskonto on osa kulttuuria.
- Uskonto on tietyn ihmisryhmän yhteinen tapa hahmottaa todellisuutta.
- Uskonto vastaa ihmisen peruskysymyksiin.
- Uskontoon liittyy ajatus tuonpuoleisuudesta, transsendenssista.

Uskonnossa on siis kyse siitä, että ihmiset uskovat tuonpuoleisuuden voivan vaikuttaa heidän elämäänsä ja kohtaloonsa. Uskonnon mukaan tämänpuoleinen eli immanenssi ja tuonpuoleinen eli **transsendenssi** ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Juuri tätä vuorovaikutusta edustavat esimerkiksi lähes kaikissa uskonnoissa esiintyvät palvontamenot ja rukousperinne.

Kun uskontoja esitellään, kerrotaan niiden opeista, toimintamuodoista, historiasta ja vaikutuksesta taiteisiin ja yhteiskuntaan.

Hindulaisuuden mukaan pyhässä Ganges-virrassa kylpeminen pesee pois elämän aikana tehdyt pahat teot. Kylpeminen edustaa ´elettyä uskontoa´, hindulainen oppi muuttuu kokemukseksi.

Katolisen kirkon paavi on maailman vaikutusvaltaisin uskonnollinen johtaja. Kuvassa paavi Franciscus katolisen kirkon ylimpien johtajien, kardinaalien, nimitystilaisuudessa.

Tällöin puhutaan järjestäytyneestä uskonnollisuudesta. Aina tämä tapa määritellä uskonto ei kuitenkaan toimi. Esimerkiksi Intian hindulaisuus on uskonto, joka pyritään paketoimaan tietyiksi opeiksi ja palvontamenoiksi. Kuitenkin hindulaisuus on eri puolilla Intiaa niin erilaista, että kyse ei ole yhdestä selvärajaisesta uskonnosta, vaan pikemminkin hindulaisuuksista tai hindulaisista liikkeistä, intialaisen uskonnollisuuden erilaisista ilmenemismuodoista.

Nykyään tutkijat puhuvat uskonnosta ihmisen kokemusten kautta. Uskonto ei ole oppijärjestelmä, vaan kokemusmaailma. Tästä käytetään nimitystä **eletty uskonto** (*lived religion*). Esimerkiksi kristillinen helluntaiherätys on uskonnollinen liike, jossa kokemuksellisuus korostuu. Uskonto on osa elettyä elämää, ei oppeihin rajoittunut järjestelmä.

Eri määrittelytavoista huolimatta yksi käsite näyttää yhdistävän uskontoja, **pyhän käsite**. Uskonnoissa on jotakin, joka saa erityisen uskonnollisen arvon. Alun perin latinankielinen termi pyhä (sacrum) tarkoittikin jotakin erilleen asetettua, joukosta irrotettua, jotakin erityistä. Uskonnoissa pyhä eli **sakraali** ja maallinen eli **profaani** erotetaan toisistaan. Pyhää voi olla ihminen, paikka, kirja, uskonnollinen toimitus tai vaikka tietty eläin. Uskovalle jokin asia voi olla hyvin pyhä, mutta uskonnon ulkopuoliselle sen pyhyys voi näyttäytyä täysin käsittämättömänä. Intiassa on temppeleitä, joissa rotille on varattu omat maitoaltaat. Ganesha-jumalaa palvovalle hindulle tämä on ymmärrettävää. Ganesha nimittäin ratsastaa rotalla. Rotta ei siten ole kulkutauteja levittävä jyrsijä, vaan jumalallinen, pyhä kulkuneuvo. Hindulle taas voi olla erikoista se, että kristinuskossa nautitaan Kristuksen ruumis ja veri leivän ja viinin muodossa. Uskontojen pyhä ei perustu järjelliseen, rationaaliseen päättelyyn, vaan on uskon kysymys.

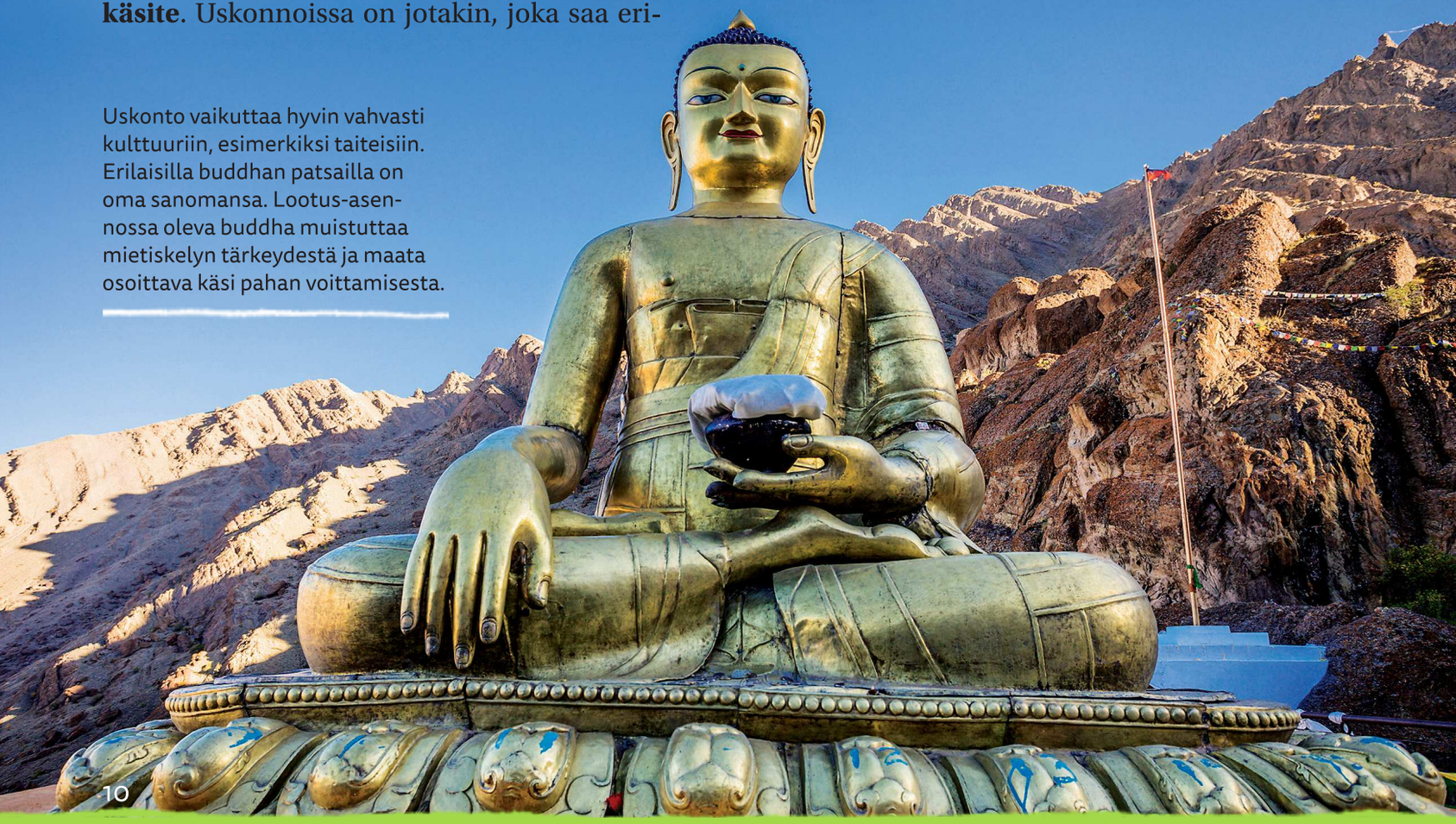

Uskonto vaikuttaa hyvin vahvasti kulttuuriin, esimerkiksi taiteisiin. Erilaisilla buddhan patsailla on oma sanomansa. Lootus-asennossa oleva buddha muistuttaa mietiskelyn tärkeydestä ja maata osoittava käsi pahan voittamisesta.

Uskonnon ulottuvuudet

Uskontoa määritellessä havaitaan, että on tiettyjä osa-alueita, jotka näyttävät löytyvän kaikista uskonnoista. Usein puhutaan uskonnon ulottuvuuksista, joita ovat esimerkiksi:

- tiedollinen ulottuvuus
- tunneulottuvuus
- sosiaalisuus eli yhteisöllisyys
- toiminnallisuus
- kulttuurinen ulottuvuus.

Tiedollisessa osa-alueessa on kyse siitä, että uskonnot sisältävät erilaisia opillisia määritelmiä; kristinuskon mukaan Jumala on kolmiyhteinen, hindulaisuuden mukaan mokša on vapautumista sielunvaelluksesta, buddhalaisuudessa nirvana on elämänjanon sammumisen tila. Opit muodostavat uskonnon ytimen ja ovat keino vetää rajaa muihin uskontoihin. Uskonnonharjoittaja voi kokea myös vahvoja **tunteita**. Pyhän kokeminen voi saada ihmisen itkemään, vapisemaan, tanssimaan tai vaipumaan transsitilaan.

Uskonnoille on leimallista, että niitä harjoitetaan yhdessä. Uskonnon kannattajat kokoontuvat yhteen ja muodostavat erilaisia yhteisöjä. Tämä on uskonnon **sosiaalisuutta**. Erilaiset riitit ja rituaalit ovat taas uskonnollisen yhteisön **toiminnallista** osa-aluetta. Uskonnoilla on myös vahva vaikutus **kulttuurissa**. Uskonto muovaa taidetta, antaa sille aiheita ja sisältöjä. Kaikki suuret maailmanuskonnot omaavat rikkaan ja värikkään taideperinteen. Uskonto vaikuttaa kaikilla taiteen alueilla; erityisen vahvasti musiikissa, kuvataiteessa, kirjallisuudessa ja arkkitehtuurissa. Uskonto vaikuttaa myös tapoihin, käyttäytymiseen ja asenteisiin.

Pyhiinvaellus on osa uskonnon toiminnallista ulottuvuutta. Esimerkiksi muslimit tekevät pyhiinvaelluksia profeetta Muhammedin elämän tärkeille paikoille, kuten Medinaan, jossa sijaitsee yksi islamilaisen maailman tärkeistä moskeijoista.

Uskonnollinen kieli ja käsitteet

Eräs tapa yrittää määritellä uskontoa katsomuksena on tutkia uskontojen käyttämää kieltä ja käsitteitä. Koska uskonnossa on kyse näkymättömän, aistein havaitsemattoman maailman ja näkyvän maailman kohtaamisesta, uskonnon käsitteet ovat aivan erityisiä. Uskonnot puhuvat transsendenssista vertauskuvin ja **symbolein**. Niiden avulla näkymätön tehdään näkyväksi. Kristinuskossa kolmio kuvaa Jumalan kolmea persoonaa, sädekehä pyhyyttä. Luonnonuskonnoissa toteemipaalu havainnollistaa heimon voimaa ja sitä, minkä eläimen jälkeläisiä he ovat.

Uskonnon kieli on **kokemuksen kieltä**. Näin se muistuttaa runoutta. Hindulainen aamurukous ”Om. Mietiskelkäämme säteilevän auringon jumalaista valoa. Elvyttäköön se meidän henkemme.” voi olla ei-hindulle kaunis kuvaus aamun valosta, mutta hindulle muistutus maailmanhengen, brahmanin, voimasta. Uskova lukee uskonnon symboleja ja kieltä uskonsa läpi.

Uskontojen luonteeseen kuuluu, että niissä käytetään käsitteitä, joilla on erityinen uskonnollinen sanoma. Nämä käsitteet on usein omistettu vain uskonnolliseen kielenkäyttöön. Monien uskontojen ydinsanastoon kuuluvat esimerkiksi käsitteet pelastus, kadotus, vapahdus ja siunaus. Eri uskonnoissa nämä selitetään eri tavoin. Esimerkiksi pelastus on islamin opin mukaan pääsyä paratiisiin, buddhalaisuudessa taas nirvanatilan saavuttamista.

Hindulaisuuden jumalakäsitys on polyteistinen. Jumalia on laskutavasta riippuen jopa miljoonia. Osa jumalista on henkiolentoja, osa persoonallisia hahmoja. Jumalten perheen kuvissa esiintyvät lähes poikkeuksetta Ganesha, Višnu, Šiva ja Krišna.

Uskonnolliset kertomukset ja jumalakäsitys

Uskonnon erityisluonteeseen kuuluu ns. suurten kertomusten välittäminen. Suuret kertomukset, **myytit**, vastaavat uskonnollisesti kysymyksiin maailman synnystä sekä ihmisen asemasta ja merkityksestä maailmassa. Myytit ovat uskonnon ydinkertomuksia, joiden tarkoitus ei ole selittää maailmaa tieteellisesti, vaan uskon näkökulmasta. Monissa uskonnoissa on esimerkiksi kertomuksia siitä, miten maailma luotiin jumalan tai jumalien toimesta. Alkuna voi olla jumalan lausuma sana, kuten kristinuskossa, tai maailmanhengen hengitys, kuten hindulaisuudessa. Nämä **luomismyytit** kertovat usein myös sen, mikä on ihmisen paikka maailmassa. Luomismyyteissä luodaan siis perusta näkymättömän ja näkyvän maailman vuorovaikutukselle. **Legendat** ja **sankarimyytit** puolestaan kertovat yksittäisten ihmisten yliluonnollisista voimista ja ihmeistä.

Uskonnolliset kertomukset välttävät uskonnollista tietoa yliluonnollisesta. Näihin kertomuksiin perustuu uskontojen käsitys jumalasta, jumalista tai jumaluudesta. Uskonto on siis teistinen katsomus; siinä uskotaan jonkinlaiseen jumaluuteen. Kun uskonto opettaa, että on olemassa vain yksi jumala, joka on luonut todellisuuden ja päättää viime kädessä sen kohtalosta, puhutaan **monoteismista**. Vahvimmin monoteistisia uskontoja ovat Lähi-idän uskonnot juutalaisuus, kristinusko ja islam. Esimerkiksi islamin uskontunnustuksen alku on ehdoton: ”Ei ole muuta Jumalaa kuin Jumala.”

Polyteistisissa uskonnoissa uskotaan monien jumalien olemassaoloon. Jumalilla voi olla erilaisia tehtäviä ja rooleja. Joskus jumalat muodostavat toisilleen alisteisia suhteita, hierarkioita. Tämä on tyypillistä monille luonnonuskonnoille. On yksi pääjumala, jonka vallassa muut jumalat ovat. Hindulaisuutta pidetään perinteisesti polyteistisena uskontona. On esitetty, että hindulaisuuteen kuuluu jopa miljoonia jumalia. Osa hindujumalista edustaa kuitenkin erilaisia henkiolentoja, joita voi verrata kristinuskon enkeleihin. Hindulaisuuteen kuuluu myös ajatus, jossa hyväksytään monet jumalat, mutta palvotaan vain yhtä. Tästä käytetään termiä **monolatria**. **Panteismissa** jumala ei ole persoona, vaan luonnossa vaikuttava voima. Jumaluutta voi siis olla eri puolilla luontoa. Näin opettaa mm. Japanin šintolaisuus. Fuji-vuorelle kiivettäessä on tasaisin välimatkoin jumalhenkien asuinalueita. Jumalakäsityksissä ongelmaksi siis muodostuu se, miten jumala määritellään.

Riitit uskonnossa

Riitit ja rituaalit edustavat uskonnon toiminnallista ulottuvuutta. Niiden tehtävänä on säädetyin menoin saattaa näkyvä ja näkymätön, tämän- ja tuonpuoleinen kosketuksiin toistensa kanssa. Monissa uskonnoissa riitit tulee suorittaa aina tietyllä samalla kaavalla. Tämän vuoksi niiden toimittaminen on annettu uskonnon ammattilaisille, papeille, samaaneille, imaameille tai rabbeille. Riittien avulla uskonto siirtää perinnettään, luo yhteisöllisyyttä ja antaa mahdollisuuden uskonnon harjoittamiseen. Uskontoja tutkittaessa on havaittu, että on tiettyjä riittityyppejä, joita esiintyy useimmissa uskonnoissa: siirtymäriitit, kalendaririitit ja kriisitilanteissa suoritettavat riitit.

Siirtymäriiteissä yhteisön jäsen siirretään uskonnollisin menoin asemasta toiseen. Näin tapahtuu esimerkiksi, kun mies ja nainen siirtyvät yksin elämisestä pariskunnaksi. Kristinuskossa pappi vihkii heidät avioon, buddhalaisuudessa munkki suorittaa perheenperustamisrituaalin. Siirtymäriiteissä on usein kolme vaihetta: irrottaminen, välivaihe ja liittäminen. Vanha elämä jää, totutellaan uuteen ja vihdoin aloitetaan uusi vaihe elämässä. Afrikkalaisten heimojen poikien **initiaatiorituaalit** noudattivat selkeästi tätä kaavaa: pojat irrotettiin yhteisöstä, lähetettiin viidakkoon elämään omin avuin ja lopulta

Juutalaisuudessa uskonnolliseen täysi-ikäisyyteen liittyvä riitti on nimeltään bar mitsva, lain poika -juhla tai bat mitsva, lain tyttö -juhla. Juhlan jälkeen nuori on valmis ottamaan vastuuta uskonnollisista velvollisuuksista.

kutsuttiin takaisin yhteisöön urhoollisuustestien avulla. Tämän jälkeen poika oli valmis ottamaan vaimon ja perustamaan perheen, jolloin heimon tulevaisuus oli turvattu.

Kalendaaririiteillä tarkoitetaan uskonnollisia rituaaleja, jotka toistuvat säännöllisin väliajoin. Kristillisen kirkkovuoden monet juhlat, kuten joulu, pääsiäinen ja helluntai, edustavat kalendaaririittejä. Myös muissa maailmanuskonnoissa on rikas ja kirjava vuodenkiertoon nivoutuva juhlaperinne. Kun yhteisöä kohtaa katastrofi, ongelma tai hätä, suoritetaan **kriisiriittejä**. Niiden tarkoituksena on lepytellä yliluonnollisia voimia ja näin saattaa yhteisö tasapainoon. Katolisessa kristinuskossa sairaan ihmisen vuoteen äärelle voidaan kutsua pappi, luonnonuskonnoissa puolestaan samaani.

Tiivistelmä

Mikä tekee katsomuksesta uskonnollisen?

- usko aistein havaittavan maailman ja tuonpuoleisen (transsendenssin) vuorovaikutukseen
- usko yliluonnollisen olemassaoloon
- yksilön kokemukset jumaluuden läsnäolosta (lived religion)
- uskonnollinen kieli ja käsitteet
- myytit maailman selittäjinä
- riitit keinona luoda yhteyttä tuonpuoleiseen

TEHTÄVÄT

1. Poimi luvusta viisi sellaista käsitettä, jotka selittävät parhaiten, mitä uskonto on. Perustele valintasi.
2. Ota kantaa puolesta ja vastaan seuraavaan väitteeseen: ”Käsite ´eletty uskonto´ kuvaa parhaiten uskonnon olemusta ja luonnetta.”
3. Lue alla olevat uskonnon määritelmät ja pohdi, mitä uskonnon osa-alueita ne korostavat.

   a) ”Uskonto on uskoa henkiolentoihin.”

   b) ”Ilman pyhän ja profaanin välistä eroa uskonto ei ole uskonto.”

   c) ”Uskonto on symbolinen järjestelmä, joka saa aikaan ihmisissä voimakkaita mielialoja ja motivaatioita. Uskonto muodostaa käsityksiä olemassaolon järjestyksestä.”

   d) ”Uskonto on tila, jossa ollaan perimmäisen huolenaiheen valtaamia, huolen, joka asettaa kaikki muut huolet alisteisiksi ja joka itse sisältää vastauksen kysymykseen elämämme tarkoituksesta.”

2

Näkökulmia uskonnollisuuteen

Uskonto on yhteisöllinen mutta ei yhtenäinen ilmiö. Tämä johtuu siitä, että uskontoa tulkitaan hyvin monin eri tavoin. Uskonnot ovat sisäisesti jakautuneita, saaneet vaikutteita toisistaan sekä muuttuneet aikojen kuluessa. Yksilöiden kokemukset uskonasioista ovat erilaisia, mutta myös tieteen näkökulmasta uskontoja voidaan lähestyä hyvin monin eri tavoin. Uskonto ei ole eheä ja mustavalkoinen kuva maailmasta, vaan pikemminkin eri tulkinnoista koostuva värikylläinen mosaiikki tai palapeli.

Uskonto yksilön kokemuksena

Uusin tutkimus on osoittanut, että **yksilölliset kokemukset** uskonnoissa ovat korostuneet. Näin on tapahtunut erityisesti kaupungeissa. Yksilöiden kokemukset uskonnosta ovat hyvin erilaisia. Monet hakevat katsomukseensa vaikutteita eri lähteistä ja saattavat yhdistää aineksia eri uskonnoista. Sama henkilö voi uskoa Jeesuksen pelastustekoon ja hindulaiseen jälleensyntymisoppiin. Tästä uskonnollisten ainesten sekoittumisesta käytetään käsitettä **synkretisaatio**. Joskus puhutaan myös supermarket-uskonnollisuudesta. Yksilö ikään kuin kokoaa itselleen eri uskontojen oppihyllyiltä haluamiaan asioita ja muodostaa niistä oman uskonnollisuutensa. Synkretisaatiota tapahtuu paitsi yksilötasolla myös uskontojen tasolla. Esimerkiksi Luoteis-Intiassa 1500-luvulla syntynyt uskonto, sikhiläisyys, yhdistää opeissaan islamia ja hindulaisuutta. Sikhiläisyyden perusoppirakenne on islamilainen, mutta tapakulttuuri ja riittiperinne hindulainen.

Rukous on uskontojen tärkeimpiä rituaaleja. Rukous voi tapahtua yksittäisenä tai yhteisöllisenä uskonnonharjoittamisena. Rukoiluun liittyy eri uskonnoissa erilaisia tapoja, kuten käsien ja kehon asennot. Tavat viestivät, että ihminen haluaa nöyrtyä ja alistua tuonpuoleisen voiman edessä.

Nykyään monet uskontojen kannattajat eivät määrittele itseään hengellisiksi vaan pikemminkin henkisiksi. Ihminen kokee, että todellisuudella on aistein havaittavan maailman lisäksi myös näkymätön, henkinen ulottuvuus. Luonnontieteellistä maailmankuvaa ei kielletä, mutta sen rinnalla nähdään olevan myös tuonpuoleisia voimia, jotka vaikuttavat ihmisen elämään ja hyvinvointiin. Länsimaissa suosittu joogaharrastus kumpuaa usein tästä ajattelusta. Harva joogan harrastaja kuitenkaan mieltää toimintaansa uskonnon harjoittamiseksi, kuten alkuperäinen intialainen jooga on ollut. Sananmukaisesti jooga tarkoittaa nimittäin jumalaan yhdistymistä.

Eri uskonnoissa on erilaisia yksilöllisiä tapoja harjoittaa uskontoa. Tyypillinen esimerkki yksilöllisestä uskonnon harjoituksesta on **rukous**. Toki rukous voi tapahtua myös hyvin yhteisöllisesti, kuten islamissa. Useimmiten kyse on kuitenkin yksilön tavasta turvautua korkeampiin voimiin kiitoksen tai hädän hetkellä. Tutkimusten mukaan nekin ihmiset, jotka eivät miellä itseään uskoviksi, rukoilevat varsin usein. Tällöin rukous ei noudata mitään tiettyä kaavaa tai perinnettä, vaan on yksilön oma henkinen huokaus tuonpuoleisuuteen. Rukoukset voivat edustaa eri tyyppejä. Kiitosrukouksissa ihminen osoittaa kiitollisuuttaan ja pyyntörukouksissa hakee apua.

Joissakin uskonnoissa, erityisesti Aasiassa, rukous on useimmiten **meditaatiota**. Meditaatiolla tarkoitetaan henkistä tai hengellistä mietiskelyä. Joskus sen tavoitteena on mielen tyhjentäminen, kuten zen-buddhalaisuudessa; joskus taas kyse on jumalayhteyden hakemisesta ja kokemisesta, kuten hindulaisuudessa. Länsimaihin levinneessä meditaatioperinteessä haetaan puolestaan henkistä tasapainoa, harmoniaa. Myös kristinuskon keskuudessa on virinnyt meditaatiota korostavia liikkeitä, kuten Suomessa vaikuttava Hiljaisuuden ystävät.

Islamissa rukoukselle on säädetty tarkkoja käyttäytymisohjeita: rukoillessa riisutaan kengät, suoritetaan tietyt liikkeet ja toistetaan Koraanin lauseita. Islamissa rukoilu on myös yhteisöllinen tapahtuma, joka tulisi mieluiten suorittaa moskeijassa.

Uskonto ja yhteisö

Uskonto on **sosiaalinen ilmiö** ja uskontojen kannattajat muodostavat yhteisöjä. Niihin kuulumisen merkkeinä ovat yhteiset riitit ja sama **uskontunnustus**. Kristillisessä messussa lausutaan yhteen ääneen usko kolmiyhteiseen Jumalaan. Islamissa puolestaan sitoudutaan uskomaan yhteen Jumalaan ja ajatukseen, että Muhammed oli hänen viimeisin lähettiläänsä. Buddhalaiset kiinnittyvät uskontunnustuksessaan Buddhaan, hänen opetuksiinsa ja munkkiyhteisön arvovaltaan.

Yksi uskonnollista yhteisöä ylläpitävä voima on se, että niihin liitytään tiettyjen riittien kautta. Kristinuskossa tämä siirtymäriitti on kaste, juutalaisuudessa poikien ympärileikkaus. Tietyin säädetyin menoin suoritettavilla riiteillä pyritään siihen, että uskonnollinen yhteisö olisi kiinteä ja sen jäsenet tuntisivat kuuluvansa siihen.

Uskonnon kannattajat muodostavat **oman yhteisön**. Tällä tavalla uskontojen välille syntyy rajanvetoa. Syntyy ajatus ”me ja muut”. Kristityt muodostavat kirkon tai kristikunnan ja muslimit umman, kaikkien muslimien yhteisön. Kiinteässä, rajatussa yhteisössä myös perinteen siirtäminen seuraaville sukupolville on helpompaa.

Uskonnon yhteisöllisyyttä tuetaan myös sillä, että uskonnon kannattajat kokoontuvat yhteen tiettyihin paikkoihin. Kristilliset kirkot,

Uskonnon yhteisöllinen luonne näkyy esimerkiksi pyhiinvaelluksilla. Muslimin velvollisuus on mahdollisuuksien salliessa tehdä pyhiinvaellus Saudi-Arabian Mekkaan. Mekan moskeija on islamilaisen maailman tärkein paikka. Viime vuosina sitä on laajennettu huomattavasti, jotta miljoonat vaeltajat voivat suorittaa rituaalinsa.

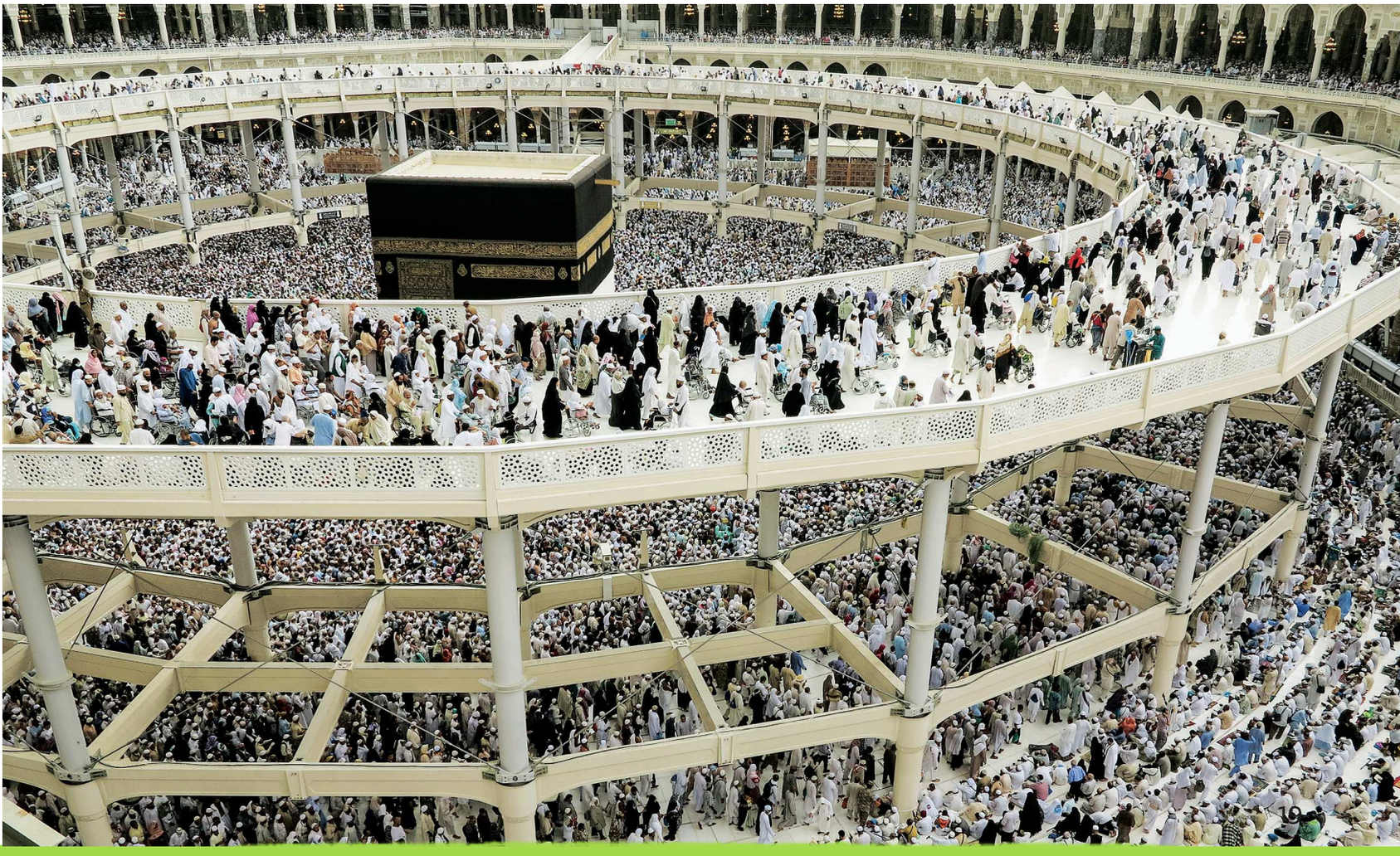

Yhdysvalloissa on monia kristillisiä liikkeitä ja yhteisöjä, joiden uskonnon tulkinta on fundamentalistinen. Usein kokouksissa on karismaattisia piirteitä, kuten kaatumisia ja yrityksiä parantaa sairaita. Benny Hinn on kuuluisa saarnaaja, jonka kokouksiin kerääntyy tuhansia ihmekokemuksia tavoittelevia ihmisiä.

islamilaiset moskeijat, juutalaiset synagogat sekä buddhalaiset ja hindulaiset temppelit ovat yhteisöllisyyden näkyviä merkkejä. Monissa maissa juuri nämä rakennukset ovat myös merkittävimpiä turistinähtävyyksiä. Rakennusten avulla uskonto erottuu maisemasta ja näkyy kauas. Yhteisöllistä uskonnon tulkintaa toteutetaan myös **pyhiinvaelluksilla**. Lähes kaikissa uskonnoissa on perinteenä vierailla paikoissa, joissa on pyhäinjäännöksiä, **reliikkejä**, tai joissa on tapahtunut yliluonnollisia ilmestyksiä. Islamissa tällainen vaellus on jopa muslimin velvollisuus, mikäli siihen on mahdollisuus.

Vaikka uskonnot korostavat yhteisöä, opin yhtenäisyyttä ja uskonnollisen perinteen jatkuvuutta, kaikki maailmanuskonnot ovat sisäisesti hajanaisia. **Hajautuminen** voi olla niin voimakasta, että eri suuntausten edustajat eivät tunnusta toisia saman uskonnon kannattajiksi. Esimerkiksi Intiassa Šiva-jumalan palvoja voi kokea, että naapurikylässä tapahtuva Višnun rukoilu on käytännössä eri uskonto. Sisäisten suuntausten välille voi kehittyä jopa aseellisia konflikteja. Esimerkiksi islamilaisten sunnien ja šiiojen välillä on ollut väkivaltaisia yhteenottoja. Hajautumisen taustalla on kyse kulttuurieroista ja erilaisista opin tulkinnoista. Usein ajan myötä hajautuminen vahvistuu, ja uskonto pirstaloituu entisestään. Näin on käynyt esimerkiksi kristinuskolle 2 000 vuoden aikana.

Uskonnon vahvalla yhteisöllisyydellä on myös kääntöpuolensa. Ongelmaksi voi muodostua se, että yksilöllä ei ole mahdollisuutta irtautua uskonnollisesta yhteisöstä tai irtautuminen aiheuttaa eristämistä ja hylkäämistä. Tällöin puhutaan **uskonnon uhreista**. Keskustelua uskonnon uhreista käydään erityisesti niissä yhteiskunnissa, joissa uskonnonvapaus ylipäätään on mahdollinen. Uskonnon uhri -kokemus on vahvasti yksilön psykologinen kokemus oman arvon menettämisestä ja hylätyksi tulemisesta. Uskonnon sisällä voi myös käydä niin, että uusia, erilaisia ajatuksia esittävät henkilöt tuomitaan harhaoppisiksi, vääräuskoisiksi ja siten kartettaviksi.

Tulkintoja uskonnosta

Yksilöllisten kokemusten ja yhteisöllisen toiminnan lisäksi uskontojen ja uskonnollisten ryhmien sisällä esiintyy myös erilaisia opillisia painotuksia. **Liberaaliuskonnollisuudessa** uskonnolliset arvot muodostavat peruslähtökohdan, mutta eivät estä uusia uskonnon tulkintoja. Liberaalisti, vapaamielisesti uskontoon suhtautuvat korostavat, että uskonnossa vallitsevia perinteitä ja tapoja on voitava muuttaa vastaamaan yhteiskunnan ja kulttuurin muutoksia. Esimerkiksi liberaalijuutalaisissa seurakunnissa nainen saa toimia rabbina ja Heprealaisen raamatun Toorassa olevia kaikkia ohjeita ei tarvitse sellaisenaan enää noudattaa. Kristinuskon ns. feministiteologinen suuntaus edustaa myös liberaaliuskonnollisuutta. Sen mukaan miesvaltainen kristinuskon tulkinta on vanhentunutta ja uskontoa on luettava sukupuolisen tasa-arvon näkökulmasta. Perinteinen kristillinen rukous voidaan siis aivan perustellusti aloittaa sanoin ”Äiti meidän, joka olet taivaissa”.

Konservatiivisessa uskon tulkinnassa korostetaan perinteisten arvojen merkitystä. Tässä tulkinnassa ajatellaan, että myöntyminen uudistuksille ja uusille arvoille tuhoaa uskonnon olemuksen. Usein kyse on taistelusta uusia moraalinormeja vastaan. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on monia pieniä kristillisiä yhteisöjä, jotka vastustavat aborttia, eutanasiaa ja samaa sukupuolta olevien avioliittoa. Tätä he perustelevat nimenomaan uskonnon opetuksilla ja Raamatun sanalla. Näissä tulkinnoissa muutos on uhka Raamatun arvovallalle ja Jumalan asemalle. Myös muissa kuin kristinuskossa esiintyy konservatiivista uskonnollisuutta. Tällöin halutaan ylläpitää ja puolustaa perinteisiä uskonnon harjoitustapoja muuttuvassa maailmassa. Esimerkiksi monet muslimit pyrkivät pitämään kiinni päivärukousten rytmistä, vaikka se on monesti hankalaa nykyisessä työelämässä.

Konservatiivisuus saa vielä vahvemman asun **fundamentalistisessa** tulkinnassa. Fundamentalismi tarkoittaa alun perin pyhän kirjan kirjaimellista tulkintaa. Fundamentalismi on siis sellaista konservatiivisuutta, jossa ajattelun perusta haetaan erityisesti pyhistä teksteistä. Esimerkiksi fundamentalistikristityt ajattelevat, että Raamattu on Jumalan erehtymätön ilmoitus ihmisille.

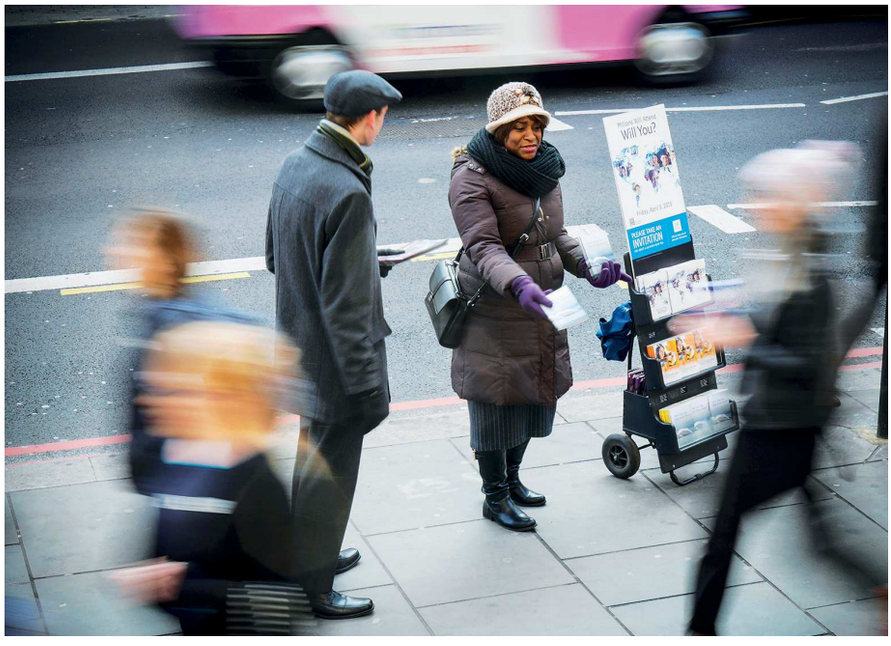

Jehovan todistajien opin mukaan uskovat muodostavat oman rajatun yhteisön. Yhteisö antaa jäsenilleen tarkkoja tulkintoja opista ja oikeasta elämäntavasta. Jehovan todistajat uskovat, että heillä on hallussaan oikea uskonnollinen oppi, siksi he tekevät lähetystyötä ja yrittävät laajentaa valtakuntansa sanomaa.

Monissa uskonnoissa opetetaan, että ihminen saavuttaa jumalayhteyden parhaiten omistautumalla kokonaan jumalan palvelemiseen. Tämä on synnyttänyt esimerkiksi kristillisiä luostareita ja hindulaisia askeettiyhteisöjä. Yhteisöissä luovutaan maallisesta elämästä ja eristäydytään ympäröivästä maailmasta. Kreikan Meteoran alueen luostarit on jopa rakennettu niin, että niihin on vaikea päästä.

Fundamentalistien mukaan uskonnon arvot ja ohjeet pätevät kaikilla elämän- ja yhteiskunnan aloilla tapakulttuurista politiikkaan. Heidän mukaansa uskonnon on oltava kaiken kulttuurin pohja, ei erillinen kulttuurinen saareke. Esimerkiksi fundamentalistiset muslimit pyrkivät siihen, että islamilainen laki, šaria, olisi myös maallisen lainsäädännön pohja.

Konservatiivisuutta voidaan tulkita myös niin, että kyse ei ole koko yhteiskuntaa ja kulttuuria sävyttävästä asiasta, vaan uskonnon omien uskonnollisten oppien tulkinnasta. Tällöin saatetaan käyttää käsitettä **ortodoksinen** tulkinta. Ortodoksisessa tulkinnassa perinteinen uskon oppi koetaan arvovaltaiseksi nykypäivänäkin eikä uudistuksille katsota olevan tarvetta. Esimerkiksi ortodoksijuutalaiset seurakunnat pitävät kiinni siitä, että naiset ovat parvella synagogajumalanpalveluksen aikana eivätkä naiset voi toimia rabbeina.

Uskonnon yhteiskunnallisia tulkintoja

Yksi näkökulma uskonnon tulkintaan on se, että uskonto nähdään poliittisena voimana ja politiikan välineenä. Tällöin politiikkaa ja yhteiskuntaa ei koeta uskonnolle uhkana, vaan ajatellaan, että uskonto voi mukautua muutoksiin ja parhaimmassa tapauksessa parantaa maailmaa. Uskonto voi esimerkiksi muistuttaa pyhyyden merkityksestä kaupallisuuden keskellä.

Uskonto voi olla myös hyvin vahvasti sidoksissa politiikkaan ja yhteiskuntaan. Jopa niin vahvasti, että uskonnolla perustellaan oman kansan ainutlaatuisuutta. Tällöin uskonto toimii **nationalismin** perusteluna. Esimerkiksi 1800-luvun puolivälin jälkeen Japanissa syntyi nationalistista ajattelua, jota perusteltiin šintolaisuudella. Japanin keisarin uskottiin olevan auringonjumala Amaterasun jälkeläinen ja kaikkien japanilaisten isä. Keisarin valta ja japanilaisuuden erityisyys perusteltiin uskonnollisilla myyteillä.

Joskus käytetään myös termiä **kansalais-uskonnollisuus**, jolla tarkoitetaan sitä, että valtiovalta ja uskonto ovat läheisiä toisilleen. Uskonto näkyy esimerkiksi valtion lipussa ja kuuluu politiikkojen puheissa.

Joskus uskonnollinen ryhmittymä kokee, että he muodostavat oman yhteisönsä, jonka tulee eristäytyä ympäröivästä yhteiskunnasta. Monet uskonnolliset **lahkot** opettavat juuri näin. Niiden mukaan lahkon jäsenet ovat jumalan valitsema ryhmä, jonka tulee erottua maallisista ihmisistä. Lahkoissa vallitsee oma arvomaailmansa ja tapakulttuurinsa.

Tiivistelmä

Uskonnon ja uskonnollisuuden erilaisia tulkintoja

- yksilön oma tulkinta ja kokemus uskonnosta
- yhteisön tapa tulkita uskontoa
- uskonnollisten oppien tulkintatapoja
  - liberaalit tulkinnat
  - konservatiiviset tulkinnat
  - fundamentalismi
- uskonnon yhteiskunnalliset tulkinnat

TEHTÄVÄT

1. Laadi luvusta lyhyt tiivistelmä, jossa vastaat seuraavaan kysymykseen: Miten eri tavoin uskonnollisuutta voidaan tarkastella?
2. Etsi netistä tietoa suomalaisten uskonnollisuudesta ja pohdi, miten eri tavoin suomalaiset harjoittavat uskontoa.
3. Lue oheinen professori Jaakko Hämeen-Anttilan teksti ja kirjoita oma kannanottosi tekstin sanomaan.

   Talebanien tulkinta islamista on varmasti sekä suvaitsematon että taantumuksellinen. Samalla tavalla mikä tahansa fanaattinen ja fundamentalistinen järjestelmä on aina ahdasmielinen ja ahdistava. Esimerkiksi kulttuurivallankumouksen aikaisen Kiinan, ***Stalinin*** *Neuvostoliiton tai Pohjois-Korean* ***Kim****-dynastian ateistiset hallinnot eivät ole loistelleet suvaitsevaisuudellaan tai edistyksellisyydellään. Niitä ei kuitenkaan tavallisesti nosteta esimerkeiksi sekulaarin eli ei-uskonnollisen järjestelmän luonteesta.*

   Islamilaiset, kristilliset ja uskonnottomat järjestelmät ovat toisinaan olleet edistyksellisiä, toisinaan taantumuksellisia, parhaimmillaan suvaitsevaisia ja avoimia, huonoimmillaan suvaitsemattomia ja suljettuja. On vaikea väittää, että yksikään uskonto tai ideologia olisi aina joko hyvän tai pahan puolella – tällainen ajattelumalli elää vain fundamentalismiin taipuvaisten ihmisten mielikuvissa, ja silloin ”meidän” järjestelmämme on tietysti se avarakatseinen ja autuas, kun taas ”heidän” järjestelmänsä on ahdasmielinen ja ankea. Oman järjestelmän symboliksi valitaan malliesimerkki, toiselle järjestelmälle valitaan tyypilliseksi kauhukuva. Kuten talebanit.

   Lähde: Tiede-lehti 5/2013 Islam ja edistys

3

Katsomusten kirjo

Uskonnollisessa katsomuksessa keskeistä on pyhän käsite ja ajatus, että todellisuuteen kuuluu tuonpuoleisuutta, joka vaikuttaa ihmisen elämään ja kohtaloon. On myös toisenlaisia tapoja hahmottaa maailmaa sekä ihmisen paikkaa ja tehtävää siinä. Nämä katsomukset voivat olla puhtaan uskonnottomia, uskontokriittisiä tai jopa uskontovastaisia. Erilaisista katsomuksista muodostuu monipuolinen katsomusten kirjo.

Maailmankatsomus, maailmankuva ja ideologia

Maailmankatsomuksella tarkoitetaan ihmisen kokonaisvaltaista tapaa tulkita maailmaa ja sen toiminnan mielekkyyttä. Maailmankatsomus pyrkii vastaamaan mm. seuraaviin kysymyksiin: Mitä todellisuus on? Mikä on ihminen? Mikä on elämän tarkoitus ja päämäärä? Miten suhtaudutaan elämään, kuolemaan ja kärsimykseen? Miten elää hyvä elämä? Maailmankatsomus muodostuu siten hyvin erilaisista elementeistä ja aineksista.

Maailmankatsomuksen perustana on näkemys siitä, millainen maailma on. Tätä katsomuksen osa-aluetta kutsutaan **maailmankuvaksi**. Maailmankuvan perustana ovat tulkinnat yhteiskunnasta, ihmisestä ja todellisuudesta. Tieteellisellä ajattelulla on nykyään merkittävä rooli maailmankuvan rakentumisessa. Tieteellinen kuva maailmasta on kuitenkin vaihdellut eri aikoina. Uskontojen vanhat myytit maailman synnystä ovat perinteisesti vastanneet kysymykseen, mistä kaikki on alkanut. Nykyisin varsinkin länsimaisen maailmankuvan ytimenä on luonnontieteellinen tulkinta todellisuudesta. Tieteen yksi keskeisiä tuntomerkkejä on, että se korjaa itseään. Uusi tieto syrjäyttää vanhentuneen tiedon. Näin

Maailmankuva on riippuvainen kulloisenkin ajan näkemyksestä siitä, millainen todellisuus on. Nykyajan maailmankuva on hyvin tieteellinen. Vanhoissa kartoissa sen sijaan pelotellaan merihirviöillä ja pedoilla. Niiden sanoma on, että tunnettu maailma ja oma yhteisö on turvallinen paikka.

nykyinen maailmankuva on jatkuvassa muutoksessa, toisin kuin uskontojen myyttiset selitystavat, joiden katsottiin antaneen lopullisen selityksen maailman synnylle. Monien ajattelijoiden mielestä tieteellinen näkökulma on tyhjentänyt myyttien selitysvoiman. Uskontojen edustajat taas sanovat, että myytit vastaavat eri kysymyksiin kuin tieteelliset teoriat. Heidän mielestään teoriat alkuräjähdyksestä ovat vastaus kysymykseen miten, kun taas luomismyytit vastaavat kysymykseen miksi.

Maailmankatsomukseen kuuluu myös näkemys siitä, miten ihmisen tulisi elää ja toimia maailmassa. Siihen sisältyy tiedon, uskomusten ja olemassaolon mielekkyyden kokemisen lisäksi myös **eettistä pohdintaa**. Tämän pohdinnan tuloksena ihminen luo arvoja, normeja ja ihanteita. Arvoilla tarkoitetaan eettisesti tavoiteltavia asioita, kuten oikeudenmukaisuutta, reiluutta, hyvyyttä ja vapautta. Uskonnot ovat perinteisesti opettaneet ihmisille arvojen merkitystä ja sitä,

miten kohdella toista ihmistä. Eettiseen elämään ei kuitenkaan tarvita uskontojen opetuksia, vaan näihin kysymyksiin voi vastata myös täysin uskonnottomasti.

Kun maailmankatsomus perustuu tiettyyn aatemaailmaan, käytetään käsitettä **ideologia**. Sananmukaisesti kyse on ajatuksista ja tulkinnoista syntyvästä opista. Ideologian pohjana voi olla hyvin erilaisia aatteita. Ne voivat olla poliittisia, kulttuurisia tai esimerkiksi eettisiä. Uskontoja ei ole tapana luokitella ideologioiksi, vaan jonkun ideologian kannattaja voi samalla olla myös uskonnon aktiivijäsen. Esimerkiksi pasifismi, ehdottoman rauhan ajatus, on ideologia, jota voi esiintyä uskonnossa tai sen ulkopuolella. Poliittiset ideologiat, kuten sosialismi, keskittyvät tarkastelemaan yhteiskuntaa ja sen hyvää toimintaa eivätkä siten ota kantaa uskonnollisiin kysymyksiin. Tosin joskus poliittinen ideologia voi saada uskonnon piirteitä. Näin tapahtuu erityisesti silloin, kun poliittisen johtajan palvonta saa myyttisiä piirteitä. Kannattajat saattavat liittää johtajaansa pyhän elementtejä ja poliittiset kokoukset saavat uskonnollisen riitin piirteitä. Uskonnon ja ideologian välistä rajaa on joskus vaikea vetää.

Humanismi on ideologia, joka korostaa ihmisyyden arvoa ja ihmisten välisen moraalin merkitystä. Kun halutaan korostaa, että ihmisten korkeaan eettiseen kanssakäymiseen ei tarvita uskontojen opetuksia, vaan ihmisillä on luontainen kyky toimia moraalisesti, puhutaan **sekulaarihumanismista**.

Uskonnon yhtenä tehtävänä on pitää yhteisöllisyyttä yllä. Tiettyjen riittien avulla yhteisön jäsenet sitoutetaan ja liitetään osaksi heimoa. Etiopiassa on mm. siirtymäriittejä, joissa poikien on osoitettava urhoollisuutta juoksemalla härkien yli. Riitin avulla pojista tehdään miehiä.

Uskonnottomuuden ilmeneminen ja uskontokritiikki

Uskonnottomuus näkyy maailmassa monin eri tavoin. Uskonnoton ihminen voi kokea uskonnon merkityksettömänä tai vahingollisena. Länsimaisissa yhteiskunnissa on toisen maailmansodan jälkeen alettu puhua **sekularisaatiosta**. Sekularisaatiolla tarkoitetaan uskonnollisten arvojen merkityksen heikkenemistä yksilön ja yhteiskunnan elämässä. Ihmisen ja yhteisön päätöksenteko ei enää perustu uskonnollisesti määritellyille arvoille, vaan maallisiin ihanteisiin. Tämä maallistumiskehitys on vahvasti yhteydessä yhteisöllisyyden heikkenemiseen ja yksilöllisyyden korostumiseen. Sekularisaatio onkin varsin vieras ilmiö yhteisöllisyyttä korostavissa kulttuureissa, kuten Aasian ja Afrikan kulttuureissa.

Uskontotilastojen mukaan maailman väestöstä noin 12 % on uskonnottomia. Tilastointi juuri uskonnottomien kohdalla on kuitenkin vaikeaa, koska osa uskontoon virallisesti kuuluvista voi kokea henkilökohtaisesti olevansa uskonnoton. Esimerkiksi Suomessa kristillisiin kirkkoihin kuuluu edelleen yli 70 % ihmisistä, mutta moni heistä ei koe uskontoa itselleen merkitykselliseksi. Uskonnottomuus on useimmiten sitä, että uskonnolla ei koeta olevan merkitystä oman maailmankatsomuksen kannalta.

Koko maailman mittakaavassa uskonnottomuus ei kuitenkaan ole viime vuosina lisääntynyt, vaan päinvastoin vähentynyt. Voimakkaimmin kasvavia maailmankatsomuksia tällä hetkellä ovat islam ja kristinusko. Islamin kasvua selittää muun muassa se, että islam vaikuttaa maissa, joissa on suuri syntyvyys. Kristinuskon kannattajamäärän kasvu on ollut erityisen vahvaa Latinalaisessa Amerikassa ja nykyään se on suurinta Afrikassa.

Uskonnottomuus voi olla muutakin kuin välinpitämättömyyttä uskontoa kohtaan. Uskonnottomuus voi kehittyä **uskontokritiikiksi**. Uskontoja ja niiden merkitystä on arvosteltu monesta eri lähtökohdasta. Moraalisesta näkökulmasta uskontoja arvostellaan siitä, että ne ovat monien sotien ja väkivaltaisuuksien polttoaineena. Uskontojen olemassaolo on synnyttänyt vihaa ja epätasa-arvoa ihmisryhmien välille. Tämän kritiikin mukaan esimerkiksi lähetystyö tuhoaa alkuperäiskansojen kulttuureja ja alistaa ihmiset yhden maailmankatsomuksen valtaan. Uskonto on tällöin vallankäytön väline. Tieteellisessä uskontokritiikissä uskontojen kuvaa maailmasta pidetään vanhentuneena ja tosiasioiden vastaisena. Uskonto on jäänne ajalta ennen tieteen modernia kehitystä. Psykologisessa mielessä uskontoa on kritisoitu siitä, että siitä voi tulla pakoa todellisuudesta ja yksilön keino yrittää löytää henkinen tasapaino yliluonnollisen avulla.

Uusinta uskontokritiikkiä edustaa ajatus, jonka mukaan uskonto on ihmislajin kehityksen alkuvaiheissa ollut järkevä tapa turvata lajin säilyminen. Uskonnon avulla yhteisö on pidetty kiinteänä. Esimerkiksi muinaissuomalaisessa ajattelussa asutun maailman ulkopuolella oli monia vaaroja, kuten kiihkeästi pyörivä maailmanpylväs, jonka synnyttämään imuun ihminen saattoi kadota. Oli siis järkevää pysyä yhteisön lähellä, tunnetussa maailmassa. Uskomukset ja uskonnollinen ajattelu turvasivat ihmisyhteisön jatkuvuuden. Kritiikin mukaan tällaiseen ajatteluun ei enää ole tarvetta. Uskonnolle ei enää ole käyttöä evolutiivisen kehityksen ja lajin säilymisen kannalta.

Agnostisismi ja ateismi

Uskonnottomuuden yksi ilmenemismuoto on se, ettei haluta ottaa kantaa – puolesta tai vastaan – uskontojen opetuksiin yliluonnollisesta. Tätä ajattelumallia kutsutaan **agnostisismiksi**. Sananmukaisesti termi tarkoittaa ”ei-tietoa”. Agnostikon mielestä tuonpuoleisuudesta ei voida saada lopullista tietoa, joten kysymys on jätettävä avoimeksi. Joidenkin agnostikkojen mukaan tuonpuoleisuudesta ei ole mahdollista saada mitään tietoa, toisten mielestä taas kokemukset tuonpuoleisuudesta ovat niin ristiriitaisia, ettei oma kannanotto ole mahdollista. Moni uskontotilastojen uskonnoton on siis katsomukseltaan agnostisismin kannattaja.

Ateismissa yliluonnollisuuden olemassaolo kielletään kokonaan. Termi pohjautuu kreikankieliseen sanaan ”ei-jumala”. Maailmankatsomuksellisena ratkaisuna ateismi on nuori ilmiö. Sen synty liittyy tieteellisen maailmankuvan läpimurtoon. Ateismi on myös hyvin länsimainen katsomus. Euroopassa 1700-luvulla vallinnut valistus antoi modernille ateismille lähtölaukauksen. Valistuksen mukaan kaikki mikä voitiin järjellä selittää, piti selittää järjellä. Uskontoa tarvittiin vain selittämättömän selittäjäksi. Valistusfilosofeille esimerkiksi maailman synty oli tällainen selittämätön asia. Jumala oli siis luonut todellisuuden, mutta kaikki sen jälkeinen selitettiin ihmisen järjellä. Tätä ajattelua kutsutaan **deismiksi**: Jumala loi maailman, mutta ei enää puutu sen kulkuun. Esimerkiksi ranskalainen valistusfilosofi Voltaire vastasi kysymykseen suhteestaan Jumalaan: ”Aina kun kohtaamme, tervehdimme, mutta emme jää keskustelemaan.”

Valistusajan jälkeen tieteen kehittyessä ja luonnontieteiden maailmansyntyteorioiden edetessä deismi alkoi muotoutua ateismiksi. Nyt jumaluutta ei tarvittu enää selittämään edes ihmisen ja maailman alkua. Ateismia on useita eri suuntauksia. **Naturalistisessa ateismissa** ajatellaan, että kaikki todellisuuden tapahtumat selittyvät luonnollisesti, luonnon omien syy-seuraus-ketjujen avulla eli kausaalisesti. Ihmeitä ja tuonpuoleisuutta ei viime kädessä ole, on vain epätietoisuutta. **Eksistentiaalisessa ateismissa** puolestaan korostetaan, että ihminen voi luoda itse itselleen elämäntarkoituksen. Ihmiselle ei ole annettu valmista tarkoitusta, vaan hänen on etsittävä sitä itse. Ihminen tekee itsensä.

Ateistisen maailmankatsomuksen pohjalta on syntynyt liikkeitä, jotka pyrkivät toimimaan niin, että uskonnollisuus yhteiskunnassa rajoittuisi kokonaan uskonnon sisälle. Tästä käytetään nimitystä **vapaa-ajattelu**. Vapaa-ajattelijoiden mielestä valtioissa ja kulttuureissa ei saa olla mitään sellaisia rakenteita, jotka kahlitsevat ihmisen ajattelua ja toimintaa. Heidän vaatimuksena on, että uskonto ja valtio on kaikkialla erotettava toisistaan. Ihmisen on saatava olla vapaa ajattelemaan katsomuskysymyksistä juuri niin kuin hän itse haluaa.

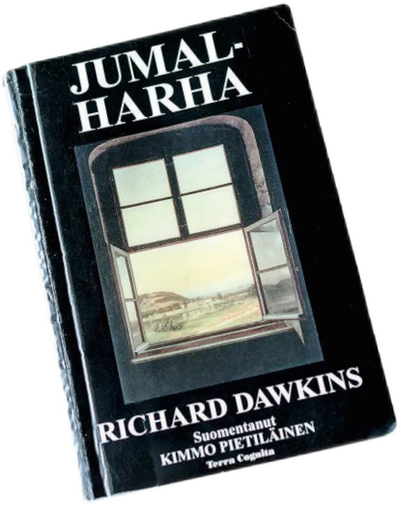

Viime vuosikymmeninä länsimaissa on virinnyt vahvaa uusateismia. Joskus tästä käytetään nimitystä ateismi 2.0. Uusateismin maailmankuvassa korostetaan tieteen tuloksia ja ajatellaan, että uskonto on jäänne menneestä maailmasta.

Buddhalaiseen perinteeseen Kaakkois-Aasiassa kuuluu, että nuori poika viettää muutamia viikkoja tai jopa vuoden munkin elämää. Näin hän voi koetella itseään noviisina. Noviisiajan jälkeen useimmat palaavat maalliseen elämään. Noviisiajan alussa pojan hiukset leikataan pois merkiksi siitä, että hän luopuu turhamaisuudesta.

Uskonnollisuus ja uskonnottomuus eri kulttuureissa

Uskonnollisuus ja uskonnottomuus vaihtelevat eri puolilla maailmaa ja eri kulttuureissa. Uskonnottomuus on yleisintä teollistuneissa maissa. Joidenkin tilastojen mukaan eniten uskonnottomia on Etelä-Koreassa ja Isossa-Britanniassa. Vahvinta uskonnollisuus on puolestaan Latinalaisessa Amerikassa ja osassa islamilaisia maita. Uskontoja voidaan tilastoida kannattajamäärän perusteella, mutta uskonnollisuuden tilastointi on erittäin vaikeaa. Uskonnollisuus on yksilön kokemus, ei tilastollinen numero.

Uskontojen kannatus on vahvinta niissä kulttuureissa, joissa yhteisöllisyys on keskeistä. Esimerkiksi Intiassa syntyminen tiettyyn perheeseen ja sukuun määrää myös uskonnollisuuden. Uskonto ei ole länsimaisen ajattelun mukainen erillinen kulttuurin osa-alue,

Näkökulma

Katsomusten vahvuus vaihtelee

- Vahva teisti uskoo 100 % todennäköisyydellä Jumalaan. Hän tietää Jumalan olevan olemassa.
- Suurella todennäköisyydellä uskova teisti uskoo vahvasti Jumalaan, vaikka ei tiedä Jumalan olemassaoloa varmaksi.
- Teismiin kallellaan oleva agnostikko on Jumalan olemassaolosta epävarma, mutta on taipuvainen uskomaan Jumalaan.
- Puolueeton agnostikko ei ota kantaa kummankaan näkemyksen todennäköisyyteen.
- Ateismiin nojaava agnostikko epäilee Jumalan olemassaoloa.
- Ateisti pitää Jumalan olemassaoloa epätodennäköisenä ja elää elämäänsä sen mukaisesti.
- Vahva ateisti tietää, että Jumalaa ei ole olemassa.

Afrikkalaisessa kristillisyydessä yhteinen jumalanpalvelus on toiminnan perusta. Jumalanpalvelus vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa mahdollisuuden oppia uusia puolia omasta uskonnosta. Tärkeintä on kuitenkin kokemuksellisuus, joka tekee opeista elettyä uskonnollisuutta.

vaan tapa kuulua yhteisöön. Kun luonnonuskonnon edustajalta kysytään, mihin uskontoon hän kuuluu, kysymys on hänelle käsittämätön. Hän kuuluu oman heimon piiriin ja sen uskomusten maailmaan. Uskonto on tapa nähdä maailma ja olla osa yhteisöä, ei erillinen katsomus, joka voidaan omaksua tai hylätä. Kulttuurin, yhteisön ja uskonnon välistä rajaa ei ole.

Eri kulttuureissa on kuitenkin myös aina ollut uskontoa ja sen johtajia arvostelevia koulukuntia. Esimerkiksi Intiassa on ollut opettajia, guruja, jotka ovat kieltäneet jumalten olemassaolon ja pyhien kirjojen merkityksen. Uskonnottomuus, agnostisismi ja ateismi eivät siten ole vain uuden ajan ilmiöitä.

Uskonnonvapaus

Uskonnonvapaus on varsin tuore ilmiö. Se sai virallisen muotoilun vasta toisen maailmansodan jälkeen Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeusjulistuksessa. Uskonnonvapauteen kuuluu kaksi ulottuvuutta. **Positiivisella uskonnonvapaudella** tarkoitetaan sitä, että ihmisellä on oikeus uskoa mihin hän haluaa ja harjoittaa uskontoaan vapaasti. Uskonnonharjoittamiselle, mikäli se ei loukkaa muiden oikeuksia, ei saa luoda esteitä. **Negatiivinen uskonnonvapaus** on puolestaan sitä, että ihmisten ei ole pakko kuulua mihinkään uskontoryhmään. Uskonnonvapauteen kuuluu siis vapaus uskoa ja vapaus olla uskomatta.

Uskonnonvapaus säätelee uskontojen ja uskonnottomuuden painoarvoa yhteiskunnassa. Monissa osissa maailmaa uskonnonvapaus on outo käsite: miten voisi olla vapaa kulttuuristaan ja perheestään? Uskonnonvapaus on sekin hyvin länsimainen ilmiö. Läntisissä demokratioissa ihmisellä on periaatteessa oikeus kuulua haluamaansa uskontoon tai olla kuulumatta mihinkään uskontoon. Tästä johtuen uskonnottomien määrällinen arviointi on mahdollista vain niissä maissa, joissa uskonnonvapaus on toteutunut.

Tiivistelmä

Katsomusten kirjo syntyy, koska

- maailmankatsomus on hyvin laaja käsite, joka sisältää maailmankuvan ja moraalin
- uskonnollisuuden lisäksi on uskonnottomuutta
- agnostisismi ei ota kantaa yliluonnollisen olemassaoloon, ateisti kieltää sen
- valtaosa maailman ihmisistä (n. 85 %) kuuluu johonkin uskontoon
- uskontoja kohtaan esitetään myös kritiikkiä
- uskonnollisuuden ja uskonnottomuuden merkitys vaihtelee kulttuureittain
- tilastot eivät paljasta yksilön kokemusta uskonnosta tai uskonnottomuudesta.

TEHTÄVÄT

1. Selitä luvun perusteella seuraavat käsitteet:

a) maailmankatsomus
b) ideologia
c) agnostisismi
d) ateismi
e) vapaa-ajattelu
f) deismi.

2. Pohdi seuraavia kysymyksiä:

a) Miksi katsomusten kirjo on niin laaja?

b) Miksi uskonnottomuuden määrittely on vaikeaa?

c) Miksi uskonnollisuus ja uskonnottomuus vaihtelevat kulttuureittain?

3. Richard Dawkins on merkittävimpiä ns. uusateismin edustajia. Hän perustelee katsomustaan sillä, että uskonto on nykyaikana menettänyt merkityksensä ihmislajin säilymisen kannalta ja on jopa vaarallista. Ota kantaa seuraavaan otteeseen Dawkinsin kirjasta Jumalharha; miten sitaattia voidaan puolustaa ja miten kritisoida?

”Usein sanotaan, että aivoissa on Jumalan muotoinen aukko, joka on täytettävä: meillä on psykologinen tarve Jumalalle – kuvitellulle ystävälle, isälle, isoveljelle, tunnustusten kuuntelijalle, uskotulle – ja tarve on tyydytettävä oli Jumala todella olemassa tai ei. Mutta olisiko niin, että Jumala sotkee aukon, joka olisi parempi täyttää jollain muulla? Luonnontieteellä kenties? Taiteella? Inhimillisellä ystävyydellä? Humanismilla? Elämän rakkaudella tässä todellisessa maailmassa uskomatta muihin elämiin haudan tuolla puolen?”

Lähde: Dawkins, Richard: Jumalharha, suom. Kimmo Pietiläinen. Terra Cognita

Uskonnot ja niiden tutkiminen

4. Uskontojen ja katsomusten tutkimus

5. Maailman uskontotilanne

4

Uskontojen ja katsomusten tutkimus

Uskontoja sekä uskonnollista toimintaa ja ajattelua voidaan tutkia tieteellisesti kuten mitä tahansa muutakin ilmiötä. Uskontoja tutkimalla pyritään esimerkiksi selvittämään, millainen ilmiö uskonto on, miten se eroaa ilmiönä muista maailmankatsomuksista, miten uskontoa harjoitetaan ja miten uskontoa harjoittava ihminen uskonnon kokee. Uskontoa tutkivia tieteenaloja ovat uskontotiede ja teologia, mutta niiden lisäksi uskonnollisia teemoja voidaan tutkia muillakin tieteenaloilla.

Tieteellinen ote uskontojen tutkimisessa

Tieteen tehtävänä voidaan pitää uuden tiedon löytämistä sekä olemassa olevan tiedon määrittelyä, luokittelua ja kyseenalaistamista. Tieteellinen tutkimus jaetaan yleensä **luonnontieteisiin**, **humanistisiin tieteisiin** ja **yhteiskuntatieteisiin**. Luonnontieteet, kuten esimerkiksi kemia ja biologia, tutkivat luonnonilmiöitä. Humanistisilla tieteillä tarkoitetaan sellaisia tieteenaloja, joissa mielenkiinto kohdistuu erityisesti ihmisen toimintaan ja ihmisen luomaan kulttuuriin. Tällaisia tieteenaloja ovat esimerkiksi historia ja kielitiede. Yhteiskuntatieteissä tutkitaan yhteiskunnan toimintaa. Esimerkiksi sosiologia tutkii sitä, miten ihmiset toimivat yhteisöissä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Uskontotiede ja teologia kuuluvat humanistisiin tieteisiin, mutta niiden parissa voidaan hyödyntää niin luonnontieteiden kuin yhteiskuntatieteidenkin menetelmiä. Esimerkiksi aivo-

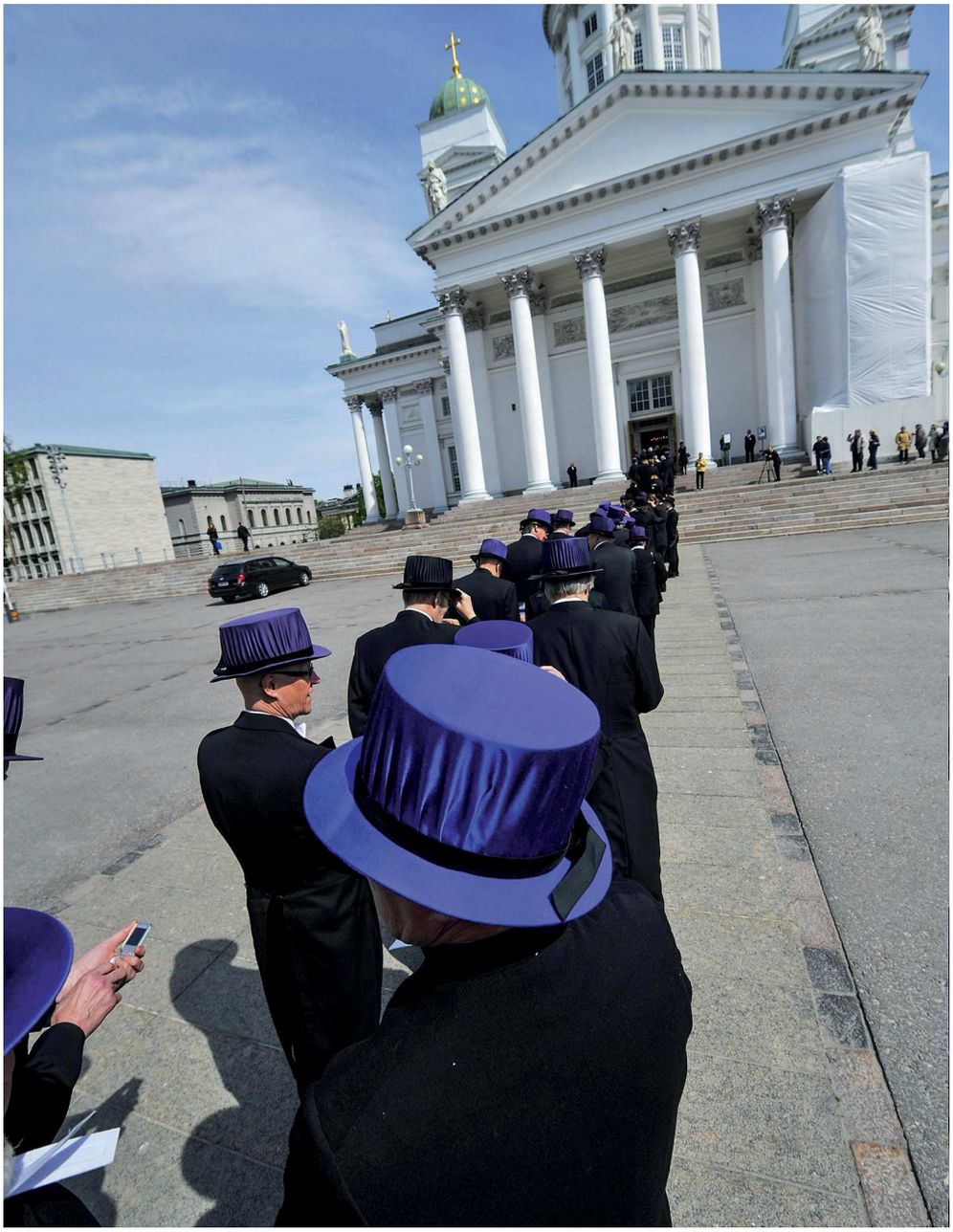

Yliopisto-opiskeluun liittyy monenlaisia riittejä. Yksi näistä riiteistä on tohtoripromootio, johon kuuluvat muun muassa tarkat pukeutumissäännöt tohtorinhattuineen. Helsingin yliopiston promootiokulkue matkalla Tuomiokirkkoon juhlajumalanpalvelukseen.

tutkimuksen keinoin voidaan selvittää, mitä ihmisen aivoissa tapahtuu, kun hän rukoilee, ja toisaalta yhteiskuntatieteilijä voi olla kiinnostunut vaikkapa siitä, miten uskonto näkyy politiikassa.

Mikä tahansa tieto ei ole tieteellistä tietoa. Tieteellisen tiedon kriteerejä ovat objektiivisuus eli puolueettomuus, kriittisyys, julkisuus, edistyvyys, rationaalisuus eli järkiperäisyys, autonomisuus sekä teoreettisuus.

Objektiivisuus tarkoittaa sitä, että tutkija keskittyy tutkimaansa ilmiöön eikä anna omien ennakkokäsitystensä tai oman maailmankatsomuksensa vaikuttaa tutkimuksensa tuloksiin. Objektiivisuuden takuuna voidaan pitää **kriittisyyttä**. Tutkijan on oltava kriittinen niin omaa ajatteluaan kuin aiempaa tutkimustakin kohtaan. Näin tieteestä tulee itsensä korjaavaa: jos aiemmassa tutkimuksessa on jostakin syystä tehty virheitä, tutkijan kriittinen ote auttaa korjaamaan niitä. Näin päästään kohti aidompaa tietoa. Uskontotieteessä

esimerkiksi käsitys Intian uskonnollisesta kentästä on muuttunut, kun tutkimustietoa on tullut lisää. Tällä hetkellä uskontotieteilijät näkevät, että aiemmin varsin yhtenäisenä pidetty hindulaisuus onkin itse asiassa hyvin moninainen ilmiö. On kyseenalaistettu, voidaanko lainkaan puhua hindulaisuudesta uskontona vai pitäisikö ennemminkin puhua hindulaisista liikkeistä tai hindulaisuuksista.

Kriittisyyteen liittyy osaltaan myös ajatus siitä, että tieteen pitää olla **julkista**. Kun tutkija esittelee tutkimusmenetelmiään ja -tuloksiaan julkisesti, muut tutkijat, eli tiedeyhteisö, voivat esittää kritiikkiä tutkimusta kohtaan. Tästä seuraa, että tutkimus edistyy ja tietoa saadaan lisää.

Rationaalisuus eli järkiperäisyys tarkoittaa sitä, että tieteellinen tieto ei voi perustua arvauksiin tai oletuksiin, vaan järjestelmälliseen tiedonkeruuseen ja tiedon johdonmukaiseen arviointiin. Vaikka uskonnoissa voidaankin tinkiä järkiperäisyyden vaatimuksesta esimerkiksi silloin, kun uskonnon harjoittaja kokee syvän tunnekokemuksen, uskonnon tutkijan on tarkasteltava ilmiötä rationaalisin perustein. Tunnekokemusta voidaan tieteessä arvioida esimerkiksi psykologisen tiedon valossa. Järkiperäisyyteen liittyy osaltaan myös vaatimus tieteen **autonomisuudesta**. Esimerkiksi uskonnollinen yhteisö ei saa vaikuttaa siihen, millaisia tutkimustuloksia siitä julkaistaan.

Tiede luo teorioita. **Teoriat** ovat todennäköisiä malleja siitä, miten asiat ovat. Esimerkiksi teoria uskonnon ulottuvuuksista on malli, jonka avulla uskontoja voidaan tarkastella. Koska tiede on **edistyvää**, teoria voi muuttua. Näin on käynyt esimerkiksi teorialle

Urheiluun liittyy paljon samanlaisia piirteitä kuin uskontoon. Urheilijoita arvostetaan, jopa palvotaan ja joukkueen kannattaminen luo vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Urheilijoilla ja kannattajilla voi olla myös omia rituaalejaan, joiden suorittamisen uskotaan vaikuttavan menestykseen.

uskonnon ulottuvuuksista: tutkijoilla on erilaisia käsityksiä siitä, miten nämä ulottuvuudet pitää luokitella. Teoria voi muuttua myös silloin, kun keksitään jokin uusi tieteellinen menetelmä. Esimerkiksi luonnontieteissä keksitään jatkuvasti uusia laitteita, joilla voidaan mitata erilaisia ilmiöitä, vaikkapa hiukkasten liikettä. Tieteen näkökulmasta ei siis ole huono asia, jos jokin vanha käsitys, teoria, osoittautuu vääräksi. Se kertoo vain tieteen edistyvyydestä.

Edellä esitetty on ihanteellinen malli tieteellisestä tiedosta ja sen saavuttamisesta. On kuitenkin hyvä muistaa, että aina nämä kriteerit eivät täyty, vaan on olemassa myös huonoa tutkimusta. Viime kädessä voidaan kuitenkin ajatella, että esimerkiksi tutkijan huolimattomuudesta tai osaamattomuudesta johtuvat virheelliset tutkimustulokset korjautuvat ajan myötä, kun niitä kritisoidaan ja kyseenalaistetaan.

Tutkija joutuu pohtimaan tutkimusta tehdessään myös eettisiä kysymyksiä. Näitä ovat esimerkiksi kysymykset siitä, millaisia menetelmiä tutkimuksessa voi käyttää. Viime vuosikymmeninä on keskusteltu esimerkiksi siitä, saako hedelmöityshoidoista ylijääviä alkioita käyttää kantasolututkimuksessa.

Uskontotieteellinen tutkimus

Uskontotiede on kiinnostunut uskonnosta ilmiönä sekä myös sellaisista ilmiöistä, jotka eivät kuulu perinteisen uskonnollisuuden sisään, mutta joissa ilmenee samoja piirteitä kuin uskonnoissa. Uskontotieteen tutkimuskohteena on siis kaikenlainen uskonnollinen tai siihen verrattavissa oleva toiminta ja ajattelu. Uskontotieteessä ei oteta kantaa siihen, ovatko uskonnolliset uskomukset tai väitteet totta vai eivät. Se ei keskity pelkästään perinteisten uskontojen tutkimiseen, vaan hakee tutkimuksenkohteita myös muualta. Suomessa uskontotieteilijät ovat tutkineet muun muassa nuorten maailmankuvaa, Yhdysvaltain orjien uskonnollisia perinteitä, kuolemaan liittyviä rituaaleja sekä satanismia ja saatananpalvontaa. Jalkapallo-ottelua tai taidekokemusta voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, mitä yhtymäkohtia niillä on uskonnolliseen kokemukseen.

Uskontotieteessä uskontoja tutkitaan monista eri näkökulmista käsin. Näkökulma voi

Tiede ja uskonto voivat joskus joutua törmäyskurssille maailmaa selittäessään. Kreationistit eivät usko tieteellisiin teorioihin maailman synnystä ja evoluutiosta, vaan heidän mukaansa Jumala loi maailman kerralla valmiiksi noin 6 000 vuotta sitten. Kentuckyssa, Petersburgin kaupungissa on Creation Museum, joka esittelee luonnonhistoriaa kreationistisesta näkökulmasta.

olla **uskontohistoriallinen**, jolloin voidaan selvittää esimerkiksi jonkin uskonnon syntyä ja kehitystä. Psykologisesta näkökulmasta tarkasteltuna uskonto näyttäytyy ihmisen ajatuksina, tunteina ja asenteina, jotka voivat vaikuttaa hänen tekemiinsä valintoihin. S**osiologisesta näkökulmasta** katsottuna uskonto näyttäytyy yhteisössä vaikuttavana tekijänä. Esimerkiksi kysymys uskonnon ja politiikan keskinäisestä yhteydestä voisi olla kiinnostava uskontososiologisena kysymyksenä. Tutkija voi tutkia vaikkapa sitä, miten poliitikon uskonnollinen tausta vaikuttaa hänen tapaansa tehdä päätöksiä eettisissä kysymyksissä, kuten esimerkiksi kysymyksessä abortista.

Uskontotieteessä voidaan edellä mainittujen lisäksi käyttää apuna useiden muidenkin tieteenalojen näkökulmia. Esimerkiksi **uskontoekologia** hyödyntää ympäristötieteitä tutkiessaan vaikkapa uskontojen käsityksiä ympäristöstä tai sitä, miten nämä käsitykset näkyvät uskonnon kannattajan tekemissä valinnoissa. **Feministinen uskontotiede** on puolestaan kiinnostunut muun muassa naisen asemasta uskonnossa. Uskontotieteellinen tutkimus on siis **poikkitieteellistä**, koska siinä hyödynnetään monia eri tieteenaloja.

Teologia

Teologia eroaa uskontotieteestä siinä, että länsimaissa sen tutkimuskohteena on lähes yksinomaan kristinusko. Myös teologinen tutkimus on usein poikkitieteellistä eikä se ota kantaa uskonnollisten väitteiden todenperäisyyteen. Esimerkiksi kristinuskon Jumalan olemassaolo tai olemattomuus ei ole tieteellisen tutkimuksen kohde. Teologinen koulutus ja tutkimus on järjestetty eri puolilla maailmaa eri tavoin. Joissain maissa teologisesta tutkimuksesta vastaavat kirkkojen ylläpitämät korkeakoulut. Suomessa teologia on valtion ylläpitämän yliopiston oppiaine ja sellaisenaan itsenäinen suhteessa uskonnollisiin yhteisöihin. Toisaalta Suomen luterilaisen ja ortodoksisen kirkon papit saavat koulutuksensa näissä teologisissa tiedekunnissa.

Teologinen tutkimus on kiinnostunut esimerkiksi siitä, kuinka kristinusko on syntynyt, ja miten se on kehittynyt sellaiseksi kuin se nyt on. Tällainen tutkimus kuuluu **kirkkohistorian** alaan. Yksi teologian osa-alueista, **eksegetiikka** on keskittynyt tutkimaan Raamattua, sen syntyä, käyttöä, kääntämistä ja merkitystä. Raamatuntutkijan on muun muassa hallittava Raamatun alkukieliä, Vanhan testamentin osalta hepreaa ja Uuden testamentin osalta kreikkaa.

Kristillinen oppi ja sen kehitys on teologisen tutkimuksen kohteena. Tutkija voi esimerkiksi tutkia sitä, miksi kasteesta on tullut kristinuskon tärkeä riitti, tai miten kaste ymmärretään eri kirkoissa. Tällöin puhutaan **dogmatiikasta**, joka kuuluu systemaattisen teologian alaan. Uskontokasvatusta tutkiva voi perehtyä vaikkapa rippikoulun tai koulun uskonnonopetuksen kysymyksiin. Tällainen tutkimus kuuluu **käytännöllisen teologian** alaan. Suomessa voi myös opiskella uskontotiedettä osana teologiaa.

Uskontojen tutkimus muissa tieteissä

Uskontotiede ja teologia ovat siis poikkitieteellisiä tieteenaloja eli ne hyödyntävät myös muiden tieteiden menetelmiä. Tämän lisäksi monissa muissakin tieteissä voidaan tutkia uskonnollisia teemoja.

Länsimaisessa filosofiassa on keskiajalta lähtien oltu kiinnostuneita uskonnollisista kysymyksistä. Keskiajan filosofit pohtivat muun muassa sitä, miten Jumalan olemassaolo voidaan todistaa. 1700-luvun valistuksen myötä **filosofiassa** alettiin esittää myös uskontoon kriittisesti suhtautuvia näkemyksiä. Uskonto ainoana maailmanselityksenä sai tehdä tilaa uskonnottomille tavoille suhtautua maailmaan. Myöhempi filosofia onkin jumalatodistusten sijasta pohtinut esimerkiksi sitä, mistä puhumme, kun puhumme jumalasta.

Uskonnon on ennustettu menettävän merkitystään maailmassa. Viimeaikainen kehitys viittaa kuitenkin siihen, että näin ei ole käymässä. Erilaiset poliittisesti aktiiviset yhteisöt pyrkivät perustelemaan toimiaan uskonnon avulla. Tämä tarkoittaa sitä, että myös eri alojen tutkijoiden on otettava uskonnon merkitys huomioon yhä enemmän. Esimerkiksi **politiikan tutkimuksessa** voidaan selvittää poliitikkojen uskonnollisen taustan vaikutusta heidän toimintaansa tai puheisiinsa. Kansainvälisiä suhteita tutkittaessa voi olla kiinnostavaa pohtia uskontojen merkitystä konfliktien taustalla tai konfliktien ratkaisun avaimina.

Myös **kasvatustieteellinen** tutkimus voi käsitellä uskonnollisia teemoja. Esimerkiksi kysymys varhaiskasvatuksen eli päiväkotien ja esikoulujen uskonnollisesta kasvatuksesta on

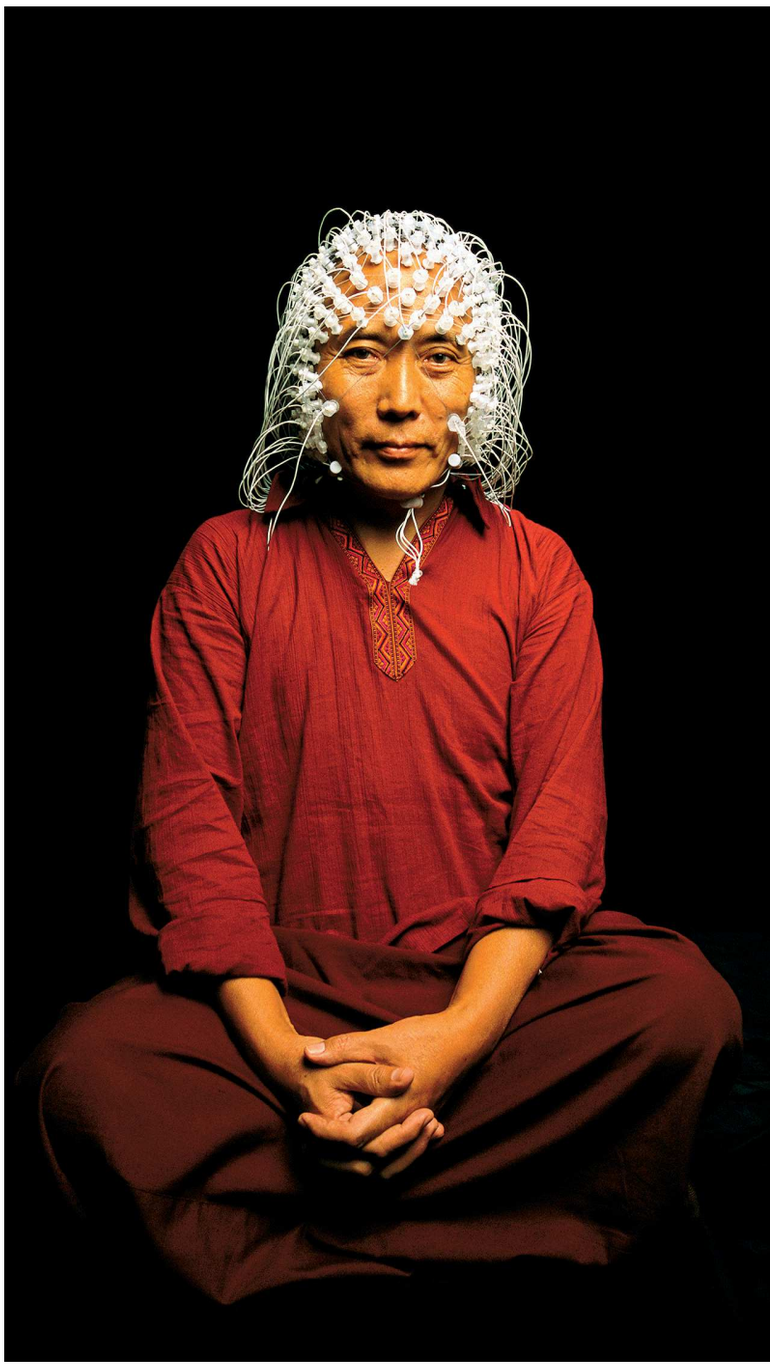

Uskonnollisia ilmiöitä voidaan tutkia myös luonnontieteellisin menetelmin. Muun muassa tiibetinbuddhalaisten opettajien aivojen toimintaa meditaation aikana on tutkittu nykyaikaisen aivotutkimuksen keinoin.

herättänyt mielenkiintoa kasvatustieteilijöiden parissa. **Psykologiassa** voidaan puolestaan tutkia vaikkapa uskonnon vaikutusta ihmisen asenteisiin ja arvoihin. Kiinnostuksen kohteena voi olla myös uskonto kognitiivisena eli tiedonkäsittelyyn liittyvänä kysymyksenä.

Koska uskonto on osa kulttuuria, **kulttuurintutkimus** on kiinnostunut muun muassa siitä, miten uskonto vaikuttaa kulttuuriin ja kulttuuri uskontoon. Monikulttuurisuus eli se, että esimerkiksi Suomessa ihmisillä on nykyään hyvinkin erilaisia kulttuurisia ja uskonnollisia taustoja, on kiinnostava ja myös poliittisesti ajankohtainen kysymys.

Kielitieteen näkökulmasta uskonnollinen kieli voi olla kiinnostava tutkimuksen kohde. Tutkija voi esimerkiksi pohtia uskonnollisen ja poliittisen kielenkäytön ulottuvuuksia tai sitä, miten uskonnollinen kieli vaikuttaa arkeen esimerkiksi sanojen ja sanontojen muodossa. Esimerkiksi sanan ”luonto” taustalla on sana ”luoda” eli ajatus siitä, että luonto on luomistyön tulosta. Tämä merkitys on kuitenkin jo hämärtynyt.

Uskontojen tieteellisen tutkimisen menetelmät ja haasteet

Uskontoja tutkitaan sekä **teoreettisista** lähtökohdista että **käytännönläheisesti**. Esimerkiksi uskontojen oppeja tutkittaessa kyseessä on usein uskontojen pyhiin kirjoihin tai muihin pyhiin teksteihin perehtyminen teoreettisen tutkimuksen keinoin. Jos taas halutaan selvittää, miten jokin uskonnollinen yhteisö harjoittaa riittejään, uskonnontutkijan on

Sekä uskonto- että kirkkohistoriassa turvaudutaan arkeologian menetelmiin. Jordaniassa sijaitsevan muinaisen Petran kaupungin rauniot ovat olleet tutkijoiden kiinnostuksen kohteena. Paikka on nykyään suosittu turistikohde.

syytä mennä paikan päälle ja havainnoida yhteisön toimintaa. Havaintojaan hän voi sitten täydentää vaikkapa haastattelemalla rituaaliin osallistuneita yhteisön jäseniä. Tällöin puhutaan **kenttätutkimuksesta**.

Uskontotieteellä tai teologialla ei ole varsinaisesti omia menetelmiä, vaan niissä hyödynnetään yleisesti hyväksyttyjä tieteellisen tutkimuksen menetelmiä. Käytettävän tutkimusmenetelmän määrittää tutkimuskohde.

Jokaisella tutkijalla on oma maailmankatsomus ja jokainen tutkija on osa jotakin yhteisöä. Voidaankin kysyä, voiko esimerkiksi kristitty tutkia objektiivisesti omaa uskontoaan. Toisaalta Suomen historian tutkijalle voitaisiin esittää kysymys, missä määrin hän pystyy olemaan objektiivinen esimerkiksi talvisotaa tutkiessaan. Tutkijalle onkin tärkeää, että hän tiedostaa oman

Uskontotiede on kiinnostunut erilaisista riiteistä ja niiden suorituspaikoista. Mongolialaiseen kansanuskoon kuuluvat ovoot, joita on rakennettu puusta ja kivestä erityisesti korkeille paikoille. Kun matkalainen saapuu ovoon luo, tapana on kiertää se kolme kertaa myötäpäivään. Siniset silkkihuivit symboloivat taivasta ja taivaan henkeä.

Näkökulma

Tieteellisen tiedon yleisiä kriteereitä

- objektiivisuus eli puolueettomuus
- kriittisyys
- julkisuus
- edistyvyys
- rationaalisuus eli järkiperäisyys
- autonomisuus
- teoreettisuus

Monissa uskonnoissa uskotaan, että ihminen voi rukoilemalla vaikuttaa tulevaan. Japanin šintolaisissa temppeleissä ihmiset voivat kirjoittaa rukouksiaan ema-tauluihin, jotka sitten ripustetaan niitä varten tarkoitettuihin telineisiin.

maailmankatsomuksensa ja sen vaikutuksen. Tällöin hänen on mahdollista päästä kohti objektiivisuutta.

Tieteen autonomisuudesta puhuttaessa on mietittävä sitä, onko jollakin yhteisöllä, uskontotieteen ja teologian tapauksissa uskonnollisella yhteisöllä, halua tai mahdollisuutta vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Sama ongelma koskee muitakin tieteenaloja. Esimerkiksi lääketieteen osalta on keskusteltu siitä, kuinka paljon lääkeyhtiöillä on vaikutusta siihen, millaisia hoitomuotoja lääkärit ovat valmiita suosittelemaan potilailleen.

Uskontotieteessä ja teologiassa, kuten myös muilla tieteenaloilla, on tärkeää jatkuvasti pitää mielessä tieteen kriteerit. On myös tärkeää kiinnittää huomiota siihen, mitä tutkitaan. Tutkimuskohteiden valinta kertoo kunkin aikakauden käsityksistä siitä, mitä pidetään tärkeänä ja tutkimisen arvoisena.

Tiivistelmä

Uskontojen ja maailmankatsomusten tutkimus

Uskontotieteellisen tutkimuksen näkökulmia esim.

- uskontohistoria
- uskontososiologia
- uskontoekologia

Teologisen tutkimuksen näkökulmia esim.

- kirkkohistoria
- eksegetiikka
- dogmatiikka
- käytännöllinen teologia

Tutkimuksen haasteita esim.

- objektiivisuus
- tieteen autonomisuus
- poikkitieteellisyys
- tutkimuskohteiden valinta

Uskontotieteessä tutkitaan muun muassa erilaisia riittejä. Jokaiselle uskonnolle on tyypillistä, että tietyissä elämänvaiheissa suoritetaan riittejä. Hautajaiset ovat tärkeä riitti jälkeenjääville omaisille. Buddhalaisissa hautajaisissa arkun mukana poltetaan paperisia kukkia.

TEHTÄVÄT

1. Mitä yhteistä on teologialla ja uskontotieteellä? Miten ne eroavat toisistaan?
2. Kertaa kirjan 1. luvusta teksti uskonnon määrittelystä s. 8–10. Pohdi, miksi uskonnontutkijat eivät halua määritellä uskontoa selvärajaisesti ja miten se vaikuttaa uskonnontutkijoiden tutkimuskohteisiin.
3. Valitse jokin seuraavista teemoista ja tutustu aiheesta tehtyyn Pro gradu -tutkielmaan. Käsittele teemaa alla olevien kysymysten avulla.

   a) Seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisten asenteet islamia kohtaan. (Pro gradu: Mustikkamaa, Sini: ”Ihan hyvin ne tuo sitä erilaisuutta”. Jyväskyläläisten seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisten asenteita islaminuskoa ja muslimeita kohtaan.)

   b) Sauna suomalaisen pyhänä paikkana. (Pro gradu: Känsälä, Kimmo: Pyhä sauna: suomalainen sauna rajatilana)

   c) Uskonto mainoksissa (Pro gradu: Valmunen, Sami Juhani: Kristinusko aikakauslehtien mainoksissa)

   Miten tutkisit asiaa?

   Millaisia kysymyksiä esittäisit?

   Missä julkaisisit tutkimustuloksesi?

5

Maailman uskontotilanne

Uskonto on yleismaailmallinen ilmiö, ja uskontojen kannattajamääriä ja levinneisyyttä on tilastoitu jo kauan. Tilastot antavat viitteitä siitä, minne uskonnot ovat levinneet ja kuinka paljon niillä on kannattajia. Tilastot eivät kuitenkaan kerro siitä, miten ihmiset uskovat ja uskontoa harjoittavat. Saman uskonnon sisällä voi olla hyvinkin erilaisia tapoja harjoittaa uskontoa, ja ihmisten uskonnollisen vakaumuksen syvyyden arviointiin tilastot eivät juurikaan anna aineksia.

Uskontojen ryhmittelytapoja

Maailman eri uskonnoilla on sekä yhteisiä että erilaisia piirteitä. Näiden piirteiden pohjalta on syntynyt erilaisia tapoja ryhmitellä uskontoja. Koska uskonnot edustavat inhimillistä toimintaa, niiden yksiselitteinen luokittelu on usein vaikeaa.

Uskonnot voidaan jakaa niiden leviämispyrkimysten perusteella **yleismaailmallisiin** ja **etnisiin** uskontoihin. Yleismaailmalliset uskonnot pyrkivät levittäytymään ja saamaan uusia kannattajia. Tämä tapahtuu yleensä lähetystyön avulla. Lähetystyötä tekevät muun muassa kristinusko, islam ja jotkin hindulaiset liikkeet. Etninen uskonto on uskonto, joka vaikuttaa jonkin etnisen yhteisön eli kansan parissa. Tähän ryhmään luetaan perinteiset kansanuskonnot, kuten esimerkiksi vanha suomalainen kansanusko. Myös Japanin šintolaisuus tai maailmanlaajuisesti levinnyt juutalaisuus ovat etnisiä uskontoja, koska ne vaikuttavat pääosin yhden etnisen ryhmän parissa. Yleismaailmallisten ja etnisten uskontojen lisäksi voidaan vielä mainita kosmopoliittiset uskonnot, jotka tekevät lähetystyötä, mutta eivät ole missään enemmistöuskonnon asemassa. Tällaisia uskontoja ovat esimerkiksi Jehovan todistajat ja mormonit.

Jucatanin niemimaalla Meksikossa, Chichen Itzan alueella, on säilynyt mayojen Kukulcánin pyramidimainen temppeli. Pyramidin joka sivulla on 91 askelmaa ja kun pyramidin huippu lasketaan mukaan, askelmia on yhteensä 365 eli yksi vuoden jokaista päivää kohti. Pyramidi onkin toiminut kalenterina.

Buddhalaisten temppelien arkkitehtuurilla on uskonnollinen merkitys. Monikerroksisen katon uskotaan harhauttavan pahat henget siten, että ne eivät pääse temppeliin sisälle. Wat Chalongin temppeli Phuketin eteläpuolella Thaimaassa.

Hindutemppelien koristeellisuus ja arkkitehtuuri vaihtelee eri puolilla Intiaa. Etelä-Intiassa temppelit ovat hyvin värikkäitä ja koristeellisia. Kuvassa on Sri Ranganathaswamyn temppeli Thanjavurissa, Intiassa.

Etnisille uskonnoille on myös tyypillistä, että niille ei voida nimetä perustajaa, vaan ne ovat syntyneet usein pitkän ajan kuluessa. Kun uskontoja luokitellaan näin niiden syntyhistorian perusteella, etnisen uskonnon vastakohtana on **perustettu uskonto**, jolle voidaan nimetä perustaja ja perustamisajankohta. Tämä perustaja voi olla joko historiallinen tai myyttinen henkilö.

Uskontoja voidaan luokitella myös sen perusteella, **millä alueella ne ovat syntyneet**. Nykyisin vaikuttavat, niin kutsutut suuret maailmanuskonnot ovat syntyneet kolmella alueella: Intian niemimaalla (hindulaisuus ja buddhalaisuus), Kaukoidässä (taolaisuus, kungfutselaisuus ja šintolaisuus) sekä Lähi-idässä (juutalaisuus, kristinusko ja islam). Väli- ja Etelä-Amerikassa on syntynyt aikoinaan merkittäviä uskontoja, jotka ovat kuitenkin kadonneet eurooppalaisten valloitettua alueita uuden ajan alusta lähtien. Pohjois-Amerikan, Saharan eteläpuoleisen Afrikan ja Australian alkuperäiset uskonnot ovat myös joko hävinneet kokonaan tai muodostavat enää pieniä yhteisöjä.

Uskonnot jaetaan **kirjauskontoihin** ja **kirjoituksettomiin** uskontoihin sen perusteella, onko niillä pyhää kirjallisuutta vai ei. Kirjauskontoihin luetaan esimerkiksi buddhalaisuus ja islam. Pyhissä kirjoituksissa käsitellään uskonnon oppeja, riittejä ja eettisiä näkemyksiä. Kirjoituksettomia uskontoja ovat muun muassa useimmat kansanuskonnot, mutta myös monet uudet uskonnollisuuden muodot, kuten esimerkiksi uudet luonnonuskonnot wicca ja uuspakanuus. Kirjoituksettomissa uskonnoissa uskonnollinen perinne on perinteisesti välittynyt suullisesti sukupolvelta toiselle: vanhemmat ovat kertoneet uskonnollisia kertomuksia lapsilleen esimerkiksi juonellisina tarinoina, runoina tai lauluina. Nykyään kirjoituksettomien uskontojen perinne leviää netin välityksellä eli on siinä mielessä kirjoitettua. Näitä tekstejä ei kuitenkaan välttämättä julisteta sellaisiksi pyhiksi teksteiksi, joiden oppeja ja ohjeita yhteisön pitäisi noudattaa.

Uskontoja voidaan luokitella myös niiden **jumalakäsityksen** perusteella. Monoteistisissa uskonnoissa, kuten juutalaisuudessa,

kristinuskossa ja islamissa, uskotaan vain yhden jumalan olemassaoloon. Polyteistisissa uskonnoissa, kuten luonnonuskonnoissa, puolestaan uskotaan, että jumalia on paljon. Panteistisissa uskonnoissa uskotaan, että jumaluutta on kaikkialla, sekä luonnossa että ihmisissä. Esimerkiksi monissa hindulaisissa liikkeissä on panteistisia piirteitä.

Kehityshistorian perusteella uskonnot voidaan jakaa **varhaiskantaisiin** ja **historiallisiin** uskontoihin. Varhaiskantaisille uskonnoille on tyypillistä muun muassa se, että niillä ei ole perustajaa ja että niiden uskomukset ja riitit ovat vahvasti sidoksissa luontoon. Esimerkiksi saaliin tai sadon saamisen on uskottu näissä uskonnoissa riippuvan siitä, onko yhteisö suorittanut tarvittavat riitit oikein. Historiallisten uskontojen ryhmään kuuluvat ns. **suuret maailmanuskonnot**, joihin luetaan perinteisesti seuraavat uskonnot: hindulaisuus, buddhalaisuus, taolaisuus, kungfutselaisuus, šintolaisuus, juutalaisuus, kristinusko ja islam. Maailmanuskonto voidaan siis määritellä uskonnoksi, jolla on joko suuri kannattajakunta (esim. hindulaisuus, islam ja kristinusko) tai huomattavaa kulttuurista, historiallista ja poliittista merkitystä (esim. šintolaisuus ja juutalaisuus).

Maailmanuskontojen kannattajamäärät ja levinneisyys

Maailmanuskontojen kannattajamääristä ja levinneisyydestä on tilastotietoa vuodesta 1900 lähtien. Tutkijat ovat myös esittäneet arvioita siitä, kuinka tilanne muuttuu tulevaisuudessa.

Kun uskontojen kannattajamääriä esitellään maailmanlaajuisesti, kyseessä ovat **arviot**. Tarkkojen lukujen saaminen on mahdotonta. Ensinnäkään kaikissa maissa ei tilastoida väestön uskonnollisuutta. Toisaalta on maita, joissa on virallisesti vain yksi uskonto, vaikka muidenkin uskontojen kannattajia on. Kolmanneksi on maita, joissa ei hyväksytä uskontoja laisinkaan. Esimerkiksi

Maailmanuskontojen syntyalueet

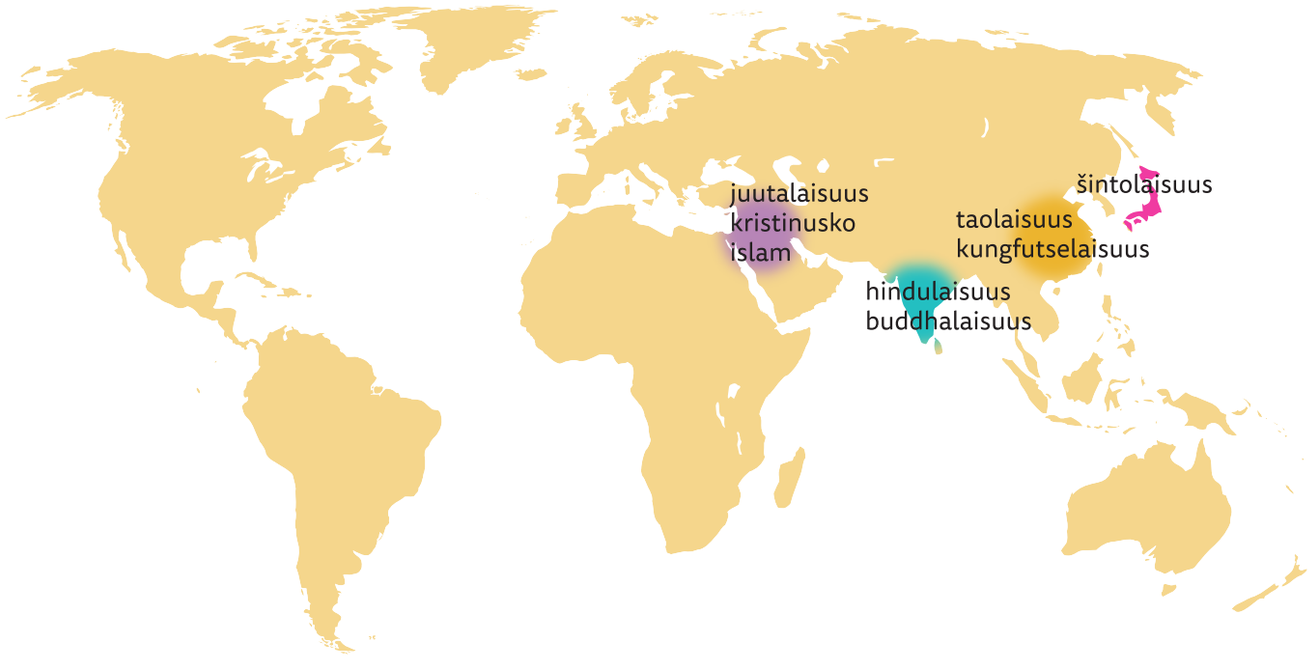

Kiinan uskonnollisuutta on vaikea tilastoida, koska maan poliittinen tilanne on vaihdellut eri aikoina suuresti. Kommunistisessa Kiinassa kulttuurivallankumouksen aikana vuosina 1966–1976 uskontoja ei sallittu lainkaan. Kiinan valtio hyväksyy nykyään viisi uskontoa: taolaisuuden, buddhalaisuuden, islamin sekä katolisen ja protestanttisen kristinuskon. Esimerkiksi kungfutselaisuutta ei siis Kiinassa pidetä uskontona. Maan uskontotilanteen kartoittaminen on vaikeaa siksikin, että maan väestö on niin suuri. Neljänneksi yksittäinen ihminen saattaa katsoa kuuluvansa useaan uskontoon tai ei halua tai osaa sanoa kuulu-

Maailman uskontotilanteen kehitys ja ennuste

	1900		1970		2000		2025		2050	
	milj.	%	milj.	%	milj.	%	milj.	%	milj.	%
Kristityt	558	34,4	1246	33,7	2000	33	2620	33,4	2920	31,4
Muslimit	200	12,3	564	15,3	1188	19,6	1790	22,8	2760	29,7
Uskontokuntiin kuulumattomat	3	0,2	556	15	768	12,7	880	11,2	1230	13,2
Hindut	203	12,5	477	12,9	811	13,4	1050	13,4	1380	14,9
Buddhalaiset	127	7,8	237	6,4	360	5,9	420	5,3	490	5,2
Ateistit	0,2	0	169	4,6	150	2,5	160	2	169	1,9
Uusien uskontojen kannattajat	6	0,4	78	2,1	102	1,7	120	1,5	119	1,3
Perinteisten uskontojen harjoittajat	106	6,5	90	2,4	228	3,8	280	3,5	450	4,8
Juutalaiset	12	0,7	16	0,4	14	0,2	16	0,2	20	0,2

Lähteet: David B. Barrett, George T. Kurian & Todd M. Johnson: A Comparative Survey of Churches and Religions in the Modern World. Vol I, Oxford University Press 2001
David B. Barrett & Todd M. Johnson & Peter F. Crossing: Status of Global Mission, 2005, in Context of 20th and 21st Centuries . International Bulletin of Missionary Research, vol. 29, No. 1.

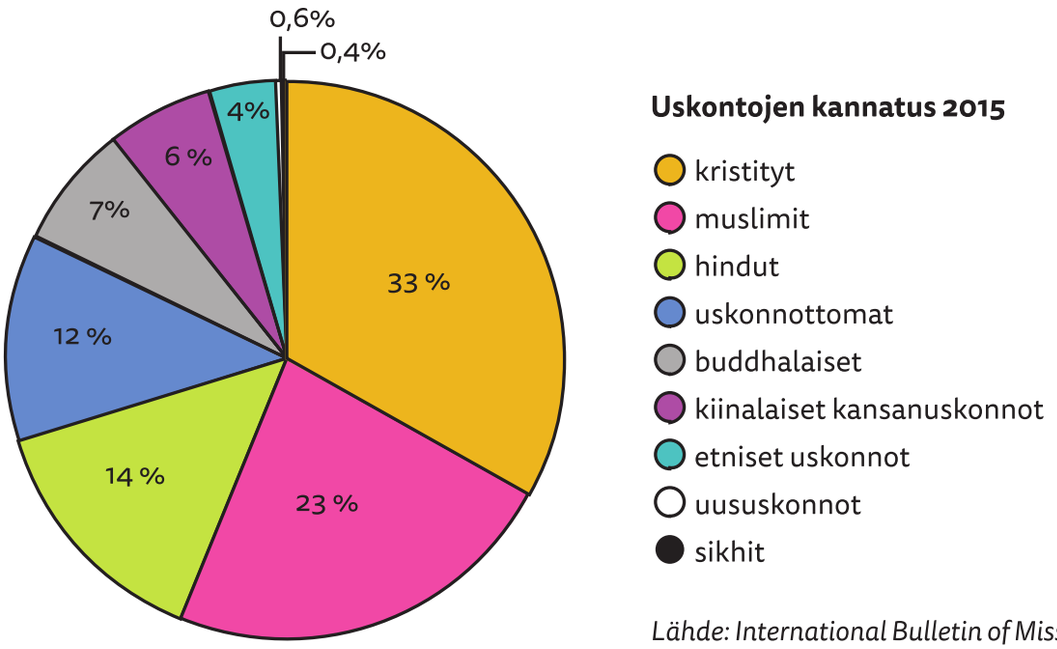

Lähde: International Bulletin of Missionary Research 1/2015

vansa johonkin tiettyyn uskontoon, vaikka uskonnollinen olisikin.

Nykyään maailmassa on eniten **kristittyjä**, hiukan yli 30 % maapallon väestöstä. Ennusteiden mukaan tämä osuus tulee pysymään tällä vuosisadalla varsin vakaana. **Islam** on toiseksi suurin uskonto: muslimeja on lähes viidennes maapallon väestöstä. Islamin osuuden ennustetaan kuitenkin kasvavan tulevaisuudessa lähelle kristinuskon osuutta. **Uskontoryhmiin kuulumattomien** osuus on tilastojen mukaan noin 12 % maailman väestöstä ja sen ennustetaan pysyvän samana. **Hinduja** arvioidaan olevan maailman väestöstä noin 14 % ja osuuden arvioidaan tällä vuosisadalla hiukan kasvavan. **Buddhalaisuuden** osuus on noin 7 % ja se tulee ennusteiden mukaan laskemaan. **Kansanuskontojen** tai perinteisten uskontojen kannattajamäärät tulevat pysymään varsin samoina. **Muiden uskontojen** kannattajajoukko on pieni, noin 0,8 % ja se pysynee samoissa lukemissa. Maailmanuskontoihin luettavan **juutalaisuuden** kannattajajoukko on nyt ja ennusteiden mukaan myös tulevaisuudessa noin 0,2 % maailman väestöstä.

Uskontojen sisäinen moninaisuus

Uskontojen kannattajamäärä ja levinneisyys antavat summittaista kuvaa maailman uskonnollisesta tilanteesta. Ne eivät kuitenkaan kerro siitä, miten ihmiset uskovat. Ihmisten **sitoutuneisuus** uskonnolliseen yhteisöönsä vaihtelee suuresti. Esimerkiksi maaseudulla uskonnollinen aktiivisuus on keskimäärin suurempaa kuin kaupungeissa. Tähän vaikuttaa muun muassa se, että maaseudulla yhteisöt ovat tiiviimpiä ja ihmiset ovat enemmän tekemisissä keskenään. Uskonto voi omalta osaltaan vahvistaa tätä yhteisöllisyyttä. Kaupungeissa ihmiset voivat yksilöllisemmin

Uskontojen levinneisyys

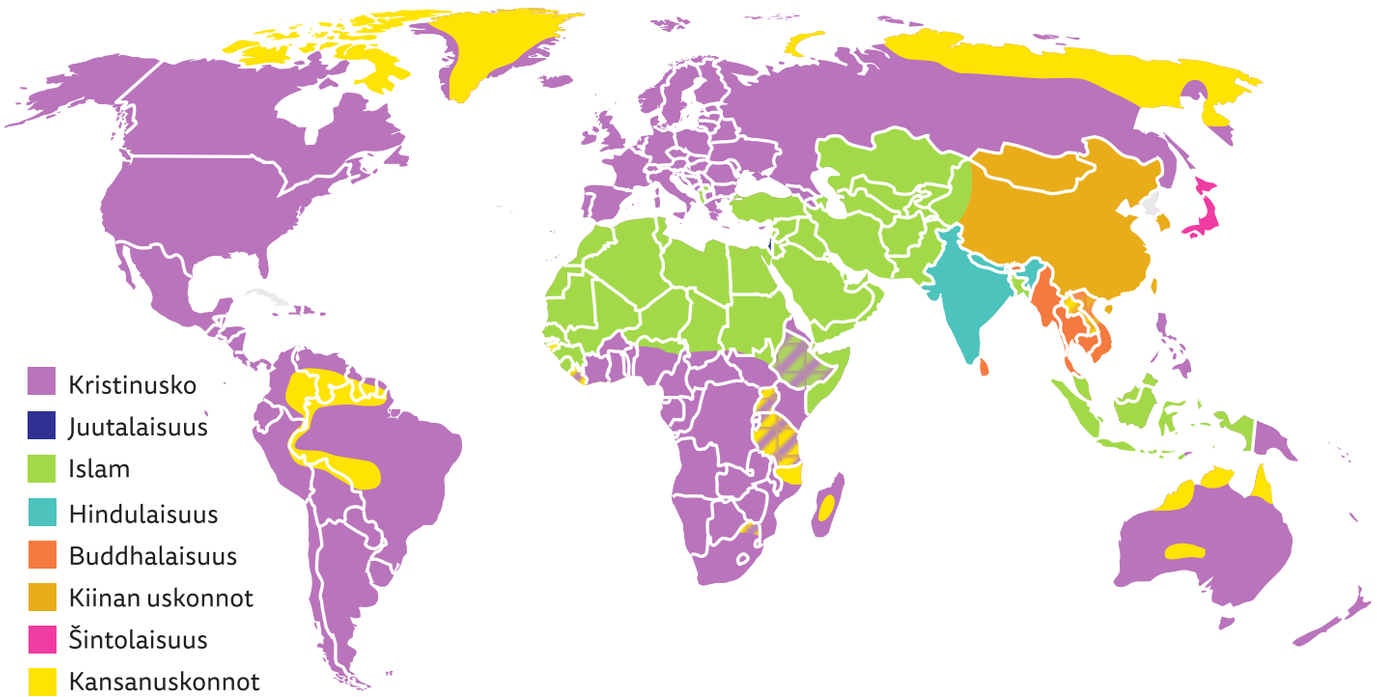

valita oman elämäntapansa ja sen, millainen asema uskonnolla on siinä.

Saman **uskonnon eri suuntauksissa** suhtaudutaan uskontoon eri tavoin. Jotkin suuntaukset voivat edellyttää jäseniltään hyvinkin aktiivista uskonnolliseen toimintaan osallistumista, kun taas toisissa yhteisöissä näin ei ole. Esimerkiksi suomalainen luterilainen saattaa kuulua kirkkoon, viedä lapsensa kasteelle, järjestää kirkkohäät ja haudata läheisensä kirkollisin menoin, mutta aktiivista osallistumista kirkon viikoittaiseen toimintaan ei edellytetä. Sen sijaan Yhdysvalloissa on alueita, joilla uskonnollinen aktiivisuus ja kirkossakäynti kuuluvat jokaisen velvollisuuksiin.

Myös uskonnollisten **oppien tulkinta** vaihtelee suuresti yhteisöstä toiseen. Opillisista eroista johtuen uskonnot jakautuvat eri suuntauksiin. Joissakin yhteisöissä esimerkiksi pyhää kirjaa tulkitaan tavalla, joka voi johtaa jopa ns. vääräuskoisten vainoamiseen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa tietyt kristilliset tahot ovat uskontoonsa vedoten tappaneet aborttеja tehneitä lääkäreitä. Islamilainen Isis-järjestö pyrkii terrorismin avulla luomaan islamilaisen valtion. Suurin osa kristityistä ja muslimeista ei hyväksy väkivaltaa ja pitää näiden ääriliikkeiden toimintaa oman uskontonsa vastaisena.

Uskonnot Suomessa

Kristinusko tuli Suomen alueelle viimeistään 900-luvulla ja alkoi levitä tuolloin alueella eläneen väestön keskuudessa. Tullessaan se syrjäytti täällä aiemmin harjoitetut uskonnollisuuden muodot, jotka liittyivät vahvasti luontoon ja siitä saatavaan elantoon. Kristinusko tuli lännestä katolisessa ja idästä ortodoksisessa muodossa. 1500-luvulla tilanne muuttui siten, että Ruotsista, jonka osa Suomen alue silloin oli, tuli luterilainen maa. **Luterilaisuus** on kristinuskon suuntaus, joka syntyi Saksassa ja levisi sieltä eri puolille Eurooppaa. 1600-luvun alusta lähtien Ruotsin kuningas määräsi, että kaikkien Suomen alueella asuvien piti olla luterilaisia maastakarkotuksen uhalla. Kun Suomen alueesta vuonna 1809 tuli osa Venäjää, tänne tuli **ortodoksisia** ja **katolilaisia** kristittyjä sekä myös juutalaisia ja muslimeja. 1800-luvun lopulla Suomeen alkoi syntyä myös muita kristillisiä yhteisöjä, esimerkiksi baptisti- ja adventistiseurakuntia.

Kun Suomi itsenäistyi Venäjästä 1917, tuli ajankohtaiseksi pohtia myös sitä, mikä on valtion suhde uskontoon. **Uskonnonvapaus** astui voimaan Suomessa vuonna 1923. Tämän jälkeen Suomessa oli ensi kertaa käytännössä mahdollista vaihtaa uskontokuntaa tai olla kuulumatta mihinkään uskonnolliseen yhteisöön.

Kristinuskolla ja erityisesti luterilaisuudella on ollut ja on edelleen vahva vaikutus suomalaisessa yhteiskunnassa. Luterilaiseen kirkkoon kuuluu tätä nykyä noin 70 % suomalaisista, ja rippikoulun käy noin 80 % nuorista. Monen suomalaisen elämässä uskonto näkyy ensisijaisesti uskonnollisina toimituksina, kuten kaste ja hautajaiset. Moni kuitenkin osallistuu myös aktiivisesti kirkon toimintaan esimerkiksi käymällä jumalanpalveluksissa tai muissa kirkon järjestämissä tilaisuuksissa tai osallistumalla kirkon organisoimaan avustustoimintaan.

Muista Suomessa toimivista kristillisistä yhteisöistä on mainittava erityisesti ortodoksit, jolla on historiallisesti vahva asema suo-

malaisessa yhteiskunnassa yhteisön pienestä koosta huolimatta. Kirkolla on Suomessa myös kaksi luostaria. Ortodoksien määrään Suomessa on vaikuttanut myös lisääntynyt maahanmuutto Venäjältä. Katolisia Suomessa on varsin vähän, samoin protestanttisten liikkeiden kannattajia, kuten esimerkiksi metodisteja ja Pelastusarmeijan jäseniä. Kristillisperäisten liikkeiden, mormonien ja Jehovan todistajien, kannattajamäärät ovat myös varsin pieniä.

Muslimien määrä on kasvanut Suomessa 1980-luvulta lähtien. Tähän ovat vaikuttaneet omalta osaltaan muun muassa sodat entisen Jugoslavian alueella, Afganistanissa, Somaliassa sekä Syyriassa, minkä seurauksena myös Suomeen on tullut pakolaisia, joiden uskonto on islam. Eri maista tulevat muslimit ovat muodostaneet omia, etniseen taustaansa perustuvia yhteisöjä sen sijaan, että olisivat liittyneet uskonnollisiin yhdyskuntiin.

Muita kuin yllä lueteltuja uskontoja Suomessa harjoitetaan vähän. Harvinaisempien uskontojen kannattajat voivat kuitenkin nykyään löytää vertaisryhmän muun muassa internetin kautta.

Suomalaisten uskonnollisuus

Suomalaisten uskonnollisuutta on tutkittu varsin paljon. Kansainvälisesti vertailtuna tutkimusten mukaan suomalaiset harjoittavat uskontoa **julkisesti** vain vähän. Julkisella uskonnonharjoittamisella tarkoitetaan esimerkiksi jumalanpalveluksiin tai muihin uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistumista. Keskimäärin suomalaisten uskonnollisuus on varsin maltillista: erittäin uskonnollisia ihmisiä on varsin vähän, samoin kuin uskontoa voimakkaasti vastustavia.

Siirtymäriitit rytmittävät ihmisen elämää. Rippikoulu ja konfirmaatio kuuluvat vahvasti suomalaiseen perinteeseen.

Ihmiset harjoittavat uskontoa enemmän **yksityisesti** kuin julkisesti. Esimerkiksi rukoilu on suomalaisille tutumpaa kuin kirkossa käynti. Suosiotaan ovat kasvattaneet meditaatio, jooga ja taiji, joilla kaikilla on ainakin osittain uskonnollinen tausta, ja joiden avulla pyritään henkiseen kasvuun ja tasapainoon. Yleisesti ottaen tutkijat puhuvat uudesta henkisyydestä, joka heidän mukaansa tarkoittaa sitä, että ihmiset hakevat uudenlaisia, perinteisistä uskonnoista eroavia tapoja ajatella ja toimia. Eettisistä arvoista esimerkiksi tasa-arvo, ympäristöarvot ja suvaitsevaisuus ovat monille tärkeitä, ja omaa uskonnollisuutta muokataan niistä käsin. Uskonto ja sen harjoittaminen ovat muuttuneet yhteisöllisestä kokemisesta enemmänkin yksilön kokemukseksi. Ihmiset hakevat uskonnollisuudesta kokemuksia ja elämyksiä. Esimerkiksi enkeliusko on ollut nouseva trendi.

Enkeleihin uskotaan niin juutalaisuudessa, kristinuskossa kuin islamissakin. Nykyään enkeleistä on tullut myös henkisyyttä korostavien uusien uskonnollisten liikkeiden keskeisiä hahmoja.

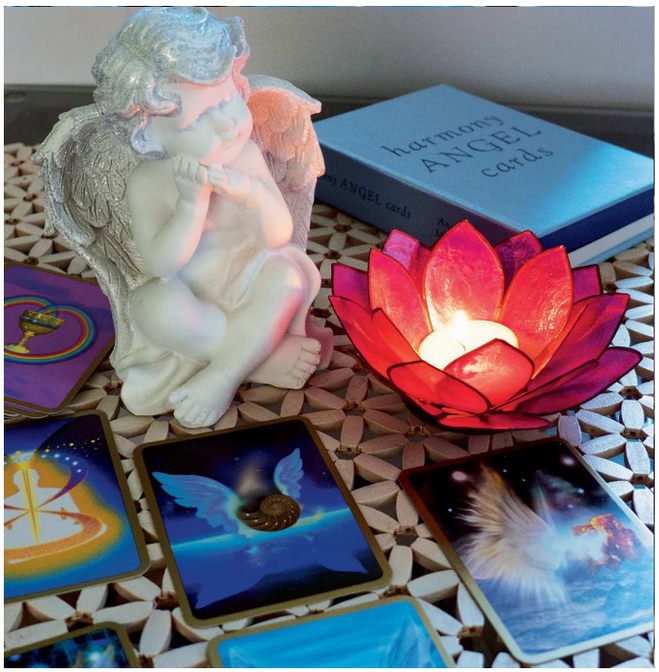

Suomessa asuvista muslimeista vähemmistö kuuluu uskonnollisiin yhdyskuntiin. Osa muslimeista osallistuu uskonnollisten yhdyskuntien toimintaan aktiivisesti ja välittää uskonnollista perinnettä lapsilleen, osa ei harjoita uskontoa sen enempää julkisesti kuin yksityisestikään. Tietyt tavat, kuten rukoilu ja

Tiivistelmä

Uskontojen ryhmittelytapoja

Leviämispyrkimysten perusteella
- yleismaailmalliset
- etniset
- kosmopoliittiset

Syntyprosessin perusteella
- etniset
- perustetut

Opinlähteiden perusteella
- kirjauskonnot
- kirjoituksettomat uskonnot

Jumalakäsityksen perusteella
- monoteistiset
- polyteistiset
- panteistiset

Syntyalueen perusteella
- Intian niemimaa
- Kaukoitä
- Lähi-itä
- muut

Kehityshistorian perusteella
- varhaiskantaiset
- historialliset
- maailmanuskonnot

ramadan-paaston viettäminen, voivat kuitenkin kuulua myös uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattoman muslimin elämään.

Suomessa on keskusteltu erilaisten uskonnollisten **symbolien** ja **tapojen** asemasta. Koulujen joulujumalanpalvelukset ja suvivirren laulaminen kevätjuhlassa ovat herättäneet keskustelua siitä, loukkaavatko ne niitä, jotka eivät ole kristittyjä. Toisaalta joissain kouluissa on alettu huomioida vaikkapa muslimien juhlapäiviä ja tapoja. Toiset ovat sitä mieltä, että julkisesta elämästä, kuten esimerkiksi koulusta, olisi karsittava pois kaikki uskonnollisuuteen viittaava, kun taas toisten mielestä juuri kouluissa voitaisiin tutustua laajemminkin eri uskontojen juhla- ja tapaperinteeseen.

Uskonto voi vaikuttaa ihmisen arkeen monin tavoin. Monet muslimit haluavat noudattaa halal-ruokavaliota, joka ei sisällä sianlihaa ja jossa liha on uskonnon oppien mukaisesti teurastettu.

TEHTÄVÄT

1. Tee luvusta sähköinen esitys valitsemallasi työkalulla. Esitys voi sisältää esim. kuvaa, tekstiä tai filmattua aineistoa.
2. Ulkomaalainen ystäväsi on kertonut sinulle siitä, miten uskonto näkyy hänen kotimaassaan nuorten elämässä. Kirjoita hänelle teksti, jossa kerrot, miten uskonto näkyy suomalaisten nuorten elämässä. Käsittele aihetta monipuolisesti ja muista, että kaikki nuoret eivät ole samanlaisia.
3. Pohdi, millaisiin uskonnollisiin ilmiöihin olet törmännyt ulkomailla käydessäsi tai vaikkapa elokuvia katsellessasi.
4. Tarkastele sivun 48 taulukkoa, jossa on kuvattu maailmanuskontojen kannatuksen kehitystä. Pohdi, mistä kehitys johtuu.

Juutalaisuus

6. Juutalaisuuden kehitys ja pyhä kirjallisuus

7. Juutalaisuuden oppi ja suuntaukset

8. Juutalainen elämäntapa ja yhteiskunta

Masadan vuorilinnoitus Juudean erämaassa Israelissa

6

Juutalaisuuden kehitys ja pyhä kirjallisuus

Juutalaisuudella on vain noin 15 miljoonaa kannattajaa, mutta sen uskonto- ja kulttuurihistoriallinen merkitys on suuri. Juutalaisuuden pohjalta on syntynyt kaksi suurta maailmanuskontoa, kristinusko ja islam, ja juutalaisuus on vaikuttanut huomattavasti länsimaiseen kulttuuriin ja ajatteluun.

Juutalaisuuden historiallinen kehitys

Heprealainen raamattu, joka vastaa pääpiirteissään kristittyjen Vanhaa testamenttia, kuvaa juutalaisten historiaa **uskonnollisesta näkökulmasta**. Kaikkea siinä kerrottua ei voida vahvistaa historiallisesti, mutta kertomuksilla on suuri merkitys juutalaisen identiteetin kannalta. Juutalaiset pitävät kantaisänään Abrahamia, jonka kerrotaan solmineen liiton Jumalan kanssa. Heprealaisessa raamatussa kuvataan myös Abrahamin jälkeläisten vaiheita aina Egyptin orjuudesta Palestiinaan, luvattuun maahan, saapumiseen asti. Kantavana ajatuksena on, että Jumala pitää huolen niistä, jotka tottelevat häntä, mutta kurittaa niitä, jotka eivät sitä tee. Juutalaisella kansalla on Heprealaisen raamatun mukaan erityinen asema ja tehtävä maailmassa. Juutalaiset uskovat, että he ovat Jumalan valitsema kansa.

Uskontohistoriallisesta näkökulmasta juutalaisuus on **etninen uskonto** eikä sille voida nimetä perustajaa. Uskonnon juuret ovat Lähi-idässä, ja se on saanut vaikutteita

Juutalainen mies peittää päänsä synagogaan mennessään erityisellä päähineellä, kipalla.

muista samalla alueella vaikuttaneista uskonnoista, kuten esimerkiksi Mesopotamian **zarathustralaisuudesta**. Suurin osa juutalaisista asui tuolloin Juudan alueella, mutta osa heistä asui muualla, eri puolilla Lähi-itää ja Välimeren piiriä. Tutkijat arvelevat, että juutalaisuus alkoi eriytyä omaksi uskonnokseen viimeistään 500-luvulla eKr. Babylonian suurvalta valloitti tuolloin Juudan, jonka asukkaista, juutalaisista, osa joutui muuttamaan **pakkosiirtolaisuuteen** Babyloniaan. Tuona pakkosiirtolaisuuden aikana muotoutuivat juutalaisuutta erityisesti leimaavat piirteet, monoteismi eli yksijumalaisuus, synagogat ja poikien ympärileikkaus. Nämä piirteet erottivat juutalaiset ympäröivistä kansoista ja vahvistivat heidän omaa uskonnollista ja kansallista identiteettiään. Myös monet arkeen ja juhlaan liittyvät tavat alkoivat vakiintua, ja siihen asti suullisena perimätietona kulkeneita, pyhinä pidettyjä kertomuksia alettiin koota kirjalliseen muotoon.

Palestiinan alue oli ajanlaskumme alun aikoihin itsehallinnollinen osa Rooman valtakuntaa. Juutalaisilla oli tiettyjä erivapauksia muun muassa uskonnon harjoittamisen suhteen. Heidän ei esimerkiksi tarvinnut osallistua keisarin suojelushengen palvontaan kuten muiden roomalaisten. **Jerusalem** oli juutalaisuuden keskeisin ja pyhin paikka, koska siellä sijaitsi temppeli, johon uskonnollinen kultti keskittyi. Juutalaisten kapina roomalaishallintoa vastaan 60-luvulla johti siihen, että Rooman keisari Titus joukkoineen valloitti Jerusalemin ja tuhosi temppelin. Vaikka juutalaisia oli jo tätä ennenkin asunut muuallakin kuin Palestiinan alueella, tästä tapahtumasta katsotaan alkaneen juutalaisten

Juutalaisten levinneisyys 500 eKr–100 jKr.

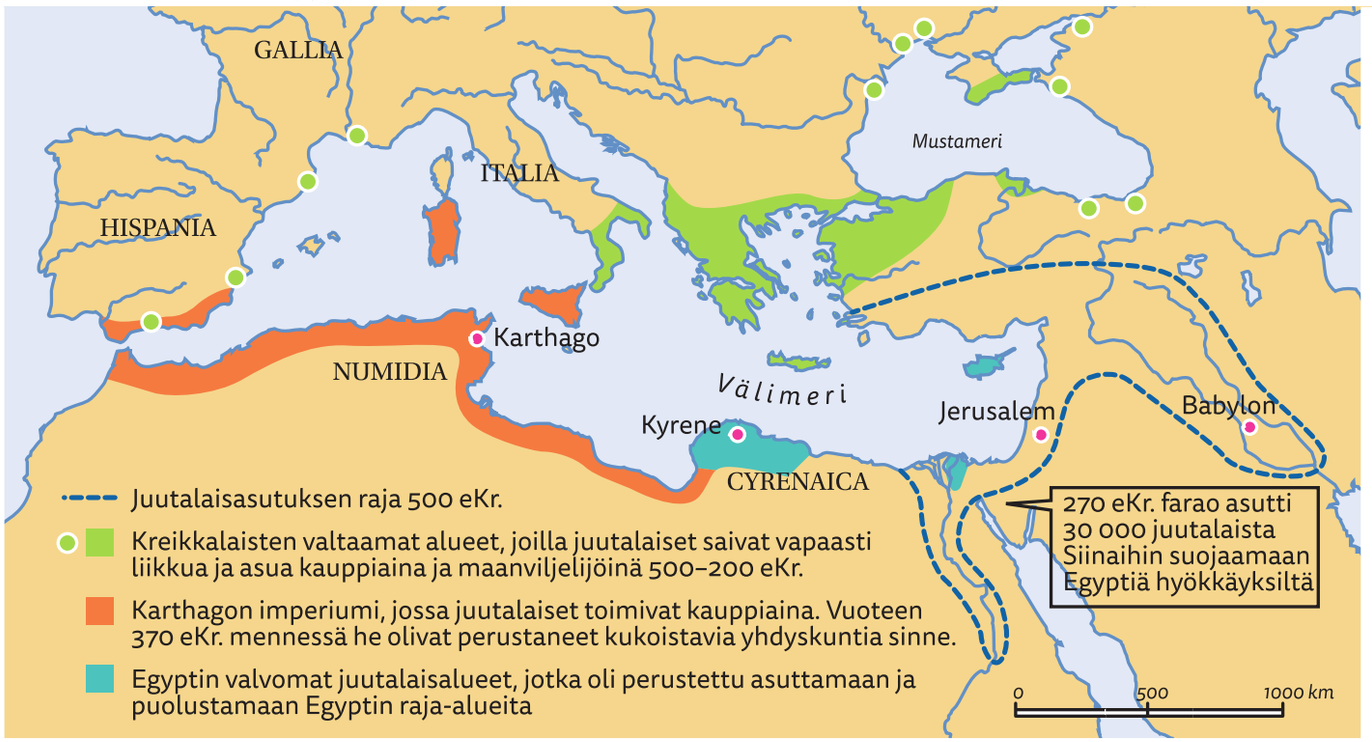

diasporana eli hajaannuksena tunnettu aikakausi. Juutalaisuus alkoi levittäytyä aiempaa laajemmalle, kun juutalaiset alkoivat muuttaa yhä kauemmas Jerusalemista ja muilta vakiintuneilta asuinalueiltaan.

Länsimaisen ajanlaskun ensimmäisinä vuosisatoina ja keskiajalla juutalaisia asui Lähi-idän lisäksi Pohjois-Afrikassa ja Etelä-Euroopassa. Katolisen kirkon 1000-luvulta lähtien organisoimat ristiretket vaikeuttivat heidän elämäänsä. Koska juutalaiset olivat kristittyjen mielestä vääräuskoisia, heistä alettiin levittää perättömiä huhuja ja heitä syytettiin muun muassa kaivojen myrkyttämisestä ja mustan surman levittämisestä. Heitä **vainottiin** ja heidän oikeuksiaan rajoitettiin monin tavoin. Juutalaiset eivät esimerkiksi saaneet vapaasti valita asuinpaikkaansa tai ammattiaan. 1400-luvulla juutalaiset karkotettiin monista eurooppalaisista kaupungeista. Valistuksen aikakausi 1700-luvulla nosti esiin tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden ihanteet, mikä helpotti Euroopan juutalaisten asemaa jonkin verran.

1800-luvulla Euroopassa syntyi **kansallisuusaate**, jonka myötä alettiin ajatella, että kullakin kansalla on oikeus omaan valtioonsa ja oman kulttuurinsa vaalimiseen. Tämä sai myös hajallaan ympäri maailmaa eläneet juutalaiset haaveilemaan omasta valtiosta. Tämä haave toteutui, kun Israelin valtio perustettiin Palestiinaan vuonna 1948. Sitä ennen juutalaiset joutuivat kuitenkin ennennäkemättömän rajujen vainojen kohteeksi toisen maailmansodan aikana, jolloin monet heistä pakenivat kotimaistaan ja heistä noin kuusi miljoonaa tapettiin Natsi-Saksan keskitysleireillä. Israelin valtio perustettiin Palestiinaan, jonka väestöstä, palestiinalaisista, monet joutuivat lähtemään pakolaisina naapurimaihin. Israelin valtion perustamisesta onkin seurannut alueella monia konflikteja.

Juutalaiset kansana

Juutalaisuus on sekä uskonto että juutalaisen kansan elämäntapa. Kysymys siitä, **kuka on juutalainen**, jakaa mielipiteitä juutalaisten keskuudessa ja on Israelissa myös merkittävä poliittinen kysymys. Perinteinen käsitys on, että juutalaisen äidin lapsi on juutalainen. Asiaa on kuitenkin tulkittu monin eri tavoin. Joidenkin tulkintojen mukaan juutalaisuus periytyy myös isän kautta, kunhan lapsi kasvatetaan juutalaisten periaatteiden mukaisesti. Juutalaisuuteen voi myös kääntyä, mutta siihen ei varsinaisesti kannusteta, ja juutalaiset ryhmittymät ovat erimielisiä siitä, millä edellytyksillä käännynnäinen on oikeasti juutalainen. Juutalaisuus ei ole lähetysuskonto eikä pyri saamaan lisää kannattajia.

Ajatus juutalaisesta kansasta perustuu Heprealaisen raamatun esittämään näkemykseen siitä, että juutalaisilla on yhteinen sukupuu. **Kantaisänä** pidetyn Abrahamin jälkeläiset muodostavat tämän käsityksen mukaan juutalaisen kansan. Juutalaisia yhdistävät yhteiset perinteet.

Vaikka juutalaisuus on monessa mielessä yhtenäinen uskonnollinen ryhmä, juutalaiset ovat kuitenkin muun muassa diasporan takia eriytyneet maantieteellisesti **eri ryhmiksi**. Noin 80 % juutalaisista on aškenasijuutalaisia, joiden äidinkielenä on ollut jiddiš eli juutalaissaksa. Aškenasijuutalaiset ovatkin perinteisesti asuneet Saksassa ja Itä-Euroopassa. Toinen merkittävä ryhmä ovat sefardijuutalaiset, jotka ovat lähtöisin Espanjasta ja ovat puhuneet muun muassa ladinoa eli juutalaisespanjaa. Lisäksi ympäri maailman löytyy lukuisia pienempiä juutalaisryhmiä.

Rabbi Yonatan Ben Uzielin hautasynagogaan tuotuja rukouskirjoja. Rabbin uskotaan välittävän taivaaseen toiveet aviokumppanin löytymisestä. Siksi hänen haudallaan käyvätkin erityisesti nuoret, jotka toivovat itselleen puolisoa. Paikalle jätetään rukouslappuja ja -kirjoja.

Juutalaisvastaisuus ja holokausti

Juutalaisuuden historiaa on leimannut antiikin ajoista asti muiden epäluuloinen suhtautuminen, joka on pahimmillaan johtanut juutalaisten elämän vaikeuttamiseen monin tavoin ja jopa heidän vainoamiseensa ja tappamiseensa. Toisen maailmansodan aikaiset **juutalaisvainot**, jotka tunnetaan myös nimellä holokausti, ovat tämän kehityskulun pahin ilmentymä. Juutalaisvastaisuudesta käytetään myös nimitystä **antisemitismi**.

Saksassa juutalaisten oikeuksia alettiin rajoittaa jo ennen toista maailmansotaa kansallissosialistien noustua valtaan. Juutalaisten omaisuutta takavarikoitiin, työskentelymahdollisuuksia rajoitettiin ja lopulta juutalaisten oli kannettava vaatteissaan keltaista daavidintähteä, jotta heidät olisi helpompi tunnistaa. Kansallissosialistinen hallinto halusi levittää käsitystä, jonka mukaan juutalaiset olivat uhka Saksalle ja saksalaisille, ja siksi heistä oli päästävä eroon. 1930-luvulla perustetuille **keskitysleireille** alettiin siirtää juutalaisia sekä muita sellaisia henkilöitä, joiden yhteiskuntakelpoisuus kyseenalaistettiin. Näitä ryhmiä olivat muun muassa vammaiset, homoseksuaalit ja romanit. Saksasta pakeni ennen toista maailmansotaa paljon juutalaisia muualle Eurooppaan ja aina Amerikkaan asti.

Keskitysleireillä kuoli arvioiden mukaan noin kuusi miljoonaa juutalaista. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että maailmanlaajuinen juutalainen yhteisö menetti jäsenistään yli kolmanneksen. Lähes jokainen juutalainen menetti perheenjäseniään ja ystäviään.

Antisemitismin syitä on pyritty selittämään monin tavoin, mutta tyhjentävää selitystä ei ole löydetty. Jotkut selittävät asiaa siten, että syynä on juutalaisten asema omaleimaisena ja eristäytyneenä vähemmistönä, jota on oudoksuttu ja johon on siksi suhtauduttu epäluuloisesti. Toisten selitysten mukaan taustalla on tarve löytää syyllisiä, kun

Yhtenä natsi-Saksan juutalaisvainojen symbolina on keltainen, kankaasta tehty Daavidin tähti, jossa lukee saksaksi ‘juutalainen’. Merkki otettiin käyttöön Puolassa vuonna 1939, Saksassa vuonna 1941 ja Unkarissa vuonna 1944. Juutalaisten piti kantaa merkkiä, jotta heidät voitiin tunnistaa. Kuvassa budapestilainen juutalainen pariskunta.

asiat menevät yhteiskunnassa huonosti. Tällöin tarvitaan syntipukkia, jota voidaan syyttää ongelmista, ja juutalaiset pienenä, jossain määrin eristäytyneenä ja omaa kulttuuriaan vaalivana ryhmänä on sopinut tähän tarkoitukseen hyvin. Valtaväestö on usein ollut valmis uskomaan juutalaisista levitettyjä valheellisia huhuja vaikkapa heidän tekemikseen väitetyistä rituaalimurhista. 1900-luvun alussa julkisuuteen tuli tekstikokoelma Siionin viisaiden pöytäkirjat, jonka väitettiin kertovan juutalaisten aikeista valloittaa koko maailma. Pöytäkirjat osoittautuivat väärennöksiksi, mutta niillä oli merkittävä vaikutus 1900-luvun antisemitismiin.

Juutalaisuuden pyhä kirjallisuus

Heprealainen raamattu eli **Tanak** vastaa pääpiirteissään kristittyjen käyttämää Vanhaa testamenttia. Juutalaiset jakavat sen kolmeen osaan: **Toora** eli viisi Mooseksen kirjaa, **Profeetat** ja **Kirjoitukset**. Toora käsittää niin kutsuttujen alkukertomusten lisäksi kertomuksia henkilöistä ja tapahtumista, joiden merkitys juutalaiselle itseymmärrykselle on suuri: kertomuksia patriarkoista eli kansan kantaisistä sekä juutalaisen kansan vaiheista hyvine ja huonoine aikoineen aina siihen asti, kun kansan kerrotaan pääsevän Palestiinaan ja asettuvan sinne. Lisäksi Tooraan sisältyy juutalainen laki, jonka tiivistelmänä toimii samoin Toorasta löytyvät kymmenen käskyä.

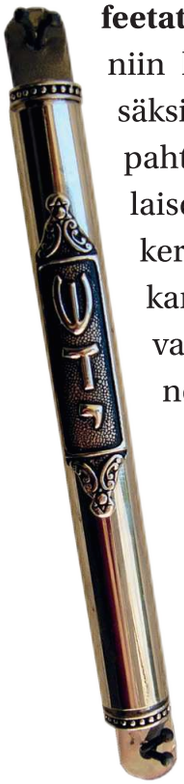

Juutalaisessa kodissa on usein ovien pielissä mezuza, metalliseen koteloon piilotettu pergamentinpala, jossa on Raamatun jakeita. Mezuzaa kosketetaan sen ohi kuljettaessa, mikä symboloi rukousta.

Profeettakirjoissa käydään edelleen läpi juutalaisen kansan vaiheita. Painopiste on kuitenkin siinä, kuinka ihmisten tulisi käyttäytyä ja elää elämäänsä, jotta Jumala suojelisi heitä. Kirjat sisältävät myös kuvauksia siitä, kuinka kansan käy, jos se ei elä oikein. Profeetat puuttuvat sekä eettisiin että uskonnollisiin kysymyksiin. Kirjoitukset koostuvat teksteistä, joita on käytetty eri tilanteissa: joukossa on lauluja, elämänviisauksia sekä kertomuksia. Profeettojen ja Kirjoitusten merkitys ei ole yhtä suuri kuin Tooran.

On mahdotonta sanoa, kuinka kauan Heprealaiseen raamattuun kootut kertomukset ovat kulkeneet **suullisena perimätietona** ennen **muistiin merkitsemistä**. Heprealaista raamattua on joka tapauksessa alettu kirjoittaa viimeistään 500-luvulla eKr., joskin jotkin tekstit ovat tätäkin vanhempia. Tekstien kokoaminen ja kirjoittaminen tuli ajankohtaiseksi, kun juutalaiset joutuivat Babylonian pakkosiirtolaisuudessa ollessaan miettimään omaa uskonnollista identiteettiään. Viimeiset Heprealaisen raamatun tekstit kirjoitettiin 100-luvulla eKr.

Heprealainen raamattu ja erityisesti Toora on juutalaisen uskonnonharjoittamisen keskeinen osa. **Toora-kääröjä**, jotka on käsin kopioitu hepreaksi, säilytetään synagogassa omassa, niille varatussa kaapissa, josta ne otetaan esiin sapattina jumalanpalvelusta varten. Koko Toora tulee luetuksi yhden vuoden aikana ja sen lisäksi jumalanpalveluksissa luetaan sopivia kohtia Profeetoista ja Kirjoituksista. Juutalaiset pojat ovat perinteisesti

Synagogassa käytössä oleva Toora on käsin hepreaksi kirjoitettu ja rullattu kääröksi kahden kepin ympärille. Toora-kääröä luettaessa tekstiä seurataan lukutikun avulla.

opetelleet lukemaan Tooraa heprean kielellä, joskin nykyään suurin osa opettelee vain joitakin Tooran kohtia ulkoa.

Heprealainen raamattu on alun perin kirjoitettu **hepreaksi**, mutta ensimmäinen käännös ilmestyi jo 200-luvulla eKr., kun Palestiinan ulkopuolella asuneet, hepreaa vain heikosti osanneet kreikankieliset juutalaiset tarvitsivat tekstin käyttöönsä. Tämän kreikankielisen käännöksen nimi on Septuaginta. Myöhemmin tekstiä on käännetty monille kielille, mutta hepreankielisellä tekstillä on edelleen erityisasema juutalaisessa perinteessä.

Talmud ja pyhän kirjallisuuden tulkinta

Juutalaisuuden toiseksi tärkein teksti on **Talmud**, joka on 20-osainen Tooran selitysteos. Talmudissa tulkitaan sitä, mitä Tooran ohjeet tarkoittavat arkisissa tilanteissa. Tooraa alettiin jo varhain tulkita suullisesti ja näiden tulkintojen pohjalta syntyi Talmud.

Talmud on syntynyt 200–500-luvulla jKr. Kyseessä on laaja teos, joka koostuu kahdesta kokonaisuudesta, Mišnasta ja Gemarasta.

Näkökulma

Juutalaisten pyhä kirjallisuus

Heprealaisen raamatun kirjaryhmät

Toora eli 5 Mooseksen kirjaa
- alkukertomukset
- kertomuksia kantaisistä
- kertomuksia juutalaisen kansan historiasta
- juutalainen laki

Profeetat (esim. Joosuan kirja, Aikakirjat, Jesaja, Aamos)
- juutalaisen kansan historia jatkuu
- kertomuksia profeetoista ja heidän sanomastaan

Kirjoitukset (esim. Psalmit, Sananlaskut)
- lauluja
- elämänviisauksia

Tooran selitysteos Talmud, jonka osat ovat
- Mišna, joka sisältää esim. kulttiin ja yhteiskunnalliseen elämään liittyviä ohjeita
- Gemara, selittää Mišnaa mm. tarinoiden avulla

Mišna on osista vanhempi ja sen taustalla on juutalaisen lain suullinen tulkinta. Mišnan aihepiireinä ovat muun muassa uskonnolliseen kulttiin, yhteiskunnalliseen järjestykseen ja elinkeinoihin liittyvät asiat. Se sisältää ohjeita esimerkiksi uhraamisesta, sapatin vietosta, avioerosta ja maanviljelystä. Gemara selittää Mišnaa muun muassa tarinoiden ja legendojen avulla. Siinä käsitellään myös aihepiirejä, joita Mišnasta ei löydy, kuten historiaa ja luonnontieteitä. Gemara rakentuu keskusteluista, joissa jopa väitellään Mišnan ohjeista.

Juutalaisten pyhiä kirjoituksia on tulkittu muutoinkin. **Rabbit** saattavat kiistellä oikeista tulkinnoista kiihkeästikin. Erilaiset tulkinnat ovat johtaneet vuosisatojen kuluessa juutalaisuuden jakautumiseen erilaisiin opillisiin suuntauksiin.

Tiivistelmä

Näkökulmat juutalaisuuden historialliseen kehitykseen

1. uskonnon omaan itseymmärrykseen perustuva, osin myyttinen
- juutalaiset Jumalan valitsemana kansana, jolla erityinen tehtävä
- Abrahamin merkitys juutalaisten kantaisänä
- käsitys juutalaisista yhtenäisenä kansana

2. uskontohistoriallinen
- juutalaisuus etnisenä uskontona
- uskonnon synty viimeistään 500-luvulla eKr.
- jotkin yksittäisiä ryhmiä koskeneet tapahtumat ymmärretty kaikkia juutalaisia koskeneiksi

TEHTÄVÄT

1. Valitse luvusta mielestäsi kolme keskeisintä asiaa. Perustele valintasi.

2. Selvitä, mitä etnisiä tai uskonnollisia ryhmiä nykyään vainotaan. Miten näiden ryhmien vainoamista perustellaan? Vertaa vainon syitä ja perusteluja juutalaisten kokemien vainojen syihin ja selityksiin.

3. Lue Raamatusta seuraavat kohdat, joissa on sapatin viettoon liittyviä ohjeita:

2 Moos.

20: 8-11

23:12

35:2-3

a) Pohdi, miksi nämä Tooran ohjeet sapatista tarvitsevat Talmudin selityksen.

b) Miten määräys lepopäivästä näkyy länsimaisessa yhteiskunnassa, esimerkiksi Suomessa?

7

Juutalaisuuden oppi ja suuntaukset

Juutalaisen opin perusta on Heprealaisessa raamatussa, jota on tulkittu myöhemmin Talmudissa. Juutalaisuuden keskeisiä opillisia piirteitä ovat usko yhteen Jumalaan, usko jumalalliseen ilmoitukseen ja usko juutalaisen kansan erityiseen asemaan. Uskonoppineet ovat lisäksi kautta aikojen tulkinneet oppia eri tavoin, mikä on diasporan ohella johtanut juutalaisuuden jakautumiseen eri suuntauksiin. Juutalainen mystiikka on keskittynyt opin sijasta uskonnolliseen kokemukseen.

Usko yhteen Jumalaan

Juutalaisuus syntyi ja kehittyi alueella, jolla vaikutti myös monia muita uskontoja. Tyypillistä tuon ajan uskonnollisuudelle oli usko moniin jumaliin. Jumalten uskottiin ikään kuin erikoistuneen erilaisiin asioihin ja esimerkiksi ihmisen sosiaalinen asema, ammatti tai elämäntilanne saattoi vaikuttaa siihen, minkä jumalan puoleen hän kulloinkin kääntyi. Juutalaisuus kehittyi yksijumalaiseksi uskonnoksi viimeistään 500-luvulla eKr. Tuolloin Babylonia oli valloittanut Juudan ja siirtänyt osan Juudan asukkaista eri puolille Babyloniaa. Vieraan vallan alla juutalaiset kokivat tarpeelliseksi vahvistaa kansallista identiteettiään ja yhtenä keinona vakiintui usko yhteen Jumalaan eli **monoteismi**.

Juutalaisille Jumala on kaiken luoja, joka seuraa jatkuvasti luomakuntansa elämää ja vaikuttaa siihen aktiivisesti. Ihminen on Jumalan luoma ja joka suhteessa Jumalalle alis-

Heprealaiset kirjaimet JHWH merkitsevät Jumalan nimeä.

teinen olento, joka on Heprealaisen raamatun mukaan saanut tehtäväkseen huolehtia Jumalan luomasta maailmasta.

Jumalasta käytetään Heprealaisessa raamatussa kirjainyhdistelmää **JHWH**, joka voidaan lukea nimenä Jahve. Koska juutalaiset pitivät Jumalan nimeä pyhänä, tabuna, sitä ei saa käyttää turhaan. Tämän kieltää kolmas kymmenestä käskystä (ks. 2. Moos. 20:7). Kun Jumalan nimeä ei saanut käyttää turhaan, vältettiin sen käyttöä kokonaan. Niinpä kirjainyhdistelmän JHWH tilalla luettiin sana ”adonai” eli ”Herra”.

Monoteismia korostetaan Heprealaisessa raamatussa monesti. Kaikenlainen muiden kansojen jumalien tai vaikkapa kullasta tehtyjen patsaiden palvominen tuomitaan jyrkästi sekä Toorassa että profeettakirjoissa. Täydellinen luottamus Israelin kansan omaan Jumalaan asetetaan ehdoksi sille, että yksittäinen ihminen ja Israel kansana menestyvät. Jumalan tahtoa vastaan toimiminen on syntiä.

Usko jumalalliseen ilmoitukseen

Juutalaisuudessa uskotaan siihen, että Jumala on kiinnostunut siitä, mitä maailmassa tapahtuu, ja vaikuttaa siihen koko ajan. Heprealaisessa raamatussa kerrotaan, kuinka Jumala on aikojen kuluessa valinnut ihmisiä, joihin hän on ollut yhteydessä ja joille hän on antanut tehtäviä toteutettaviksi. Juutalaisten kantaisänään pitämä Abraham sai Heprealaisen raamatun mukaan Jumalalta ohjeen lähteä asuinsijoiltaan kohti Jumalan hänelle ja hänen jälkeläisilleen lupaamaa maata. Ajatus **luvatusta maasta** onkin yksi keskeisiä juutalaisia käsityksiä, johon juutalaisuudessa on palattu yhä uudelleen. Kertomus Mooseksesta, joka johdattaa kansan pois Egyptin orjuudesta kohti tätä luvattua maata, on oleellinen osa juutalaista historiakäsitystä. Juutalaisten ajautuminen diasporaan eli hajaannukseen ympäri maailman onkin tätä taustaa vasten ollut myös uskonnollinen katastrofi. Kun juutalainen valtio, Israel, vuonna 1948 perustettiin, monet juutalaiset katsoivat Jumalan aikanaan Abrahamille antaman lupauksen toteutuneen.

Jumalallinen ilmoitus, jota Heprealainen raamattu juutalaisille edustaa, on keskeinen juutalaisen opin muotoutumisen ja tulkinnan kannalta. Siinä määritellään ne asiat, joita pidetään suotavina ja ne, joita yksittäisten ihmisten ja juutalaisten kansana tulisi välttää. Talmudissa oppia tulkitaan oman aikansa näkökulmasta käsin, mutta maailman muuttuessa tarvitaan uusia tulkintoja. Yksi esimerkki muutoksesta on uhraaminen. Heprealainen raamattu antaa tarkat ohjeet siitä, mitä eläimiä mistäkin synneistä tulee uhrata. Uhraaminen

toimitettiin aikoinaan Jerusalemin temppelissä tarkkojen ohjeiden mukaisesti. Kun temppeli tuhoutui vuonna 70 jKr., uhraamisesta luovuttiin, koska sitä varten tarkoitettua paikkaa ei enää ollut. Monet muutkin tavat, kuten synnintekijän kivittäminen, on aikojen saatossa hylätty.

Monet Heprealaiseen raamattuun perustuvat tavat ja perinteet ovat kuitenkin säilyneet maailman muuttuessa. Esimerkiksi **sapattiin** liittyviä tapoja noudatetaan monessa juutalaisperheessä edelleen. Samoin ruokailuun liittyvät tavat kuten esimerkiksi sianlihan syöntikielto tai liha- ja maitoruokien valmistaminen erillisissä astioissa on monelle juutalaiselle arkipäivää. Nämä tavat ovat omalta osaltaan auttaneet vahvistamaan juutalaisten uskonnollista identiteettiä eri puolilla maailmaa.

Heprealaisen raamatun kertomuksia on kuvitettu runsaasti erityisesti kristittyjen toimesta. Toorassa kerrotaan Mooseksen saaneen laintaulut Jumalalta Siinain vuorella. Tultuaan alas vuorelta Mooses näki, että juutalaiset olivat valaneet itselleen kultaisen vasikan jumalaksi. Tästä suuttuneena Mooses särki saamansa laintaulut.

Usko juutalaisen kansan erityisasemaan

Juutalaisuuteen liittyy vahvasti ajatus juutalaisesta kansasta Jumalan **valittuna kansana**. Jumalan katsotaan antaneen juutalaisille erityisen aseman muiden kansojen joukossa. Juutalaiset selittävät tätä usein niin, että kyseessä ei ole erityinen asema siinä mielessä, että juutalaiset olisivat muita parempia, vaan juutalaisilla on erityisiä velvollisuuksia aivan kuten isommilla sisaruksilla pienempiään kohtaan. Tähän liittyvät myös oleellisesti ne velvoitteet, joita Jumalan katsotaan juutalaisille antaneen. Ajatus juutalaisille luvatusta maasta on myös monelle juutalaiselle osa kansallista identiteettiä.

Historiantutkimuksen näkökulmasta Heprealaisessa raamatussa kerrotut tapahtumat ovat alun perin edustaneet jonkin juutalaisen ryhmän käsitystä omasta historiastaan. Myöhemmin näitä kertomuksia on alettu tulkita koskemaan koko juutalaiseksi kansaksi ymmärrettyä yhteisöä.

Erityisesti juutalaisten diasporan laajennuttua 70-luvulla jKr. tuli tarpeelliseksi pohtia, mikä yhdistää hajallaan eri puolilla maailmaa asuvia juutalaisia. Tällöin nousivat erityiseen arvoon Toora sekä erilaiset riitit ja rituaalit, jotka loivat yhteenkuuluvuuden tunnetta välimatkasta riippumatta. Juutalaisissa rukouksissa vedottiin Jumalaan, jotta paluu luvattuun maahan joskus toteutuisi. Luvatusta maasta tuli unelma, joka toisaalta yhdisti hajallaan asuvia juutalaisia, mutta jonka merkityksestä juutalaisuuden eri suuntaukset olivat myös eri mieltä. Monille juutalaisille Israelin valtion perustaminen vuonna 1948 merkitsi tämän unelman toteutumista.

Juutalaisuuden eri suuntauksia

Ultraortodoksiset juutalaiset ovat Israelissa merkittävä ryhmä. He haluavat erottautua muista ihmisistä muun muassa pukeutumistyylillään. Perhe rukoilemassa.

Jokainen uskonto joutuu maailman muuttuessa ottamaan kantaa siihen, missä määrin uskontoa uudistetaan ja missä määrin pidetään kiinni siitä, miten oppia on aiemmin tulkittu ja miten uskontoa harjoitettu. Säilyttämisen ja uudistamisen välinen jännite ei toisaalta koske pelkästään uskonnollisia yhteisöjä, vaan se on tyypillinen kaikille yhteisöille. Juutalaista oppia on tulkittu vuosisatojen kuluessa eri tavoin. Nämä erilaiset tulkinnat ovat johtaneet juutalaisuuden jakautumiseen erilaisiin koulukuntiin. Jakautumisen taustalla on ollut lisäksi alueellisia eroja.

Kun juutalaisuus oli 1800-luvulla saavuttanut Euroopassa aiempaa hyväksytymmän aseman, juutalaiset oppineet alkoivat keskustella suhtautumisesta muuttuvaan maailmaan. Saksassa syntyi **reformijuutalainen** suuntaus, joka lähti siitä, että juutalaisuuden on uudistuttava maailman muuttuessa. Reformijuutalaisten seurakuntien jumalanpalveluksissa alettiin käyttää heprean ohella kansankieltä, ja sapattisäännöksiä lievennettiin. Reformijuutalainen voi esimerkiksi kävellä sapattina pidemmänkin matkan synagogaan, vaikka sapattina ei Tooran mukaan saa kävellä kovin pitkiä matkoja. Myös musiikki löysi tiensä jumalanpalveluksiin ja naiset saivat osallistua jumalanpalvelukseen aktiivisemmin. Nykyään nainen voi toimia reformijuutalaisessa seurakunnassa jopa rabbina. Reformijuutalaisuudessa haluttiin vetää raja sitovien ja ei-sitovien säännösten välille. Reformijuutalaisuus levisi myöhemmin Yhdysvaltoihin.

Joidenkin tahojen mielestä reformijuutalaiset menivät uudistusinnossaan liian pitkälle. Vastapainoksi syntyi suuntaus, jota alettiin kutsua **ortodoksijuutalaisuudeksi**. Ortodoksijuutalaiset katsoivat olevansa puhdasoppisia juutalaisia ja he pyrkivät noudattamaan Tooran ohjeita mahdollisimman tarkasti. Ortodoksijuutalaisessa kodissa on erilliset astiat liha- ja maitoruoille, sapattina vältetään kaikkea ylimääräistä rasitusta ja synagogassa miehet ja naiset istuvat erikseen. Rabbina voi ortodoksijuutalaisessa seurakunnassa toimia ainoastaan mies. Esimerkiksi Helsingin juutalainen seurakunta on ortodoksijuutalainen.

Konservatiivijuutalaiset kannattivat monia reformijuutalaisten toteuttamia uudistuksia. Esimerkiksi musiikin ottaminen osaksi jumalanpalvelusta ja kansankielinen saarna saivat heiltä kannatusta, mutta he pitivät kuitenkin tärkeänä heprean kielen asemaa

juutalaisessa perinteessä. Konservatiivijuutalaisuus muotoutui suurimmaksi juutalaiseksi ryhmäksi Yhdysvalloissa. He asettuivat tulkinnoiltaan reformi- ja ortodoksijuutalaisten väliin.

Juutalaiset suuntaukset ovat eri tavoin edustettuina Israelissa ja niiden poliittinen painoarvo vaihtelee. Reformijuutalaisuus ei ole juurikaan saanut Israelissa jalansijaa kun taas ortodoksijuutalaisilla on maassa huomattava poliittinen asema.

Sefirot-puu kuvaa juutalaista mystiikkaa.

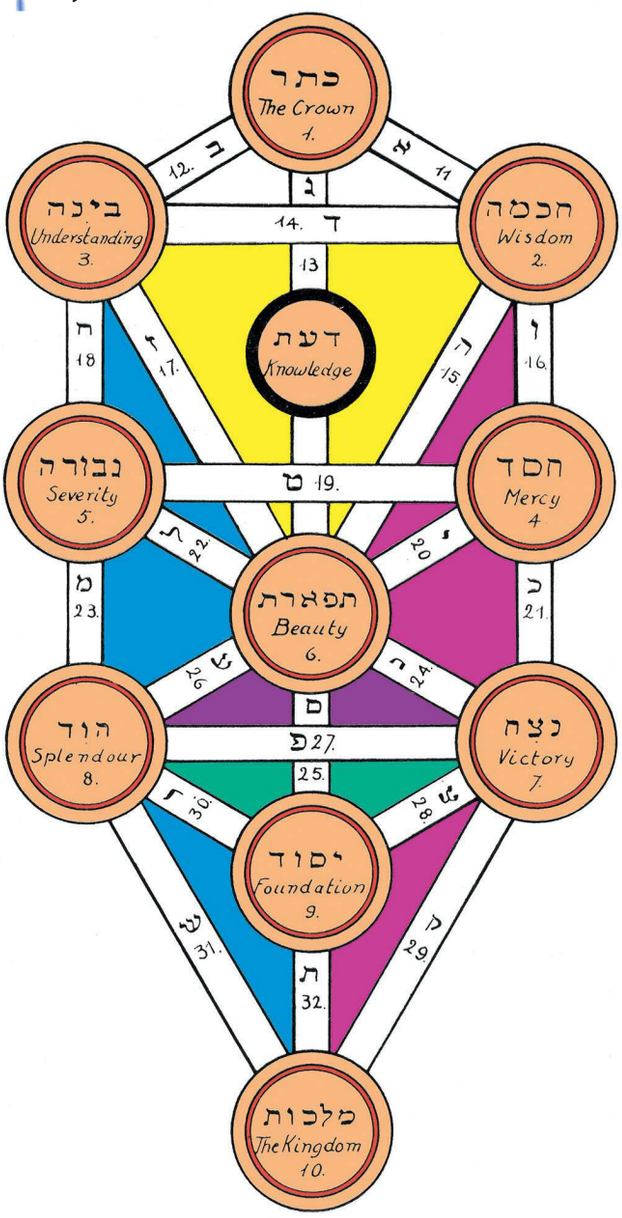

Juutalainen mystiikka

Juutalaisuudessa on aina ollut myös ryhmiä, joille opilliset kysymykset eivät ole olleet ensisijaisia, vaan ne ovat keskittyneet enemmän uskonnon mystiseen puoleen. Juutalaista mystiikkaa kutsutaan nimellä **kabbala**. Jo Heprealaisessa raamatussa esiintyvien profeettojen toimintaan ja julistukseen voidaan katsoa liittyneen mystisiä ulottuvuuksia. Profeetan uskottiin olevan erityisessä yhteydessä Jumalaan, jonka viestiä hän välitti muille ihmisille. Myös Danielin kirjassa, jota pidetään apokalyptisenä teoksena, erilaiset unet, näyt ja epätavalliset tapahtumat nousevat merkityksellisiksi.

Juutalainen **luomismystiikka** perustuu ajatukseen siitä, että Jumala loi maailman sanan voimalla. Sanoilla ja laajemmin ajateltuna kielellä on tämän ajattelun mukaan maagista voimaa. Koska heprean kirjaimilla on myös numeroarvo, saatiin kirjainjärjestelmästä muodostetuksi hyvin kompleksinen rakennelma, jonka pohjalta pyrittiin selittämään maailmaa. Esimerkiksi kun sanojen numeroarvoja laskettiin, päädyttiin siihen, että sanoilla, joiden kirjainten summa on sama, oli mystinen yhteys toisiinsa. Toinen juutalaisen mystiikan päälajeista, **vaunu- tai valtaistuinmystiikka**, kuvaa sielun matkaa taivaalliseen palatsiin. Matka on vaivalloinen ja jopa vaarallinen ja sen onnistuminen edellyttää sielun huolellista valmistautumista.

Merkittävimpänä juutalaisen mystiikan teoksena pidetään 1200-luvulta peräisin olevaa Zoharia, jossa kommentoidaan ja tulkitaan Tooraa. Zoharissa on piirteitä sekä luomis- että vaunumystiikasta, mutta painopisteenä siinä on Jumalan ominaisuuksien

pohtiminen. Zoharin vaikutus on ollut suuri juutalaisen mystiikan myöhemmälle kehitykselle.

Itäisessä Euroopassa syntyi 1700-luvulla **hasidismi**, joka edustaa juutalaisuuden kabbalistista perinnettä. Se luetaan ortodoksijuutalaiseksi suuntaukseksi. Hasidismi korostaa jumalayhteyden kokemista ja tarjoaa näin vastapainon moraalia ja uskonnollista oppia painottavalle uskontulkinnalle. Hasidit uskovat pääsevänsä yhteyteen Jumalan kanssa voimakkaiden tunnekokemusten ja tanssin välityksellä.

Tiivistelmä

Juutalaisen opin ydin

Usko yhteen Jumalaan
- ehdoton monoteismi

Usko jumalalliseen ilmoitukseen
- Heprealainen raamattu opin ytimenä
- Tooran keskeinen merkitys
- kymmenen käskyä

Usko juutalaisen kansan erityisasemaan
- valittu kansa
- luvattu maa

TEHTÄVÄT

1. Selvitä lukujen 6 ja 7 avulla, miten seuraavat tapahtumat tai ilmiöt vaikuttivat juutalaisuuteen.
   a) pakkosiirtolaisuus
   b) diaspora
   c) yhteiskunnan modernisoituminen.
2. Selvitä nettiä hyödyntäen, mitä juutalaisuudessa ajatellaan enkeleistä.
3. Mitä seuraavat hasidijuutalaisten ajatukset kertovat heidän ihmiskuvastaan?

En todella tiedä,
missä olen matoa parempi.
Enkä tiedä, olenko edes
yhtä hyvä kuin se,
sillä katsokaa:
mato täyttää Luojansa tahdon
eikä tuhoa mitään.
Menahem Mendel, Vitebsk

Ei ole toista luotua
yhtä mieletöntä kuin ihminen:
hän sai kaksi jalkaa,
jotta kulkisi niillä,
mutta marssii eteenpäin
kyynärpäitään käyttäen
Schlomo, Rodomsko

Maa, maa, olet minua parempi.
Vielä minä tallaan päällesi,
mutta pian makaan povessasi
ja olen sinulle alamainen.
Zusja, Annopol

Lähde:
Juutalaista viisautta,
toim. Benyamin Z. Barslai,
Kirjaneliö, Helsinki, 1997

8

Juutalainen elämäntapa ja yhteiskunta

Juutalaisuus on sekä uskonto että elämäntapa. Moni maallistunutkin juutalainen noudattaa juutalaisia tapoja ja välittää niitä lapsilleen. Kalendaari- ja siirtymäriitit rytmittävät elämää, ja erilaiset puhtauteen liittyvät säädökset vaikuttavat muun muassa ruokailuun. Israelin valtion synty ja sitä seuranneet vaiheet ovat kansainvälisen politiikan polttopisteessä.

Uskonnon harjoittaminen kotona ja synagogassa

Sapatti on juutalaisuudessa tärkeä pyhäpäivä, jonka vietto perustuu kymmeneen käskyyn (2. Moos 20:8). Sapattia vietetään lauantaina, mutta se alkaa jo perjantai-iltana auringonlaskun jälkeen. Sapattina ei perinteen mukaan pitäisi tehdä mitään työtä, vaan silloin keskitytään rukoiluun, lepoon ja Tooran lukemiseen. Juutalaiset suuntaukset tulkitsevat eri tavoin sitä, mikä luetaan työnteoksi. Ortodoksijuutalaiset pyrkivät välttämään esim. sähkölaitteiden käyttöä ja autoilua, kun taas liberaalit suuntaukset korostavat sapatin merkitystä iloisena vapaapäivänä, jota vietetään perheen ja ystävien kanssa. Sapattiateria nautitaan perjantai-iltana sen jälkeen, kun on palattu synagogasta. Aterian valmistamiseen ja nauttimiseen on annettu omat rituaaliset ohjeensa ja niiden noudattamisesta huolehtii perinteisesti perheen äiti. Monessa juutalaisperheessä pyritään rauhoittamaan perjantai-illan sapattiateria siten, että koko perhe olisi silloin koolla.

Juutalaisen synagogan keskellä on bima, koroke, josta käsin kuva on otettu. Jerusalemin suuntaan olevalla seinustalla on kaappi, jossa säilytetään Toorakääröjä. Sisäkuva Helsingin synagogasta.

Synagoga-sana tulee kreikan kielen yhteen kokoontumista tarkoittavasta sanasta. Synagogaan kokoonnutaan erityisesti sapattina eli lauantaina. Jumalanpalveluksessa luetaan Tooraa sekä muita Heprealaisen raamatun tekstejä. Tooran tekstit ovat kuitenkin keskeisimpiä ja Toora luetaankin jumalanpalveluksessa kokonaan läpi vuoden kuluessa.

Sekä kotona että synagogajumalanpalveluksissa käytetään **rukouskirjaa** nimeltään Siddur. Se sisältää erilaisiin tilanteisiin soveltuvia rukouksia niin arkeen kuin sapatin viettoonkin. Rukoukset ovat pitkälti peräisin Toorasta sekä Psalmien kirjasta. Kirjassa on lähinnä kiitosrukouksia ja vain vähän pyyntörukouksia, ja nekin harvat on kirjoitettu me-muodossa. Rukous nähdään vahvasti yhteisöllisenä toimintana, jossa seurakunta yhdessä kunnioittaa Jumalaa. Juhlapäiviä varten on erillinen rukouskirja Mahzor. Juutalaisuuden tärkein rukous on Šema Israel, suomeksi Kuule, Israel, joka kuuluu: ”Kuule, Israel! Herra, meidän Jumalamme, Herra on yksi.” Tämä rukous on peräisin Toorasta (5. Moos. 6:4) ja sitä pidetään myös juutalaisuuden uskontunnustuksena, sisältäähän se juutalaisuuden keskeisen opin, monoteismin.

Kaikkein tärkein esine synagogassa on **Toora-käärö**. Sitä säilytetään erillisessä kaapissa, joka on synagogan itäseinustalla. Keskellä synagogaa on bima eli koroke, jolta Tooraa luetaan. Erityisesti ortodoksijuutalaisissa synagogissa naiset ja miehet istuvat erillään. Miehet tulevat synagogaan pää peitettynä erityisellä päähineellä, kipalla. Naisilla on usein huivi päänsä peittona.

Toorakääröä säilytetään sitä varten ommellussa, kirjaillussa samettikääreessä.

Elämänkaarirituaalit

Juutalaisuus periytyy periaatteessa matriarkaalista linjaa pitkin eli äidin kautta. Jos juutalainen äiti synnyttää lapsen, lapsi on perinteisen juutalaisen käsityksen mukaan juutalainen. Juutalaiset poikalapset kuuluu Tooran mukaan **ympärileikata** kahdeksan päivän iässä, mutta tämä herättää nykyään paljon keskustelua. Koska kyseessä ei ole lääketieteellisistä syistä tehtävä leikkaus, sen eettisyys on kyseenalaistettu. Myös juutalaisuuden parissa on syntynyt ympärileikkausta vastustava järjestö. Juutalaispojan ympärileikkauksen yhteydessä luetaan rukouksia ja julkistetaan lapsen nimi. Tyttölapsen nimi on perinteisesti julkistettu, kun äiti vie lapsen ensimmäistä kertaa synagogaan.

Kun tyttö täyttää 12 vuotta ja poika 13 vuotta, on aika viettää **uskonnollisen täysi-ikäisyyden** juhlaa. Tyttöjen juhla on nimeltään **bat mitsva** ja poikien **bar mitsva** ja juhlaa

Poikien bar mitzva ja tyttöjen bat mitzva ovat juutalaisia aikuistumisriittejä. Kuvassa sisarukset viettävät kyseistä juhlaa. Juhlaa vietetään perheen ja ystävien kesken.

Juutalaisiin häihin kuuluvat omat, perinteiset rituaalinsa. Hääpari vihitään hääkatoksen alla, mikä symboloi heidän yhteistä kotiaan. Myös tanssi kuuluu häiden viettoon.

vietetään yleensä syntymäpäivää seuraavana sapattina synagogassa ja kotona. Alueilla, joilla juutalaisia on paljon, synagogassa saatetaan viettää yhtäaikaisesti useammankin nuoren juhlaa, mutta esimerkiksi Suomessa juhlittavana on yleensä kerrallaan vain yksi nuori.

Juutalaiset **häät** ovat yhteisön juhla. Juutalaisessa kalenterissa on jaksoja, joiden aikana häitä ei ole soveliasta viettää. Pääsiäisen ja viikkojuhlan välinen seitsemän viikon jakso on tällainen, koska silloin vietetään suruaikaa. Toinen vältettävä ajankohta on uudenvuoden juhlan ja suuren sovintopäivän välinen kymmenen päivän jakso, koska silloin ihmisen pitäisi keskittyä pahojen tekojensa katumiseen sekä vakavaan itsetutkisteluun. Perinteisesti hääpari on valmistautunut vihkimiseen paastoamalla. Jotkut noudattavat tätä tapaa edelleen, mutta eivät kaikki. Perinteisissä juutalaisissa häissä pari vihitään erityisen hääkatoksen alla. Katos symboloi hääparin yhteistä kotia ja muistuttaa toisaalta ajoista, jolloin juutalaiset asuivat teltoissa erämaavaelluksen aikana. Hääseremonian lopuksi mies särkee lasin, mikä symboloi Jerusalemin temppelin tuhoutumista. Iloisessa hääjuhlassa kulkee siis sivujuonteena mukana muisto juutalaisten historian vaikeista ajanjaksoista.

Kun juutalainen kuolee, seurakunnan hautausapuyhdistys huolehtii vainajan pesemisestä ja valkoiseen kuolinvaatteeseen pukemisesta. Se järjestää myös **hautajaiset**, jotka juutalaisen perinteen mukaan on pidettävä kahden vuorokauden kuluessa kuolemasta. Taustalla ovat käytännölliset syyt. Juutalaisuuden syntyalueella, Lähi-idässä, ruumiin säilyttäminen pitkään oli kuumassa ilmanalassa ongelmallista ja yhteisön kannalta tautiriskin takia jopa vaarallista, joten hautajaiset oli järjestettävä pian. Tapaa noudatetaan mahdollisuuksien mukaan edelleen.

Juutalaiset haudataan yksinkertaisin menoin. Ruumis haudataan mieluiten yksinkertaisessa ruumispussissa. Jos maan laki ei salli hautaamista ilman arkkua, kuten esimerkiksi Suomessa, käytetään yksinkertaista, koristelematonta puuarkkua. Hautajaisiin ei tuoda kukkia. Tarkoituksena on osoittaa, että kuoleman edessä jokainen ihminen on samanarvoinen yhteiskunnallisesta asemastaan tai vauraudestaan riippumatta. Hautaustoimituksen päätteeksi jokainen paikalla olija sirottelee hautaan kolme lapiollista hiekkaa. Vuoden päästä hautajaisista järjestetään vainajalle muistotilaisuus.

Pohjois-Israelissa sijaitseva Safedin kaupunki on kabbalismin keskus. Kaupungin hautausmaalla on muun muassa 1500-luvulla eläneen kabbalistin Isaac Lurian hauta. Kabbalistien haudat maalataan usein sinisiksi. Puuhun ripustetuissa muovipusseissa on paikalla käyneiden ihmisten jättämiä rukouksia Jumalalle välitettäviksi.

Juutalainen vuodenkierto

Juutalaisen kalenterin perustana on sekä kuun että auringon kierto. Vuosi kestää 353–355 päivää. Jotta pitkällä tähtäimellä pysytään aurinkovuoden tahdissa, lisätään vuoteen aika ajoin kolmastoista kuukausi. Juutalainen kalenteri alkaa oletetusta maailman luomisesta, jonka ajankohtana pidetään perinteisesti vuotta 3761 eKr.

Juutalainen uusi vuosi, roš hašana, ajoittuu syys- tai lokakuulle ja kestää kaksi päivää. Synagogassa uutta vuotta edeltävän kuukauden jumalanpalveluksissa puhalletaan pässinsarvesta valmistettuun torveen, šofariin. Vanhan vuoden päättyessä ihmisen pitäisi havahtua siihen, että aikakin päättyy joskus ja hänetkin tuomitaan. Torveen puhaltaminen symboloi tätä havahtumista. Ensimmäisen juhlapäivän iltana voidaan heittää kiviä tai leivänmuruja veteen, mikä symboloi syntien poisheittämistä. Koska uudesta vuodesta odotetaan entistä parempaa, se aloitetaan syömällä omenaa ja hunajaa, joiden makeus symboloi parempaa elämää.

Uuden vuoden juhlaa seuraa kymmenen päivän ajanjakso, jonka aikana ihmisen pitäisi muistella edellisenä vuonna tekemiään syntejä ja katua niitä. Ajanjakso päättyy **suureen sovintopäivään** eli jom kippur -juhlaan, joka on juutalaisista juhlista tärkein. Suuren sovintopäivän aikana paastotaan ja rukoillaan. Paasto koskee uskonnollisen täysi-ikäisyyden saavuttaneita, ei kuitenkaan raskaana olevia naisia, heikkokuntoisia tai vanhuksia. Suurta sovintopäivää viettävät myös monet sellaiset juutalaiset, jotka eivät muuten harjoita uskontoaan aktiivisesti.

Lehtimajajuhla eli šukkot sijoittuu myös syksyyn, suuren sovintopäivän jälkeen. Tuolloin juutalaiset rakentavat mahdollisuuksien mukaan pihoillensa majoja lehtevistä oksista. Nykyään seurakunnat rakentavat usein yhteisen majan synagogan pihaan. Lehtimajat symboloivat niitä väliaikaisia asumuksia, joissa juutalaiset asuivat vaeltaessaan erämaassa matkallaan Egyptistä kohti luvattua maata. Perinteisesti erityisesti uskonnollisesti täysi-ikäiset miehet ovat asuneet koko juhlaviikon näissä majoissa. Tästä perinteestä on

kuitenkin pitkälti jo luovuttu. Lehtimajajuhlaa vietetään myös sadonkorjuujuhlana.

Keskellä talvea vietetään **valon juhlaa**, hanukkaa, joka kestää kahdeksan päivää. Juhlan taustalla on vuonna 165 eKr. tapahtunut Jerusalemin temppelin häpäisy, kun hellenistijuutalaiset ja ei-juutalaiset seleukidit tunkeutuivat temppeliin niin kutsutun makkabilaiskapinan aikana ja tekivät siitä Zeuksen palvontapaikan. Hellenistijuutalaiset pitivät Zeusta samana jumalana kuin juutalaisten jumalaa. Makkabilaisjuutalaiset saivat Jerusalemin ja myös temppelin valloitetuksi takaisin ja vihkivät sen uudelleen juutalaisten temppeliksi. Kertomuksen mukaan seleudikit piirittivät temppeliä kuitenkin vielä kahdeksan päivän ajan. Temppelissä olevat kynttilät eivät juutalaisen käsityksen mukaan saaneet koskaan sammua, mutta öljyä oli jäljellä vain yhdeksi päiväksi. Kertomuksen mukaan öljyä kuitenkin riitti ihmeenomaisesti koko kahdeksan päivän piirityksen ajaksi. Hanukan aikana lapset saavat lahjoja ja tarjolla on monenlaisia herkkuja.

Keväällä, viikkoa ennen pesahia eli pääsiäistä, vietetään **purim-juhlaa**. Juhlan tausta on Heprealaisen raamatun Esterin kirjassa, jossa kerrotaan, kuinka juutalainen Ester, joka oli Persian kuninkaan puoliso, onnistui neuvokkuudellaan pelastamaan juutalaiset heitä uhanneelta joukkotuholta.

Pääsiäinen eli pesah ajoittuu kevääseen ja on yksi tärkeimmistä juutalaisten vuotuisista juhlista. Juhlaa vietetään juutalaisten Egyptin orjuudesta vapautumisen muistoksi ja se kestää yleensä seitsemän päivää. Juhlan aikana juutalaisessa kodissa ei saa syödä eikä säilyttää mitään sellaista ruokaa, joka on hapatettu. Hapattaminen vaatii aikaa ja sitä juutalaisilla ei ollut, kun heidän piti Tooran kertoman mukaan lähteä pakomatkalle Egyptistä. Pääsiäinen alkaa synagogassa järjestettävällä iltajumalanpalveluksella. Sen jälkeen kodeissa kokoonnutaan ruokapöydän ääreen nauttimaan niin kutsuttu **seder-ateria**. Aterian ruoka-aineilla on symbolista merkitystä, ja aterian aikana joku perheenjäsenistä selittää tätä merkitystä. Seder-aterian jälkeen syödään juhla-ateria viinin kera.

Viikkojuhla eli šavuot ajoittuu seitsemän viikon ja yhden päivän päähän pääsiäisestä. Juhlaa vietetään sen Tooran kertomuksen muistoksi, jossa Mooses tuli toisen kerran

Lehtimajajuhlaa juhlistetaan rakentamalla kodin ja synagogan pihaan lehvillä koristeltu maja. Juutalainen mies siunaa neljä oksaa, jotka liittyvät lehtimajajuhlan viettoon: sitruunapuun-, taatelipalmun-, myrtin- ja pajunoksan.

Seder-lautaselle on koottu seuraavat ruoka-aineet: lampaan reisiluu, joka symboloi uhrilammasta, kananmuna, joka symboloi kevättä, suolaveteen kastettu persiljanoksa, joka symboloi sekä kevättä että juutalaisten kärsimystä, samoin kärsimystä symboloivaa piparjuurta sekä omenasta, pähkinästä, kanelista ja viinistä tehty seos, joka symboloi juutalaisten Egyptissä pakkotyössä ollessaan käyttämää muurilaastia.

alas vuorelta tuomaan erämaassa vaeltavalle kansalle Jumalan heille antamat kymmenen käskyä. Juhlaa vietetään myös sadonkorjuujuhlana.

Lehtimajajuhla, pääsiäinen ja viikkojuhla ovat perinteisesti olleet myös **pyhiinvaellusjuhlia**. Kun Jerusalemin temppeli oli vielä olemassa, tapana oli tehdä sinne pyhiinvaellus.

Juutalaisuus ja ruoka

Eräs tärkeä piirre juutalaisessa elämäntavassa on **puhtaus**, joka koskee muun muassa ruokailua. **Košer**- eli puhtaussäännökset perustuvat Tooraan ja sen myöhempään tulkintaan ja määrittävät, mitä saa syödä ja mitä ei. Eläimet on jaoteltu sallittuihin ja kiellettyihin (ks. esim. 3. Moos. 11). Esimerkiksi sianlihan syönti ei ole säännösten mukaan sallittua, kun taas naudanlihaa voi syödä. Kiellettyihin ruokiin kuuluvat myös esimerkiksi äyriäiset ja riistalinnut. Veriruokien syömistä pitää välttää, koska elollisen olennon sielun katsottiin aikoinaan olevan veressä. Ruoka-aineet jaotellaan tämän lisäksi kolmeen ryhmään: liharuoat, maitoruoat sekä neutraalit ruoat, joita ovat esimerkiksi kasvikset. Läheskään kaikki juutalaiset eivät noudata košer-ruokavaliota, mutta varsin moni välttää esimerkiksi sianlihan syömistä.

Košer-säännöksiä noudattavassa juutalaisessa kodissa on erikseen astiat ja jopa ruoanvalmistuspisteet liha- ja maitoruoille, koska niitä ei saa syödä eikä valmistaa yhdessä. Tämä perustuu Tooran ohjeeseen, jonka mukaan karitsaa ei tule valmistaa emänsä maidossa (2. Moos. 23:19).

Košer-ruokavaliota tarkasti noudattavan juutalaisen perheen keittiössä on erilliset astiastot liha- ja maitoruoille. Nämä astiat myös pestään eri pesualtaissa.

Juutalainen etiikka

Juutalaisessa uskonnollisessa ajattelussa ihmisellä on kaksi tärkeää suhdetta, suhde Jumalaan ja suhde toisiin ihmisiin. Kumpaakin säädellään Toorassa. Jumalaa kohtaan ihmisen täytyisi Tooran mukaan osoittaa kuuliaisuutta. Tooran **kymmenessä käskyssä** on määritelty, että toisen ihmisen henkeä ja omaisuutta tulee kunnioittaa. **Sosiaalinen oikeudenmukaisuus** on juutalaisen ajattelun mukaan erittäin tärkeää. Köyhistä ja kärsivistä on huolehdittava mahdollisimman hyvin. Kultainen sääntö, jonka mukaan ihmisen tulee kohdella toista niin kuin haluaa itseään kohdeltavan, on juutalaisuudessa tärkeä elämänohje.

Ihminen ja **luonto** ovat juutalaisuuden mukaan Jumalan luomina lähtökohtaisesti hyviä. Niinpä juutalaisuus lähtee siitä, että ihmisen lisäksi myös luontoa on kunnioitettava. Tämä perustuu jo Tooran antamaan ohjeeseen siitä, että ihmisen tehtävänä on luonnon viljely ja varjelu. Ihmisellä on siis luonnossa erityinen asema, mutta se ei oikeuta luonnon sumeilematonta hyväksikäyttöä.

Juutalaisuus myöntää kuitenkin **pahan olemassaolon** sekä sen, että hyväksi luotu ihminen toimii joskus väärin eli tekee syntiä. Syntiä ihmisen pitää juutalaisuuden mukaan aidosti katua ja pyrkiä välttämään.

Juutalaisuuden asema Lähi-idässä

Juutalaisen kansallisuusaatteen, sionismin, synnyn myötä 1800-luvulla juutalaisia alkoi muuttaa yhä enemmän siirtolaisina Palestiinaan. Sionistisen ajattelun mukaisesti he olivat sitä mieltä, että Palestiinan alue kuuluu juutalaisille. Alueella asuneille arabeille tämä merkitsi tarvetta oman, palestiinalaisen identiteetin muodostamiseen. Toisen maailmansodan ja holokaustin jälkeen juutalaisille mahdollistettiin kansainvälisin sopimuksin muuttaminen Palestiinan alueelle. Yhdysvallat esitti vuonna 1947 tuolloin Ison-Britannian mandaattihallinnon alla olleen alueen jakamista juutalaisvaltioon ja arabivaltioon. Kun **Israelin valtio** sitten vuonna 1948 julistautui itsenäiseksi, se tuli yllätyksenä kansainväliselle yhteisölle, alueen muille valtioille ja uuden valtion alueella asuneille arabeille. Alueelta lähti pakolaisina ympäröiviin maihin arvioiden mukaan yli 700 000 arabia.

Alueella on ollut lukuisia konflikteja Israelin, palestiinalaisten ja arabimaiden välillä. Edelleen ajankohtaisena kysymyksenä on palestiinalaisten itsehallintoalueiden, Länsirannan ja Gazan kaistan, tilanne. Israelin näille alueille rakentamat siirtokunnat ovat vastoin kansainvälisiä sopimuksia. Molemminpuoliset hyökkäykset ovat ylläpitäneet jännitystä alueella. Myös kysymys **Jerusalemin asemasta** herättää ristiriitoja – onhan kysymyksessä kolmen uskonnon, juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin, pyhä kaupunki. Jerusalemin vanha kaupunki jakautuu neljään kaupunginosaan: armenialaisten, kristittyjen, muslimien ja juutalaisten kortteleihin.

Israel

Israel on ainoa valtio maailmassa, jonka väestöstä enemmistö on juutalaisia. Israel myös tukee erityisesti juutalaisten maahanmuuttoa ja antaa heille kansalaisuuden, mutta myös ei-juutalaiset maahanmuuttajat hyväksytään. Heidän kohdallaan kansalaisuuden saaminen kestää viisi vuotta. Israelin politiikassa vaikuttaa niin maallisia kuin uskonnollisiakin puolueita. Uskonnollisissa puolueissa on sekä maltillisia että radikaaleja ryhmiä. Maltilliset puolueet pitävät tärkeänä esimerkiksi sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja moniarvoisuutta. Radikaaleihin puolueisiin voidaan lukea ultraortodoksit, jotka vaalivat perinteistä juutalaista elämäntapaa. Ultraortodoksien vaikutusvalta on kasvanut viime vuosina.

Tiivistelmä

Juutalainen elämäntapa

Kotona ja synagogassa
- sapatti
- rukoilu
- jumalanpalvelukset
- Tooran merkitys

Riitit
- elämänkaarirituaalit (poikien ympärileikkaus, bar/bat mitsva, häät, hautajaiset)
- kalendaaririitit (esim. uusi vuosi, suuri sovintopäivä, lehtimajajuhla, hanukka, purim, pääsiäinen ja viikkojuhla)

Puhtaus
- ruokasäädökset (košer)

Etiikka
- kymmenen käskyä
- sosiaalinen oikeudenmukaisuus

TEHTÄVÄT

1. Tee luvusta käsitekartta tai muu havainnollinen esitys.
2. Selvitä, millaisia ruokia voisit tarjota luoksesi vierailulle tulevalle juutalaiselle ja mitä sinun pitäisi välttää.
3. Lue oheiset bar/bat mitsva -rukoukset ja pohdi:

   a) Mistä rukoukset tunnistaa juutalaisiksi?

   b) Mitä juutalaisuudelle tärkeitä asioita rukouksissa tulee esiin?

Bar Mitzvah -prayer

"Almighty God,

With a heart full of gratitude and pride

I approach the bimah

on the Sabbath of my Bar Mitzvah

to express my thankfulness for Your many blessings and mercies.

You have watched over me and my parents,

so together we might enter Your house today,

with gladness and thanksgiving.

I pray that I may ever prove a worthy member

of the sacred fellowship of Israel

into which I have been accepted today.

Help me to live by the words of Your Torah,

to walk on its ways and be guided by its teachings.

May I always take pride in my Jewishness

And may my fellow Jews be proud of me.

Amen"

Lähde: The Park Synagogue (www.parksynagogue.org)

Parent's prayer in Bar/Bat Mitzvah

"We share these prayers we have for you.

May you have the ability to make your hopes and dreams come true

and may you see your vision come to be.

May you be blessed with patience and understanding

with wisdom and compassion, in your heart and deeds.

May your deeds support justice and righteousness

and your goodness serve as an example to those around you.

May your enthusiasm for learning continue throughout your life

and bring you great personal joy and fulfillment.

May your Judaism not be something inherited, but something to be discovered."

Kristinusko

9. Kristinuskon synty ja oppi

10. Raamattu

Pyhän Yrjänän kirkko Lalibelassa Etiopiassa

9

Kristinuskon synty ja oppi

Lähes jokainen suomalainen nuori, joka on käynyt luterilaisen rippikoulun tai ortodoksisen kristinoppikoulun, on joutunut opettelemaan ulkoa Apostolisen uskontunnustuksen. Uskontunnustukseen on kiteytetty lyhyeen ja toistettavaan muotoon kristinuskon keskeiset teologiset opit. Uskontunnustuksen muotoutuminen kesti useita satoja vuosia, joten kristilliset opit eivät ole syntyneet yhdellä kertaa tai olleet valmiit heti alusta alkaen. Miksi ja miten uskontunnustus kehittyi ja mitä se sisältää?

Jeesus-liikkeestä uskonnoksi

Kristinuskon muotoutuminen alkoi lähes 2 000 vuotta sitten Rooman valtakunnan itäisessä osassa, Palestiinassa. Alue oli tuolloin roomalaisten miehittämä ja vallalla oli **hellenistinen kulttuuri**, joka oli syntynyt keisari Aleksanteri Suuren valloitusten myötä jo 300 vuotta aiemmin. Käytössä oli myös yhteinen sivistyneistön kieli, kreikka. Esimerkiksi koko Uusi testamentti on alkukieleltään tätä vanhaa kreikkaa. Yhtenäinen kieli ja kulttuuri sekä Välimeren alueen meri- ja maantiet mahdollistivat uusien aatteiden ja uskomusten leviämisen.

Kristinuskon alku on **Jeesus Nasaretilaisen** toiminnassa ja opetuksissa. Hän oli uskonnoltaan juutalainen, joten hellenismin rinnalla kristinuskon toinen kulttuurinen pohja on juutalaisuus ja sen uskonnolliset opetukset. Kristinuskon varsinaista syntyhetkeä on mahdoton määrittää. Kyse on kehityksestä, jossa yksi uskonnollinen tulkinta voittaa muut näkemykset. Kirkon oman käsityksen mukaan lähtötilanne oli ensimmäinen **helluntai**, jolloin Pyhä Henki laskeutui opetuslasten keskuuteen. Tästä tapahtumasta

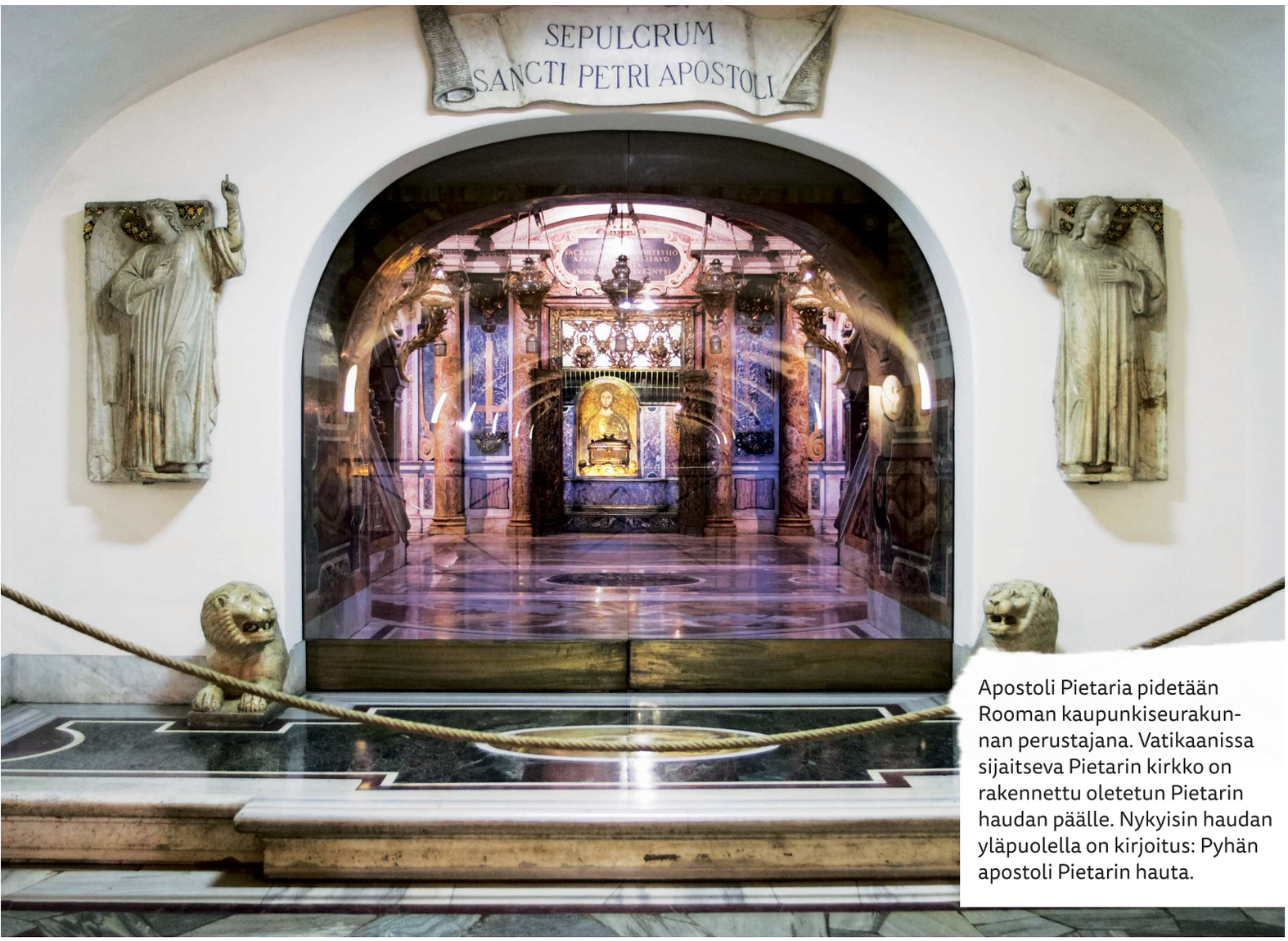

Apostoli Pietaria pidetään Rooman kaupunkiseurakunnan perustajana. Vatikaanissa sijaitseva Pietarin kirkko on rakennettu oletetun Pietarin haudan päälle. Nykyisin haudan yläpuolella on kirjoitus: Pyhän apostoli Pietarin hauta.

kristillisen kirkon kehityksen katsotaan alkaneen. Kyse on kuitenkin uskonnollisesta tulkinnasta, ei historiallisesti todistettavasta tapahtumasta.

Varsin pian Jeesuksen ristiinnaulitsemisen jälkeen häneen uskovat alkoivat kuitenkin levittää sanomaa, jonka mukaan Jeesus Nasaretilainen oli juuri se **Messias**, pelastaja, jota juutalaisten pyhä kirja, Heprealainen raamattu oli jo vuosisatoja ennustanut. Ensimmäisten kristittyjen muodostamassa ns. **alkukirkossa** uskottiin, että Jeesus oli **Kristus**, joka oli ylösnoussut kuolleista. Kreikankielinen kristus-sana tarkoittaa voideltua, Jumalan valittua. Sama sana on hepreaksi messias. Vuosikymmenien ajan uskontunnustus olikin lyhyt ja ytimekäs: Jeesus on Herra. Alkukirkon aikana kristityt eivät vielä olleet irtautuneet juutalaisuudesta, vaan ottivat osaa myös juutalaiseen jumalanpalveluselämään.

Pian alkoi kuitenkin esiintyä uusia painotuksia ja kysymyksiä: jos ei-juutalainen halusi uskoa Jeesuksen jumaluuteen, tulisiko hänen liittyä ensin juutalaiseen uskontoon? Kysymys oli siten siitä, mikä oli kristittyjen ja juutalaisten uskon suhde; oliko kyse samasta

Rooman valtakunta 200-luvun alussa

uskonnosta vai ei. Todennäköisesti vuonna 48 pidettiin Jerusalemissa ns. **apostolien kokous**, jossa tämä kysymys nostettiin esille. Apostoli Paavali kannatti linjausta, jonka mukaan kristinuskoon kääntyvää ei-juutalaista miestä ei tarvinnut ympärileikata, vaan kristillinen kaste riitti. Tämä linjaus voitti. Päätös merkitsi sitä, että kristinusko alkoi selvästi irtaantua juutalaisuudesta ja levitä ei-juutalaisille alueille.

Kristinusko levisi lähetystyön myötä Välimeren alueen kaupungista toiseen, kuten muutkin uudet itäiset aatteet ja uskomukset, esimerkiksi ns. mysteeriuskonnot. Apostoli Paavalin ahkera lähetystyö monine matkoineen oli ratkaisevaa. Kristinuskon painopiste alkoi siirtyä Lähi-idästä Kreikan alueelle ja sieltä kohti Roomaa. Juutalaisuuden sisäisenä Jeesus-liikkeenä alkanut uskonto oli nyt kehittymässä koko silloin tunnetun maailman laajuiseksi uudeksi uskonnoksi. Kristinuskon varhaisimmat keskukset sijaitsivat Antiokiassa, Aleksandriassa, Karthagossa, Kreikan kaupungeissa ja lopulta Roomassa, valtakunnan pääkaupungissa. Leviäminen oli suhteellisen nopeaa. 200-luvun alussa Rooman valtakunnan asukkaista arvellaan olleen kristittyjä noin 0,5 %. Sata vuotta myöhemmin osuus oli jo yli 10 %.

Varhaisten kristittyjen elämä

Kristinusko ei levinnyt uskonnollisessa tyhjiössä, vaan alueella oli ollut monenlaisia uskontoja, vahvimpana roomalaisten jumalien palvonta sekä keisarin jumalallinen asema. Ensimmäisinä vuosisatoina uusi uskonto joutuikin usein vainojen kohteeksi. Rooman keisarien järjestämät kristittyjen vainot eivät kuitenkaan olleet yhtäjaksoisia ja laaja-alaisia; niitä oli pikemminkin silloin tällöin eri alueilla. Vainot eivät pysäyttäneet uuden uskonnon leviämistä. Päinvastoin vainoissa kuolleiden **marttyyrien** esimerkki innoitti kristittyjä entistä enemmän. Lopulta keisari Konstantinus Suuri julisti kristinuskon sallituksi uskonnoksi vuonna 313. Samalla hän julisti koko Rooman valtakuntaan täyden uskonnonvapauden. Poliittisia esteitä kristinuskon aseman vahvistumiselle ei enää ollut. Kristinuskon leviäminen eteni ripeästi. Vuonna 380 keisari Theodosius päätti, että kristinusko on ainut sallittu uskonto Rooman valtakunnassa. Pienestä muutaman kymmenen hengen Jeesus-liikkeestä oli nyt tullut koko valtakunnan ainoa sallittu uskonto, **valtionuskonto**.

Ensimmäisten vuosisatojen aikana kristityille muodostui oma uskonnollinen toimintakulttuuri, jonka keskuksena oli sunnuntaisin, ylösnousemuksen päivänä, pidetty jumalanpalvelus. Jumalanpalveluksessa laulettiin, muisteltiin marttyyreita ja luettiin pyhiä tekstejä, kuten Paavalin kirjeitä. Jumalanpalveluksen ydin oli **ehtoollisen vietto**. Varhaiskirkon aikana vakiintuivat myös muut kristilliset toimitukset. **Kaste** oli riitti, jolla uusi henkilö otettiin seurakunnan jäseneksi. Kristillinen **kirkkovuosi** alkoi kehittyä. Pääsiäisen rinnalla alettiin viettää joulua, helatorstaita ja helluntaita. Nykypäivän länsimaisella kalenterilla on siten noin 1800 vuotta vanhat juuret. Seurakuntiin kehittyi myös erityisiä virkoja, joiden haltijoiden tehtävä oli uskonnollisten toimitusten suorittaminen: vanhimman virka, josta kehittyi **papin virka**, sisälsi erityisesti jumalanpalveluksen suorittamisen ja ehtoollisen siunaamisen, **diakonit** auttoivat heikko-osaisia ja olivat mukana ehtoollisen jakamisessa. **Piispat** olivat suuren seurakunnan tai useampien seurakuntien johtajia, joiden tehtävänä oli mm. opin puhtauden vaaliminen.

Jo kristinuskon varhaisvaiheessa syntyi erilaisia symboleja kuvaamaan uutta uskontoa. Joskus piirrokset toimivat myös opasteina kristillisille kokoontumispaikoille. Esimerkiksi roomalaisissa hautakäytävissä eli katakombeissa yleisesti käytetty kuva oli kala, koska kala-sanan kreikankielinen muoto `ikhtys´ oli lyhenne sanoista Jeesus Kristus Jumalan poika pelastaja.

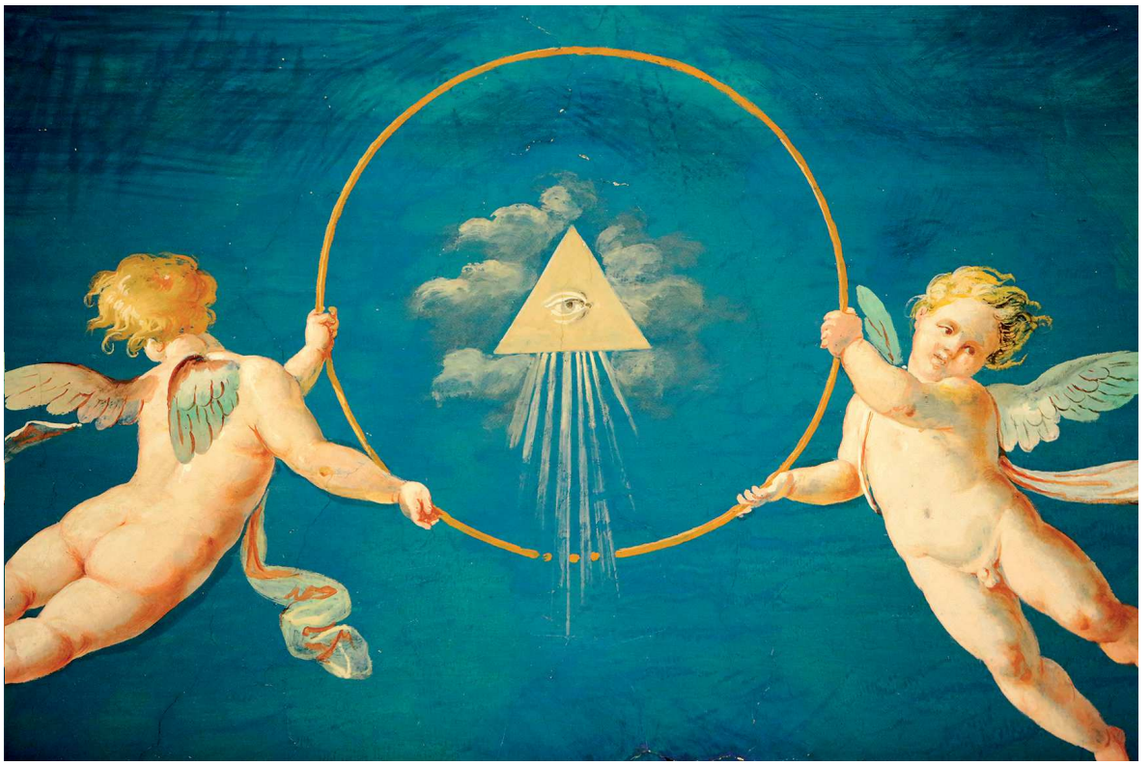

Kristillisessä kuvataiteessa käytetään paljon symboliikkaa, jolla halutaan kertoa kristinuskon opeista ja Jumalan olemuksesta. Tasasivuinen kolmio, jonka keskellä on silmä, sisältää viestin: Jumalalla on kolme tasavahvuista persoonaa, Jumala on kaiken näkevä ja tietävä. Maalaus Vatikaanin museosta.

Kristinuskon opin synty

Varhaiskirkon aikana tuli olennaiseksi määrittää, mistä kristinuskossa oli opillisesti kyse. Tämä tarve syntyi monesta syystä. Kristinuskon sisällä käytiin voimakasta teologista keskustelua kristinuskon ydinkohdista. Esimerkiksi kysymys Jeesuksen olemuksesta oli tällainen. Osa kirkon opettajista opetti, että Jeesus oli pelkästään esimerkillinen ihminen, joka uhrattiin ihmisten syntien vuoksi. Jotkut opettivat, että Jeesus oli kyllä ihminen, mutta Jumala oli adoptoinut hänet itselleen. Pitkien keskustelujen jälkeen päädyttiin siihen, että Jeesus oli samalla kertaa ihminen ja Jumala. Kristinuskon opin muotoilu oli tärkeää myös siksi, että haluttiin tehdä ero muihin uskontoihin. Teologien mukaan kristinusko ei ollut samanlainen uskonto kuin idästä tulleet **mysteeriuskonnot**, joissa palvottiin eri jumaluuksia salaisin menoin. Lisäksi oli vedettävä raja antiikin ajan filosofisiin koulukuntiin; uskonpuolustaja, apologeetta Justinos Marttyyri opettikin, että kristinusko on ainut tosi uskonto ja tosi filosofia.

Monien oppitulkintojen viidakossa oli etsittävä yhteinen opillinen, kristillinen polku. Tämän vuoksi 300- ja 400-luvuilla pidettiin useita kirkolliskokouksia, **konsiileja**, joissa pitkien ja mutkikkaiden neuvottelujen jälkeen päätettiin kirkon oikea tulkinta keskeisistä opinkohdista. Näissä kokouksissa vedettiin siis raja kristinuskon ja ei-kristillisen tulkinnan välille. Kokousten päätökset kiteytettiin **uskontunnustuksiin**. Uskontunnustuksista tuli siten opillinen määritelmä kristinuskolle. Joka ei niihin uskonut ja niitä allekirjoittanut, ei ollut kristitty. Tämä periaate on voimassa vieläkin. Esimerkiksi Jehovan todistajien opissa on paljon kristillisiä aineksia. He eivät kuitenkaan hyväksy uskontunnustusta sellaisenaan. Tämän vuoksi Jehovan todistajia ei pidetä osana kristinuskoa, vaan kristillisperäisenä yhteisönä.

Kristinuskon Jumala

Kristinusko on **ilmoitususkonto**. Tämä tarkoittaa sitä, että kristinuskon mukaan Jumala on itse ilmoittanut itsensä ihmisille. Jumala-kuvan perusta on siten Raamatussa, kristinuskon pyhässä kirjassa. Raamatussa ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti määritelty Jumalaa. Raamatussa annetaan viitteitä siitä, millainen Jumala on, mutta ei kerrota sitä, mikä Jumala lopulta on. Raamatun mukaan Jumala on mm. isä, kallio, paimen, tuuli, kuningas, tuomari, luoja, valo, viisaus ja rakkaus. Kaikki nämä vertauskuvat kertovat jonkun ominaisuuden, joka Jumalalla kristinuskon mukaan on. Kristillisen käsityksen mukaan Jumala ei rajoitu näkyvään maailmaan, vaan hän on täydellinen ja kaikkivoiva. Hän hallitsee ajan ja ikuisuuden. Jumala ei ole ihmisen kaltainen, vaan ajaton ja paikaton. Kristinuskon mukaan Jumalan lopullinen olemus on uskon salaisuus. Raamatussa on vain yksi kohta (2. Moos. 3:13-14), jossa Jumala itse vastaa kysymykseen, kuka hän on. Vastaus on: ”Minä olen se, joka olen.”

Kristillisessä uskontunnustuksessa opetetaan, että Jumala on pyhä kolminaisuus. Tätä kutsutaan **triniteettiopiksi**. Jumala ilmenee kolmena eri persoonana: Isänä, Poikana ja Pyhänä Henkenä. Tämän opin pohja on Raamatun Uuden testamentin teksteissä, mutta lopullisen muotoilunsa se sai vasta 300-luvulla. Kolminaisuusopin mukaan Jumala ei ole kolmen erillisen osan summa, vaan yksi, jolla on kolme eri ominaisuutta, persoonaa. Antiikin maailmassa käsite persoona tarkoittikin yhden näyttelijän käyttämää roolin vaatimaa naamaria. Jumala siis esiintyy eri tilanteissa ja tehtävissä eri rooleissa: Isä on luonut maailman, Poika on pelastanut ihmiset ja Pyhä Henki pyhittää sekä synnyttää uskoa. Kristinuskon opetuksen mukaan kolminaisuusoppi ei tee uskonnosta polyteistista, monijumalaista, vaan kyse on yksijumalaisesta, monoteistisesta uskonnosta.

Kristus-uskon luonne

Kun kristinusko alkoi irtautua juutalaisuudesta, olennaiseksi muodostui tulkinta Jeesuksen merkityksestä. Kristillisen teologian mukaan Jeesus Nasaretilainen oli Jumalan Poika, **Kristus**. Kristinuskon mukaan Jumala siis uhrasi oman poikansa, jotta syntiinlankeemuksessa särkynyt suhde Jumalaan eheytyisi. Synti on kristinuskon mukaan ”sydämen luopumista” Jumalasta. Synnin vallassa oleva ei siten voi saavuttaa yhteyttä Jumalaan kuolemansa jälkeen. Tämän korjaamiseksi Jumala uhrasi itsensä. Kristinuskon mukaan se, joka uskoo, että Jeesus on Kristus, voi saavuttaa pelastuksen ja ikuisen yhteyden Jumalaan.

Kristologialla tarkoitetaan niiden oppien kokoelmaa, jotka selittävät Jeesuksen luonnetta ja merkitystä. Uskontunnustukseen on koottu mm. seuraavat kristologiset opit:

- Jeesus on Kristus.
- Jeesus on Jumalan Poika.
- Jeesus on yksi Jumalan kolmesta persoonasta.
- Jeesus syntyi neitsyt Mariasta.
- Jeesus eli esimerkillisen ihmisen elämän ja kuoli syyttömänä.
- Jeesus elämällään ja kuolemallaan pelasti ihmisen synnin vallasta.
- Jeesuksen ylösnousemus merkitsi kuolemanvaltojen voittamista.
- Jeesus oli samalla kertaa täysi ihminen ja täysi Jumala.

Erityisesti luterilaisen kirkon teologiassa on korostettu **armo-oppia**. Sen mukaan ihminen pelastuu yksin armosta, yksin uskosta, yksin Kristuksen kautta. Tällä opilla on haluttu alleviivata sitä, ettei pelastuminen ja ikuinen elämä, taivas, vaadi yksittäisiä tekoja. Reformaattori Martin Lutherin mukaan ihminen ei voi tehdä mitään niin suurta ja hyvää, että ansaitsisi yksin sillä pelastuksen. Lutherin ajatus on, että Jumala lahjoittaa pelastuksen häneen uskoville. Tällöin tapahtuu iloinen vaihtokauppa: ihminen antaa Jumalalle syntinsä ja saa vastalahjaksi pelastuksen.

Kristillinen ihmiskuva

Kristillisen ihmiskuva perustuu Raamatun kertomuksiin, erityisesti Vanhan testamentin ns. **alkukertomuksiin**. Niiden mukaan ihminen on luotu olento. Ihmisen olemassaolo on siis Jumalan tahto. Raamatun luomiskertomusten mukaan Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen. Tätä on tulkittu monin eri tavoin. On esitetty, että kyse on kaikkien ihmisten samankaltaisuudesta, kehollisuudesta. Joskus käsitteen 'kuva' on ajateltu viittaavan ihmisen

Jeesuksen elämänvaiheiden kuvaaminen on olennainen osa kristillistä kuvataidetta. Maalaukset perustuvat evankeliumien kertomuksiin. Esimerkiksi Jeesuksen syntymä kuvataan Luukkaan evankeliumin mukaisesti (Luuk. 2:1-20). Kuvassa yksityiskohta italialaisen Giotto di Bondonen maalauksesta.

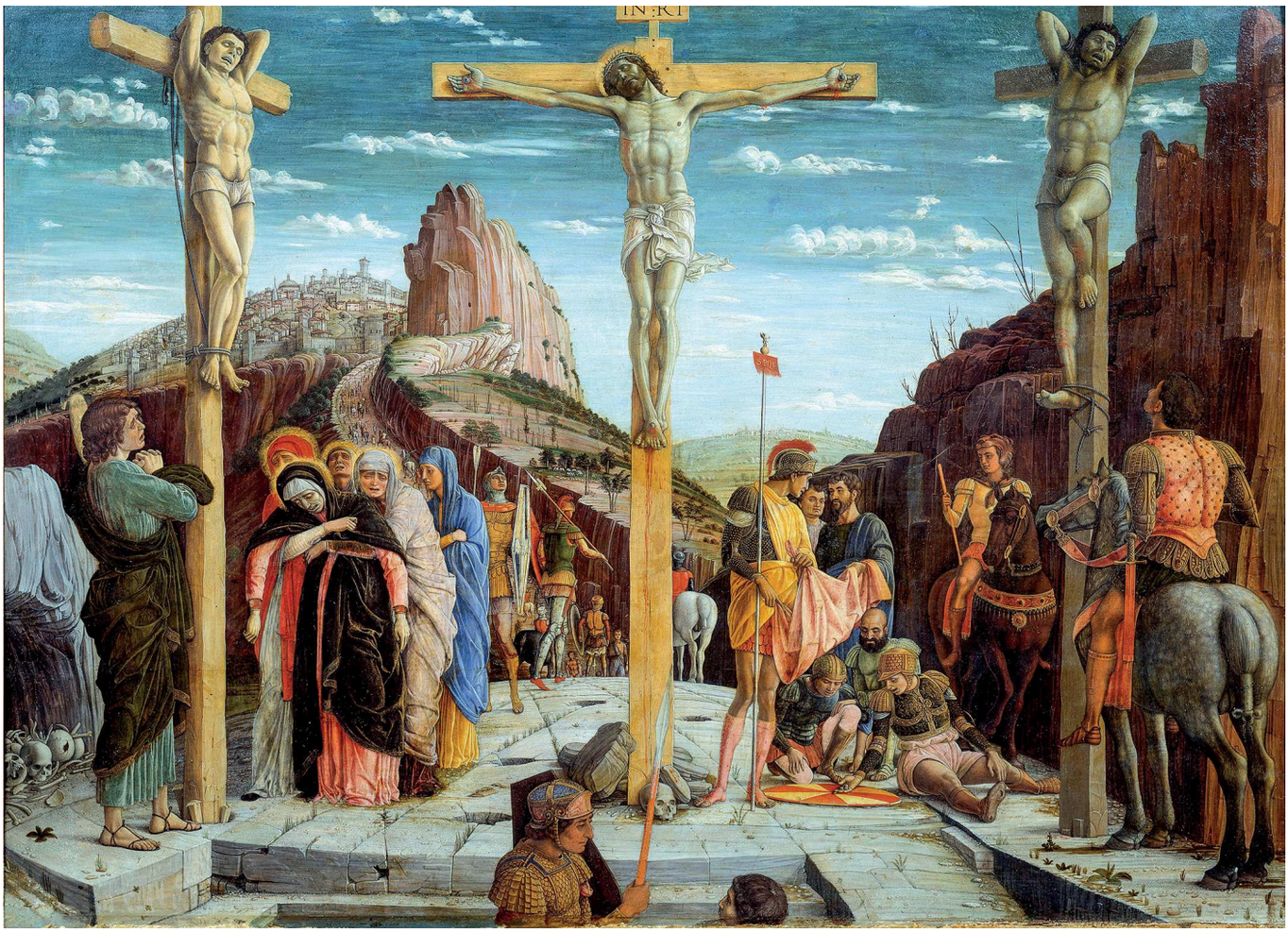

Jeesuksen ristiinnaulitseminen ryövärien keskelle perustuu evankeliumien kertomuksiin. Jeesukseen uskovat ovat kerääntyneet suremaan ja roomalaiset sotilaat heittämään arpaa Jeesuksen vaatteista. Evankeliumien kertomusten mukaisesti toinen ryöväreistä uskoo Jeesukseen ja katsoo häntä, toinen on kääntänyt katseensa poispäin. Andrea Mantegnan maalaus 1400-luvulta.

sieluun ja kykyyn olla yhteydessä Luojaansa. Eniten kannatusta on saanut tulkinta, jonka mukaan jumalankuvaisuus viestii siitä, että ihmisen ja Jumalan välillä on suhde: Jumala loi ihmisen ja kuoleman jälkeen ihmisellä on mahdollisuus palata Luojansa luo.

Luomiskertomukset välittävät myös muita näkökulmia kristilliseen ihmiskuvaan. Ihminen on luotu sukupuoliseksi olennoksi, mieheksi ja naiseksi. Sukupuolisuus ja seksuaalisuus ovat siten ihmisen luontaisia ominaisuuksia. Naisen luominen miehen kylkiluusta ei viesti alistussuhteesta, vaan kumppanuudesta, sillä Raamatun aikaisessa maailmankuvassa kylkiluu oli yhteyden ja tasa-arvon vertauskuva. Raamatun, erityisesti Paavalin kirjeiden, mukaan ihminen on ruumiin, hengen ja sielun muodostama kokonaisuus, jossa kaikki osat ovat yhtä tärkeitä. Raamatun ihmiskuvaan kuuluu myös se, että ihmisellä on **neljä tärkeää suhdetta**, joita hänen on hoidettava hyvin ja vastuullisesti: suhde Jumalaan, suhde toiseen ihmiseen, suhde omaan itseensä sekä suhde luontoon.

Näkökulma

Kristillisen etiikan käsitys ihmisestä

- Ihmiset ovat tasa-arvoisia.
- Ihmisten tulee kohdella toisiaan oikeudenmukaisesti.
- Ihmisen on rakastettava Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä niin kuin itseään (rakkauden kaksoiskäsky).
- Toisille on tehtävä niin kuin haluaisi itselleen tehtävän (kultainen sääntö).
- Luontoa ja ympäristöä saa hyödyntää, mutta sitä pitää myös hoitaa ("viljellä ja varjella").

Tiivistelmä

Kristinuskon oppi

- syntyi vähitellen kristinuskon irtaantuessa juutalaisuudesta
- sisältöä määriteltiin kirkolliskokouksissa eli konsiileissa
- oppi kiteytettiin uskontunnustuksiin
- keskeinen sisältö:
  - monoteismi eli yksijumalaisuus
  - Jumalalla kolme persoonaa: Isä, Poika ja Pyhä Henki (triniteettioppi)
  - Isä on luoja, Poika pelastaja ja Pyhä Henki pyhittäjä
  - Jeesus on Kristus, jonka Jumala uhrasi ihmisten syntien vuoksi (kristologia)
  - pelastuminen tapahtuu armosta
  - ihminen on luotu Jumalan kuvaksi
  - ihmisellä neljä tärkeää suhdetta: Jumalaan, itseensä, toisiin ihmisiin ja luontoon
  - aika on lineaarinen: kerran kaikki luotiin ja kerran kaikki päättyy

Vatikaanin palatsissa sijaitsevassa Sikstuksen kappelin kattoholvissa on Michelangelon maalaama fresko Aatamin luominen. Hepreankielinen sana Adam tarkoittaa suomeksi ihmistä. Ihminen saa elämän, kun Jumala koskettaa häntä sormenpäällään. Maalaus on kuuluisimpia kuvauksia Raamatun alkukertomuksista. Fresko maalattiin 1500-luvulla.

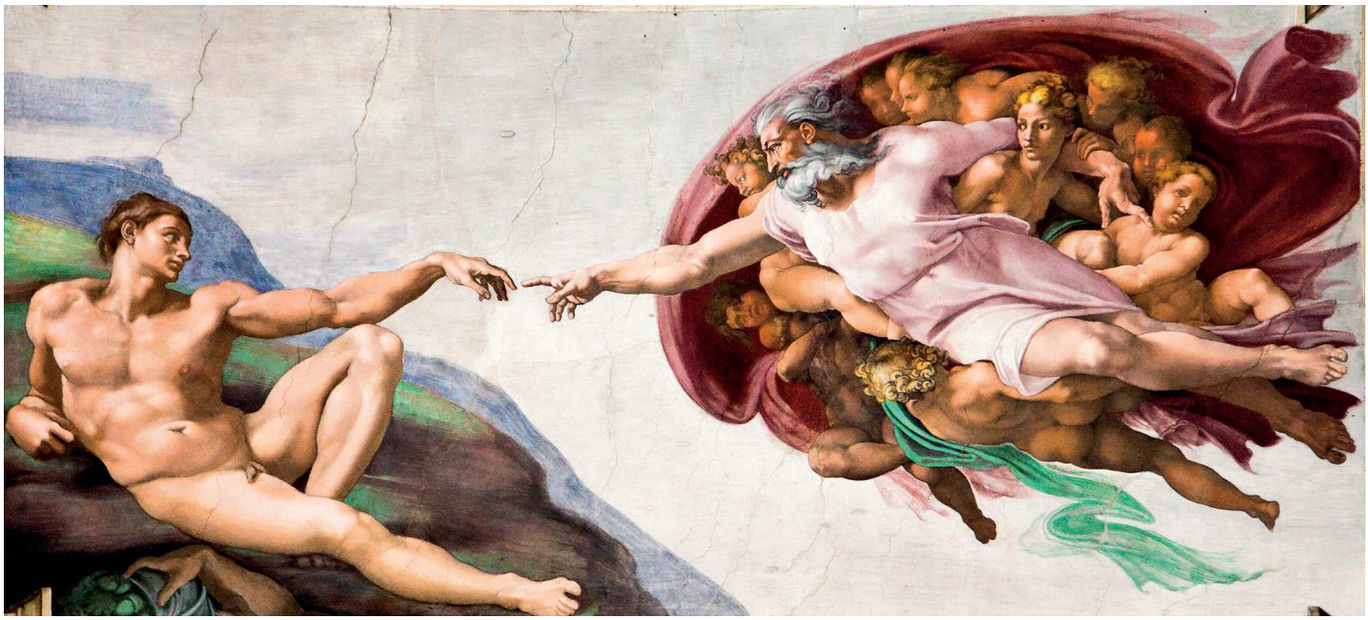

TEHTÄVÄT

1. Vastaa seuraaviin kysymyksiin:

a) Miksi kristillinen oppi muotoutui?

b) Miten kristillinen oppi muotoutui?

c) Mikä merkitys kristillisen opin muotoutumisella oli ja on?

d) Mitä ongelmia arvelet liittyneen opin muotoutumiseen?

2. Keskiajalla vaikuttanut teologi ja filosofi Anselm Canterburylainen luonnehti Jumalaa seuraavasti:

”Sinä et siis ollut, nimittäin eilen, etkä tule olemaan, nimittäin huomenna, vaan Sinä olet, nimittäin eilen, tänään ja huomenna. Sinä et ole paikassa tai ajassa, vaan kaikki, mikä on, on Sinussa. Sillä mikään ei sisällä Sinua, mutta Sinuun sisältyvät kaikki.”

Pohdi, mitä tämä luonnehdinta kertoo kristillisestä Jumalasta.

3. Alla on Apostolinen uskontunnustus. Lue se läpi ja etsi kolme sellaista kohtaa, jotka synnyttävät sinussa epäilyä ja epäuskoa. Pohdi seuraavia kysymyksiä:

a) Miksi valitsit juuri nuo kohdat?

b) Miksi juuri noiden kohtien olemassaolo on kuitenkin olennaista kristillisen opin eheyden kannalta?

Minä uskon Jumalaan,
Isään, Kaikkivaltiaaseen,
taivaan ja maan Luojaan,
ja Jeesukseen Kristukseen,
Jumalan ainoaan Poikaan, meidän Herraamme,
joka sikisi Pyhästä Hengestä,
syntyi neitsyt Mariasta,
kärsi Pontius Pilatuksen aikana,
ristiinnaulittiin, kuoli ja haudattiin,
astui alas tuonelaan,
nousi kolmantena päivänä kuolleista,
astui ylös taivaisiin,
istuu Jumalan, Isän, Kaikkivaltiaan, oikealla puolella
ja on sieltä tuleva tuomitsemaan eläviä ja kuolleita,
ja Pyhään Henkeen,
pyhän yhteisen seurakunnan,
pyhäin yhteyden,
syntien anteeksiantamisen,
ruumiin ylösnousemisen
ja iankaikkisen elämän.

10

Raamattu

Kristinuskon pyhä kirjakokoelma Raamattu on maailman levinnein ja painetuin kirja. Raamattua tai sen osia on käännetty yli 2 600 kielelle. Käännöstyö jatkuu koko ajan ja on arvioitu, että muutaman vuoden kuluttua n. 5 miljardia ihmistä voi lukea Raamattua omalla äidinkielellään. Raamattu vaikuttaa vahvasti kirkon elämässä ja yksittäisen kristityn hartaudenharjoituksessa, mutta myös yleisesti kulttuuriin, yhteiskuntaan sekä moraaliin.

Raamatun synty

Raamattu koostuu 66 erilaisesta kirjasta, jotka ovat syntyneet yli 700 vuoden kuluessa eri kirjoittajien toimesta. Raamattu ei siten ole yhtenäinen tai yhdellä kertaa syntynyt kirja, vaan eri kirjallisuuslajeja eri ajoilta sisältävä kirjakokoelma. Raamatussa on kaksi osaa: Vanha ja Uusi testamentti. Kristinuskon mukaan Vanha testamentti kertoo siitä liitosta, joka oli Jumalan ja ihmisten välillä ennen kuin Jeesus tuli maailmaan, Uusi testamentti sen jälkeisestä uudesta liitosta. Vanha testamentti perustuu juutalaisten Heprealaiseen raamattuun. 300-luvulla eKr. juutalaisten raamattuun vakiintuivat viisi Mooseksen kirjaa eli **Pentateukki**. Vähitellen kirjojen määrä alkoi kasvaa ja niiden käyttö lisääntyi. Pyhien tekstien piiriin hyväksyttiin vuoden 200 eKr. tienoilla mm. Tuomarien kirjat, Kuninkaiden kirjat sekä profeettakirjat Jesaja, Jeremia ja Hesekiel. Seuraavaksi olivat vuorossa runo- ja mietekirjat, kuten Psalmit ja Sananlaskut.

Kirjakokoelmaan lisättiin useita kirjoja seuraavien vuosisatojen aikana. Esimerkiksi Saarnaajan kirja ja Danielin kirja tulivat osaksi kokoelmaa vasta ajanlaskun alun jälkeen. Kun kirjakokoelman käyttö alkoi vakiintua, oli aika rajata kokoelma. Heprealaisen raamatun, Vanhan testamentin, kokonaisuus

Raamatun kirjojen kansia on kuvitettu kautta vuosisatojen. Kuvituksessa on käytetty oman aikansa ja alueensa tyylisuuntauksia. Irlantilaisessa kulttuurissa Evankeliumikirjojen kansia maalattiin jo varhaiskeskiajalla. Kirjoissa on lyhyitä mietiskelyyn tarkoitettuja evankeliumitekstejä, joiden alussa on miniatyyrimaalauksia.

kanonisoitiin eli julistettiin pyhäksi 90-luvulla jKr. Tämän jälkeen tähän kokoelmaan ei enää hyväksytty uusia kirjoja.

Uuden testamentin synty tapahtui huomattavasti lyhyemmässä ajassa, noin 300 vuoden kuluessa. Aluksi kertomukset Jeesuksen toiminnasta ja opetuksista kulkivat suullisena perinteenä, kuten alun perin Vanhan testamentinkin kertomukset. Kun Jeesuksen jälkeinen sukupolvi alkoi kuolla, heräsi pelko, että kertomukset Jeesuksesta ja hänen puheistaan katoavat. Tämän vuoksi alettiin kerätä apostolisen ajan aineistoa myös kirjalliseen muotoon. Sanoma Jeesuksesta haluttiin säilyttää mahdollisimman alkuperäisenä.

Vanhimmat Uuden testamentin tekstit ovat apostoli Paavalin eri seurakunnille ja yksityisille henkilöille lähettämiä kirjeitä. Niitä alettiin lukea eri seurakunnissa ja levitettiin käsin kopioituina eri puolille Välimeren aluetta. 100-luvulle tultaessa Paavalin kirjeet olivat saaneet jo arvovaltaisen aseman kristittyjen kokouksissa. Evankeliumien osalta vakiintuminen tapahtui hieman myöhemmin. Evankeliumeista oli useita erilaisia versioita. Ongelmaksi muodostui se, mitkä näistä versioista edustivat oikeaa kristillistä tulkintaa. Evankeliumien sisällöt nimittäin poikkesivat toisistaan. Kun Uuden testamentin ohjeellista kirjakokoelmaa hahmoteltiin, otettiin valinnan kriteereiksi seuraavat: evankeliumin piti olla yleisesti käytössä, sen piti olla apostolista alkuperää ja sen piti edustaa oikeaa oppia. Neljän evankeliumin katsottiin täyttävän nämä perusteet, joten Uuteen testamenttiin valittiin Matteuksen, Markuksen, Luukkaan ja Johanneksen evankeliumit. Ulkopuolelle jäivät mm. Tuomaan ja Juudaksen evankeliumit. Näistä kaanonin, ohjeellisen kirjakokoelman, ulkopuolelle jääneistä kirjoista käytetään nimitystä **apokryfiset kirjat**.

Raamatun kirjojen synty on osittain hämärän peitossa, koska kaikkien kirjojen kirjoittajia ei tunneta. Osa kirjoista on myös koottu monista tekstikatkelmista ja yhdistetty yhdeksi kirjaksi. Tutkijat ovat saaneet selville, että esimerkiksi Vanhan testamentin Jesajan kirja on alun perin ollut kolmen eri aikana eläneen kirjoittajan tekstiä. Yhtenäinen kirjakokoelma, Raamattu, vakiintui nykyisen kaltaiseksi n. vuonna 400 jKr. Siitä lähtien kristinuskolla on ollut ohjeellinen ja muuttumaton pyhä kirja.

Raamattua on kuvitettu monin eri tavoin. Gustave Dorén 1800-luvun jälkipuoliskolla tekemät Raamatun kertomusten kuvat ovat vaikuttaneet hyvin vahvasti siihen, millaisena näemme Raamatun tapahtumat. Dorén kuvia pidetään samalla kiehtovina että kauhistuttavina, kuten Vanhan testamentin 1. Samuelin kirjan kuva, jossa Saul syöksee keihäänsä Daavidia kohden.

Vanhan testamentin sisältö

Raamatun 66 kirjasta 39 on Vanhassa testamentissa. Nämä kirjat ovat yhteisiä myös juutalaisuuden kanssa. Vanhan testamentin pääsisältö onkin kertomus juutalaisen kansan vaiheista ja perinteestä. Vanha testamentti sisältää hyvin erityylisiä ja eri kirjallisuuslajeja sisältäviä tekstejä: mm. proosaa, runoutta, pakinaa ja aforismeja.

Kristityt ovat luokitelleet Vanhan testamentin perinteisesti kolmeen osaan: historiakirjat, profeettakirjat sekä runo- ja viisauskirjallisuus. **Historiakirjat** kertovat juutalaisuuden historiasta uskonnollisen näkökulman avulla. Jotkut niistä pohjautuvat johonkin historialliseen tapahtumaan, mutta ne ovat kerronnaltaan uskonnollista tulkintaa. Merkittävin osa historiakirjoja ovat viisi Mooseksen kirjaa, jotka muodostavat Vanhan testamentin perustan. Juuri nämä kirjat sisältävät myös juutalaisuuden keskeisimmät opinkohdat. Juutalaisuudessa Mooseksen kirjoista käytetään nimeä **Toora**, laki. Mooseksen kirjat sisältävät mm. **alkukertomukset**, joissa käsitellään myyttien avulla maailman syntyä ja ihmisen asemaa. Alkukertomuksiin kuuluvat: kaksi luomiskertomusta, syntiinlankeemuskertomus sekä kertomukset veljesmurhasta, Nooan arkista ja Babylonin tornista. Historiakirjoihin kuuluvat myös mm. Tuomarien kirja ja Kuningasten kirjat. Ne jatkavat israelilaisten historiakertomusta Mooseksesta eteenpäin.

Profeettojen tehtävänä Vanhassa testamentissa oli muistuttaa uskon ja oikeudenmukaisuuden merkityksestä. Kansa, joka ei tottele Jumalaa ja toimii väärin, tuhoutuu. Profeettojen tehtävänä oli varoittaa, mutta

Raamatun tekstit ovat vaikuttaneet moneen asiaan, esimerkiksi juutalaiseen ja kristilliseen juhlaperinteeseen. Mooseksen kirjojen opetusten mukaisesti juutalaisena uutena vuotena kadutaan menneen vuoden pahoja tekoja ja rukoillaan parempaa uutta vuotta. Hunajaan kastettujen omenaviipaleiden viesti on, että uusi vuosi olisi makean hyvä.

Markuksen evankeliumi alkaa kertomuksella Johannes Kastajasta, jonka ääni huutaa erämaassa: ”Raivatkaa Herralle tie, tasoittakaa hänelle polut!” Leijona, autiomaassa karjuva eläin, on tämän vuoksi Markuksen symboli.

Matteuksen evankeliumi alkaa kuvauksella Jeesuksen ihmiseksi tulemisesta. Siivekäs ihminen Matteuksen symbolina kuvaa Jumalan tuloa ihmiseksi, inkarnaatiota.

myös rohkaista kansaa. Esimerkiksi Jeremian ja Jesajan kirjat sisältävät tällaisen sanoman. Profeettakirjoissa puhutaan myös tulevasta Messiaasta, joka poistaa vääryyden maailmasta. Kristinuskossa näitä tekstejä on luettu niin, että ne viittaavat Jeesukseen. **Runoutta** Vanhassa testamentissa edustavat esimerkiksi psalmit. Psalmeja on käytetty niin juutalaisuudessa kuin kristinuskossa rukouksina ja lauluina. Jobin kirja edustaa **viisauskirjallisuutta**. Siinä käsitellään kärsimyksen ikuista mysteeriä. Elämän toivottomuutta ja tarpeettomuutta pohtiva löytää puolestaan keskustelukumppanin Saarnaajasta.

Uuden testamentin sisältö

Uusi testamentti sisältää yhteensä 27 eri kirjaa. Kirjoista neljä on **evankeliumeja**, yksi historiakirja (Apostolien teot), yksi ilmestyskirjallisuutta (Johanneksen ilmestys) ja loput erilaisia kirjeitä. Vanhin evankeliumeista on Markuksen evankeliumi, joka syntyi 60-luvun lopulla. Markuksen kirja toimi lähteenä muille evankeliumeille, jotka syntyivät seuraavilla vuosikymmenillä. Matteuksella ja Luukkaalla on ollut käytössään myös muita lähteitä, osa omia, osa yhteisiä. Nuorin evankeliumeista on Johanneksen evankeliumi, joka on kirjoitettu vuoden 100 jKr. tienoilla. Markus, Matteus ja Luukas kertovat hyvin samansuuntaisesti Jeesuksen elämästä, teoista ja sanoista. Tämän vuoksi niitä nimitetään **synoptisiksi**, samaan suuntaan katsoviksi, evankeliumeiksi. Synoptisissa evankeliumeissa kerrotaan

Luukkaan evankeliumi alkaa kertomuksella Sakariaasta, joka toimi pappina Jerusalemin temppelissä, jossa uhrattiin eläimiä, usein myös härkiä. Härästä onkin tullut Luukkaan symbolikuva.

Johanneksen evankeliumi poikkeaa muista evankeliumeista sisältönsä ja kerrontansa suhteen. Evankeliumi ei pyri kuvaamaan Jeesuksen elämää, vaan pohtii Jeesuksen sanoman merkitystä. Konkreettiset tapahtumat muuntuvat hengen lennoksi. Kotka onkin Johanneksen symboli.

Jeesuksen julkisen elämän vaiheet, keskeiset opetukset sekä Jeesuksen elämän viimeiset tapahtumat eli ns. **kärsimyshistoria**. Johanneksen evankeliumi on teologista tulkintaa ja opetusta Jeesuksen sanoista ja merkityksestä.

Apostolien teot on kirja, joka kertoo alkuseurakunnan elämästä ja toiminnasta. Kyse ei ole historian oppikirjasta, vaan uskonnollisesta kuvauksesta ensimmäisten kristittyjen elämästä. Esimerkiksi helluntaikertomus Pyhän Hengen laskeutumisesta opetuslasten ylle on Apostolien teoissa. Uuden testamentin viimeinen kirja, Johanneksen ilmestys, edustaa **apokalyptiikkaa** eli ilmestyskirjallisuutta. Johanneksen ilmestykselle, kuten apokalyptiikalle yleensä, on tyypillistä tulevaisuuteen sijoittuva ja peitekielinen kerronta. Kirja vilisee vertauskuvia ja numeromystiikkaa. Tämän vuoksi sen tulkinta onkin ollut kirjavaa. Toisten mielestä kyse on aidosti maailmanlopun ennustuksista, toisten mukaan Johanneksen ilmestyksessä on kyse oman aikansa ahdingon ja vainojen kuvauksesta.

Kolmasosan Uuden testamentin kirjeistä on kirjoittanut apostoli Paavali. Jotkut kirjeistä ovat muiden kirjoittamia, mutta nekin on merkitty Paavalin nimiin. Näiden lisäksi on muiden nimissä kirjoitettuja kirjeitä. Kirjeiden tarkoituksena oli pitää yhteyttä uusiin seurakuntiin ja antaa ohjeita niiden elämään. Kirjeet sisältävät siksi paitsi käytännön ohjeita, myös teologisia kannanottoja. Paavalin tulkinnat Jeesuksesta muodostuivat ratkaiseviksi uuden uskonnon kehittyessä. Juuri hän tulkitsi ensimmäisten joukossa, että Jeesus on Kristus ja vain Kristukseen uskomalla voi pelastua. Tämän vuoksi voidaan sanoa, että Paavali oli Jeesuksen rinnalla toinen kristinuskon perustajista.

Raamatun merkitys ja tutkiminen

Raamattu toimii kristinuskon opillisena ja eettisenä pohjana. Sen teksteihin ja niiden tulkintoihin perustuvat kaikki uskontunnustuksissa esitetyt ajatukset. Yksilötasolla Raamattu on hartaudenharjoituksen väline, ja sitä lukemalla moni saa sisältöä elämäänsä. Yhteiskunnallisesti Raamattu on vaikuttanut mm. lainsäädäntöön ja ihmisoikeuksien määrittelyyn. Raamatulliset arvot ovat monen toiminnan ja puheen taustalla. Raamattu on vaikuttanut paljon myös kulttuurin eri alueilla, esimerkiksi kirjallisuuteen, elokuviin ja kuvataiteisiin.

Raamattua on tutkittu paljon tieteellisesti. Historiallisen raamatuntutkimuksen perinteisin tapa on ns. **tekstikritiikki**. Tämän tutkimuksen tavoitteena on päätellä vanhoista käsikirjoituksista, mikä tekstiversio olisi lähinnä alkuperäistä. Kaikki säilyneet vanhat käsikirjoitukset ovat nimittäin kopioiden kopioita. **Redaktiokritiikki** tutkii, onko tietty Raamatun kirja ollut alun perin yhtenäinen teos, vai onko se koottu erilaisista tekstikatkelmista. **Kirjallisuuskriittisessä** tutkimuksessa selvitetään, onko tekstien toimittaja mahdollisesti tehnyt muutoksia pohjatekstiin. Tämänkin tutkimuslajin tavoitteena on mahdollisimman alkuperäisen tekstimuodon löytäminen.

Nykyään Raamatun tieteellinen tutkimus on laajentunut koskemaan myös Raamatun ulkopuolelle jätettyjä kirjoja sekä yleensä Raamatun kulttuurista merkitystä. Näin ollen Raamatun tutkiminen on hyvin laaja-alaista ja **poikkitieteellistä**. Tutkimuksessa käytetään hyväksi useita tieteen aloja, kuten arkeologiaa, historiaa ja kielitiedettä. Kokonaan oma tutkimussuuntauksensa on tutkia mm. sitä, miten Raamattu vaikuttaa nykypäivänä ihmisten mielikuvissa, arvoissa ja asenteissa.

Näkökulma

Raamattu

yhteensä 66 kirjaa

Vanha testamentti
39 kirjaa
- Historiakirjat
  esim. Mooseksen kirjat
- Profeettakirjat
  esim. Jesaja, Jeremia
- Runokirjat
  esim. Psalmit, Job
- Apokalyptinen kirja
  Danielin kirja

Uusi testamentti
27 kirjaa
- Evankeliumit
  Matteus, Markus, Luukas ja Johannes
- Historiakirja
  Apostolien teot
- Kirjeet
  esim. Kirje roomalaisille, Kirje Titukselle
- Apokalyptinen kirja
  Johanneksen ilmestys

Erilaisia tapoja tulkita Raamattua

Nykyään Raamattua tulkitaan hyvin monin eri tavoin ja monista eri lähtökohdista. Tämä on mahdollista siksi, että Raamatun tekstit eivät ole yksiselitteisiä. Raamattu on syntynyt aikana, jolloin vallitsi erilainen kulttuuri ja maailmankuva kuin nykyään. Myös eettiset ihanteet, kuten tasa-arvo, ymmärretään nykyään eri tavalla. **Fundamentalistisessa** tulkinnassa lähdetään siitä, että Raamattu on erehtymätöntä Jumalan sanomaa. Tämän ajattelun pohjana on 1600-luvulla syntynyt ns. sanainspiraatio-oppi. Tämän opin mukaan Jumala ”saneli” Raamatun tekstit sen kirjoittajille. Jos teksteissä on virheitä tai ristiriitaisuuksia, kyse on siitä, että Jumala on näin halunnut. Tässä tulkinnassa korostuu Raamatun arvovalta kaikilla elämänalueilla,

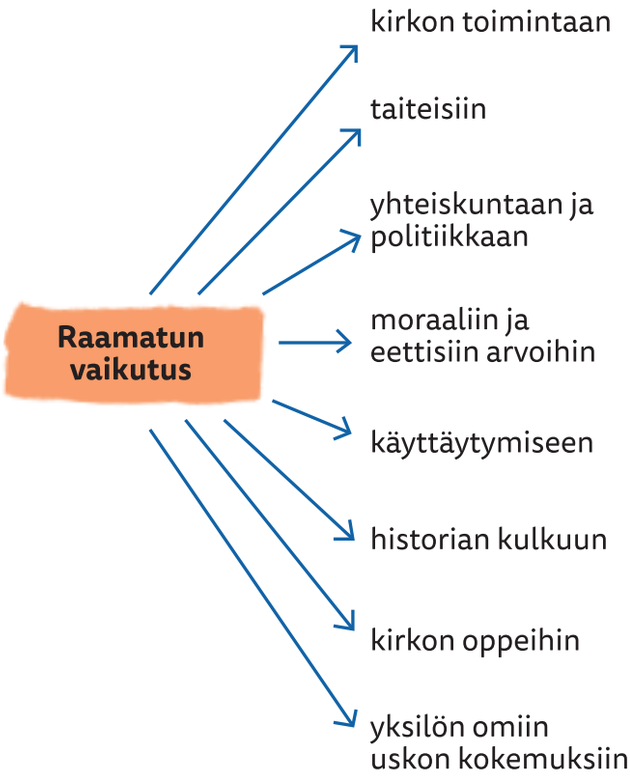

Vapautuksen teologiassa Raamattua tulkitaan niin, että Raamatun sanoman tarkoituksena on tehdä maailmasta oikeudenmukaisempi. Vapautuksen teologinen ajattelu on levinnyt esimerkiksi Intiaan, jossa pyritään parantamaan dalitien, kastijärjestelmän ulkopuolelle jääneiden asemaa. 1980-luvulla syntynyt dalit-teologia pyrkii edistämään yhteiskunnallista tasa-arvoa ja ihmisarvoista elämää.

seksuaalietiikasta uskonoppeihin. Äärimmilleen vietynä fundamentalismi katsoo, että nykytiede on väärässä, jos se opettaa toisin kuin Raamattu. Hyvä esimerkki tästä on kysymys siitä, luotiinko maailma viikossa vai onko se syntynyt miljardien vuosien kuluessa.

Pelastushistoriallinen tulkintamalli lähtee siitä, että Raamatussa on tietty perussanoma, joka on ehdoton. Tämä sanoma on se, että Jumalan ja ihmisen välillä tulisi olla eheä suhde, kuten oli ennen syntiinlankeemusta. Raamatun punainen lanka on siten kertomus siitä, miten ihminen voi pelastua ja saavuttaa yhteyden Jumalaan. Tämän tulkintamallin mukaan Raamatussa on myös paljon sellaisia tekstejä, jotka eivät liity ihmisen pelastumiseen, ja joita ei sen vuoksi tarvitse noudattaa. Esimerkiksi Vanhan testamentin ohjeet viholisen tuhoamisesta kuuluvat omaan aikaansa eivätkä ne enää päde. Pelastushistoriallisen tulkinnan mukaan Raamatussa on jumalallinen pelastusviesti, jonka erehtyväiset ja inhimilliset ihmiset ovat kirjoittaneet.

Raamattua on tulkittu myös niin, että se on riisuttava kokonaan historiallisesta painolastistaan. Raamatusta on etsittävä sitä, mikä puhuttelee nykyajan ihmistä. **Eksistentiaalinen tapa** lukea Raamattua on sellainen,

Vuonna 1947 Qumranin luolista Kuolleenmeren rannalta löydettiin Vanhan testamentin tekstejä sisältäviä kirjakääröjä sekä muita juutalaisia uskonnollisia kirjoituksia. Qumranin tekstien tutkiminen on ollut merkittävää Raamatun luonteen ymmärtämiseksi. Kirjakääröjä tutkitaan yhä uudelleen. Myös arkeologisia kaivauksia jatketaan edelleen, usein vapaaehtoisvoimin.

jossa lukija kysyy, mikä merkitys tietyllä Raamatun kohdalla on minun elämääni tässä ja nyt. Raamattu ei ole historiankirja, vaan apuväline etsiä tarkoitusta ja sisältöä omaan elämään. Viime vuosikymmeninä Raamattu on toiminut myös muutosvaatimusten lähteenä. **Vapautuksen teologioissa**, kuten feministisessä teologiassa, Raamatusta etsitään perusteita nykymaailman muuttamiseen ja parantamiseen. Raamattu ei ole vain kirja menneisyydestä, vaan kirja, jonka avulla voidaan luoda parempi tulevaisuus.

Tiivistelmä

Raamattu ja sen tulkinta

- koostuu 66 erilaisesta kirjasta, jotka on kirjoitettu hyvin eri aikoina eri kirjoittajien toimesta
- syntyhistoria kesti yli 700 vuotta
- ohjeellinen kokoelma eli kaanon vahvistettiin 300-luvulla jKr.
- tutkitaan monin tieteellisin tutkimustavoin:
  - tekstikriittisesti
  - redaktiokriittisesti
  - kirjallisuuskriittisesti
  - poikkitieteellisesti
- voidaan tulkita eri tavoin:
  - fundamentalistisesti
  - pelastushistoriallisesti
  - eksistentiaalisesti
  - yhteiskunnallisesti

TEHTÄVÄT

1. Selitä seuraavat käsitteet

a) kaanon
b) synoptinen
c) apokryfikirja
d) apokalyptiikka
e) redaktiokritiikki
f) pelastushistoriallinen tulkinta.

2. Sivulla 99 on kuvio, jossa on esitelty, mihin kaikkeen Raamatulla on ollut vaikutusta. Keksi kuhunkin kohtaan yksi konkreettinen esimerkki.

3. Pohdi, miten eri tavoin voidaan tulkita Raamatun syntiinlankeemuskertomus (1. Moos. 3).

Islam

11. Islamin synty ja Koraani

12. Islamin oppi ja suuntaukset

13. Islamilainen elämäntapa ja yhteiskunta

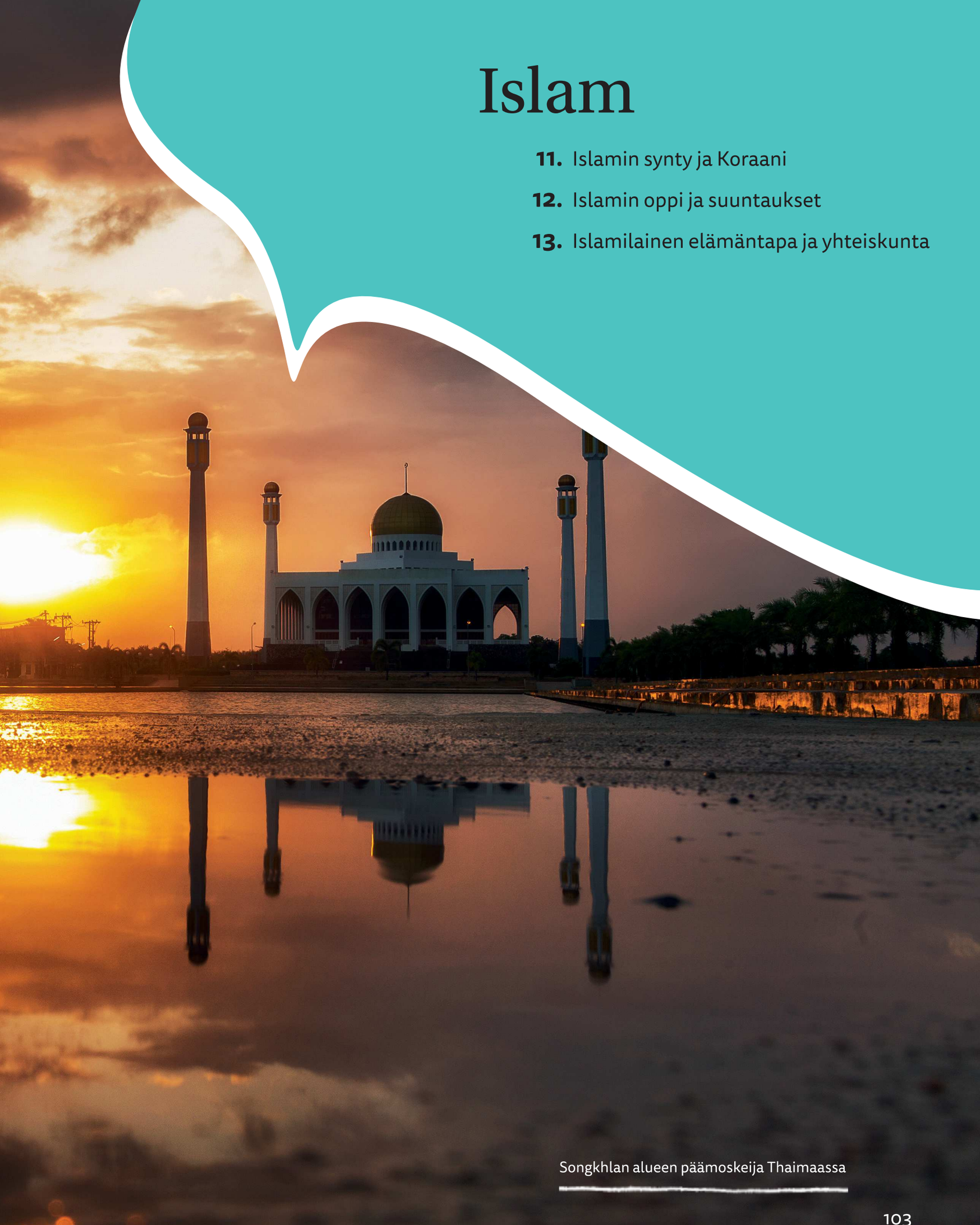

Songkhlan alueen päämoskeija Thaimaassa

11

Islamin synty ja Koraani

Islam-sana on peräisin arabian kielestä ja tarkoittaa tietoista alistumista Jumalan tahtoon tai antautumista Jumalalle. Islam on tällä hetkellä maailman toiseksi suurin uskonto. Sillä on noin 1,7 miljardia kannattajaa. Islam syntyi profeetta Muhammedin elämän ja toiminnan seurauksena. Islamin ymmärtämisen kannalta on tärkeää tietää pääkohtia siitä, mitä muslimit itse ajattelevat islamin varhaisista tapahtumista ja Muhammedin elämästä.

Arabian niemimaan tilanne Muhammedin aikaan

Islamin käsitys uskonnon perustajasta Muhammedista ja uskonnon varhaisvaiheista perustuu muun muassa Koraaniin ja islamilaiseen historiankirjoitukseen. Länsimaisen tutkimuksen mukaan nämä kirjalliset lähteet Koraania lukuun ottamatta on suurelta osin kirjoitettu Muhammedin kuoleman jälkeen, ja islamin varhaishistoriasta tiedetäänkin varsin vähän.

Länsimaisen tutkimuksen mukaan 600-luvulla Arabian niemimaalla ihmiset kuuluivat heimoyhteisöihin, joista osa eli paimentolaiselämää karuissa ja kuivissa olosuhteissa ja osa kaupungeissa. Heimot jakautuivat **klaaneihin**, sukuryhmiin. Paimentolaiset arvostivat urheutta, periksi antamattomuutta, anteliaisuutta ja yhteenkuuluvuutta heimon kanssa. Heimojen välillä oli kahakointia, kostonkierrettä ja sotia. Niemimaalla harjoitettiin myös maanviljelystä ja kauppaa. Kauppaa käytiin Syyriaan, Kiinaan ja Kaakkois-Aasiaan asti.

Profeetta Muhammedia kuvataan yleensä hunnutettuna tai sädekehän peittämänä. Osa muslimeista ei hyväksy minkäänlaista profeetan kuvaamista, osa taas hyväksyy kunnioittavan kuvaamisen. Iranilaisessa miniatyyrimaalauksessa Muhammed ratsastaa yöllä Mekasta Jerusalemiin.

Mekka oli tärkeä kauppakaupunki ja uskonnollinen keskus. Mekassa sijaitsi Kaaba, kuution muotoinen pyhä paikka, johon arabit tekivät vuosittain pyhiinvaelluksen. Pyhäkön lähiympäristössä väkivalta oli kielletty, joten kaupankäyntiä voitiin harjoittaa rauhassa. Uskonto oli **polyteistista**, ja jumalia palvottiin ja heille uhrattiin pyhissä paikoissa. Lisäksi palvottiin pyhiä kiviä, lähteitä ja puita. Ihmiset uskoivat myös **jinneihin** eli henkiolentoihin ja henkimaailmasta viestejä saaviin ihmisiin sekä profeettoihin. Ihmiset uskoivat, että jokaisella oli kohtalo, jota vastaan oli turha taistella. Alueella asui jonkin verran myös juutalaisia ja kristittyjä.

Islamin levinneisyys

Islamilaisten lähteiden mukaan Muhammed syntyi Mekan kaupungissa Arabian niemimaalla noin vuonna 570. Muhammed kuului kaupungin arvostettuun pääheimoon, Quraishiin, joka oli vaurastunut kaupankäynnillä. Quraishin klaanit kilpailivat Mekassa varallisuudesta. Muhammed kuului vähävaraiseen klaaniin ja jäi orvoksi jo lapsena. Hänet kasvattivat hänen isoisänsä ja setänsä. Nuorena miehenä Muhammed työskenteli kauppiaana rikkaan lesken Khadijan palveluksessa ja meni myöhemmin naimisiin tämän kanssa.

Muhammed uskonnon perustajana

Islamin historiakirjoituksen mukaan Muhammed kävi joka vuosi mietiskelemässä Mekan laidalla olevalla Hira-vuorella. Hän koki heimouskontonsa ajautuneen kauaksi sen alkuperäisistä ihanteista. Kerrotaan, että Muhammed sai ensimmäisen **ilmestyksensä** 40-vuotiaana vuonna 610. Muhammed ei ensin uskonut jumalalliseen viestiin, jonka enkeli Gabriel hänelle välitti. Ilmestyksessä Jumala kutsui Muhammedia uuteen tehtävään, profeetaksi. Vähitellen, kun ilmestykset jatkuivat, Muhammed vakuuttui vaimonsa tukemana ilmestysten jumalallisesta alkuperästä. Näistä ilmestyksistä, jotka jatkuivat 23 vuoden ajan, koottiin Koraani, muslimien pyhä kirja.

Muhammed alkoi julistaa **monoteistista** uskontoa ja oikeudenmukaisuutta. Ensimmäisinä vuosina Muhammedin kannattajat olivat nuoria, naisia, vähäosaisia, orjia ja alempiarvoisten klaanien jäseniä. Varakkaammat heimon jäsenet eivät hyväksyneet Muhammedin opetusta yhdestä ainoasta jumalasta ja muiden jumalien kieltämisestä ja alkoivat vainota Muhammedia ja hänen kannattajiaan. Myös ajatus siitä, että jokainen vastaa teoistaan yksin ja suoraan Jumalalle, oli ristiriidassa perinteisen heimouskonnon kanssa.

Muhammedin uskollisimmat tukijat, vaimo ja setä, kuolivat vuonna 620. Vainojen ja syrjinnän vuoksi Muhammed siirtyi kannattajineen Mekasta Yathribiin, nykyiseen **Medinaan**. Muhammedin maine oli levinnyt laajalti Arabian niemimaalla, ja Medinan keskenään kiistelevät heimot ottivat Muhammediin yhteyttä, jotta tämä tulisi sovittelemaan niiden riitoja. Muhammedin muutto Mekasta Medinaan vuonna 622 on yksi merkittävimmistä käännekohdista islamin historiassa ja sitä kutsutaan nimellä **hijra**. Tästä vuodesta alkaa myös **islamilainen ajanlasku**. Medinan islamilaista yhteisöä, johon kuuluivat Muhammedin Mekasta siirtyneet kannattajat ja uudet islamiin kääntyneet medinalaiset, pidetään ensimmäisenä islamilaisena yhteisönä, **ummana**. Nykyisin ummaan kuuluvat kaikki muslimit ympäri maailman.

Medinassa Muhammed eli kannattajineen monikulttuurisessa ympäristössä. Kaupungissa asui heimouskontojen kannattajia, juutalaisia ja muutamia kristittyjä. Muhammed oli Medinassa sekä uskonnollinen että yhteiskunnallinen johtaja. Hänen siellä saamansa ilmestykset sisältävät paljolti yhteiskunnallisia lakeja ja yksityiselämää koskevia säädöksiä. Perimätietoa, joka kertoo Muhammedin elämäntavasta, kutsutaan sunnaksi. Myöhemmin perimätietoa kirjoitettiin muistiin, jolloin syntyi hadith-kirjallisuus.

Medinassa Muhammed keskusteli joidenkin juutalaisten kanssa ja oppi heiltä kristinuskosta ja juutalaisuudesta. Muhammed oivalsi juutalaisten tarinoista, että myös arabit olivat Abrahamin jälkeläisiä. Vähitellen Muhammed teki kuitenkin selvän eron juutalaisiin ja kristittyihin ja käski muslimien rukoilla kohti Mekkaa Jerusalemin sijasta. Alkuaan suopea suhtautuminen juutalaisiin muuttui vähitellen niin, että Medinasta karkotettiin juutalaiset heimot pois yksi toisensa jälkeen.

Medinan kaudella Muhammed taisteli useita kertoja aseellisesti vastustajiensa kanssa. Hänen tavoitteenaan oli levittää islaminuskoa Arabian niemimaan muiden arabien keskuuteen. Arabien oletettiin valloitusten myötä kääntyvän islaminuskoon. Vuonna 630 Muhammed valloitti Mekan, ja melko nopeasti tämän jälkeen monet heimot päättivät liittyä muslimien yhteisöön, ummaan. Kun Muhammed kuoli vuonna 632, suurin osa Arabian niemimaan väestöstä kuului muslimien yhteisöön.

Näkökulma

Muhammed islamissa

1. Profeetta
   - sai Jumalalta ilmoituksia, joista myöhemmin koottiin Koraani
2. Uskonnon perustaja
   - perusti islamilaisen yhteisön, umman
3. Uskonnon uudistaja
   - kehitti islamilaisen elämäntavan ja opin peruspilarit
4. Yhteiskunnan uudistaja
   - arvoina oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo
5. Poliittinen johtaja
   - Arabian niemimaalle yhtenäinen valtio
   - Medinan kaudella valtiomies

Islamin leviäminen

Arabit valloittivat Muhammedin kuoleman jälkeen nykyisen Irakin ja Iranin alueet, Syyrian, Egyptin, Pohjois-Afrikan ja Espanjan sadassa vuodessa. Aluksi arabit pitivät islamia vain heille tarkoitettuna uskontona, mutta myöhemmin hyväksyttiin ajatus siitä, että islamin sanoma oli tarkoitettu myös muille kansoille. Arabien valtaamien alueiden monoteististen uskontojen edustajat, juutalaiset, kristityt ja zarathustralaiset, saivat pitää oman uskontonsa, kunhan he alistuivat islamilaiselle hallinnolle ja maksoivat veronsa. Kun islam levisi uusille alueille, joissa asui muiden uskontojen kannattajia, nämä uskonnot vaikuttivat islamin opin kehitykseen. Muslimit joutuivat määrittelemään uskontonsa oppeja ja kehittämään islamilaista teologiaa kohdatessaan esimerkiksi kristittyjä.

Muslimien suurvaltakausi ajoittuu 700-luvulta 1200-luvun alkuun. Suurvalta ulottui laajimmillaan Intian niemimaalta Espanjaan. Imperiumissa toimi tehokas hallinto- ja verotusjärjestelmä, ja yhteisenä kielenä oli arabia. Oikeusistuimissa riita-asioita ratkaistiin islamilaisen lain mukaan. Suurvalta-aikana arvostettiin oppineisuutta ja keskeisiä tieteenaloja kuten lääketiedettä, filosofiaa ja kielitieteitä. 1300–1600-luvulla islam levisi Saharan eteläpuoleiseen Afrikkaan ja Kaukoitään, esimerkiksi Kiinaan.

Islamin leviäminen

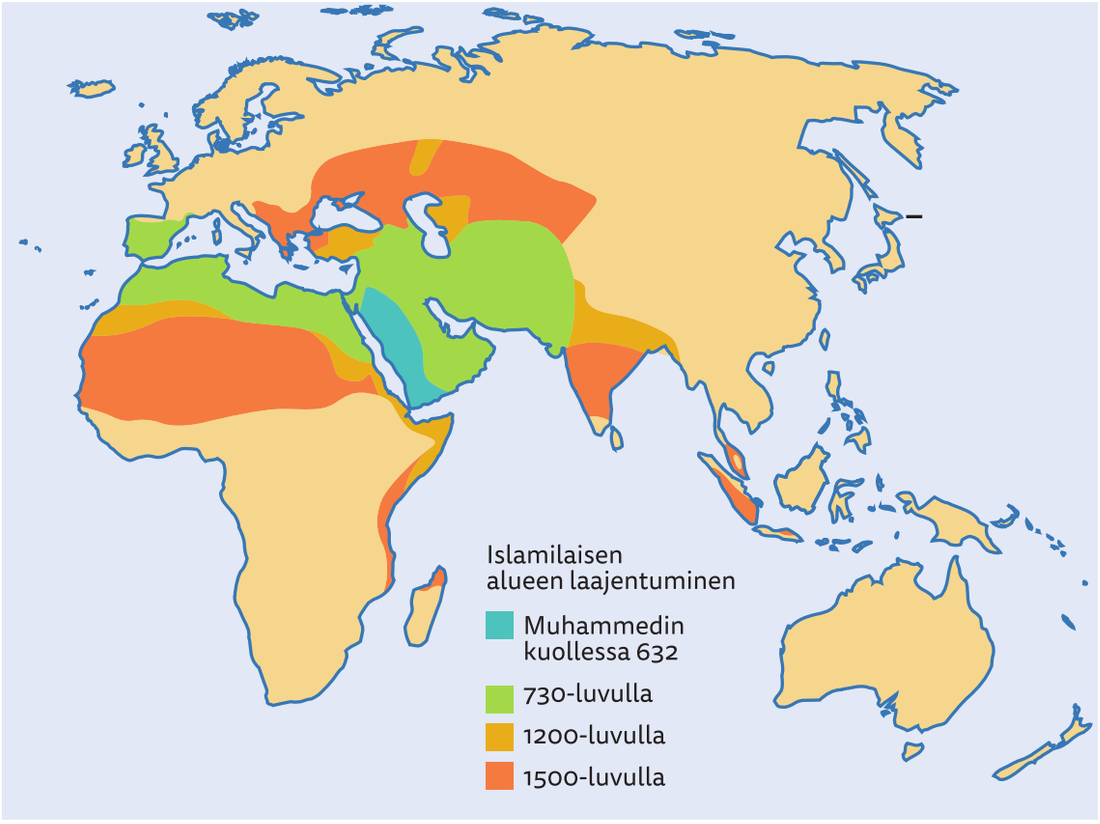

Islam levisi vajaan tuhannen vuoden aikana Arabian niemimaalta Etelä-Eurooppaan, Pohjois-Afrikkaan ja Aasiaan.

Arabian kielessä on paljon islamiin liittyviä uskonnollisia ilmauksia. Ilmauksia kuvataan kalligrafian keinoin. "Jumalalle kiitos" -sanonta Azerbaidžanista.

Koraanin sisältö ja käyttötavat

Islamilaisten lähteiden mukaan Muhammedin ilmestysten sanoma kirjoitettiin muistiin jo Muhammedin elinaikana. Noin kaksikymmentä vuotta Muhammedin kuoleman jälkeen asetettiin toimikunta, joka kokosi lähteet yhteen. Näin Koraani sai nykyisen muotonsa. Länsimaisen tutkimuksen mukaan varhaisimmat käsikirjoitukset ajoitetaan kirjoitetuiksi noin 30–40 vuotta Muhammedin kuoleman jälkeen. Osa tutkijoista on sitä mieltä, että Koraani on muodostunut yhtenäiseksi tekstiksi noin sata vuotta Muhammedin kuoleman jälkeen, mutta sen jälkeenkin on ollut käytössä eri variaatioita käsikirjoituksista. Islamilaisissa maissa ei kovin yleisesti hyväksytä länsimaista historiallis-kriittistä Koraanin tutkimusta. Eri Koraanin variaatioita kuitenkin hyväksytään, koska erot ovat käytännössä hyvin pieniä.

Koraaniin on koottu profeetta Muhammedin saamat ilmestykset **arabian kielellä**. Koraani on islamin mukaan ikuista ja muuttumatonta Jumalan sanaa, ja muunkieliset Koraanit ovat tulkintoja, eräänlaisia aputekstejä. Muslimit ajattelevat, että ihminen ei pysty kirjoittamaan Koraanin kaltaista tekstiä. Myös tämä seikka todistaa tekstin jumalallisesta alkuperästä.

Koraani sisältää 114 lukua eli **suuraa**, jotka jakautuvat jakeisiin. Suurat ovat Koraanissa pituusjärjestyksessä: pisimmät alussa ja lyhimmät suurat lopussa. Karkeasti voidaan sanoa, että lyhyet suurat ovat enimmäkseen peräisin Muhammedin toiminnan alkuajoilta Mekasta, pidemmät Medinan kaudelta. Koraanin suurat kertovat muun muassa maailman luomisesta, profeetoista, Jumalasta, paratiisista ja helvetistä. Suurissa kehotetaan myös yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen.

Yleensä jokaisessa muslimiperheessä on arabiankielinen Koraani. Suurin osa muslimeista ei osaa puhua tai lukea arabiaa, ja he käyttävät käännöksiä lukiessaan Koraania. Muslimit kuitenkin rukoilevat useimmiten arabiaksi. Pyhää kirjaa kunnioitetaan ja siitä pidetään huoli erityisellä tavalla: muslimi pitää Koraania siistissä paikassa. Kun Koraania luetaan, samaan aikaan ei saa syödä eikä juoda eikä puhua ja metelöidä. Monissa maissa

muslimiyhteisöt pitävät koraalikouluja, joissa opetellaan Koraanin suuria.

Islamilaisen perimätiedon mukaan Muhammed sai ilmoitukset yleensä kuultuna, ja monien mielestä Koraanin kaunis kieli tulee parhaiten esiin ääneen lukemalla tai **resitoiden** eli laulamalla. Muslimit lukevat Koraania usein ääneen tai kuuntelevat resitointia itsekseen. Ympäri maailmaa järjestetään Koraanin resitointikilpailuja. Moskeijoissa Koraania luetaan ja selitetään esimerkiksi perjantain rukoushetken yhteydessä. Myös siirtymäriiteissä, kun allekirjoitetaan avioliittosopimus tai kun vainaja haudataan, voidaan lukea Koraania. Moni muslimi kokee, että Jumala puhuu heille heidän lukiessaan tai kuunnellessaan Koraania. Osa muslimeista uskoo Koraanin ihmeitä tekevään tai suojelevaan voimaan. Tämän vuoksi Koraanin säkeitä kirjoitetaan sairauksia parantaviin **amuletteihin** tai autoihin voidaan laittaa roikkumaan amuletti, joka suojaa onnettomuuksilta.

Koraanin tulkintatapoja

Koraanin tekstin selittämisellä ja tulkinnalla on islamissa pitkät perinteet. Nykyisin muslimit käyttävät sekä klassista keskiajalta periytyvää selitysperinnettä että nykyaikaisia, moderneja tulkintatapoja. Islamin eri suuntauksilla on omia suosittuja tulkitsijoita ja selitysteoksia, mutta eri suuntausten kannattajat käyttävät myös toistensa teoksia. Selitysteokset ovat useimmiten kielitieteilijöiden ja teologien kirjoittamia.

Koraania tulkitaan monin eri tavoin. Perinteisesti jakeita liitetään tiettyihin historiallisiin tilanteisiin Muhammedin elämässä. Selitysperinteessä hyödynnetään esimerkiksi hadith-kirjallisuutta ja annetaan monia ristiriitaisiakin tulkintoja. Myös kielellisiä seikkoja selitetään. Sama tekstikohta voi esimerkiksi viitata enkeleihin, tähtiin, sieluihin tai hevosiin. **Monitulkintaisuus** kertoo siitä, että islamissa kunnioitetaan tradition merkitystä ja Koraaniin luonnetta: tekstillä voi olla monta Jumalan hyväksymää merkitystä. Opettaja voi myös selittää oppilaille Koraanin jonkin kohdan salatun, syvällisen merkityksen islamin mystisissä koulukunnissa.

Kun Koraania luetaan, sitä pyritään pitämään sydämen tasolla. Koraanin ulkoa osaaminen on kunnioitettavaa, ja sen kokonaan osaavia kutsutaan säilyttäjiksi tai kantajiksi.

Uudempia tulkintoja ovat muun muassa **käytännöllinen tulkinta** ja **luonnontieteellinen tulkinta**. Käytännöllisen tulkinnan edustajat ajattelevat, että jokainen muslimi voi ymmärtää ja tulkita Koraania, jossa ilmaistaan ennen kaikkea Jumalan johdatus ihmisille. Koraania ei myöskään selitetä hadith-kirjallisuuden avulla niin paljoa kuin perinteisessä selitysperinteessä. Selitysteoksissa mietitään, mitä Koraanilla on sanottavaa nykyajan ihmiselle. Islamissa voidaan myös ajatella, että Koraanin tulkinta voi muuttua, kun ihmiset oivaltavat Koraanista jotain sellaista, mitä ei ole aiemmin huomattu. Koraanin luonnontieteellisen selityksen mukaan nykyisen luonnontieteen keksinnöt, esim. evoluutioteoria, löytyvät Koraanista. Niitä ei vain ole aiemmin osattu nähdä tekstissä.

Tiivistelmä

Islamin synty ja Koraani

- profeetta Muhammedin elämä ja toiminta
  - uskonnolliset ilmestykset ja poliittinen toiminta
- Arabian niemimaan uskonnollinen tilanne
  - klaanien polyteistinen uskonto, kristinusko ja juutalaisuus

Koraani

- arabiankielinen
- 114 suuraa
- luetaan ääneen
- Koraanin tulkintatapoja
  - selitetään kielellisiä seikkoja
  - linkitetään jae historialliseen tilanteeseen
  - käytännöllinen tulkinta
  - luonnontieteellinen tulkinta

TEHTÄVÄT

1. Vertaa toisiinsa Raamatun ja Koraanin
   a) syntyprosessia
   b) selitystapoja.
2. Pohdi, miksi osa muslimeista ei hyväksy Koraanin tieteellistä tutkimusta.
3. Valon suurassa oleva Valon jae on yksi suosituimpia Koraanin jakeita. Mitä siinä sanotaan Jumalasta? Miten kuvailisit Koraanin kieltä?

   ”Jumala on taivaiden ja maan valo. Hänen valonsa loistaa kuin lyhty ikkunasyvennyksessä. Lyhdyn lasi on kuin välkkyvä tähti, ja se on sytytetty siunatun öljypuun öljyllä, joka ei tule idästä eikä lännestäkään. Sen öljy miltei valaisisi, vaikka tuli ei sitä edes koskettaisi. Se on valoa valon päällä. Jumala johdattaa valkeuteensa kenet tahtoo, ja Jumala esittää ihmisille vertauksia. Niin, Jumala on Kaikkitietävä.”

   Koraani 24:35

12

Islamin oppi ja suuntaukset

Muhammedin kuoleman jälkeen islamin oppi ja käytänteet kehittyivät eri yhteisöissä hieman erilaisiksi. Kun islam levisi uusille alueille, muiden uskontojen edustajien kohtaaminen loi tarpeen kehittää oppia edelleen. Myös paikalliset kulttuurit vaikuttivat islamin kehittymiseen monimuotoiseksi uskonnoksi. Vaikka islamissa on monia eri suuntauksia ja uskonto ilmenee eri tavoin eri puolilla maailmaa, opin perustasta ei kovin paljon kiistellä.

Opin lähteet

Islamin opin lähteenä on ensisijaisesti **Koraani**. Koraania tulkitaan ja selitetään **sunnan** eli Muhammedista kertovan perimätiedon avulla. Islamin mukaan Muhammed toimi oikein Jumalan innoituksesta. Hänen elämänsä on esimerkkinä kaikille muslimeille. Sunnan taustalla on siis jumalallinen auktoriteetti, ja Muhammed oli synniltä suojattu ihminen. Muhammedin teot ja sanat on kirjoitettu **hadith-kokoelmiin**. Haditheista löytyy ohjeita monenlaisiin elämäntilanteisiin, kuten ruokailutapoihin ja peseytymiseen. Islamin eri suuntauksilla on omat hadith-kokoelmansa. Koraanista löytyy siis yleisiä moraaliperiaatteita ja uskonnollisen elämän ohjeita ja sunnasta yksityiskohtaisia ohjeita. Koraani esimerkiksi kehottaa rukoilemaan, mutta ei kerro, miten rukoillaan. Sunnasta löytyy puolestaan ohjeita siihen, miten rukoillaan.

Islamin historian aikana eri puolilla muslimimaailmaa vakiintui myös käytäntöjä, joita ei pystytty perustelemaan Koraanilla eikä ha-

Moskeijoiden pihassa on usein peseytymispaikka, jossa rituaalinen peseytyminen suoritetaan. Lapset alkavat osallistua rukouksiin vanhempiensa kanssa noin seitsemänvuotiaana. Moskeija Delhissä, Intiassa. Intiassa islaminuskoisia on noin 13 % väestöstä.

dith-teksteillä. Näitä käytänteitä perusteltiin **yksimielisyyden periaatteella**. Periaatteessa yksimielisyys tarkoittaa kaikkien muslimien yksimielisyyttä. Käytännössä tämä on mahdotonta ja tänä päivänä yksimielisyys tarkoittaakin johtavien uskonoppineiden yksimielisyyttä. Uskonnollista tietoa voidaan saada myös **päättelyn** kautta. Maailman muuttuessa islamilainen yhteisö joutuu jatkuvasti uusien kysymysten eteen. Oppineet joutuvat ottamaan kantaa erilaisiin arkipäivän kysymyksiin, kuten siihen, kenen kanssa on soveliasta seurustella. Tällöin Koraanista tai sunnasta etsitään kysymystä vastaava tilanne ja ratkaistaan asia sen perusteella. Esimerkiksi kun Koraanissa kielletään viinin juonti, voidaan päätellä, että myös oluen juonti on kiellettyä.

Opin ydin – monoteismi

Islamin jumalakäsitys on ehdottoman **monoteistinen**. Islamin mukaan Jumala on muun muassa kaikkivaltias, armelias, ikuinen, kaikkivoipa ja auttaja. Jumala on luonut maailman ja kaikki päättyy **tuomiopäivään**, jolloin

Muslimien rukousnauhassa on joko 11, 33 tai 99 helmeä, jotka kuvaavat Jumalan 99:ää ominaisuutta. Rukoushelmiä laskettaessa käydään läpi näitä ominaisuuksia tai ylistetään Jumalaa.

kaikki ihmiset tuomitaan joko paratiisiin tai helvettiin. Jumala on tuomiossaan oikeudenmukainen ja anteeksiantava. **Profeetat** ovat Jumalan sanansaattajia. Näitä profeettoja ovat olleet esimerkiksi Aadam, Nooa, Abraham, Mooses ja Jeesus. Viimeinen profeetta, ”profeettojen sinetti”, oli Muhammed. Tärkeä oppi on myös usko Jumalan lähettämään pyhään kirjaan eli **Koraaniin**.

Islamissa uskotaan **enkeleihin**, kuolemattomiin Jumalan palvelijoihin, jotka ovat sukupuolettomia henkiolentoja. Tunnetuimpia enkeleitä ovat arkkienkelit Gabriel ja Mikael. Enkelit tuovat Jumalan sanoman ihmisille. Islamin mukaan enkelit on luotu valosta, kun taas jinnit on luotu tulesta. Myös jinnit ovat henkiolentoja, mutta kuolevaisia. Ne ovat voimakkaampia kuin ihmiset ja kykenevät muuntelemaan muotoaan. Jinnejä on sekä hyviä että pahoja.

Sallimus tarkoittaa, että kaikki tapahtuu Jumalan tahdosta. Tiettyjä asioita ihminen voi valita, kuten asuinpaikkakuntansa ja maailmankatsomuksensa. Sitä, millaiseen perheeseen tai maahan hän syntyy, hän ei voi valita. Islamin mukaan Jumala päättää, tapahtuvatko asiat vai eivät.

Muslimin velvollisuudet

Muslimin uskonnollisia velvollisuuksia, joita kutsutaan myös peruspilareiksi, on viisi: uskontunnustus, rukous, almuvero, paasto ja pyhiinvaellus. Velvollisuudet ovat ihanteita ja koskevat täysi-ikäisiä muslimeja. Vaikka velvollisuudet ovat henkilökohtaisia, niillä kaikilla on myös yhteisöllinen merkitys. **Uskontunnustus** eli shahada kuuluu suomeksi: ”Ei ole muuta jumalaa kuin Jumala ja Muhammed on hänen profeettansa.” Ihmisen elämä alkaa ja päättyy uskontunnustuksella. Kun vauva syntyy, uskontunnustus kuiskataan hänen korvaansa, ja samoin tehdään, kun ihminen kuolee. Kääntyessään muslimiksi ja liittyessään ummaan ihminen sanoo uskontunnustuksen ääneen moskeijassa niin, että muut kuulevat hänen todistuksensa.

Monet muslimit rukoilevat viisi kertaa päivässä tiettyinä ajankohtina. **Rukous** eli salat voidaan suorittaa myös eri aikaan, jos on jostain syystä estynyt rukoilemasta oikeana ajankohtana. Rukousajankohdat vaihtelevat maittain. Islamilaisissa maissa moskeijan minareeteista kuuluu ennen rukousta rukouskutsu. Muslimi voi rukoilla missä tahansa puhtaalla alustalla. Rukoilija peseytyy

rituaalisesti juoksevalla vedellä ennen rukousta. Rukoussuunta on Mekka. Rukouksen eteneminen on tarkoin säädelty: rukoilija tekee tietyt rukoussarjat ja toistaa samalla muun muassa tietyt Koraanin suurat. Muslimi voi rukoilla sekä yksin että yhdessä muiden kanssa. Perjantain keskipäivän rukous rukoillaan moskeijassa ja sen yhteydessä pidetään saarna. Moskeijassa rukousta johtaa imaami tai kuka tahansa miespuolinen muslimi. Miehet ja naiset rukoilevat moskeijoissa erillään. Rukoillessaan ihminen on yhteydessä Jumalaan. Yhdessä rukoileminen lisää ihmisten yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Almuvero eli zakat on vuosittain omaisuudesta lahjoitettava maksu. Näin osoitetaan kiitollisuutta Jumalalle omasta vauraudesta. Jos muslimi on vähävarainen, hänen ei tarvitse maksaa veroa. Almuveron on tarkoitus toimia sosiaaliturvan tavoin niin, että rikkaammat auttavat köyhempiä tulemaan toimeen. Joissakin maissa valtio kerää almuveron, mutta useimmiten muslimit itse huolehtivat veron maksamisesta köyhille tai erilaisille hyväntekeväisyysjärjestöille. Esimerkiksi Amerikassa on monia kansalaisjärjestöjä, jotka keräävät varoja ja jakavat niitä pakolaisille ja sotien ja luonnonkatastrofien

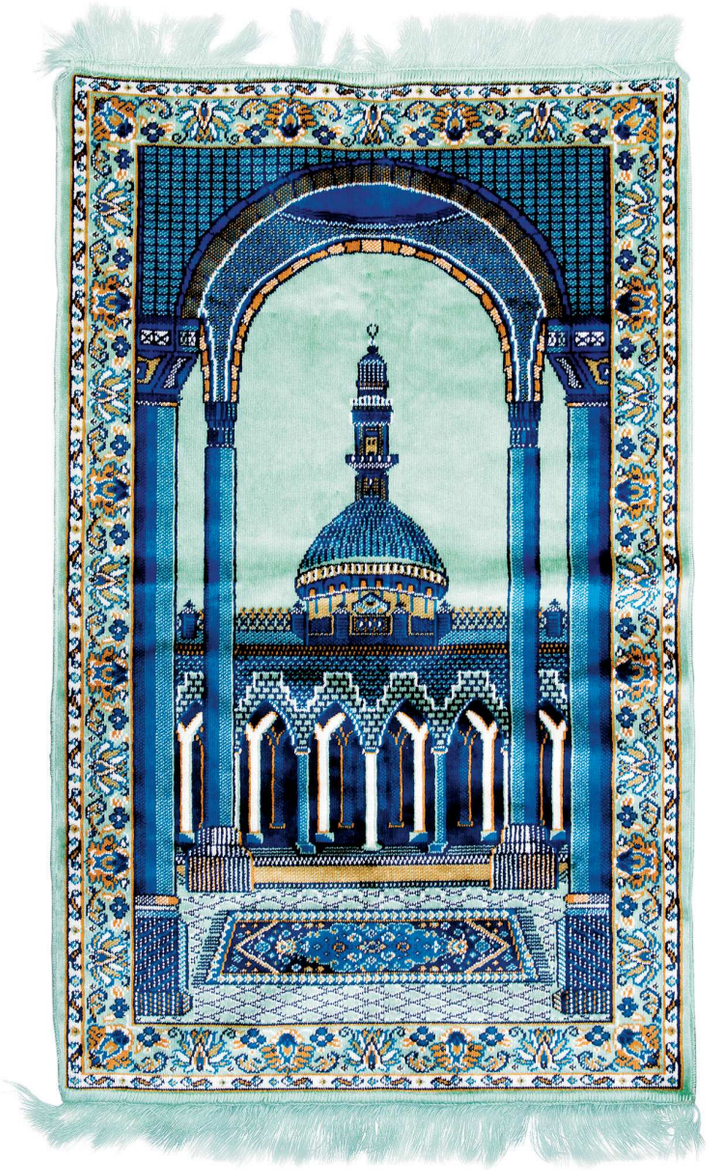

Kun muslimi rukoilee, alustan on oltava puhdas. Monet muslimit käyttävät rukousmattoa rukoillessaan. Tässä rukousmatossa kuvataan Medinan moskeijaa.

Mekka-kompassi näyttää rukoilijalle Mekan suunnan. Kompassin voi ladata myös monenlaisiin mobiililaitteisiin.

uhreille. Pakollisen almuveron lisäksi muslimi voi antaa vapaaehtoisia lahjoituksia.

Paasto eli saum kestää **ramadan**-kuukauden ajan. Sen aikana terveet aikuiset eivät syö, juo, tupakoi eivätkä ole sukupuoliyhteydessä aamun sarastuksen ja pimeän tulon välisenä aikana. Tärkeää on myös pyrkiä elämään hyveellisesti esimerkiksi kohtelemalla muita ystävällisesti. Paasto opettaa kärsivällisyyttä ja itsehillintää. Paaston aikana muslimi oppii ymmärtämään köyhiä. Paasto on yhteisöllinen kokemus, koska kaikki tekevät sen yhtä aikaa. Monet muslimit rukoilevat, lukevat Koraania ja käyvät moskeijassa paaston aikana enemmän kuin tavallisesti. Paastokuukausi päättyy **id al-Fitr -juhlaan**.

Ihanteena on, että jokainen muslimi edes kerran elämässään tekee pyhiinvaelluksen Mekkaan. **Pyhiinvaellus** eli hajj suoritetaan vuoden viimeisenä kuukautena islamilaisen kalenterin mukaan. Muslimit noudattavat pyhiinvaelluksen aikana monenlaisia riittejä, kuten uhrieläimen teurastus, Saatanaa esittävien pylväiden kivitys, hiusten ja kynsien leikkaaminen ja Kaaban kiertäminen. Pyhiinvaellus ei koske köyhiä ja sairaita, ja muslimi voi myös suorittaa pyhiinvaelluksen toisen puolesta. Pyhiinvaellusta ohjaa usein opas, joka tuntee pyhiinvaellukseen liittyvät rituaaliset yksityiskohdat. Pyhiinvaellus on yhteisöllinen riitti, ja pyhiinvaelluskuukauden loppupuolella vietetään uhrijuhlaa, **id al-Adhaa**.

Islamilainen laki ja sen tulkinta

Islamin oppia ja lakia ei voida täysin erottaa toisistaan. Oppi kertoo uskon sisällöstä, esimerkiksi Jumalasta. Laki puolestaan määrittää, kuinka perheessä ja yhteiskunnassa tulee elää. Islamilainen laki eli **šaria** opastaa muslimia elämään Jumalan tahdon mukaisesti. Šaria koostuu monenlaisista säännöistä, kuten ruokasäädökset, avioero ja rikoslaki. Šaria

Näkökulma

Naisen asema islamissa

- Koraanista löytyy kohtia, jotka painottavat tasa-arvoa (esim. suura 4, jae 1).
- Jos naisella on huono asema yhteiskunnassa, se voi johtua esimerkiksi perinteisestä Koraanin tulkinnasta tai vanhoista kulttuurisista tavoista, joita alettu myöhemmin perustella islamilla.
- Naisen asema hyvin erilainen eri puolilla islamilaista maailmaa, esimerkiksi Indonesiassa monet naiset työelämässä.
- Šarian perhelakia sovelletaan hyvin eri tavoin eri puolilla maailmaa, esimerkiksi moniavioisuus on monissa maissa rajoitettu, avioliiton solmimisen alaikäraja vaihtelee maittain.
- Islamilaiset naisliikkeet korostaneet esimerkiksi uudenlaisia Koraanin tulkintoja ja tasa-arvoa puoltavia hadith-tekstejä.
- Koraanin tekstit on osoitettu sekä miehille että naisille.

Pyhiinvaeltaja ottamassa selfietä Mekassa.

perustuu samoihin lähteisiin kuin oppikin eli Koraaniin, sunnaan, yksimielisyyteen ja päättelyyn. Vaikka islamin mukaan šaria on muuttumaton, Jumalan säätämä pyhä laki, sitä tutkitaan ja tulkitaan. Lakia tutkivaa tieteenalaa kutsutaan nimellä **fiqh**. Islamin suuntauksilla on omia lainopillisia koulukuntia, ja tuomarit ovat sitoutuneita tekemään ratkaisut koulukuntansa mukaisesti. Käytännössä koulukuntaerot ovat nykyisin pieniä, ja tärkein kysymys lienee, miten islamilaista lakia tulisi soveltaa nykypäivänä.

Lainoppineita kutsutaan sunnalaisuudessa **mufteiksi**, šiialaisuudessa nimellä **ajatollah**. Kun muslimi pyytää lainoppineelta mielipiteen, lainoppinut antaa **fatwan** eli juridisesti perustellun ratkaisun kysymykseen. Lainoppineet voivat antaa samaan kysymykseen erilaisia tulkintoja laista, ja muslimille jää vapaus valita, mitä tulkintaa hän noudattaa. Nykyisin on perustettu myös fatwa-neuvostoja, joissa oppineet yhdessä muodostavat fatwan. Fatwan voi pyytää esimerkiksi perjantairukouksen jälkeen moskeijassa tai internetin välityksellä.

Suurimmassa osassa islamilaisista maista käytetään sekä maallista lakia että šaria-lakia. Tällöin šaria-laki on käytössä lähinnä perheoikeudellisissa kiistoissa, kuten avioerossa ja perinnönjaossa. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Marokko, Malesia ja Algeria. Joissakin maissa, kuten Iranissa, Saudi-Arabiassa ja Pakistanissa, šaria-lakia sovelletaan moniin kysymyksiin, mutta sitä täydennetään maallisilla laeilla. On myös islamilaisia maita, joissa on käytössä pelkästään maallinen laki, kuten Turkki ja Senegal. Maissa, joissa muslimit ovat uskonnollisena vähemmistönä, šaria-tuomioistuimille voidaan antaa lupa sovitella esimerkiksi perintökiistoja. Näin tehdään muun muassa Isossa-Britanniassa. Se, kuinka suuressa roolissa šarian noudattaminen on yksittäisen muslimin ja perheen elämässä, vaihtelee paljon.

Islamin pääsuuntaukset

Islamilaisen historiakirjoituksen mukaan Muhammedin kuoleman jälkeen Medinan yhteisöä ryhtyi johtamaan **kalifi**. Kalifit olivat Muhammedin uskollisimpia kannattajia ja he toimivat uskonnollisina ja poliittisina johtajina. Neljännen kalifin valinta vuonna 656 johti muslimien välisiin erimielisyyksiin. Šiialaisten mielestä kalifin piti olla Muhammedin heimosta peräisin oleva henkilö, sunnalaiset taas ajattelivat, että kalifin ei tarvinnut olla Muhammedin sukulainen. Nykyisin suurin osa muslimeista on sunnalaisia tai šiialaisia. Merkittävin ero näillä ryhmillä on juuri käsitys siitä, kenen pitäisi olla Muhammedin seuraaja, ja mikä on hänen merkityksensä uskonnolliselle yhteisölle.

Sunnalaisuus kehittyi ja muotoutui vähitellen, kun kalifit menettivät 800-luvulle tultaessa poliittisen johtajuutensa maallisille hallitsijoille ja uskonnollisen johtajuutensa uskonoppineille. Uskonoppineilla ei ole sunnalaisuudessa virallista hierarkiaa, mutta käytännössä osa oppineista on tunnetumpia ja suositumpia kuin toiset. Sunnalaisuus jakautuu moneen eri lakikoulukuntaan, jotka tulkitsevat islamilaista lakia eli šariaa hieman eri tavoin. Sunnalaiset perustavat nimensä mukaisesti oppinsa ja elämäntapansa Koraanin lisäksi sunnaan eli profeetta Muhammedin elämäntapaan. Suurin osa, noin 90 %, muslimeista on nykyisin sunnalaisia. Sunnalaiset ovat enemmistönä esimerkiksi Algeriassa, Egyptissä, Turkissa ja Afganistanissa.

Sunnalaisuudessa on syntynyt erilaisia uudistusliikkeitä, joista yksi tunnetuimmista on 1700-luvulla syntynyt wahhabilaisuus. Wahhabilaiset haluavat palauttaa islamin alkuperäisille juurilleen. He katsovat edustavansa islamin puhtainta, alkuperäistä muotoa. Liikkeessä korostetaan uskonnollisten velvollisuuksien tarkkaa noudattamista. Saudi-Arabiassa wahhabilaisuus on hallitseva islaminuskon muoto. Wahhabismilla on nähty olevan yhteyksiä myös terroristijärjestöihin.

Šiialaisuus muotoutui nykyisen kaltaiseksi 700-luvun lopussa. Šiialaisuudessa ajatellaan, että Muhammedin seuraajien, **imaamien**, pitää olla Muhammedin heimoon kuuluvia. ŠiiaIaisuuden mukaan imaami on Jumalan valitsema ja hän on ylin uskonnollinen johtaja. Imaamilla on uskonnollista ja lainopillista tietoa ja hän on välittömässä yhteydessä Jumalaan. Imaami ei tuo uutta julistusta tai lakia niin kuin profeetta Muhammed, vaan valvoo niiden oikeaa tulkintaa. Šiialaisuudessa on vahvana islamin oppi **Mahdista**, joka saapuu maailmaan viimeisinä päivinä ja johtaa taistelua pahaa vastaan. Šiialaisia on noin 10 % muslimeista. Heitä asuu nykyisin esimerkiksi Irakissa, Iranissa, Intiassa ja Pakistanissa.

Šiialaisia on vähemmistöryhmänä vainottu historian aikana useasti. Monet imaamit ja heidän kannattajansa ovat kuolleet taisteluissa muita muslimeja vastaan. Näitä **marttyyreja** kunnioitetaan monin tavoin. Šiialaiset tekevät pyhiinvaelluksia marttyyrien haudoille ja muistelevat marttyyrien kuolemaa vuosittain. Tunnetuin marttyyri on Husain, Muhammedin tyttären poika, joka kuoli vuonna 680 Kerbalan taistelussa. Šiialaisille muodostui historian kuluessa **oppi varovaisuudesta**: silloin kun šiialainen on uhattuna ja elää hankalissa olosuhteissa, hänellä on oikeus salata oma uskontonsa.

Marttyyri Husainin kuolemaa muistellaan vuosittain ashura-juhlan kulkueissa. Nuoret naiset kantavat Husainin kuvaa Turkissa.

Šiialaiset jakautuvat moneen eri ryhmään. Isoin ja tunnetuin liike on 12-šiialaisuus. Siinä uskotaan, että Muhammedin jälkeen toimi 12 imaamia, joista viimeinen jouduttiin vainon vuoksi jo lapsena viemään turvaan salaiseen paikkaan. Alussa tämä imaami johti piilopaikastaan yhteisöä, mutta kätkeytyi lopulta kokonaan ja palaa takaisin Mahdina. Nykyisin uskonnollinen valta on käytännössä oppineistolla, joka toimii eräänlaisena imaamin sijaisena.

Suufilaisuus

Suufilaiset edustavat islamin mystiikkaa. Mystiikalle on ominaista korostaa uskonnon oppien sijaan ihmisen yhteyttä Jumalaan. Suufilaisuudessa on monenlaisia painotuksia. Toiset yhteisöt painottavat **askeesia**, vaatimatonta elämäntapaa ja köyhyyttä, toiset **mystistä jumalakokemusta**. Jumalakokemukseen, jossa ihminen ikään kuin sulautuu Jumalaan, suufit pyrkivät erilaisten riittien

Dervissit ovat suufeja, joiden tanssissa pyritään pyörivän liikkeen avulla eräänlaiseen transsitilaan, jossa tanssija unohtaa itsensä ja pääsee yhteyteen Jumalan kanssa.

avulla, kuten tanssimalla ja laulamalla tai Jumalan nimeä toistamalla. Suufilaisilla on myös sosiaaliset suuntauksensa. Esimerkiksi Somaliassa suufiparantajat ottavat vastaan sairaita ja pyrkivät parantamaan heitä osittain myös Koraanin voimalla. Suufilaisia asuu Somalian lisäksi muun muassa Turkissa, Senegalissa ja Iranissa.

Suufit kokoontuvat perjantairukouksen jälkeen istuntoihin, joissa tehdään yhdessä hengellisiä harjoituksia. Suufilaisuudessa ei ole uskonnollista auktoriteettia, mutta opettajia ja pyhimyksiä kunnioitetaan. Erityisesti suufinaiset vierailevat usein pyhimysten, entisten opettajien, haudoilla rukoilemassa. Pyhimyksillä uskotaan olevan siunauksellista voimaa.

Osa muslimeista pitää eri suuntauksia tärkeämpänä kuulumista johonkin kansalliseen ryhmään. Saman valtion sisällä voi asua etnisiä ryhmiä, joilla on sama uskonto, mutta erilaiset tavat. Irakissa kurdimuslimien suhteet eri sukupuolten välillä ovat vapaampia kuin arabien keskuudessa. Suomessa muslimit määrittelevät itsensä ennen kaikkea kansallisuutensa kautta. Suomessa suurimpia kansallisia ja etnisiä ryhmiä ovat somalit, irakilaiset sekä arabit, jotka tulevat useista eri maista.

Tiivistelmä

Islamin oppi

Ydinoppi

- yksi Jumala
- pyhä kirja Koraani
- profeetat Jumalan sanansaattajia, joista viimeinen Muhammed
- tuomiopäivä
- enkelit
- sallimus

Opin perusta

- Koraani
- sunna eli Muhammedin teot ja sanat, jotka koottu hadith-kirjallisuudeksi
- yksimielisyys ja päättely

Elämäntavan perusta

- Koraani
- sunna
- šaria-lait, jotka pohjautuvat Koraaniin ja sunnaan

TEHTÄVÄT

1. Selvitä, mitkä ovat islamin pääsuuntausten yhtäläisyydet ja erot.
2. Islamissa on niin sanottu pidempi uskontunnustus. Selitä uskontunnustuksen sisältö.

   ” Uskon Jumalaan, Hänen enkeleihinsä, Hänen ilmoittamiinsa kirjoihin, kaikkiin Hänen profeettoihinsa, Tuomiopäivään, siihen että kaikki – sekä hyvä että paha – tulee Häneltä ja kuolemanjälkeiseen elämään.”

3. Viime vuosina länsimaissa on keskusteltu siitä, voisiko länsimaisessa tuomioistuimessa ottaa huomioon myös šaria-lain, kun tuomio annetaan muslimille. Tutki asiaa kirjan ja netin avulla ja pohdi kysymystä SWOT-analyysin avulla (vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet, uhat).

13

Islamilainen elämäntapa ja yhteiskunta

Kaikissa maailmanuskonnoissa uskonto näkyy sen jäsenten elämässä eri tavoin. Näin on myös islamissa, jossa uskonnolliset velvollisuudet koskevat jokaista muslimia, mutta silti kaikki eivät noudata niitä. Maallistuneet muslimit voivat noudattaa esimerkiksi joitakin juhlaperinteitä, mutta eivät rukoile viittä kertaa päivässä. Nykyisin keskustellaankin siitä, kuka ylipäätään on muslimi.

Vuosittaiset juhlat ja siirtymäriitit

Erilaiset juhlat muodostavat monesti tärkeän osan muslimi-identiteettiä. Juhlat kokoavat yhteen perhettä, sukua ja ystäviä. Niissä syödään yhdessä ja voidaan lukea Koraania. Paastokuukauden päättää kolme päivää kestävä Id al-Fitr -juhla. Tällöin perheet käyvät moskeijassa ja toistensa luona kylässä, ja lapset saavat lahjoja. Id al-Adha -juhlaa vietetään pyhiinvaelluskuukauden aikana. Myös tämän juhlan aikana muslimit rukoilevat, antavat lapsille lahjoja ja lahjoittavat rahaa hyväntekeväisyyteen. Juhla on uhrijuhla, jonka aikana perhe voi muslimimaissa teurastaa eläimen ja jakaa osan lihasta tai ruoasta köyhille. Osa muslimeista viettää lisäksi Muhammedin syntymäpäivää ja marttyyrien kuolinpäiviä. Kalendaari- ja siirtymäriittejä juhlitaan eri tavoin eri puolilla maailmaa. Paikalliset tavat

Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa hennakuviointi on suosittua. Morsiamen kädet koristellaan ennen hääjuhlaa hennatatuoinnilla. Hennan ajatellaan tuovan onnea ja suojelevan pahalta.

Hääjuhla Indonesiassa. Hääjuhlassa pukeudutaan kansallisen perinteen mukaan. Indonesia on maailman väkirikkain muslimimaa. Sen asukkaista noin 87 % on muslimeja.

ja perinteet ovat monesti sulautuneet osaksi juhlintaa. Esimerkiksi Indonesiassa osa muslimeista noudattaa vanhoja hindulaisuudesta tai alkuperäiskansojen uskonnoista peräisin olevia rituaaleja, kuten esi-isien palvontaa. Puhdasoppinen islam ei hyväksy tällaisia riittejä ja katsoo, että nämä muslimit eivät kuulu muslimien yhteisöön.

Muslimiperheessä isä kuiskaa perinteisesti vastasyntyneen lapsen korvaan islamin uskontunnustuksen. Näin lapsesta tulee muslimiyhteisön jäsen. Joissakin muslimimaissa vietetään **nimenantojuhlaa**. Seitsemän päivää syntymän jälkeen lapselle annetaan nimi ja hänen hiuksensa leikataan. Suosittuja nimiä ovat perinteiset arabiankieliset nimet, esim. Muhammed ja hänen perheenjäsentensä nimet kuten Fatima ja Aisha. Muslimipojat **ympärileikataan** yleensä ennen murrosikää, ja myös aikuisena islamiin kääntyneet miehet ympärileikataan. Naisten ympärileikkaus ei kuulu islamin käytänteisiin. Tapa on kulttuurinen, ja naisia ympärileikataan vastustuksesta huolimatta edelleen esimerkiksi Egyptin maaseudulla ja Somaliassa.

Perhe on islamin uskossa tärkeä, koska ajatellaan, että perhe ja suku antavat ihmiselle tukea ja turvaa. Ihanteena on mennä naimisiin nuorena, koska islam ei hyväksy esiaviollisia suhteita. Muslimimies voi mennä naimisiin juutalaisen tai kristityn kanssa, mutta perinteisen näkemyksen mukaan naisten kuuluu avioitua muslimimiehen kanssa. **Vihkiseremonia** järjestetään yleensä kotona tai moskeijassa. Tilaisuudessa luetaan Koraania ja hadith-tekstejä sekä rukoillaan. Hääjuhlia vietetään eri kulttuureissa hyvin eri tavoin. Uskonto näkyy hääjuhlissa vaihtelevasti, ja se voi vaikuttaa esimerkiksi musiikin valintaan ja pukeutumiseen.

Muslimit pyrkivät hautaamaan vainajat mahdollisimman nopeasti. Vainaja pestään ja kääritään valkoiseen kankaaseen. **Hautauksen** yhteydessä imaami ja perheenjäsenet lukevat hautajaisrukouksen. Vainajaa on saattamassa usein paljon ihmisiä, koska saattueeseen osallistuminen on toivottavaa. Kuitenkin useissa muslimimaissa naiset eivät osallistu hautaukseen. Vainaja haudataan ilman arkkua oikealla kyljellään kasvot Mekkaan päin. Myös arkkua voidaan käyttää, ja esimerkiksi Suomessa muslimi haudataan arkussa. Suruaika kestää kolme päivää, jolloin omaiset usein jäävät pois töistä tai koulusta.

Eettiset ihanteet

Ihminen on islamin opin mukaan Jumalan luoma ja hänellä on kyky tehdä hyviä ja pahoja tekoja. Taipumus hyvään on kuitenkin voimakkaampi kuin taipumus pahaan, ja ihminen pystyy järkensä avulla tekemään eettisesti oikeita päätöksiä. Islamissa on pitkään keskusteltu, onko ihmisellä vapaa tahto vai ei. Vastauksia on äärilaidasta toiseen: Joidenkin ajattelijoiden mukaan ihmisellä on täysin vapaa tahto ja toiset ajattelijat taas ovat sitä mieltä, että Jumala on suunnitellut kaiken valmiiksi. Suurin osa ajattelee, että ihmisellä on tekojensa suhteen valinnan mahdollisuus.

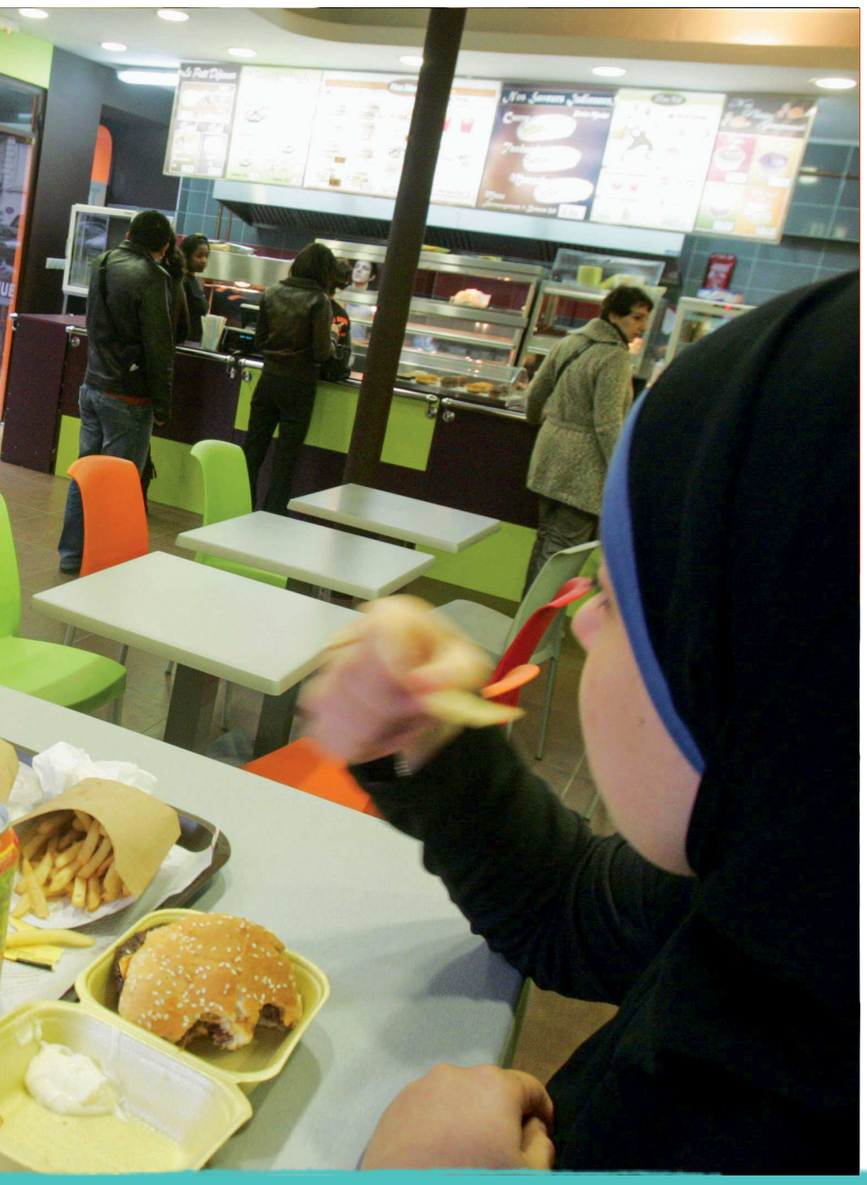

Asioiden toteutuminen on kuitenkin loppujen lopuksi Jumalan vallassa.

Islamin perusajatus on, että usko Jumalaan ilmenee käytännön tekoina. Eettiset ohjeet ja velvollisuudet löytyvät Koraanista ja sunnasta. Tärkeitä arvoja ja ihanteita, joita tavoitellaan, ovat esimerkiksi vastuullisuus perheestä, anteeksianto, ystävällisyys ja kohtuullisuus. Oikeudenmukaisuuden harjoittaminen on muslimin velvollisuus. Muslimin tulisi edistää yhteiskunnallista hyvinvointia ja tasa-arvoa. Muhammedia pidetään esikuvana, jolla oli paljon hyveitä: rohkeus, anteliaisuus, puhtaus ja hurskaus. Myös islamista löytyy kultainen sääntö. Muhammed on perimätiedon mukaan sanonut: ”Kautta Hänen, jonka käsissä on sieluni, Jumalan palvelija ei ole uskova ennen kuin haluaa veljelleen samaa kuin haluaa itselleen.”

Islamin lain eli šarian tulkitsijat jakavat teot viiteen luokkaan: Velvollisuudet, joita on noudatettava, jos haluaa elää Jumalan tahdon mukaisesti. Näitä ovat esimerkiksi rukous ja avioliiton solmiminen. Suositeltavat teot, kuten vapaaehtoiset paastot tai almut. Sallitut teot, kuten se, että sairaana ei tarvitse mennä töihin. Moitittavat teot ovat tekoja, joiden tekemistä pitäisi välttää, mutta niistä ei seuraa rangaistusta. Tällainen voi olla esimerkiksi liiallinen uteliaisuus. Kielletyt teot ovat Jumalan tahtoa vastaan tehtyjä tekoja, joista ihminen joutuu vastuuseen. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi varastaminen, tappaminen, alkoholin juominen ja aviorikos.

Islamilainen laki määrittelee sallitut ja kielletyt ruoka-aineet. Sallittuja ruoka-aineita kutsutaan halal-ruoaksi. Halal-pikaruokapaikat tekevät ruoan halal-tuotteista. Isla Burger Nizzassa Ranskassa.

Ramadanin aikana syödään auringonlaskun jälkeen Iftar-ateria. Aterialle valmistaudutaan itä-lontoolaisessa moskeijassa.

Islamin suhde väkivaltaan

Arabiankielinen sana jihad tarkoittaa suurta ponnistusta, vaivannäköä, taistelua tai pyrkimystä. Jihad-termi voi viitata sekä suureen jihadiin että pieneen jihadiin. **Suuri jihad** tarkoittaa hengellistä kamppailua pahaa vastaan, alistumista Jumalan tahtoon ja pyrkimystä moraalisesti hyviin tekoihin. **Pieni jihad** on kamppailua oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta. Se voi tarkoittaa myös aseellista taistelua islamin puolesta, jos joku aloittaa sodan muslimeja vastaan. Ääri-islamistiset liikkeet hyödyntävät tätä ajatusta oikeuttaessaan terroritekonsa. Koraanista ja sunnasta löytyy siis kohtia, joilla voi perustella ja oikeuttaa väkivallan käyttämisen. Niistä löytyy myös kohtia, jotka puhuvat rauhan puolesta. Muun muassa suufilaiset oppineet ovat korostaneet islamin olevan rauhan uskonto.

Islamin yhteiskunnallisia tulkintoja

Kun yhteiskunta muuttuu, uskonnon edustajat joutuvat ottamaan kantaa uusiin kysymyksiin. Muslimien parissa on aikojen kuluessa syntynyt liberaaleja, konservatiivisia ja fundamentalistisia tulkintoja siitä, miten uudenaikaistaa yhteiskuntaa ja samaan aikaan säilyttää islamilaisia perinteitä. Islamin **liberaalien tulkintojen** kannattajia on kutsuttu **modernisteiksi**. Heidän mielestään islamin tulkinnat Koraanista ja sunnasta voivat muuttua, eikä vanhojen koulukuntien tulkintoja tarvitse noudattaa. Jokaisella sukupolvella on oikeus tulkita Koraania ja islamilaista lakia nykypäivän näkökulmasta. Ensimmäiset modernistiset ajatukset syntyivät 1800-luvun lopulla, kun Pohjois-Afrikka joutui eurooppalaisten hallintaan. Modernistit ovat ottaneet vaikutteita länsimaista ja tämä on näkynyt esimerkiksi kouluissa, joissa on opetettu länsimaisia kieliä ja luonnontiedettä. Modernistit hyväksyvät siis länsimaisen tieteen ja teknologian, mutta eivät länsimaista maallistumista.

Konservatiivisten tulkintojen kannattajia on kutsuttu islamin piirissä **traditionalisteiksi**. He ovat syyttäneet modernisteja länsimaisen elämäntavan ihannoimisesta. Traditionalistien mukaan islamin opit ja käytänteet ovat vakiintuneita eikä niitä pidä lähteä tulkitsemaan uudelleen. Traditionalistien mukaan modernisaatio johtaa väistämättä maallistumiseen.

Liberaaleja tulkintoja vastustavat myös fundamentalistiset liikkeet, joita kutsutaan myös islamistisiksi liikkeiksi. Nämä liikkeet kokevat perinteisen uskonnollisuuden olevan uhattuna ja vastustavat Koraanin ja sunnan moderneja tulkintoja. Ensimmäisiä ja tunnetuimpia islamistisia liikkeitä oli egyptiläinen Muslimiveljeskunta, jonka toiminta oli alussa sosiaalista. Liike perusti muun muassa kouluja ja sairaaloita köyhille. Myöhemmin liike sai vahvoja poliittisia ulottuvuuksia.

Modernistien ja fundamentalistien näkökulmat eroavat esimerkiksi suhtautumisessa pankkien liiketoimintaan. Fundamentalistit katsovat, että pankit eivät saa ottaa korkoa lainkaan, kun lainaavat rahaa, koska Koraani kieltää koronkiskonnan. Modernistit taas sallivat koron oton, mutta eivät hyväksy liian korkeita korkoja ja tukalassa tilanteessa olevan ihmisen hyväksikäyttöä. Monissa maissa on sekä länsimaisia että islamilaisia pankkeja.

Ääri-islamistiset liikkeet, kuten Taleban, Isis ja al-Shabaab, ovat fundamentalistisia liikkeitä, jotka vastustavat maallistumista ja länsimaiden vaikutusta islamilaiseen yhteiskuntaan. Nämä liikkeet ovat politisoituneita, ja niiden jäsenet kannattavat myös aseellista toimintaa. Niitä toimii muun muassa Syyriassa, Irakissa, Jemenissä, Nigeriassa ja Somaliassa. Liikkeet katsovat edustavansa opillisesti puhtainta islamia. Yleensä tällaiset liikkeet saavat valtaa maissa, missä valtiollinen järjestelmä ei enää toimi, tai sen koetaan sortavan osaa kansasta. Nykyisin liikkeet, erityisesti Isis, värväävät taistelijoita myös länsimaista. Ääri-islamisteja kutsutaan myös **jihadisteiksi**.

Islam enemmistö- ja vähemmistöuskontona

Nykyisin kysymys siitä, kuka on muslimi, ei ole kovin yksinkertainen. Kaikkialla tapahtuvat yhteiskunnan muutokset vaikuttavat myös islamiin. Globaalit yhteydet, erityisesti internet, lisäävät islamin monimuotoisuutta. Internet on esimerkiksi häivyttänyt rajoja läntisen islamin ja muslimimaiden islamin välillä. Muslimimaiden opillisissa keskuksissa tuotetaan materiaalia myös länsimaissa asuvien muslimien tarpeisiin. Ihmiset saavat tietoa erilaisista opeista ja käytänteistä ympäri maailmaa, ja uusia liikkeitä ja ryhmiä syntyy islamin sisällä. Monesti islamin pääsuuntausten uskonoppineet pitävät uusia liikkeitä harhaoppisina ja katsovat, että ne eivät kuulu islamiin. Sekä islamin tutkijat että muslimit itse keskustelevat esimerkiksi siitä, ovatko ääri-islamilaisten liikkeiden kannattajat muslimeja vai eivät.

Suurin osa muslimeista asuu maissa, joissa islam on enemmistöuskontona. Nämä maat sijaitsevat erityisesti Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa, mutta niissä asuu vain noin 20 % maailman muslimeista. Sen sijaan noin 60 % muslimeista asuu Aasiassa, missä islam on enemmistöuskontona vain harvoissa, mutta hyvin väkirikkaissa maissa, kuten Indonesiassa, Malesiassa ja Pakistanissa. Vähemmistönä muslimit ovat USA:ssa, Venäjällä ja Länsi-Euroopan maissa.

Muslimimaissa islamin harjoittaminen on yleensä helppoa, koska yhteiskunta on rakennettu niin, että esimerkiksi kalenteri ja juhlapyhien vietto on islamin mukaisesti järjestetty. Muslimi voi näissä maissa valita, kuinka suuri rooli uskonnolla on hänen elämässään. Monesti tämän määrittää käytännössä perhe. Jos perhe on uskoaan harjoittava, lapset kasvatetaan islamin uskoon ja heidän oletetaan nuorina ja aikuisina elävän islamin mukaista elämää. On kuitenkin myös muslimimaita, joissa maallistuneen muslimin voi olla vaikea elää, koska uskonnon oletetaan kuuluvan jokaisen ihmisen elämään.

Silloin kun muslimi asuu maassa, jossa islam on vähemmistöuskonto, mahdollisuus harjoittaa uskontoaan linkittyy kunkin maan lainsäädäntöön, erityisesti **uskonnonvapauteen**. Viime aikoina monissa Euroopan maissa on keskusteltu siitä, mikä kuuluu uskonnonvapauden piiriin ja mikä ei. Naisten käyttämät **hunnut**, jotka peittävät kasvot, on kielletty julkisilla paikoilla esimerkiksi Belgiassa, Ruotsissa ja Ranskassa. Vastustajien mukaan kielto rikkoo uskonnonvapautta. Ruotsissa lakia on perusteltu sillä, että ihmisen pitää olla tunnistettavissa. Ranskassa laki kieltää uskonnollisten symbolien käytön yleisemminkin, ei vain kasvot peittävää huntua.

Toinen kysymys, josta on keskusteltu, on **šaria-lain asema** länsimaissa asuvien muslimien elämässä. Lähinnä keskustellaan perheoikeudellisista kysymyksistä, kuten avioliiton solmimisesta ja avioerosta. Ydinkysymys on se, kumpaa lakia muslimien tulisi noudattaa, mikäli lait ovat ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi musliminaisen voi olla vaikeaa saada islamilaista avioeroa voimaan, vaikka hänen avioeronsa olisi voimassa kansallisessa tuomioistuimessa. Tämä taas saattaa vaikeuttaa naisen elämää monin tavoin. Isossa-Britanniassa on niin sanottuja šaria-lautakuntia, jotka sovittelevat perheasioita šaria-lain mukaisesti. Suurimmassa osassa Eurooppaa, kuten Saksassa, Ranskassa ja Suomessa lautakuntia ei ole perustettu.

Amuletteja ostetaan, koska niiden uskotaan suojaavan pahalta silmältä. Islamilainen perimätieto kertoo profeetta Muhammedin sanoneen: "Paha silmä on totta."

Islam Suomessa

Monissa Euroopan maissa, erityisesti Itä- ja Kaakkois-Euroopassa, muslimiväestöä on asunut jo pitkään, ja he ovat olleet osa yhteiskuntaa jo sukupolvien ajan. Näin on myös Suomessa, jonne ensimmäiset muslimit asettuivat jo 1800-luvun loppupuolella. He olivat **tataareja**, jotka tulivat Suomeen Venäjältä. He perustivat vuonna 1925 ensimmäisen virallisen islamilaisen yhteisön, Suomen Islam-seurakunnan. Nykyään tataareja on Suomessa noin seitsemänsataa. Suomen tataareita pidetään esimerkkinä siitä, miten vähemmistöuskontoon kuuluvat voivat tulla osaksi yhteiskuntaa ongelmitta. He ovat säilyttäneet oman kulttuurinsa ja uskontonsa ja samalla omaksuneet suomalaiset tavat.

Länsimaissa on myös pohdittu **imaamien** koulutusta. Länsimaissa toimivien imaamien koulutustaustat ovat monenkirjavia ja Euroopan maissa asia on ratkaistu monin eri tavoin. Useimmissa maissa, kuten Suomessa, imaameja ei kouluteta valtion ylläpitämissä yliopistoissa. Hollannissa imaamiksi voi valmistua yliopistosta. Siellä koulutetaan arabian ja hollannin kieltä osaavia ammattilaisia, jotka pystyvät ottamaan osaa uskontojen väliseen vuoropuheluun. Kriitikot sanovat, että länsimaat haluavat näin tuottaa paikallisia, kotoutettuja versioita islamista ja vain liberaali, maltillinen islam hyväksytään. Koulutuksen puolestapuhujat näkevät, että on muslimien edun mukaista, että imaamit tuntevat sekä paikallisen kulttuurin että islamin perin pohjin ja pystyvät näin vastaamaan ajan haasteisiin.

Näkökulma

Ajankohtaisia islamiin liittyviä kysymyksiä ja teemoja

- Kuka on muslimi?
- Mitä kuuluu uskonnonvapauden piiriin? Mitä uskonnonvapauden nimissä saa tehdä?
- Miten vähemmistöuskonnon edustajia, muslimeja, kohdellaan?
- Miten sovittaa yhteen länsimainen yhteiskunta ja islamilainen elämäntapa?
- Kuka kouluttaa islamin oppineiston, joka työskentelee länsimaissa?
- Miten ehkäistä islamin radikalisoitumista?

Nasima Razmyar (sd.) valittiin eduskuntaan 2015. Hän on ensimmäinen muslimi Suomen eduskunnassa.

Muslimien määrää Suomessa on tällä hetkellä vaikea arvioida, koska kaikki muslimit eivät kuulu rekisteröityneisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Määrää on ollut vaikea arvioida viime vuosina myös **maahanmuuton** ja **pakolaisuuden** vuoksi. Suomessa asuu arviolta noin 65 000–75 000 muslimia, joista 85–90 % on sunnalaisia ja 10–15 % šiialaisia. Kulttuurisesti muslimit ovat hyvin monikulttuurinen joukko. Suomen muslimit ovat kotoisin muun muassa Somaliasta, Irakista, Turkista ja Kosovosta. Lisäksi suomalaisia käännynnäisiä on pitkälti yli tuhat. On arvioitu, että noin puolet suomalaisista muslimeista on uskonnollisesti aktiivisia.

Suomessa toimivat järjestäytyneet islamilaiset yhteisöt voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat yhteisöt, jotka ovat jäsenkunnaltaan yhden etnisen ryhmän muodostamia ja omaan alkuperämaahansa sidoksissa. Esimerkiksi irakilaisten šiiamuslimien yhteisöt ovat usein tällaisia. Toisen ryhmän muodostavat yhteisöt, jotka ovat monietnisiä ja joilla on yhteyksiä kansainvälisiin islamilaisiin järjestöihin. Nämä yhteisöt saavat usein myös tukea muslimimaista, kuten Saudi-Arabiasta. Tällainen yhteisö on esimerkiksi Helsingin seudulla toimiva Suomen Islamilainen Yhdyskunta, joka järjestää rukoushetkiä, pitää koraanikoulua ja päiväkotia sekä järjestää arabian kielen kursseja. Yhdyskunta tekee yhteistyötä viranomaisten kanssa ja osallistuu aktiivisesti esimerkiksi mediassa käytävään keskusteluun islamista. Kolmanteen ryhmään kuuluvat epämuodolliset yhteisöt, joiden keskeisenä tehtävänä on dawa-työ eli islamin levittäminen. Nämä ryhmät toimivat esimerkiksi internetissä ja pitävät oppitunteja ja opintopiirejä. Suomessa ei ole toistaiseksi erillistä suurmoskeijaa ja yhteisöt kokoontuvatkin useimmiten erilaisissa huoneistoissa, jotka on remontoitu kokoontumista ja rukoilua varten.

Sosiaalinen media ja internet ovat muuttaneet uskonnollista toimintaa kaikkialla maailmassa. Suomessa asuvilla muslimeilla on omia keskustelupalstoja, verkkolehtiä ja yhteyksiä muihin muslimeihin ympäri

maailman. Keskustelupalstat tarjoavat vertaistukea ja tietoa arjen ongelmatilanteisiin. Suomalaisille šiiamuslimeille on esimerkiksi annettu ns. tonttufatwa, joka sallii muslimilasten osallistua joululeikkeihin. Suomen kouluissa opetetaan islamia muslimilapsille, mutta osa lapsista osallistuu elämänkatsomustiedon opetukseen uskonnon opetuksen sijaan. Työelämässä monilla työpaikoilla sallitaan rukoushetket ja paaston vietto. Naisten ja tyttöjen huivin käyttö töissä tai koulussa sujuu yleensä ongelmitta. Suurin haaste lienee niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa muslimien hyväksyminen yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi.

Suomen Islamilainen Neuvosto toimii muslimien yhteistyötahona ja sen tehtävänä on kehittää muslimien ja suomalaisen yhteiskunnan välistä tietoisuutta toisistaan ja edistää uskontojen välistä vuoropuhelua. Keskusteluilla pyritään vähentämään ennakkoluuloja muslimeja kohtaan. Neuvosto pyrkii myös estämään ääri-islamilaisuuden leviämistä Suomessa.

Tiivistelmä

Islamilainen elämäntapa

Riitit

- elämänkaarirituaalit
  - nimenanto, poikien ympärileikkaus, häät ja hautajaiset
- kalendaaririitit
  - ramadanin päätösjuhla, uhrijuhla pyhiinvaelluskuukauden aikana

Etiikka

- tärkeitä arvoja esim. kohtuullisuus, ystävällisyys ja oikeudenmukaisuus
- teot jaetaan viiteen luokkaan:
  - velvollisuudet
  - suositeltavat teot
  - sallitut teot
  - moitittavat teot
  - kielletyt teot
- suuri jihad: pyrkimys hyviin tekoihin
- pieni jihad: kamppailua oikeudenmukaisuuden puolesta

Islam ja yhteiskunta

- liberaalit eli modernistit
- konservatiivit eli traditionalistit
- fundamentalistiset eli islamistiset liikkeet

TEHTÄVÄT

1. Pohdi, miksi vähemmistöuskonnon edustajan on usein vaikeampi harjoittaa uskontoaan kuin enemmistöuskonnon edustajan.

2. Selvitä, miten ääri-islamilainen liike Isis värvää länsimaisia nuoria kannattajikseen, ja miksi nuoret lähtevät taistelemaan Isisin joukkoihin.

3. Valitse yksi sivun 129 Näkökulma-laatikossa oleva kysymys ja etsi erilaisia tapoja tarkastella sitä

a) kirjasta

b) uutisista

c) netin keskustelupalstoilta

d) paikkakuntasi muslimeilta.

Lähi-idän uskontojen merkitys

14. Lähi-idän uskontojen yhteiset piirteet

15. Lähi-idän uskonnot ja länsimainen kulttuuri

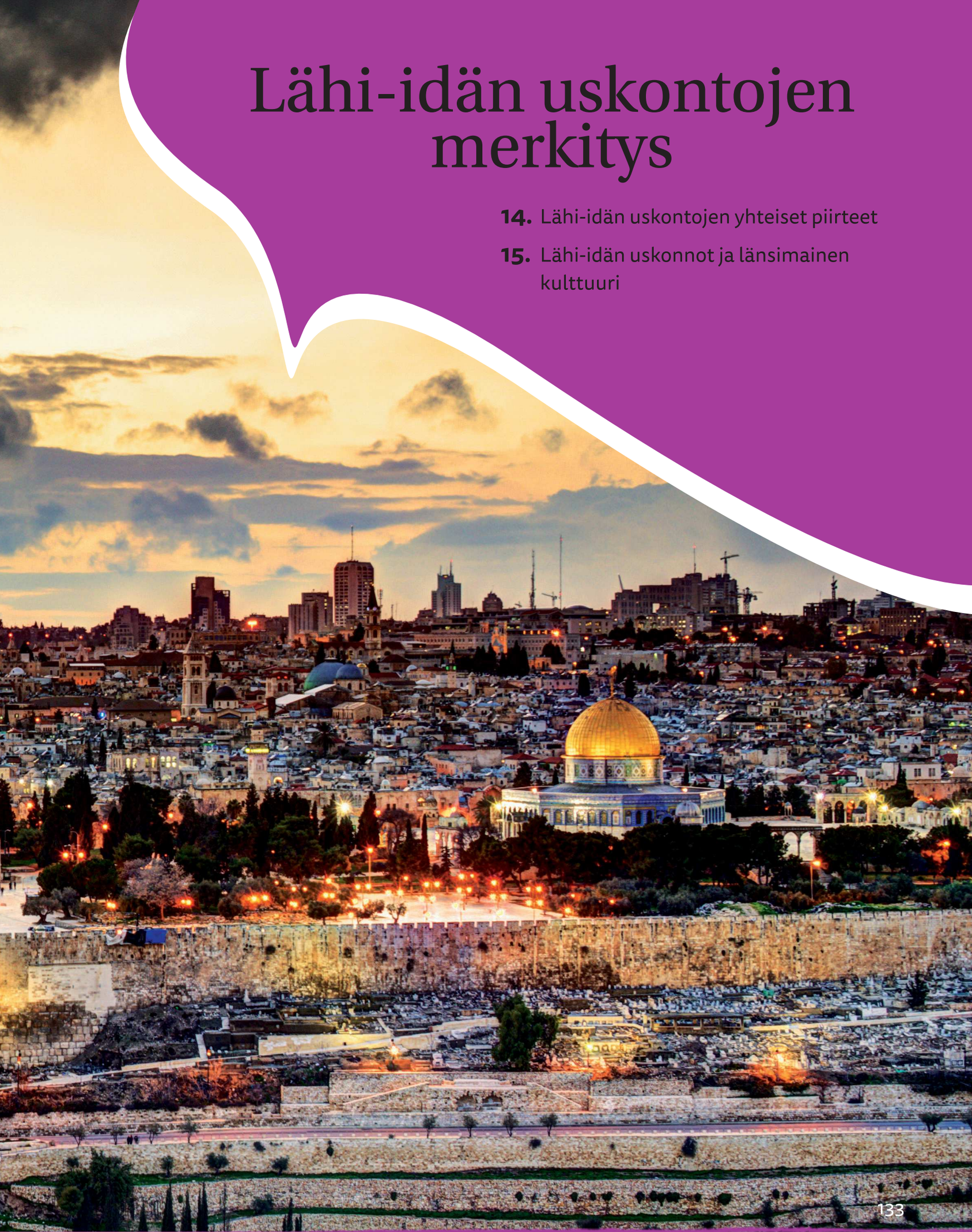

14

Lähi-idän uskontojen yhteiset piirteet

Juutalaisuudella, kristinuskolla ja islamilla on paljon yhteisiä piirteitä. Joskus näitä uskontoja on verrattu sukulaisiin, joilla on yhteiset juuret tietyssä maantieteellisessä paikassa. Sukulaiset muistuttavat toisiaan, mutta silti jokainen suvun jäsen on omanlaisensa yksilö. Sukulaiset myös vaikuttavat toistensa kehitykseen ja elämänkulkuun, vaikka myös muualta tulevat vaikutteet muokkaavat ihmistä. Näin on myös näiden uskontojen kohdalla. Lähi-idän uskonnot ovat saaneet vaikutteita toisiltaan, mutta niihin kaikkiin ovat vaikuttaneet myös alueen muinaiset kulttuurit, muut uskonnot ja yhteiskunnalliset muutokset.

Lähi-idän uskontojen taustaa

Kulttuurit eivät koskaan elä eristyksissä muista kulttuureista. Ihmiset kohtaavat esimerkiksi kaupankäynnin yhteydessä ja saavat kulttuurisia vaikutteita toisiltaan. Muinaiset Lähi-idän kulttuurit, erityisesti **Egyptin ja Mesopotamian kulttuurit**, ovat vaikuttaneet juutalaisuuteen ja sitä kautta myös kristinuskoon ja islamiin. Pakkosiirtolaisuuden ajalla juutalaisuus muuttui monolatrisesta uskonnosta monoteistiseksi uskonnoksi. Tähän on todennäköisesti osaltaan vaikuttanut assyrialainen ajattelutapa, jonka mukaan Assur oli

Maria Jeesus-lapsi sylissään.

Isis-jumalatar Horus-poikansa kanssa.

ainoa todellinen jumala. Vanhan testamentin teksteissä nähdään yhteyksiä mesopotamialaisiin ja egyptiläisiin teksteihin. Lakitekstit muistuttavat mesopotamialaista lakia, ja Gilgamesh-eepoksesta löytyy Vanhan testamentin kanssa samantyyppisiä kertomuksia, kuten vedenpaisumuskertomus. Vanhan testamentin sananlaskut edustavat egyptiläistä viisausperinnettä. Myös oppi Jumalan ja juutalaisten liitosta muistuttaa assyrialaisia sopimuksia valtaa pitävän kuninkaan ja valloitettujen maiden vasallikuninkaiden välillä.

Iranissa edelleen tänä päivänä pienenä vähemmistöuskontona vaikuttava **zarathustralaisuus** muokkasi myös juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin maailmankuvaa. Zarathustralaisuudessa se on dualistinen: maailmassa vaikuttaa kaksi vastakkaista

voimaa, hyvä ja paha, valo ja pimeys. Juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin oppi persoonallisesta pahasta on saanut vaikutteita tästä näkemyksestä. Myös oppi paratiisista on luultavasti omaksuttu zarathustralaisuudesta juutalaisuuteen ja sitä kautta kristinuskoon ja islamiin.

Osa Kreikan **hellenistisen kulttuurin** jumalista ja uskonnollisista opeista on peräisin Lähi-idästä. Hellenistinen kulttuuri puolestaan vaikutti selvästi kristinuskoon ja islamiin. Esimerkiksi kreikkalaiset tarinat manalasta ja siellä käyvistä sankareista ovat samantapaisia kuin vastaavat Lähi-idän kertomukset. Jeesuksen laskeutuminen tuonelaan ja kuoleman voittaminen muistuttaa näitä tarinoita. Oppi Jumalan pojasta oli merkittävä Egyptissä ja sieltä se siirtyi myös hellenistiseen maailmaan erityisesti Isis-jumalattaren palvonnan muodossa. Isis-tarinoissa Isis joutuu salassa kasvattamaan poikaansa, joka on siinnyt Osiris-jumalasta. Kuvaukset Mariasta ja Jeesuksesta voidaan nähdä näiden tarinoiden muunnoksina. Islamiin hellenistinen kulttuuri vaikutti **gnostilaisuuden** kautta. Ajatus ihmisestä, joka on täydellinen, näkyy esimerkiksi šiiamuslimien imaamiopissa.

Myös **kreikkalainen filosofia** vaikutti näihin uskontoihin. Kristilliset teologit ottivat käyttöönsä kreikkalaisten filosofien menetelmät ja käsitteet. Kristinuskon varhaisimmat puolestapuhujat käyttivät logiikkaa ja retoriikkaa kirjoituksissaan. Myös muslimit olivat kiinnostuneita kreikkalaisesta kulttuurista ja islamilaiset teologit hyödynsivät kreikkalaista filosofiaa kehittäessään islamin oppia.

Abrahamin jälkeläiset ja profeetat

Joskus juutalaisia, kristittyjä ja muslimeja kutsutaan Abrahamin jälkeläisiksi. Abrahamia pidetään kaikkien näiden uskontojen kantaisänä eli **patriarkkana**. Muslimit pitävät Abrahamia profeettana. Islamin mukaan muslimit polveutuvat Abrahamin esikoispojasta, Ismaelista. Juutalaiset taas pitävät esi-isänään Abrahamin toista poikaa, Iisakia. Kristityt katsovat, että Abraham oli esimerkillinen ihminen, joka totteli Jumalaa ja luotti häneen.

Profeetoilla on keskeinen rooli kaikissa kolmessa uskonnossa. Profeetat ovat **Jumalan sanansaattajia**. Ajatus viestinviejistä, jotka välittävät Jumalan tahtoa ihmisille, oli tuttu myös muinaisen Lähi-idän asukkaille. Juutalaisuudessa tunnettuja profeettoja ovat muun muassa Mooses ja Jesaja. Vanhan testamentin profeettakirjoista löytyy muun muassa ennustuksia tulevasta Messiaasta. Kristillisen tulkinnan mukaan Jeesus oli tämä Messias. Kristityt tulkitsevat profeettakirjoja myös yhteiskunnallisesti. Niissä nähdään ajatonta yhteiskunnallista kritiikkiä, kun profeetat puuttuvat epäoikeudenmukaisuuteen. Islamin mukaan on olemassa pitkä profeettojen ketju, joka alkoi Aadamista. Muita tunnetuimpia profeettoja islamissa ovat Nooa, Mooses ja Jeesus. Viimeinen profeetta islamin mukaan oli Muhammed. Kaikilla profeetoilla on islamin mukaan ollut sama sanoma yhdestä Jumalasta.

Hautaaminen on tärkeä siirtymäriitti kaikissa uskonnoissa. Kuvassa kristillinen hautausmaa Meksikossa.

Monoteismi ja lineaarinen aikakäsitys

Kaikissa kolmessa uskonnossa uskotaan yhteen Jumalaan. Tämä usko ilmaistaan kunkin uskonnon uskontunnustuksessa. Jumalaa myös kuvataan kaikissa kolmessa samankaltaisin sanoin kuten armahtava ja kaikkitietävä. Jumalaa kutsutaan juutalaisuudessa usein **Jahveksi**, islamissa **Allahiksi** ja kristinuskossa **Jumalaksi**. Ihmisen ei pidä näiden uskontojen mukaan rinnastaa mitään muuta Jumalan kaltaiseksi. Juutalaisuus ja islam eivät hyväksy kristinuskon kolminaisuusoppia. Esimerkiksi islamissa ajatellaan, että kolminaisuusoppi lähenee polyteismia eikä siinä hyväksytä ajatusta Jeesuksesta Jumalan poikana. Jumalan lisäksi näissä uskonnoissa uskotaan persoonalliseen pahaan, jota kutsutaan esimerkiksi Saatanaksi. Jumalan apureina toimivat enkelit, joista tunnetuimpia ovat Gabriel ja Mikael.

Luomisuskon mukaan Jumala on luonut ihmisen ja maailman ja on kaiken olevaisen perusta. Tähän liittyy ajatus **ajan lineaarisuudesta**. Aika on luomisen hetkellä alkanut ja se tulee joskus loppumaan. Myös ihmisen elämä hahmotetaan lineaarisesti. Ihmisen elämä on ainutkertainen. Ihminen syntyy, elää elämänsä ja kuolee. Elämä kuitenkin jatkuu kuoleman jälkeen. Kuolleet herätetään ja Jumala antaa ihmiselle lopullisen tuomion: ihminen saa olla ikuisessa yhteydessä Jumalaan tai joutuu ikuiseen eroon Jumalasta.

Juutalaisuudessa ja islamissa Jumalaa ei saa kuvata, mutta kristityt eivät noudata kuvakieltoa. Kuvakielto perustuu Toorassa ja Koraanissa olevaan kieltoon. Kristinuskon mukaan Jumalan tulo ihmiseksi Jeesuksen hahmossa poisti kuvakiellon, joten kristityt kuvaavat Jumalaa.

Hautaustavat ovat samantyyppisiä kristinuskossa, juutalaisuudessa ja islamissa. Tämän vuoksi myös hautausmaat muistuttavat ulkoisesti toisiaan. Vasemmalla juutalainen hautausmaa Itävallassa. Hautakivessä yksi juutalaisuuden symboleista, Daavidin tähti. Oikealla islamilainen hautausmaa Tunisiassa. Islamin mukaan on suositeltavaa tehdä kumpare tai laittaa hautakivi haudan päälle, jotta hauta erottuu muusta alueesta.

Pyhän kirjan merkitys

Kaikki kolme uskontoa ovat **kirjauskontoja**. Niissä ajatellaan, että Jumala ilmoittaa itsestään ihmisille pyhän kirjan välityksellä. Juutalaisuudessa Heprealaisen raamatun pyhin ja tärkein osa on Toora, joka on juutalaisten mukaan kokonaisuudessaan jumalallista alkuperää ja on ollut olemassa jo ennen maailman luomista. Kristinuskon mukaan Raamattu on Jumalan sanaa, mutta se on kuitenkin ihmisten kirjoittama kirja. Kristinuskon mukaan Jumalan sanoma ei tullut kirjana suoraan taivaasta vaan ihmisenä, kun Jeesus syntyi maan päälle. Kristillisessä tulkinnassa Jumalan luona ennen luomista ei ollut pyhä kirja vaan Jeesus. Islamin mukaan Koraani on taivaallisen Koraanin jäljennös. Islamin mukaan juutalaiset ja kristityt ovat aikoinaan saaneet profeettojen välityksellä saman sanoman kuin muslimit, mutta he ovat aikojen kuluessa muuttaneet ja vääristäneet sen. Koraani palauttaa takaisin Jumalan sanan alkuperäisessä muodossaan.

Kaikissa näissä uskonnoissa pyhää kirjaa käytetään samantyyppisesti. Kirjaa luetaan erilaisissa riiteissä, sieltä etsitään moraalisia ohjeita ja elämänviisauksia. Kirjaa myös tulkitaan monin eri tavoin ja sen tulkintatavoista voidaan kiistellä ja olla erimielisiä. Islamissa ja juutalaisuudessa pyhän kirjan pohjalta on kehitetty laaja uskonnollinen lainsäädäntö, jota uskonoppineet tulkitsevat.

Yhteinen pyhä kaupunki – Jerusalem

Jerusalem pyhänä kaupunkina yhdistää kolmea maailmanuskontoa. Juutalaisille Jerusalemissa on ollut tärkeintä **juutalaisten temppeli**, joka oli uskonnon keskuspaikka aina tuhoutumiseensa asti vuonna 70 jKr. Temppelissä säilytettiin pyhää liiton arkkua ja uhrattiin Jumalalle. Nykyisin temppelistä on jäljellä enää pieni osa temppelin länsimuuria, jossa juutalaiset käyvät rukoilemassa ja viettämässä juhlia. Kristityille Jerusalem on tärkeä pyhiinvaelluskohde. Siellä tapahtuivat Uuden testamentin mukaan **Jeesuksen ristiinnaulitseminen** ja **ylösnousemus**. Jerusalemissa sijaitsee monia kirkkoja, joista yksi

tunnetuimmista on Pyhän haudan kirkko. Islamilaisen perimätiedon mukaan **Muhammedin matka taivaaseen** tapahtui Jerusalemista. Hän nousi ratsun avulla taivaaseen ja tapasi taivasmatkallaan muun muassa muita profeettoja. Temppelivuorella, jossa ennen oli juutalaisten temppeli, sijaitsevat nykyisin Kalliomoskeija ja Al-Aqsan moskeija.

Jerusalem on myös poliittisten kiistojen ja konfliktien kohde. Sekä Israelin valtio että palestiinalaiset haluaisivat Jerusalemista pääkaupunkinsa. Läntisessä Jerusalemissa asuu lähinnä juutalaisia, itäosassa arabeja. Kiistoista kertoo konkreettisesti se, että Jerusalemin vanha kaupunki on jaettu neljään eri osaan: muslimien, juutalaisten, kristittyjen ja armenialaisten kortteleihin. Osa juutalaisista haluaisi rakentaa Temppelivuorelle synagogan, mutta muslimit vastustavat ajatusta.

Eettiset ihanteet ja ongelmat

Eettiset ihanteet ovat samantyyppisiä kaikissa kolmessa uskonnossa. Niin sanottu **kultainen sääntö**, jossa kehotetaan kohtelemaan toista siten kuin toivoisi itseään kohdeltavan, löytyy kaikista uskonnoista. Tietyt teot kielletään, kuten tappaminen, epärehellisyys ja varastaminen. Tärkeitä arvoja ja päämääriä kaikille uskonnoille ovat esimerkiksi oikeudenmukaisuus ja rauha. Monet yksittäiset eettiset kysymykset jakavat mielipiteitä niin uskontojen sisällä kuin niiden välilläkin. Erityisen vaikeita ja mielipiteitä jakavia kysymyksiä tänä päivänä ovat esimerkiksi seksuaalieettiset kysymykset, tasa-arvokysymykset ja sananvapauteen liittyvät kysymykset.

Kaikissa uskonnoissa keskustellaan **naisen asemasta** perheessä ja yhteiskunnassa. Osa konservatiivisista kristityistä, muslimeista ja juutalaisista ajattelee, että naisen tehtävänä on synnyttää ja kasvattaa lapset ja hoitaa kotia. Liberaalit uskontojen edustajat taas korostavat valinnan mahdollisuutta ja oikeutta tasavertaiseen kohteluun esimerkiksi koulutuksessa ja työelämässä. **Sananvapauskysymykset** ovat nousseet esiin, kun Euroopassa on julkaistu muslimeja loukkaavia pilapiirroksia Muhammedista. Pilapiirroksia puolustavat vetoavat usein sananvapauteen, kun taas vastustajat sanovat, että sananvapauteen kuuluu myös velvollisuus ottaa muiden tunteet huomioon ja se, että toisen pyhää ei saa loukata.

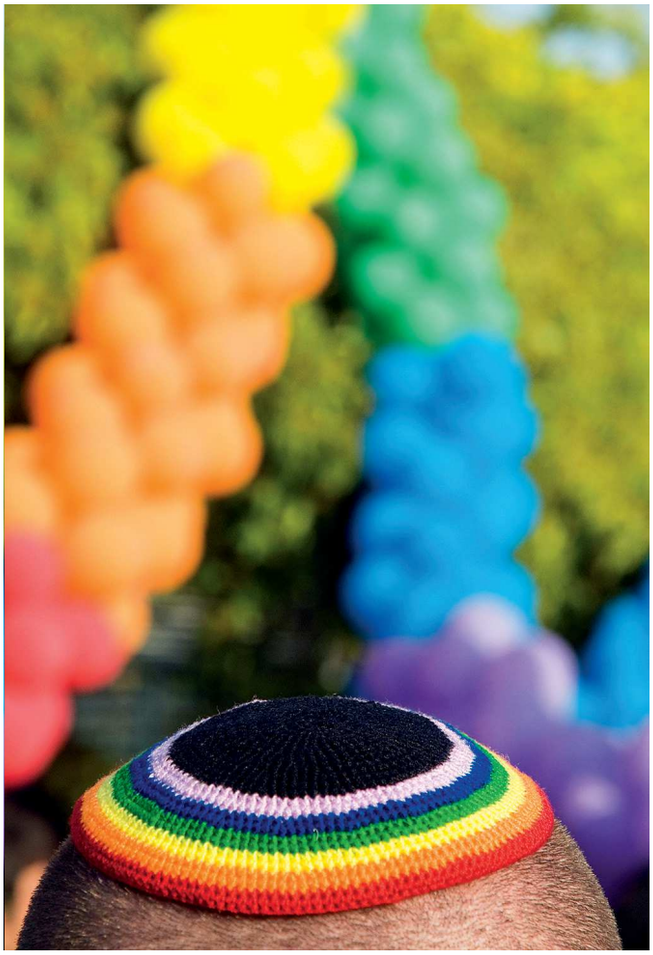

Yksityiskohta Pride-marssilta, johon juutalaismies osallistui kipa päässä. Sateenkaarilipun värit symboloivat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä.

Tiivistelmä

Yhteisiä piirteitä

- monoteismi
- Jumalan ilmoitus pyhässä kirjassa
- lineaarinen aikakäsitys
- profeetat
- Jerusalem pyhänä kaupunkina
- eettiset ihanteet

TEHTÄVÄT

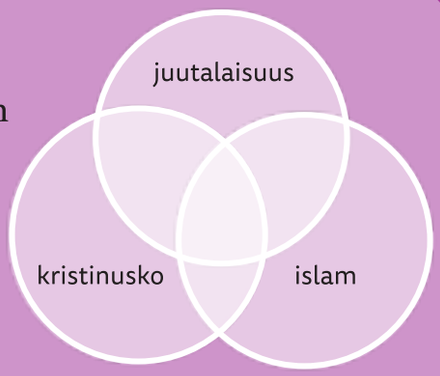

1. Juutalaisuudessa, islamissa ja kristinuskossa on kaikille kolmelle uskonnolle yhteisiä piirteitä. On myös käytänteitä ja oppeja, jotka ovat yhteisiä kahdelle näistä uskonnoista. Näiden lisäksi näissä uskonnoissa on omat erityispiirteensä. Piirrä vihkoosi oheinen kuvio ja sijoita siihen seuraavat sanat oikealle kohdalle: Koraani, Toora, Uusi testamentti, Vanha testamentti, Heprealainen raamattu, Raamattu, Mooses, Abraham, Jeesus, kolminaisuusoppi, profeetat, Muhammed, Jerusalem, Länsimuuri, Kalliomoskeija, Pyhän haudan kirkko, poikien ympärileikkaus, kaste, ehtoollinen, rukous, moskeija, synagoga, kirkko, kultainen sääntö, Messias, monoteismi, lineaarinen aikakäsitys, rabbi, imaami, pappi, etninen uskonto, perustettu uskonto, Lähi-idän uskonto, historiallinen uskonto.

2. Ovatko seuraavat väitteet oikein vai väärin? Perustele vastauksesi.

a) Uskonnot ovat saaneet vaikutteita muista uskonnoista historian kuluessa.

b) Käsitys profeettojen merkityksestä on samanlainen juutalaisuudessa, kristinuskossa ja islamissa.

c) Monoteististen uskontojen jumalakäsitys on samanlainen.

d) Kun eettisiä ihanteita sovelletaan yksittäisiin eettisiin kysymyksiin, uskontojen edustajilla on eriäviä mielipiteitä kysymyksistä.

3. Lue Heidi Rautionmaan teksti, joka kertoo uskontodialogista.

a) Selvitä, mitä uskontodialogi on.

b) Pohdi, mihin uskontodialogia tarvitaan.

c) Pohdi, mitkä piirteet Lähi-idän uskonnoissa voivat edistää ja mitkä hankaloittaa uskontodialogia.

”Uskontodialogeja on olemassa monentyyppisiä. Osa dialogeista on organisoituja ja osa on kohtaamisia, jotka tapahtuvat ilman suunnittelua. Näitä jälkimmäisiä voidaan kutsua vaikkapa arjen dialogeiksi. Organisoitua dialogia on esimerkiksi evankelisluterilaisen kirkon aloittama dialogitoiminta luterilaisten ja muslimien välille. Toimintaan osallistuu etupäässä uskontojen oppineita ja yhteisöjen johtajia, jotka kokoontuvat yhteen kaksi kertaa vuodessa. Yhteisen ruokailun jälkeen seuraa keskustelu, jota pohjustaa molempien uskontojen temaattinen esitys.

Osa dialogeista on teologista ja osa koskettaa enemmänkin kulttuuria. Osa taas liittyy ihmisen uskonnon harjoittamiseen tai maailmankatsomuksen toteuttamiseen ja osa on taas tiedon jakamista tai yhteistyötä yhdessä katsottujen asioiden puolesta. Tärkeimpiä piirteitä on halu nähdä omassa tiedossa tai totuudessa epätäydellisyyttä sekä halu oppia toiselta. Lyhyesti sanottuna dialogissa tavoitellaan ymmärrystä, jossa eri uskontokunnista tulevat ihmiset tekevät itsestään uusia tulkintoja tutkiessaan omia traditioitaan. Nämä tulkinnat ovat sellaisia, joita myös muut uskonnot voivat paremmin ymmärtää ja arvostaa. Uskontojen edustajat huomaavat, että uskontojen ainutlaatuiset ominaisuudet täydentävät toinen toisiaan.”

Lähde: http://etmu.fi/uskontodialogi-mahdollisuus-uskontojen-valisen-yhteisymmarrykseen/

15

Lähi-idän uskonnot ja länsimainen kulttuuri

Juutalaisuus, kristinusko ja islam ovat muokanneet länsimaista kulttuuria monin tavoin. Aina vaikutusta ei välttämättä edes huomaa tai tule ajatelleeksi. On sanottu, että uskonnon vaikutus kulttuuriin on kuin lattialle kaatunut vesiämpäri. Koska vesi ulottuu lähes jokaiseen huoneen kolkkaan ja leviää kaikkialle ohuena kerroksena, sitä on vaikea hahmottaa ja erottaa huoneen muista elementeistä. Lähi-idästä peräisin olevat uskonnot ovat vaikuttaneet muun muassa ajanlaskuun, tieteisiin, taidekäsityksiin ja politiikkaan.

Ajanlasku ja arki

Länsimaissa käytetään laajasti gregoriaanista **kalenteria**, joka alun perin perustuu antiikin Rooman ajanlaskuperinteeseen. Menossa oleva vuosi kertoo, kuinka monta vuotta on kulunut Jeesuksen syntymästä. Kristityissä maissa Raamattuun perustuvat juhlat ovat vapaapäiviä. Juutalaiset lisäävät länsimaiseen ajanlaskuun 3 760 vuotta, koska heidän mukaansa maailma luotiin 3 761 vuotta ennen kristillisen ajanlaskun alkua. Islamilainen

Uskonnot voivat säädellä pukeutumista. Musliminaisia, kristittyjä nunnia ja ortodoksijuutalaisia naisia yhdistää pään peittäminen huivilla.

ajanlasku alkaa siitä, kun Muhammed muutti vuonna 622 Mekasta Medinaan. Sekä juutalaiset että islamilaiset juhlapäivät siirtyvät vuodenaikojen suhteen, koska kalenterit perustuvat kuun kiertoon. Esimerkiksi paastokuukausi ramadania vietettiin vuonna 2010 elokuun puolestavälistä syyskuun puoleenväliin ja vuonna 2015 sitä vietettiin kesäkuun puolestavälistä heinäkuun puoleenväliin.

Länsimaissa viikonpäivien määrä perustuu Raamatun luomiskertomukseen, jonka mukaan Jumala loi maailman kuudessa päivässä ja seitsemäntenä päivänä hän lepäsi. Juutalaisten **lepopäivä** eli sapatti on lauantaina. Sapatti kuitenkin alkaa perjantaina auringon laskiessa, koska Tooran mukaan juutalainen vuorokausi alkaa tällöin. Kristityille sunnuntai on **pyhäpäivä**, koska se on Raamatun mukaan Jeesuksen ylösnousemuksen päivä. Perjantai on muslimien pyhäpäivä, koska silloin Koraanin mukaan Jumala loi ihmisen. Juutalaisuuden ja kristinuskon käsitys lepopäivästä on vaikuttanut länsimaiseen näkemykseen työn ja vapaa-ajan vuorottelusta.

Uskonto voi vaikuttaa ruokavalioon esimerkiksi kieltämällä tietyt ruoka-aineet. Juutalaisia košer-tuotteita ja muslimien halal-ruokaa myydään erikoisliikkeissä myös länsimaissa, ja jotkut kaupat ottavat huomioon ruokasäädöksiä valikoimissaan. Suomessa erilaiset maailmankatsomukseen liittyvät ruokavaliot otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon kouluissa, päiväkodeissa ja armeijassa. Myös terveydenhuollossa otetaan huomioon ihmisen maailmankatsomus. Joissakin kulttuureissa kehon paljastaminen vieraalle ihmiselle ei ole itsestään selvää. Tällöin samaa sukupuolta oleva työntekijä saattaa helpottaa tilannetta.

Uskonnot ovat vaikuttaneet myös **tapakulttuuriin**. Ihmisen on hyvä tuntea omastaan poikkeavia uskontoja ja tapakulttuureja. Tapakulttuurin tunteminen voi esimerkiksi edistää liikeneuvotteluja, ja tapojen noudattaminen viestii toisen kulttuurin ja uskonnon kunnioittamisesta. Arabialais-islamilaisessa kulttuurissa vieraanvaraisuus on erittäin tärkeää ja sillä osoitetaan luottamusta ja kiitollisuutta Jumalalle. Vieraanvaraisuudesta on epäkohteliasta kieltäytyä. Yksi vieraanvaraisuuden symboli on kahvin tarjoaminen. Myös tervehtiminen on tärkeää. Yleensä tervehditään kättelemällä, mutta miehet ja naiset eivät välttämättä kättele toisiaan.

Synagoga Lontoosta.

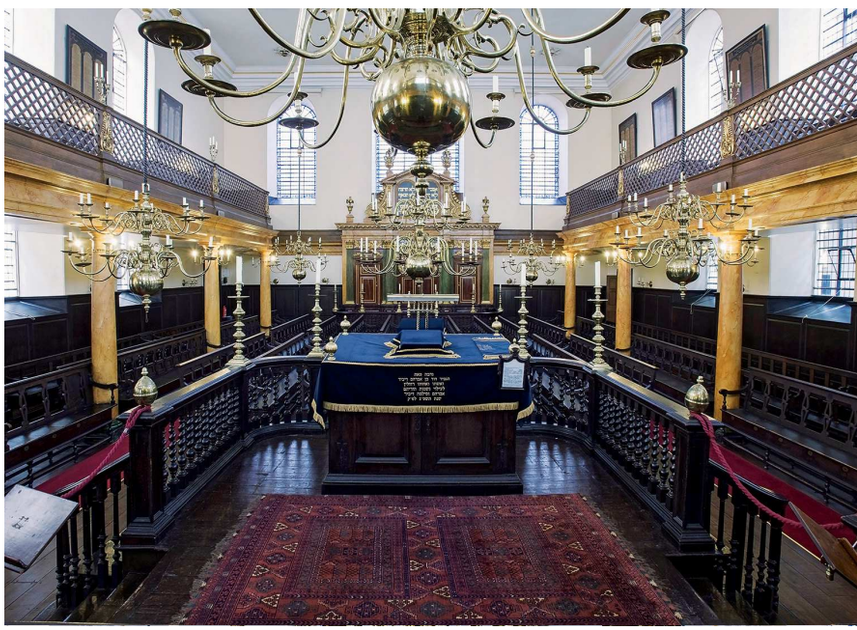

Ortodoksikirkon katedraali Helsingistä.

Arkkitehtuuri uskonnon ilmentäjänä

Uskontojen pyhät rakennukset ovat tärkeitä kokoontumispaikkoja uskonnon harjoittajille. Jokaisessa suomalaisessa kunnassa on ainakin yksi **kirkkorakennus**, joka yleensä sijaitsee keskustan tuntumassa. Isommissa kaupungeissa monilla kaupunginosilla on omat kirkkonsa. Kirkkorakennuksen tunnistaa parhaiten kristinuskon tärkeimmästä symbolista, rististä. Eri kirkkokuntien kirkkorakennukset eroavat kuitenkin toisistaan varsin paljon. Katolisessa kirkossa on aina rippituoli ja taideteossarja, joka kertoo pääsiäisen tapahtumista. Näitä elementtejä ei löydy esim. luterilaisesta kirkosta.

Suurin osa eurooppalaisista **synagogista** tuhottiin toisen maailmansodan aikana. Niitä rakennettiin uudelleen monin paikoin. Monet synagogat on rakennettu eri tyylisuuntien ja aikakausien mukaisesti. Euroopasta löytyy esimerkiksi goottilaisia ja barokkityylisiä synagogia. Synagogassa on paljon juutalaista symboliikkaa, muun muassa Daavidin tähtikuvio sekä 7- ja 9-haaraisia kynttelikköjä. Jokaisessa synagogassa on pyhä arkki, kaappi, jossa säilytetään Toora-kääröjä. Synagogan keskiosassa on lukupöytä, jossa Tooraa luetaan. Suomessa on kaksi synagogaa. Ne sijaitsevat Helsingissä ja Turussa.

Moskeijat ovat harvinaisempia länsimaisessa katukuvassa. Moskeijaan kuuluu yleensä rukoussyvennys, joka osoittaa rukoussuunnan. Suurissa moskeijoissa voi olla myös saarnatuoli. Minareetti on moskeijan yhteydessä oleva torni, josta kuulutetaan rukouskutsu. Moskeijat on usein koristeltu kasviornamenteilla ja abstrakteilla, geometrisilla kuvioilla. Taiteen tehtävänä on auttaa rukoilijaa keskittymään ja luoda kauniit puitteet hartauden harjoittamiselle. Monessa Euroo-

pan maassa on keskusteltu kiivaasti moskeijoista. Joidenkin mielestä moskeijan pitäisi länsimaissa olla melko huomaamaton rakennus, jossa ei ole minareettia. Toisten mielestä moskeijat minareetteineen kuuluvat moniuskontoiseen maahan yhtä luontevasti kuin kirkot ja synagogat.

Istanbulilaisen moskeijan sisätiloissa näkyy islamin suhtautuminen kuvataiteeseen. Koska Jumalan ja elävien olentojen kuvaaminen on kielletty, moskeija on koristeltu kalligrafioin ja ornamentein.

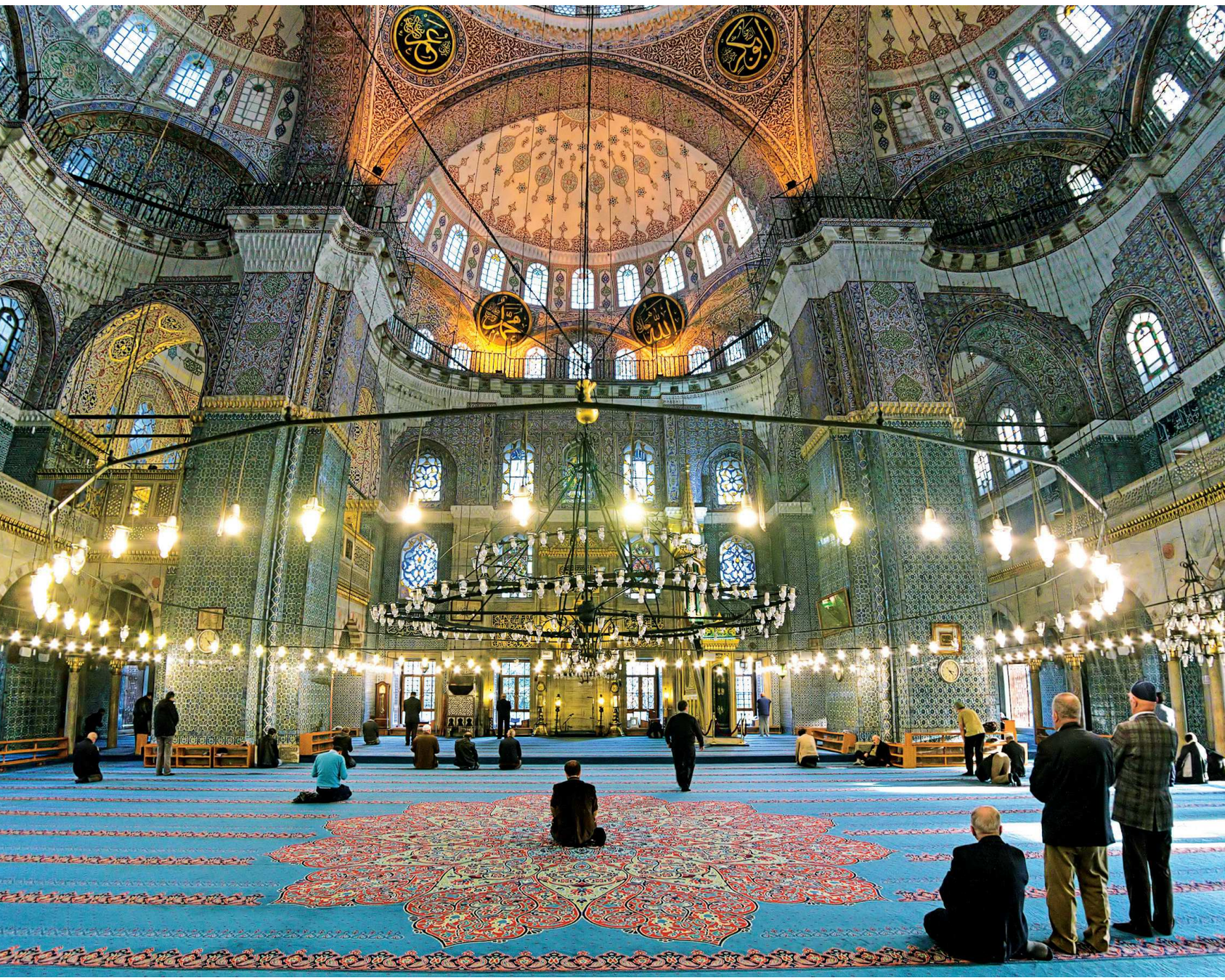

Lähi-idän uskontojen vaikutus kuvataiteisiin

Pyhät tekstit ja opit määrittelevät uskonnollisten kuvien aiheita ja sitä, miten kuviin ylipäänsä suhtaudutaan. Uskonnollisessa taiteessa kuvataan uskonnon keskeisiä piirteitä. Toisaalta monet ei-uskonnolliset taiteilijat ammentavat uskonnoista aiheita omiin teoksiinsa. Länsimaissa on viime vuosina keskusteltu siitä, pitäisikö täällä ottaa huomioon uskontojen näkemyksiä siitä, miten jotain pyhää aihetta saa kuvata. Keskustelu on virinnyt sen jälkeen, kun jotkin profeetta Muhammedista tehdyt pilakuvat ovat loukanneet islaminuskoisten arvomaailmaa. Myös kristityt ovat pitäneet joitakin moderneja Jeesus-aiheisia teoksia epäsopivina ja loukkaavina.

Juutalaisuus, kristinusko ja islam suhtautuvat eri tavoin pyhän ja erityisesti Jumalan kuvaamiseen. Juutalaisten Toorassa kielletään kuvien teko. **Kuvakiellon** on tulkittu tarkoittavan joko uskonnollisia kuvia tai ihmisen kuvaamista. Jumalan kuvaaminen on ehdottoman kiellettyä, koska Jumala on näkymätön ja siten myös kuvaamaton. Käytännössä juutalaisia symboleja, kuten menoraa ja Daavidin tähteä on käytetty synagogien koristelussa. Keskiajalla rabbit päättivät synagogien ja pyhien kirjojen koristelusta. Jotkut rabbeista hyväksyivät esimerkiksi eläinsymbolien käytön. Sen sijaan ihmistä ei yleensä kuvattu. Lievempi kuvakiellon tulkinta on mahdollistanut Raamatun kertomusten kuvittamisen. Monet 1900-luvulla eläneistä juutalaisista taiteilijoista ovat kuvanneet teoksissaan oman aikansa juutalaista elämänmenoa. Heistä tunnetuimpia ovat Amadeo Modigliani (1884–1920) ja Marc Chagall (1887–1985).

Kristinuskossa ajatellaan, että Jumalan tulo ihmiseksi Jeesuksen hahmossa poisti kuvakiellon. Kristinuskon historian aikana on kuitenkin ollut niin sanottuja **kuvakiistoja**. Kuvien vastustajien mielestä kuvia on palvottu, kun taas kuviin myönteisesti suhtautuvat ovat korostaneet sitä, että kuvia ei palvota vaan käytetään hartaudenharjoittamisen apuna. Kristityt ovat kiistelleet myös siitä, miten Jeesusta ja Jumalaa voidaan kuvata. Jeesusta on kuvattu muun muassa maailmanhallitsijana, opettajana, paimenena ja sorrettujen ihmisten ystävänä. Yleensä Jeesus kuvataan pitkätukkaisena ja vaaleaihoisena, koska kristinusko on perinteisesti ollut valkoihoisten ihmisten uskonto. Joitain poikkeuksia on, esimerkiksi Etiopiassa Jeesus on mustaihoinen. Kristillisessä perinteessä uskonnollisen kuvan maalaaminen ja sen katselu voi olla hartaudenharjoittamista. Ortodoksisessa luostarissa on nunnia tai munkkeja, joiden työnä on ikonien maalaaminen.

Islamissa Jumalan, ihmisten ja eläinten kuvaaminen kielletään hadith-teksteissä. Kieltoa perustellaan sillä, että luodessaan kuvan taiteilija asettuu Jumalan asemaan. Kuvakieltoa on usein tulkittu niin, että moskeijoihin on kiellettyä tehdä kuvia elävistä olennoista. Moskeijat onkin koristeltu **ornamentiikalla**. Toisaalta kuvilla uskotaan olevan siunaavaa vaikutusta. Kahviloiden ja kotien seinille ripustetaan esimerkiksi Kaabaa ja Medinan moskeijaa esittäviä kuvia. **Kalligrafia** on hyvin arvostettua, koska se ilmaisee Jumalan sanaa. Kirjoitetun tekstin uskotaan säteilevän siunausta. Kalligrafian tavoitteena on geometrisin keinoin saada aikaan taiteellinen luomus. Kalligrafiaa käytetään tekstiileissä ja koriste-esineissä sekä rakennusten seinäpinnoissa.

Kuvataiteen lisäksi juutalaisuus, kristinusko ja islam ovat vaikuttaneet moniin muihin taiteenlajeihin kuten kirjallisuuteen, musiikkiin ja teatteriin. Lähi-idän myytit ja legendat näkyvät klassisessa taiteessa ja populaarikulttuurissa. Viime vuosina on tehty uusia versioita raamattuaiheisista elokuvista kuten Mooseksesta ja Nooasta.

Lähi-idän uskontojen vaikutus tieteisiin

Varhaiskeskiajalla (400–700 jKr.) tiede kehittyi Länsi-Euroopassa varsin vähän. Tähän oli syynä muun muassa se, että uusi uskonto, kristinusko, ei arvostanut pakanallisena pitämänsä antiikin ajan tieteellisiä saavutuksia. Luku- ja kirjoitustaito kuitenkin säilyivät erityisesti luostareissa.

Keskiajalla, 700-luvulta eteenpäin, arabialais-islamilainen kulttuuri kehittyi alueella, jossa kreikkalainen kulttuuri oli vallitseva. Suuri osa kreikkalaisesta tieteestä ja filosofiasta käännettiin arabiaksi. Arabit kehittivät niitä eteenpäin, ja arabialainen kulttuuri oli keskiajalla Välimeren alueen kehittynein. Sydänkeskiajalla (800–1200) Euroopan sivistynein alue oli muslimien vallassa oleva Espanjan osa. Ylellisyystuotteet, kuten kahvi ja shakinpeluu, tuotiin Lähi-idästä Eurooppaan kaupankäynnin ja ristiretkien myötä.

Erityisesti Espanjan islaminuskoisilla alueilla juutalaisilla oli tärkeä välittäjän rooli kristillisen maailman ja islamilais-arabialaisen maailman välillä. He käänsivät arabiankielisiä teoksia latinaksi. Heillä oli kielitaitoa, eri tieteiden tuntemusta ja kauppakontakteja Välimeren eri maihin.

Arabialais-islamilaisen kulttuurin kautta Eurooppaan välittyi muun muassa:

- uusia viljelystaitoja ja -kasveja, kuten riisi ja sitrushedelmät
- matematiikkaan arabialaiset numerot ja sanasto, esim. algebra
- luonnontieteet, kuten tähtitiede ja lääketiede
- paperi, jonka myötä kirjapainotaito mahdollistui
- kreikkalainen filosofia.

Sydänkeskiajalla ensimmäiset yliopistot syntyivät Italiaan ja Ranskaan. Niissä opiskeli myös luostareiden asukkaita. Antiikin filosofien, erityisesti Aristoteleen, teosten uudelleenlöytyminen arabien välityksellä edisti tieteen kehittymistä. Tiede oli kuitenkin keskiajalla vahvasti sidoksissa kristilliseen kirkkoon ja sen oppeihin. Kirkko määritteli tutkimuskohteet ja kielsi muun muassa lääketieteen tutkijoilta ruumiinavaukset.

Keskiajan tunnetuin filosofi ja teologi, dominikaaniveli Tuomas Akvinolainen pyrki yhdistämään ajattelussaan teologian ja filosofian. Akvinolaisen ajattelun taustalla oli aristoteelinen näkemys, jonka mukaan tieteen tehtävänä oli jäsentää, ryhmitellä ja luokitella valmista todellisuutta. Akvinolaisen haastajaksi ryhtyivät keskiajan lopussa joukko fransiskaanimunkkeja, jotka kehittivät modernia ajattelua, esimerkiksi taloustiedettä. Heidän mukaansa todellisuus ei ollut valmis, kuten Aristoteles väitti, vaan siitä pystyi löytämään uusia asioita, joita voitiin tutkia.

Juutalaisuudella on keskiajalta lähtien ollut vaikutusta muun muassa kauppatieteisiin, filosofiaan ja kielitieteisiin. Juutalainen filosofi Maimonides vaikutti laajalti keskiajan filosofisissa teoksissa. Filosofi Spinozan

(1632–1677) katsotaan aloittaneen Raamatun kriittisen tarkastelun. Juutalaisten heprean kielen tutkimus vaikutti myös kristilliseen raamatuntutkimukseen, ja Raamattua alettiin tutkia myös kielitieteen näkökulmasta.

Uuden ajan alussa (1500–1600-luvulla) syntyi vähitellen luonnontiede, joka kyseenalaisti vallalla olevan maailmankuvan. Luontoa alettiin tutkia renessanssin myötä aistihavainnoin ja erilaisin kokein. Tämä tiede ei kuitenkaan ollut nykyisen kaltaista kokeellista luonnontiedettä. Katolinen kirkko suhtautui luonnon tutkimiseen varauksellisesti, ja kirkon opetuksen vastaisten näkemyksien julkaiseminen oli vaarallista. 1600-luvusta eteenpäin katolinen kirkko julkaisi kiellettyjen kirjojen luetteloa, jossa oli myös tieteentekijöiden julkaisuja. Toisaalta katolinen kirkko myös suosi tieteentekijöitä, ja 1600-luvulla kirkko perusti tiedeakatemian Roomaan. Uudella ajalla monet luonnontieteilijät, kuten Isaac Newton, ovat olleet kristittyjä.

Juutalaiset ovat perinteisesti arvostaneet luku- ja kirjoitustaitoa sekä oppineisuutta. Juutalaisilla tiedemiehillä on ollut keskeinen rooli modernin tieteen kehityksessä. Juutalaisia tieteentekijöitä yhdistää tieteidenvälinen ajattelu ja uudenlaisten koulukuntien luominen. Länsimaisen filosofian klassikoihin kuuluvat juutalaissyntyiset Karl Marx (1818–1883), Edmund Husserl (1859–1938) ja Martin Buber (1887–1965). Sigmund Freud (1856–1939) muutti aikanaan radikaalisti käsitystä ihmisten psyykestä. Noam Chomsky (1928–) on nykyaikaisen kielitieteen tärkeimpiä teoreetikkoja, ja Albert Einstein (1879–1955) puolestaan kehitti fysiikan suhteellisuusteorian.

Hädässä olevien auttaminen kuuluu Lähi-idän uskontojen eettisiin periaatteisiin. Ihmiset joutuvat pakenemaan kotimaastaan sotien ja erilaisten katastrofien takia. Humanitaariseen vapaaehtoistyöhön osallistuva nainen auttaa Syyriasta paenneita lapsia löytämään sopivat kengät Münchenissa Saksassa.

Media ja politiikka

Länsimaisissa tiedotusvälineissä käsitellään uskontoja varsin yksipuolisesti. Kun esimerkiksi uutisoidaan islamista tai juutalaisuudesta, puhutaan usein muslimeista tai juutalaisista yhtenäisenä ryhmänä. Näin ihmisille muodostuu median välityksellä **stereotyyppisiä** mielikuvia eri uskonnon edustajista. Uskonnon edustaja ei välttämättä tunnista median luomasta kuvasta omaa uskontoaan.

Lännessä pelko ääri-islamilaisia liikkeitä kohtaan on voimistunut viime vuosina. Terroriteot yhdistetään helposti koko islamilaiseen maailmaan, vaikka äärimmäisen pieni osa muslimeista on näiden tekojen takana. Länsimaiset poliitikot saattavat myös liioitella joidenkin terroristijärjestöjen toimintaa omassa maassaan. Terroristijärjestöt koostuvat hajanaisista joukoista eikä ole olemassa yhtä kaiken kattavaa islamilaista äärijärjestöä. Islamistiset ääriryhmät haluavat kuitenkin nähdä eri konfliktit koko islamilaisen maailman ja lännen välisinä selkkauksina. Nykyisin nämä äärijärjestöt hyödyntävät tehokkaasti digitaalista teknologiaa ja mediaa. Esimerkiksi Isis-järjestö on käyttänyt tehokkaasti **propagandansa** levittämiseen muun muassa sosiaalista mediaa, jossa ihmiset jakavat toisilleen tätä materiaalia. Propagandan yhtenä päämääränä on levittää pelkoa ja kauhua vastustajissa.

Joskus uskontoa käytetään **vastakkainasettelun** välineenä ihmisryhmien välillä. Vastustajien uskonto esitetään uhkana omalle kulttuurille, uskonnolle ja turvallisuudelle. Viime vuosina negatiiviset asenteet sekä juutalaisuutta että islamia kohtaan ovat lisääntyneet läntisissä maissa. Islamin vastustajat käyttävät termiä islamisaatio kuvatessaan ajatusta, jonka mukaan islam saa lännessä liian suuren roolin ja alkaa yhä enemmän vaikuttaa esimerkiksi arjen käytänteisiin yhteiskunnassa. Sekä juutalaisvastaiset antisemitistit että islamia vastustavat ryhmät käyttävät mediaa levittääkseen omia ajatuksiaan.

Monet uskontojen edustajat pyrkivät omalta osaltaan lievittämään maailman konflikteja ja tekemään ennaltaehkäisevää työtä rauhan puolesta. Uskonnolliset johtajat, kuten paavi Franciscus, ovat kehottaneet ihmisiä suvaitsevaisuuteen ja yhteistyöhön. Tärkeää on myös ruohonjuuritason ennaltaehkäisevä työ, jossa lievennetään ennakkoluuloja toisia ihmisryhmiä ja heidän uskontojaan kohtaan. Tällaista työtä tehdään esimerkiksi israelilaisten ja palestiinalaisten koululaisten parissa.

Tiivistelmä

Lähi-idän uskonnot ovat vaikuttaneet

- ajanlaskuun ja viikonpäiviin
- arjen käytänteisiin
- taiteisiin
- tieteisiin
- politiikkaan

TEHTÄVÄT

1. Selvitä islamin, juutalaisuuden ja kristinuskon suhtautumista kuviin alla olevien esimerkkikuvien avulla. Tee sopivat kuvatekstit.

2. Monet työpaikat, harrastusryhmät, urheiluseurat, päiväkodit ja koulut ovat monikulttuurisia yhteisöjä. Pohdi, miten monikulttuurisuus tulisi huomioida yhteisöissä käytännön tasolla. Tee konkreettisia ehdotuksia.

3. Valitse tutkimuksen kohteeksi kirkko-rakennus, moskeija tai synagoga. Selvitä eri lähteiden avulla, miten rakennuksessa näkyy uskonnon

a) oppi

b) riitit

c) yhteisöllisyys.

© Marc Chagall: Rabbi with rolls. Le rabbin aux rouleaux, 1930 © Adagp / Chagall ® / Kuvasto 2015

Sanasto

agnostisismi ei-tieto, näkemys, jonka mukaan todellisuuden perusluonnetta ei voida lopullisesti määritellä *28*

ajatollah lainoppinut islamin šiialaisuudessa *117*

alkukertomus Vanhan testamentin 1. Mooseksen kirjan alussa olevat kertomukset, jotka antavat vastauksia maailman ja elämän peruskysymyksiin *88, 95*

alkukirkko ensimmäisten Jeesukseen uskoneiden muodostama yhteisö, joka tulkitsi, että Jeesus on Kristus *83*

amuletti esine, jonka ajatellaan sisältävän erityistä voimaa; amuletin uskotaan myös tuovan onnea ja menestystä *110*

antisemitismi juutalaisvastaisuus *60*

apokalyptiikka ilmestyskirjallisuus, jota tulkitaan usein ennustuksena tulevasta *97*

apokryfiset kirjat ohjeellisen kirjakokoelman, esimerkiksi Raamatun, ulkopuolelle jääneet kirjat, joilla kuitenkin on ollut uskonnollista käyttöä *94*

askeesi henkistä harjaantumista ja kieltäytymistä aistinautinnoista korkeamman päämäärän takia *119*

ateismi näkemys, jonka mukaan minkäänlaista jumaluutta ei ole olemassa *28*

autonomisuus itsenäisyys, esim. tieteen kriteerinä tarkoittaa sitä, että tieteen ulkopuoliset tekijät, uskontotieteessä esim. tutkittavat yhteisöt, eivät saa vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin *36*

bar/bat mitzva juutalaisen pojan/tytön aikuistumisriitti; pojille 13-vuotiaana, tytöille 12-vuotiaana *72*

deismi 1700-luvulla syntynyt ajattelumalli, jonka mukaan Jumala on luonut todellisuuden, mutta ei enää vaikuta sen kehitykseen *28*

diakoni kristinuskon virka, jonka hoitajan tehtävä on muiden ihmisten auttamistyö ja palvelu *85*

diaspora hajaannus, yleensä juutalaisten hajaantuminen ympäri maailmaa *58*

dogmatiikka teologian osa-alue, joka tutkii kristinuskon oppeja, niiden syntyä ja kehitystä *38*

eettinen asia, johon liittyy kysymyksiä hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä

eksegetiikka teologian osa-alue, joka tutkii Raamattua *38*

eksistentiaalinen ihmisen olemassaoloon ja hänen elämäntarkoitukseensa liittyvä asia *28, 100*

eksistentiaalinen ateismi näkemys, jonka mukaan ihmisen elämäntarkoitus ei tule jumalalta, vaan ihmisen on luotava se itse *28*

etninen uskonto kansallinen uskonto eli uskonto, joka on syntynyt tietyn kansan keskuudessa, esim. juutalaisuus *44*

evankeliumi ilosanoma, hyvä sanoma *96*

fatwa lainoppineen muslimin esittämä kannanotto johonkin lainopilliseen ongelmaan *117*

feministinen uskontotiede tutkii uskontoja naisnäkökulmasta *38*

feministiteologia teologinen suuntaus, joka tutkii ja tulkitsee kristinuskoa naisnäkökulmasta *21*

Gemara juutalaisen Talmudin osa *62*

gnostilaisuus ajanlaskun alussa ja seuraavina vuosisatoina vaikuttanut erilaisia aatteita yhdistänyt kristinuskoa lähellä ollut liike; ihmisen pelastumisessa salaisella tiedolla eli gnosiksella oli tärkeä merkitys *136*

hadith-kokoelma kirjakokoelmat, joihin koottu Muhammedista kertova perimätieto eli sunna *112*

hanukka juutalainen valonjuhla *75*

hasidismi ortodoksijuutalainen, mystiikkaa painottava suuntaus *69*

hellenistinen kulttuuri keisari Aleksanteri Suuren valloituksista 300-luvulla eKr. alkanut kulttuurikausi, joka kesti n. 300 vuotta ja jossa korostettiin kreikkalais-itämaisia kulttuuriperinteitä *82*

heprea seemiläinen kieli, Vanhan testamentin alkukieli; katosi välillä lähes kokonaan puhuttuna kielenä, mutta elvytettiin uudestaan 1800-luvulla *62*

historiallinen uskonto uskonto, jonka syntyhistoria tunnetaan, esim. ns. suuret maailmanuskonnot *47*

holokausti juutalaisten joukkotuho toisen maailmansodan aikana *60*

humanistiset tieteet ns. ihmistieteet, jotka tutkivat ihmisen toimintaa eri näkökulmista, esim. uskontotiede, psykologia, historia *34*

ideologia aatejärjestelmä, jonka avulla tulkitaan ympäröivää maailmaa; ajatuksista ja tulkinnoista syntyvä oppi *26*

imaami rukouksen johtaja sunnalaisessa islamissa; šiialaisuudessa myös poliittinen ja uskonnollinen johtaja *118*

initiaatiorituaali henkilön vihkiminen tai siirtäminen uuteen asemaan yhteisössä; esimerkiksi aikuistumiseen liittyvät rituaalit *14*

islamismi islamin uskon haara, jossa vastustetaan islamin opin ja Koraanin uudempia tulkintoja; tavoitteena perustaa valtio, jossa islamin lait pätevät *127*

JHWH juutalaisten Jumalan nimestä käyttämä lyhenne *65*

jihad taistelu, 1. suuri jihad tarkoittaa ihmisen sisäistä , henkistä taistelua pahaa vastaan, 2. pieni jihad tarkoittaa puolustussotaa, taistelua oikeudenmukaisuuden puolesta *126*

jinni henkiolento, Koraanissa mainintoja jinneistä *105*

jom kippur suuri sovituspäivä, juutalainen kalendaaririitti *74*

jumalakäsitys uskonnon käsitys siitä, kuinka monta jumalia on, millaisia ne ovat, ja miten ne vaikuttavat ihmisten elämään *13, 46*

kaanon ohjeellinen ja pyhäksi julistettu kirjakokoelma, johon ei voi tehdä lisäyksiä *94*

kabbala juutalainen mystiikka *68*

kalendaaririitti vuoden kierrossa toistuva uskonnollinen juhla ja siihen liittyvät toiminnot *15*

kalifi nimitys, jota islamissa käytetään profeetta Muhammedin seuraajasta; islamin yhteisön johtaja *118*

kalligrafia kaunokirjoitus, runsain koristein kirjoitettu teksti; erityisesti islamissa suosittu taiteenlaji *149*

kanonisointi ohjeelliseksi tai pyhäksi julistaminen *94*

kansallisuusaate nationalismi, 1800-luvulla Euroopassa syntynyt aate, jonka mukaan jokaisella kansalla on omat erityispiirteensä, ja jokaisella kansalla on oikeus omaan valtioon *58*

kansanuskonto varhaiskantainen uskonto, perustajaa ei tunneta *49*

kantaisä Lähi-idän uskonnot jakavat käsityksen siitä, että niillä on yhteinen kantaisä, Abraham *59*

kenttätutkimus tutkimusmenetelmä, jossa tutkija menee tutkimansa yhteisön keskelle ja tekee tutkimustaan havainnoimalla yhteisön toimintaa *41*

keskitysleiri vallankäytön muoto sodissa; keskitysleireille kootaan yleensä niitä, joiden katsotaan uhkaavan kansakunnan menestymistä sodassa; tunnetuimpina natsi-Saksan keskitysleirit, joille koottiin mm. juutalaisia, vammaisia ym. natsien alempiarvoisina pitämiä ryhmiä *60*

kirjauskonto uskonto, jolla on pyhänä pidetty kirja *46*

kirjoitukseton uskonto uskonto, jonka perinne siirtyy suullisessa muodossa, ei kirjoitettuna *46*

kirkkohistoria teologian osa-alue, joka tutkii kristillisen kirkon syntyä ja kehitystä *38*

kirkkovuosi kristillisten juhlien vuosittain toistuva kierto; kristinuskossa juhlat on määritelty hyvin tarkasti (esimerkiksi joulu, pääsiäinen, helluntai) *85*

klaani sukuyhteisö, joka katsoo polveutuvansa yhteisestä kantaisästä *104*

kognitiivinen tiedollinen, tiedon käsittelyyn liittyvä *40*

konservatiivijuutalaisuus ortodoksi- ja reformijuutalaisten välissä oleva ryhmä, kannattaa joitain uudistuksia, esim. musiikkia ja kansankielistä saarnaa, mutta haluaa säilyttää myös heprean kielen aseman *67*

konservatiivisuus näkemys, jossa korostetaan perinteisten arvojen ja tapojen merkitystä sekä kartetaan muutoksia *21*

konsiili kirkolliskokous, jossa päätetään kirkon opin ja toiminnan tulkinnasta *86*

košer juutalaisuudessa puhtautta tarkoittava käsite, käytetään esim. ruoasta *76*

kriisiriitti seremonioita ja toimintoja, joita suoritetaan, kun yhteisöä tai yksilöä uhkaa jokin vaara *15*

kriittisyys yksi tieteen kriteereistä; tutkijan on kyseenalaistettava mm. aiempi tutkimus ja omat ennakkoasenteensa *35*

kristologia kristillisten oppien kokoelma, joka käsittelee ja tulkitsee Jeesuksen asemaa ja merkitystä *88*

kristus kreikankielinen sana, joka tarkoittaa voideltua; pelastaja *83*

kymmenen käskyä Heprealaisessa raamatussa oleva uskonnollinen ohjeisto, joka kuuluu myös kristilliseen perinteeseen (2. Moos. 20: 1-17) *61*

kärsimyshistoria Jeesus Nasaretilaisen elämän viimeisiin päiviin liittyvät evankeliumeissa kerrotut tapahtumat, jotka päättyvät ristiinnaulitsemiseen *97*

käytännöllinen teologia teologian osa-alue, joka tutkii sitä, miten uskonto näkyy käytännön elämässä, esim. uskonnollisessa kasvatuksessa tai yhteisön tavoissa *38*

lahko rajautunut uskonnollinen ryhmä, jolla on vahva johtaja; lahkot kehittyvät usein uskonnoiksi *23*

legenda pyhimystaru, uskonnollinen kertomus jostakin erityisen merkitykselliseksi koetusta henkilöstä *13*

lehtimajajuhla juutalainen kalendaaririitti, jossa muistellaan juutalaisten vaellusta Egyptistä luvattuun maahan; pihoille rakennetaan lehtimajat *74*

liberaaliuskonnollisuus näkemys, jonka mukaan perinteisiä uskonnollisia tapoja ja tulkintoja on voitava muuttaa maailman muuttuessa *21*

lineaarinen viivan kaltainen, suoraviivainen *138*

luomismyytti myytin laji, jonka avulla selitetään uskonnollisesti maailman syntyä: luomismyyttejä on hyvin erilaisia, esimerkiksi munamyyteissä maailma syntyy, kun linnun muna hajoaa *13*

luonnontieteet tieteet, jotka tutkivat luonnonilmiöitä kokeellisin menetelmin, esim. biologia, kemia ja fysiikka *34*

luvattu maa juutalainen käsitys siitä, että Jumala on luvannut juutalaiselle kansalle oman maan Palestiinan alueella *65*

maailmankatsomus kokonaisnäkemys maailmasta, koostuu useimmiten maailmaa ja ihmistä koskevista tiedoista, arvoista ja uskomuksista *24*

maailmankuva tietoihin perustuva näkemys maailman rakenteesta; sidottu omaan aikaansa ja siinä vallitseviin tietoihin *24*

maailmanuskonto uskonto, jolla on maailmanlaajuista merkitystä joko kokonsa tai vaikutuksensa takia; yleensä maailmanuskonnoiksi luetaan kristinusko, islam, hindulaisuus, buddhalaisuus, taolaisuus, kungfutselaisuus, šintolaisuus ja juutalaisuus *47*

marttyyri vakaumuksensa ja uskonsa vuoksi surmattu henkilö *85, 118*

meditaatio mietiskely, usein hiljaisuuden avulla tapahtuva ajatusten keskittäminen 18

messias hepreankielinen sana, joka tarkoittaa voideltua; pelastaja *83*

Mišna juutalaisen Talmudin osa *62*

monolatria uskonnollinen näkemys, jossa hyväksytään monien jumalien olemassaolo, mutta palvonta keskitetään vain yhteen jumalaan *13*

monoteismi uskonnollinen näkemys, jonka mukaan on olemassa vain yksi jumala *13*

mufti lainoppinut islamin sunnalaisuudessa *117*

myytti ns. suuri kertomus, jonka avulla selitetään uskonnollisesti todellisuuden syntyä ja luonnetta; kaikissa uskonnoissa on erilaisia myyttejä *25*

nationalismi kansallisuusmielisyys, oman kansan aseman ja merkityksen korostaminen *22*

naturalistinen ateismi näkemys, jonka mukaan todellisuuden selittämiseen ei tarvita jumalaa, vaan se on selitettävissä luonnontieteiden avulla *28*

negatiivinen uskonnonvapaus vapauden tulkinta, jossa korostetaan vapautta uskonnosta ja sen harjoittamisesta *30*

objektiivisuus yksi tieteen kriteereistä; tutkijan omat ennakkoasenteet eivät saa vaikuttaa tutkimukseen, vaan hänen on keskityttävä siihen, mitä tutkimuskohteesta käy ilmi *35*

ornamentiikka erityisesti rakennustaiteessa käytetyt koristekuviot, aiheet geometrisia tai esimerkiksi kasvien muotoja jäljitteleviä *149*

ortodoksia puhdasoppisuus, oikean opin ja sen tulkinnan korostaminen *22*

ortodoksijuutalaisuus juutalaisuuden suuntaus, joka katsoo edustavansa oikeaoppista juutalaisuutta *67*

pakkosiirtolaisuus juutalaiseen historiaan liittyvä ajanjakso, jolloin Babylonia valloitti Juudan ja siirsi osan kansasta pakkosiirtolaisuuteen Babyloniaan; ajanjaksoon liittyy juutalaisuuden tunnuspiirteiden, kuten esim. synagogalaitoksen ja ympärileikkauksen, synty *57*

Palestiina 1. historiallisesti Lähi-idässä sijaitseva maa-alue *57*, 2. palestiinalaishallinnon alainen alue, Gazan vyöhyke ja Länsiranta *77*

panteismi uskonnollinen näkemys, jonka mukaan jumaluutta on luonnossa kaikkialla; kyse ei ole yksittäisestä persoonallisesta voimasta13

patriarkka kunnianarvoinen esi-isä *136*

Pentateukki Vanhan testamentin viisi Mooseksen kirjaa; raamatuntutkijoiden käyttämä nimitys *92*

perustettu uskonto uskonto, jolle voidaan nimetä perustaja ja perustamisajankohta *46*

pesah juutalainen kalendaaririitti, jossa muistellaan juutalaisten vapautumista Egyptin orjuudesta *75*

piispa kristinuskon virka, jonka haltija johtaa seurakunnista muodostuvaa hiippakuntaa; alueensa pappien esimies, paimen *85*

poikkitieteellisyys perinteisten eri tieteenalojen rajojen ylittäminen *39*

polyteismi uskonnollinen näkemys, jonka mukaan jumalia tai jumaluuksia on monia *13*

positiivinen uskonnonvapaus vapauden tulkinta, jossa korostetaan vapautta uskontoon ja sen harjoittamiseen 30

profaani maallinen, arkinen, sakraalin vastakohta *10*

propaganda viestintää, jonka tarkoituksena on muokata viestin vastaanottajan mielipidettä haluttuun suuntaan *152*

purim-juhla juutalainen kalendaaririitti, jossa muistellaan juutalaisten pelastumista joukkotuholta Heprealaisen raamatun Esterin kirjan kertomusten mukaan *75*

pyhiinvaellus uskonnollinen riitti, jossa henkilö tai ryhmä lähtee tiettyyn pyhään paikkaan esim. kiittääkseen jostakin hyvästä asiasta *20*

pääsiäinen ks. pesah *75*

ramadan muslimien paastokuukausi, jolloin paastotaan auringon noususta sen laskuun; islamilaisen vuoden viimeinen kuukausi *116*

rationaalisuus järkiperäisyys, yksi tieteellisen tutkimuksen kriteereistä *36*

redaktiokritiikki kriittinen raamatuntutkimuksen menetelmä, jossa tutkitaan Raamatun kirjojen alkuperää ja niiden toimittamista *98*

reformijuutalaisuus juutalaisuuden uudistusmielinen suuntaus *67*

resitaatio pyhän tekstin lukemista ääneen laulaen *110*

Roš hašana juutalainen kalendaaririitti, uusivuosi *74*

rukous uskonnollinen riitti, joka voi olla yksilöllinen tai yhteisöllinen *18*

rukouskirja kirja, johon on koottu uskonnon keskeisiä rukouksia, esim. juutalaisten Siddur *71*

sakraali uskonnollinen pyhä, arjen ja maallisen vastakohta *10*

sankarimyytti myytin laji, jossa jokin uskonnollinen tai kuvitteellinen sankari pelastaa ihmiskunnan tuholta *13*

sapatti juutalaisten lepopäivä, alkaa perjantai-illasta ja päättyy lauantai-iltana *70*

šaria-laki islamin uskonnollinen laki *117*

šavuot viikkojuhla, juutalaisten kalendaaririitti, jonka aikana muistellaan sitä, kuinka Mooses toi juutalaisille kymmenen käskyä; myös sadonkorjuujuhla *75*

seder-ateria juutalainen pesah-juhlaan liittyvä symbolinen ateria *75*

sekulaarihumanismi ajattelumalli, jossa korostetaan ihmisyyttä ilman uskonnollista arvolatausta; uskonnoton humanismi *26*

sekularisaatio maallistuminen, uskonnollisten arvojen merkityksen väheneminen yhteiskunnassa *27*

Siddur juutalaisten rukouskirja *71*

šiialaisuus islamin suuntaus, jossa uskotaan, että uskonnollisten johtajien, imaamien, pitää olla Muhammedin heimoon kuuluvia; 10 % muslimeista on šiialaisia *118*

siirtymäriitti yhteisön järjestämiä, usein uskonnollisia, seremonioita, joiden avulla yksilö siirretään asemasta toiseen *14*

šofar juutalainen, pässinsarvesta valmistettu torvi, johon puhalletaan uudenvuoden juhlassa; symboloi havahtumista siihen, että aika päättyy joskus *74*

sosiologinen näkökulma yhteiskunnallinen tai yhteisöllinen näkökulma *38*

stereotypia vahvasti yksinkertaistettu käsitys jostakin, esim. kansallisuuksia koskevat stereotypiat *152*

šukkot lehtimajajuhla, juutalainen kalendaaririitti *74*

sunna oikea menettelytapa islamissa; Koraania täydentävä perimätieto, joka kertoo profeetta Muhammedin menettelytavoista ja toimintaohjeista *112*

sunnalaisuus islamin suuntaus, jossa oppi ja elämäntapa perustuu Koraaniin ja sunnaan eli profeetta Muhammedin elämäntapaan; 90 % muslimeista on sunnalaisia *118*

suullinen perimätieto kirjoituksettomille uskonnoille tyypillinen uskonnollisen perinteen välittämisen tapa *46*

suura Koraanin luku, yhteensä 114 lukua *109*

suuri sovintopäivä jom kippur, juutalainen kalendaaririitti *74*

symboli merkki, tunnuskuva, johon on tiivistetty jonkin asian ydin *12*

synagoga juutalaisten kokoontumispaikka *71*

synkretisaatio eri kulttuuristen ja uskonnollisten ajatusten yhteensulautuminen ja sekoittuminen *16*

synoptinen yhdessä katsova; esimerkiksi Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan evankeliumit ovat synoptisia, koska niiden rakenne ja sisältö muistuttavat toisiaan *96*

Talmud juutalainen, Tooraa selittävä teos *62*

Tanak Heprealainen raamattu, vastaa pääosin kristittyjen Vanhaa testamenttia *61*

tataari tataarikansaan kuuluva henkilö *129*

teismi näkemys, jonka mukaan on olemassa jonkinlaista transsendenssia todellisuutta, jumalia tai jumaluuksia *13*

teologia tieteenala, joka tutkii kristinuskoa *38*

teoria todennäköinen tieteellinen malli jostakin asiasta *36*

Toora viisi Mooseksen kirjaa, juutalaisten käyttämä nimitys *61*

Toora-käärö juutalaisessa synagogassa oleva, kahden kepin ympärille kääritty Toora *61*

transsendenssi havaittavissa olevan maailman ulkopuolella oleva eli tuonpuoleinen *8*

triniteettioppi kristillinen oppi siitä, että Jumalalla on kolme persoonaa: Isä, Poika ja Pyhä Henki *87*

umma islamilainen yhteisö, kaikkien muslimien muodostama yhteisö *107*

uskonnollinen täysi-ikäisyys useissa uskonnoissa elämänkaarirituaali, esim. bar/bat mitzva juutalaisuudessa, konfirmaatio kristinuskossa *72*

uskonnon uhri henkilö, joka joutuu uskonnon vahvan yhteisöllisyyden vuoksi syrjityksi, kartetuksi tai erotetuksi *20*

uskonnonvapaus vapaus uskoa haluamallaan tavalla, harjoittaa haluamaansa uskontoa tai olla uskomatta ja harjoittamatta uskontoa *30*

uskontoekologia uskontotieteen ala, joka tutkii uskonnon suhdetta luontoon *38*

uskontohistoria uskontotieteen osa-alue, joka tutkii uskontojen syntyä ja kehitystä *37*

uskontotiede tieteenala, joka tutkii uskonnollisia ilmiöitä *37*

uskontunnustus uskonnon opin kiteytys; uskontunnustuksen hyväksyminen merkitsee ko. uskonnon kannattamista ja tunnustamista *19*

valittu kansa juutalaisten käsitys itsestään Jumalan valitsemana kansana *66*

valtionuskonto uskonto, jolla on lailla määritelty erityisasema yhteiskunnassa *85*

vapaa-ajattelu uskonnosta vapaata ajattelua, joka kritisoi uskonnon vaikutusta yhteiskuntaan ja vaatii uskonnon ja valtion täydellistä eroa *28*

vapautuksen teologia alun perin 1970-luvulla Latinalaisessa Amerikassa syntynyt teologinen suuntaus, jossa korostetaan kristinuskon sanomaa vapaudesta ja yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta *101*

varhaiskantainen uskonto uskonto, jolla ei ole perustajaa ja jonka syntyajankohtaa ei tiedetä; tyypillistä vahva usko siihen, että ihminen voi uskonnollisin rituaalein vaikuttaa luontoon *47*

viikkojuhla šavuot, juutalaisten kalendaaririitti, jonka aikana muistellaan sitä, kuinka Mooses toi juutalaisille kymmenen käskyä; myös sadonkorjuujuhla *75*

yhteiskuntatieteet tieteitä, jotka tutkivat yhteisöjä sekä ihmistä yhteisöjen jäsenenä, esim. sosiologia *34*

yleismaailmallinen uskonto uskonto, joka on levittäytynyt eri puolille maailmaa, mutta ei ole missään enemmistöuskonnon asemassa *44*

ympärileikkaus juutalaisuuteen ja islamiin kuuluva siirtymäriitti, jossa poikien esinahka leikataan uskonnollisista syistä *72, 124*

zarathustralaisuus profeetta Zarathustran oppeihin perustuva uskonto muinaisessa Persiassa n. 600 eKr.–600 jKr.; säilynyt pienenä vähemmistöuskontona muun muassa Iranissa *135*

Kuvalähteet

kansi: ylh. forcdan / Fotolia
alh. Matias Planas / Fotolia
s. 6-7 pantkmutt / Fotolia
s. 9 ylh. imageBROKER / Alamy Stock Photo / MVphotos
s. 9 alh. Abaca / MVphotos
s. 10 saiko3p / Fotolia
s. 11 Mostphotos
s. 12-13 jool-yan / Fotolia
s. 14 Alamy / MVphotos
s. 17 Viktor Cap / lightpoet / Fotolia
s. 18 Alamy / MVphotos
s. 19 Jasmin Merdan / Fotolia
s. 20 Hanan Isachar / Corbis / AOP
s. 21 Alamy / MVphotos
s. 22 Nina Tuittu
s. 25 Alamy / MVphotos
s. 26 Remi Benali / Corbis / AOP
s. 28 Jari Lam / Sanoma Pro Oy
s. 29 Mostphotos
s. 30 Robert Harding / MVphotos
s. 32-33 Michal Szymanski / Fotolia
s. 35 Vesa Moilanen / Lehtikuva
s. 36 Martti Kainulainen / Lehtikuva
s. 37 Sciencephoto / MVphotos
s. 39 Cary Wolinsky / National Geographic Creative / MVphotos
s. 40 Radek Sturgolewski / Fotolia
s. 41 xtr2007 / Fotolia
s. 42 bennnn / Fotolia
s. 43 Suwut Buasri / bireley / Fotolia
s. 45 ylh. dbrnjhrj / Fotolia
s. 45 alh. Oleksandr Zhukov / aiisha / Fotolia
s. 46 PerfectLazybones / Fotolia
s. 51 Juha Tuomi / Rodeo
s. 52 Nina Tuittu
s. 53 Nina Tuittu
s. 54-55 Vladimir Blinov / Fotolia
s. 57 oldmn / Fotolia
s. 59 Nina Tuittu
s. 60 vas. Yevgeny Khaldei / Corbis / AOP
s. 60 oik. Caroline Seidel / dpa / Corbis / AOP
s. 61 Nina Tuittu / Sanoma Pro Oy
s. 62 Matias Huttunen / Sanoma Pro Oy
s. 65 Robert Harding / MVphotos
s. 66 Tony Baggett / Fotolia
s. 67 Alamy / MVphotos
s. 68 Mary Evans Picture Library MVphotos
s. 71 Kerttu Penttilä / Sanoma Pro Oy
s. 72 ylh. Simone Voigt / Mostphotos
s. 72 alh. Miriam Reik / Alamy Stock Photo / MVphotos
s. 73 Robert Mulder / Corbis / AOP
s. 74 Nina Tuittu
s. 75 Rafael Ben-Ari / Fotolia
s. 76 ylh. Rafael Ben-Ari / Fotolia
s. 76 alh. George Gutenberg / moodboard / Corbis / AOP
s. 80-81 Milos Kubus / Fotolia
s. 83 Ian M Butterfield (Rome) / Alamy / MVphotos
s. 85 Olena Buyskykh / karnizz / Fotolia
s. 86 Godong / Alamy Stock Photo / MVphotos
s. 88 Alinari Archives / Corbis / AOP
s. 89 Leemage / Corbis / AOP
s. 90 Ricardo varas / creedline / Fotolia
s. 93 Toni Schneiders / Interfoto / Lehtikuva
s. 94 ruskpp / Fotolia
s. 95 Zuma Press - News / MVphotos
s. 96-97 Renta Sedmkov / Fotolia
s. 99 Gurinder Osan / AP / Lehtikuva
s. 100 Alamy / MVphotos
s. 102-103 namning / Fotolia
s. 105 Chris Hellier / Alamy Stock Photo / MVphotos
s. 109 Robert Harding / MVphotos
s. 110 Leo Lintang / Fotolia
s. 113 Grant Rooney Premium / Alamy / MVphotos
s. 114 Roope Permanto / Sanoma Pro Oy
s. 115 ylh. Roope Permanto / Sanoma Pro Oy
s. 115 alh. AFP / MVphotos
s. 117 Jasmin Merdan / Fotolia
s. 119 AFP / MVphotos
s. 120 AFP / MVphotos
s. 123 ylh. Alamy / MVphotos
s. 123 alh. Bayu Harsa / Fotolia
s. 124 Franck Fernandes / Newscom / MVphotos
s. 126 Press Association / MVphotos
s. 129 Mostphotos
s. 130 Markku Ulander / Lehtikuva
s. 132-133 Sean Pavone Photo / Fotolia
s. 135 vas. Karel Miragaya / Fotolia
s. 135 oik. Gianni Dagli Orti / Corbis / AOP
s. 137 Johannes Lthi / Fotolia
s. 138 Josef Muellek / Digitalpress / Fotolia
s. 139 Nina Tuittu
s. 140-141 Kyrylo Glivin / Fotolia
s. 142 Eitan Simanor / Alamy Stock Photo / MVphotos
s. 145 ylh.vas. Newscom / MVphotos
s. 145 ylh.oik. AFP / MVphotos
s. 145 alh. Ralf Falbe / Demotix / Corbis / AOP
s. 146 Grant Smith / VIEW / Corbis / AOP
s. 147 Eveliina Mustonen / Sanoma Pro Oy
s. 148 Mikhail Markovskiy / Fotolia
s. 151 Christof Stache / AFP / Lehtikuva
s. 153 ylh.vas. Mary Evans Picture Library / MVphotos
s. 153 ylh.oik. Konstantin Kalishko / Fotolia
s. 153 alh. Album Premium / MVphotos

Lue teksti ja vastaa kysymyksiin.

a) Millaisissa riiteissä vettä käytetään?

b) Mikä on veden merkitys riiteissä?

Uskontojen vesi

Vedellä on korvaamaton merkitys elämälle. Esimerkiksi ensimmäiset korkeakulttuurit syntyivät veden äärelle, suuriin jokilaaksoihin. Vedellä on myös tärkeä rooli monissa uskontojen riiteissä.

Hinduille Ganges-virrassa kylpeminen on pyhä kokemus, sillä rituaalisen kylvyn uskotaan vähentävän pahaa karmaa ja auttavan pois jälleensyntymisen kierteestä. Ihanteena pidetään poltetun ruumiin tuhkan ripottelemista virtaavaan jokeen.

Myös Lähi-idän uskonnoissa vedellä on tärkeä merkitys: muslimit suorittavat rituaalisen peseytymisen ennen moskeijaan menoa ja rukoushetkeä, ja tätä varten moskeijan ulkopuolelle on varattu peseytymismahdollisuus. Suihkulähteet kuuluvat olennaisena osana arabialaiseen arkkitehtuuriin ja veden solinaa on käytetty hoveissa myös salakuuntelun estämiseen.

Kristinuskossa vesi on mukana jo kasteessa ja se on siten pyhän toimituksen, sakramentin näkyvä osa. Esimerkkinä veden merkityksestä ortodoksisessa kirkossa käytetään myös veden pyhitystä: pappi siunaa kohteen vihmomalla pyhitettyä vettä sen päälle. Vedellä voidaan pyhittää niin ihmisiä, eläimiä kuin rakennuksiakin.

Lisätehtävä: Uskontojen vesi

a) Millaisissa riiteissä vettä käytetään?

- esim. siirtymäriiteissä, kaste kristinuskossa, hautajaiset hindulaisuudessa
- esim. ennen rukousta islamin uskossa, rituaalinen kylpeminen hindulaisuudessa
- vedellä pyhittäminen esim. ortodoksikirkossa

b) Mikä on veden merkitys riiteissä?

- esim. hindulaisuudessa pyhä vesi rituaalisesti puhdasta, vähentää pahaa karmaa
- islamissa vedellä puhdistaudutaan ennen rituaalia
- kristinuskossa vesi sakramentin näkyvä osa kasteessa

Lisätehtävä

John G. Gager on tutkinut uskonnollisia liikkeitä, jotka korostavat julistuksessaan maailmanloppua. Hänen mukaansa lopunajallisen liikkeen tuntomerkit ovat seuraavat:

1. Lupaus uuden maailman pikaisesta toteutumisesta.
2. Vakaumus voimassaolevan sosiaalisen järjestyksen muutoksesta.
3. Messiaanisen profeetan keskeinen asema.
4. Valtaisa tunnevoima ja karismaattisuus.
5. Liikkeen lyhyt kestoikä.

a) Mitkä tuntomerkeistä sopivat varhaiseen kristinuskoon? Mitkä eivät?
b) Mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että kristinuskosta tuli yksi Rooman valtakunnan tärkeimmistä uskonnoista 300-luvulle tultaessa?

Lisätehtävä – vastaukset

a) Mitkä tuntomerkeistä sopivat varhaiseen kristinuskoon? Mitkä eivät?

- Tuntomerkeistä1, 2, 3, 4 sopivat kristinuskoon, 5 ei sovi.

b) Mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että kristinuskosta tuli yksi Rooman valtakunnan tärkeimmistä uskonnoista 300-luvulle tultaessa?

Ulkoiset syyt:
- yhtenäinen valtakunta Välimeren ympärillä
- pax Romana
- hyvät tieverkostot
- hellenistinen kulttuuri
- kreikan ja latinan kielet
- juutalainen diaspora

Sisäiset syyt:
- selkeä yhteisöidentiteetti
- monoteismi (muut uskonnot Rooman valtakunnassa polyteistisiä → kristityt olivat vähemmistö)
- – eksklusiivisuus eli uskollisuus omalle uskonnolle

Selkeä sanoma:
- varhaisen kristinuskon karismaattisuus
- voimakas evankeliointityö (lähetystyö)

Selkeä toiminta:
- lähimmäisenrakkaus ja solidaarisuus
- naisten, lasten ja muiden sosiaalisesti sorrettujen aseman parantaminen

Lue teksti ja vastaa kysymyksiin.

a) Millaisissa riiteissä vettä käytetään?

b) Mikä on veden merkitys riiteissä?

Uskontojen vesi

Vedellä on korvaamaton merkitys elämälle. Esimerkiksi ensimmäiset korkeakulttuurit syntyivät veden äärelle, suuriin jokilaaksoihin. Vedellä on myös tärkeä rooli monissa uskontojen riiteissä.

Hinduille Ganges-virrassa kylpeminen on pyhä kokemus, sillä rituaalisen kylvyn uskotaan vähentävän pahaa karmaa ja auttavan pois jälleensyntymisen kierteestä. Ihanteena pidetään poltetun ruumiin tuhkan ripottelemista virtaavaan jokeen.

Myös Lähi-idän uskonnoissa vedellä on tärkeä merkitys: muslimit suorittavat rituaalisen peseytymisen ennen moskeijaan menoa ja rukoushetkeä, ja tätä varten moskeijan ulkopuolelle on varattu peseytymismahdollisuus. Suihkulähteet kuuluvat olennaisena osana arabialaiseen arkkitehtuuriin ja veden solinaa on käytetty hoveissa myös salakuuntelun estämiseen.

Kristinuskossa vesi on mukana jo kasteessa ja se on siten pyhän toimituksen, sakramentin näkyvä osa. Esimerkkinä veden merkityksestä ortodoksisessa kirkossa käytetään myös veden pyhitystä: pappi siunaa kohteen vihmomalla pyhitettyä vettä sen päälle. Vedellä voidaan pyhittää niin ihmisiä, eläimiä kuin rakennuksiakin.

Muodosta kullekin väitteelle ainakin yksi vastaväite.

a) Uskonto on enemmän henkilökohtainen kuin yhteisöllinen ilmiö.
b) Yksilö kasvaa uskonnollisen yhteisönsä jäseneksi vähitellen.
c) Yksilön uskonnollinen kehitys etenee vaiheittain ja kulkee käsi kädessä psyykkisen kehityksen, kuten ajattelun kehityksen kanssa.
d) Uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen tuo ihmiselle turvaa ja lohtua.
e) Miehillä on korkeampi asema uskonnoissa kuin naisilla.

Muodosta kullekin väitteelle ainakin yksi vastaväite.

a) Uskonto on enemmän henkilökohtainen kuin yhteisöllinen ilmiö.

VASTAVÄITE: Monissa kulttuureissa, esim. Intiassa, uskonto on erityisesti yhteisöllinen ilmiö.

b) Yksilö kasvaa uskonnollisen yhteisönsä jäseneksi vähitellen.

VASTAVÄITE: Joskus yksilö voi kokea myös ns. äkillisen kääntymyksen, jolloin hänestä tulee yhteisön jäsen tämän kääntymyksen myötä.

c) Yksilön uskonnollinen kehitys etenee vaiheittain ja kulkee käsi kädessä psyykkisen kehityksen, kuten ajattelun kehityksen kanssa.

VASTAVÄITE: Tämä näkemys kuvaa länsimaista ajattelutapaa. Kaikki eivät välttämättä saavuta teorian viimeisiä tasoja.

d) Uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen tuo ihmiselle turvaa ja lohtua.

VASTAVÄITE: Joskus yhteisöön kuuluminen voi aiheuttaa ahdistusta ja pelkoa. Esim. uskonnon uhrit.

e) Miehillä on korkeampi asema uskonnoissa kuin naisilla.

VASTAVÄITE: Monissa uskonnoissa myös naisilla voi olla korkea asema. Esim. naispiispat luterilaisessa kirkossa tai naisgurut hindulaisuudessa.